

รายงานการวิจัย
เรื่อง

การประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชนเพื่อการพัฒนาความสามารถต่อ
การเพิ่มมูลค่าวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดนครนายก
Community Needs Assessment for Capacity Development to
Value Added Enterprises of Ecotourism of
Nakhon Nayok Province

ผศ.ศุภวัฒน์ ปภัสสรากาญจน์
ผศ.ดร.อานูภาพ รักษ์สุวรรณ
ผศ.มนตรี พานิชยานุวัฒน์
นายทรงพล วิธานวัฒนา

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

2562

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสวนดุสิต

รายงานการวิจัย
เรื่อง

การประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชนเพื่อการพัฒนาความสามารถต่อ
การเพิ่มมูลค่าวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดนครนายก
Community Needs Assessment for Capacity Development to
Value Added Enterprises of Ecotourism of
Nakhon Nayok Province

ผศ.ศุภวัฒน์ ปภัสสรากาญจน์

ผศ.มนตรี พานิชยานุวัฒน์

ผศ.ดร. อานูภาพ รักษ์สุวรรณ

(หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต โรงเรียนกฎหมายและการเมือง)

นายทรงพล วิธานวัฒนา

(หลักสูตร เทคโนโลยีการประกอบอาหาร โรงเรียนการเรือน)

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

2562

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสวนดุสิต

(งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากงบประมาณแผ่นดินด้านการวิจัย ปีงบประมาณ 2561)

หัวข้อวิจัย	การประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชนเพื่อการพัฒนาความสามารถต่อการเพิ่มมูลค่าวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดนครนายก
ผู้ดำเนินการวิจัย	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศุภวัฒน์ ปภัสสรากาญจน์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อานูภาพ รัชส์สุวรรณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์มนตรี พานิชยานุวัฒน์ นายทรงพล วิธารวัฒนา
หน่วยงาน	หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์/โรงเรียนกฎหมายและการเมือง
ปี พ.ศ.	2562

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชนที่มีต่อการพัฒนาวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในชุมชน และเพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นที่มีต่อการพัฒนาความสามารถในการเพิ่มมูลค่าด้านภูมิปัญญาชุมชนและท้องถิ่นและทรัพยากรภายในชุมชนสู่วิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดนครนายก เป็นการศึกษาภายใต้กรอบยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านเศรษฐกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนและท้องถิ่น พื้นที่เป้าหมาย ได้แก่ พื้นที่ซึ่งเป็นที่ตั้งและประกอบกิจการของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งในรูปแบบศูนย์การเรียนรู้เชิงนิเวศรูปแบบการเกษตรธรรมชาติ ไร่นา สวนเกษตรและวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประชากรเป้าหมาย ได้แก่ ประชาชนในชุมชนซึ่งอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ประกอบกิจการวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับวิสาหกิจชุมชน การสุ่มตัวอย่างเป็นการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอนจากพื้นที่ 4 อำเภอของจังหวัดนครนายก ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ด้วยโปรแกรมสุ่มตัวอย่างแบบง่ายจำนวน 10 แห่ง แล้วจึงสุ่มประชากรระดับครัวเรือนในพื้นที่ประกอบกิจการวิสาหกิจนั้น โดยใช้ตารางสุ่มของ ทาโรยามาเน่ และนำแนวคิดของโคเฮนมาพิจารณาาร่วมกัน ดังนั้น ประชากรกลุ่มเป้าหมายในการศึกษานี้ จึงได้กำหนดจำนวนทั้งสิ้น 250 ครัวเรือน นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้เก็บข้อมูลแบบบังเอิญด้วยการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวจำนวน 100 คน เพื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการวิสาหกิจทั้ง 10 แห่ง ข้อมูลจากการประชุมและสัมภาษณ์กลุ่มย่อยของผู้ประกอบการและตัวแทนของหน่วยงานภาครัฐ

ในขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำกระบวนการศึกษาของลินเพื่อผลกระทบทางสังคมมาประยุกต์ใช้กับการวิเคราะห์โดยกระบวนการดังกล่าว เป็นกระบวนการที่มีการกำหนดสมมติฐานจากการสำรวจพื้นที่ในเบื้องต้น แล้วนำมาค้นหาพฤติกรรมความต้องการของชุมชน เพื่อนำไปกำหนด

ข้อเสนอเชิงค่านิยมและผลผลิตของการตอบสนองความต้องการจำเป็นขั้นต้นหรือขั้นต่ำ แล้วจึงนำไปทดสอบพฤติกรรมของชุมชน ผลจากการทดสอบได้นำมาวิเคราะห์ร่วมกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการประชุมกลุ่มย่อย ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากนักท่องเที่ยว

ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการจำเป็นที่ชุมชนต้องการให้สร้างผลผลิตของกิจกรรมการพัฒนาความสามารถต่อการเพิ่มมูลค่าของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่

1. การบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนให้เกิดความยั่งยืน
2. ความสามารถในการบริหารกิจกรรมการผลิตและการบริการ
3. การพัฒนาเทคโนโลยีและเครื่องมือรวมทั้งเทคนิควิธีในการพัฒนาผลผลิตและการบริการให้เกิดมาตรฐานคุณภาพระดับท้องถิ่น
4. การพัฒนากระบวนการส่งเสริมการผลิตและการตลาดที่ไม่มีความซับซ้อน
5. การพัฒนาความสามารถในการให้บริการแก่ผู้บริโภคและผู้ให้บริการ
6. การพัฒนาความรู้และประสบการณ์
7. การพัฒนาภาคีและเครือข่ายความร่วมมือของกิจกรรม องค์กรชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
8. การพัฒนาการมีส่วนร่วมในกิจกรรมและการดำเนินงานของชุมชน

ข้อเสนอแนะต่อผลการศึกษาที่ได้จากการวิจัย ได้แก่ ประการแรก การสนับสนุนให้สมาชิกชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากศูนย์การเรียนรู้ที่มีอยู่ในพื้นที่ ประการที่สอง การพัฒนาการเชื่อมโยงที่เข้มแข็งโดยสร้างความเข้าใจถึงกิจกรรมที่เชื่อมโยงภายในชุมชน ประการที่สาม ควรจัดทำคู่มือสำหรับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนซึ่งมีหน้าที่ในการพัฒนาศักยภาพของชุมชน ประการที่สี่ ควรมีการจัดระบบคิดให้แก่ชุมชน ประการที่ห้า ควรมีการสร้าง ความเข้าใจและเพิ่มเติมความรู้ในการพัฒนาเครือข่ายและการสร้างภาคีเครือข่าย ประการที่หก ควรมีการสนับสนุนในด้านระบบการจัดเก็บผลผลิต ประการที่เจ็ด ควรมีการศึกษาต่อยอดในลักษณะต่าง ๆ ด้วยการบูรณาการศาสตร์หลายด้าน เพื่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนและการเชื่อมโยงกิจกรรมประเภทต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย ได้แก่ ประการแรก การแสดงบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมและสนับสนุนควรมีมากกว่าที่เป็นอยู่ ประการที่สอง ควรมีการสร้าง ความเข้าใจระหว่างหน่วยงานภาครัฐและประชาชนในชุมชนซึ่งประกอบกิจกรรมด้านอาชีพที่มีการเชื่อมโยงกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประการที่สาม หน่วยงานภาครัฐควรประสานร่วมมือกับชุมชนใน

การพัฒนาและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะปัญหาที่ชุมชนต้องการให้ภาครัฐเข้ามาส่งเสริมและสนับสนุน ประการที่สี่ ภาครัฐควรพิจารณาความต้องการที่แท้จริงของภาคประชาชนมากกว่าการนำนโยบายที่ภาครัฐเห็นว่าน่าจะเป็นและภาคประชาชนควรจะเป็นมาปฏิบัติ ประการที่ห้า การสร้างบทบาทให้แก่องค์กรปกครองท้องถิ่นในฐานะภาคีเครือข่ายหนึ่งของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญต่อวิสาหกิจต่าง ๆ ของชุมชนรวมทั้งวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอีกด้วย

Research Title	Community Needs Assessment for Capacity Development to Value Added Enterprises of Ecotourism of Nakhon Nayok Province
Researchers	Assist. Prof. Supwat Papassarakan Assist. Prof. Arnuphap Ruksuwan, Ph.D. Assist. Prof. Montree Phanichayanuwat Mr. Songpol Vithanwatana
Organization	Public Administration/ School of Law and Politics/Suan Dusit University
Year	2019

This research aims to study the community needs assessment for capacity development to, value added enterprises of ecotourism, community and local wisdom and the resources that have in community toward the ecotourism enterprises of Nakhon Nayok Province. This studies under the strategic economic development framework of ecotourism enterprises in the local community. The target area is a location of entrepreneurial ecotourism in form of the learning center, natural agriculture, rice fields, agricultural field and enterprises that linked to ecotourism enterprises. Target population is the people in those areas, therefore, it uses a multi - stage sampling methodology in random sampling from 4 districts of Nakkon Nayok Province. This one randomized 10 enterprises of ecotourism and related enterprises by the simple sampling program. And sampling 250 populations that the household level from those target areas is randomized by Taro Yamane table and co – with Cohen concept. In addition, it also collected data by random sampling 100 tourists for interview.

The process of analysis, assumes hypothesis from initial survey, take to finding behavior of community for determine value proposition to create minimum viable

product, which it takes to test the community behaviors' needs. The result of test will be analyzed together with the result of analyzed from, data of the small group meeting and seminar, entrepreneurs from enterprises that involves and links to ecotourism enterprises, including the result of analyzed from the tourists.

The study found that, community need to create a productivity to develop capacity development to value added enterprises of ecotourism included;

1. Sustainable community resource management.
2. Ability to manage production activities and services.
3. Developing mechanisms and tools as well as techniques for developing local quality standard of productive and services.
4. Developing uncomplicated, manufacturing promotion and marketing processes.
5. Developing service capabilities for consumers and users.
6. Developing knowledge and experience.
7. Developing partners and networking of activities, community organizations and agencies.
8. Developing participation in community activities and performing.

Recommendation for the study are followers: First, to encourage community members being useful an existing learning centres in their area. Second, there should creating and understanding between government agencies and people in the community that engage in occupational activities linked to ecotourism enterprises. Third, there should have a manual for both public and private agencies that are responsible to develop the potential of the community. Fourth, there should develop a thinking system of community. Fifth, there should be a better knowledge and understanding develop the networking. Sixth, there should be supported in the storing system of a productivity. Seventh, there should be studied in various ways by integrating diversity sciences into community enterprise development and linking different types of activities.

The Policy recommendation are followers: First, the roles of local governmental organizations in promoting and supporting should be greater than in the past. Second, there should be an understanding between government agencies and the people community that engage in occupational activities linked to ecotourism enterprises. Thirdly, government agencies should cooperate with the community to develop and to solve problems, especially, the needs to be promoted and to be supported. Fourth, the government should consider the real needs of the people rather than to see as likely and the people should be treated by policy implementation. Fifth, creating a role for the local government as a network partner is important to the enterprise community as well as the ecotourism enterprise.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ เป็นงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าในเชิงเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของ วิสาหกิจชุมชนที่เชื่อมโยงกับระบบนิเวศโดยเฉพาะการนำสิ่งดังกล่าวมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนา เศรษฐกิจชุมชน สังคมและวัฒนธรรม ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่ง มีผลต่อการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ทั้งยังสามารถนำมาเป็นเครื่องมือใน การอนุรักษ์และดำรงรักษาทรัพยากรของชุมชนและท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การศึกษาจึง ได้ตั้งประเด็นความสามารถต่อการเพิ่มมูลค่าวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งไม่ได้หมายถึงมูลค่า ทางเศรษฐกิจ แต่เป็นมูลค่าที่ได้จากการเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนเข้าด้วยกัน ทั้งยังหมาย รวมถึงการสร้างมาตรฐานคุณภาพระดับชุมชนให้เกิดขึ้นแก่ผลิตภัณฑ์และบริการอย่างยั่งยืน

ขอขอบคุณผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้ให้ข้อมูลที่จำเป็นสำหรับงานวิจัยนี้ โดยเฉพาะผู้นำองค์กร ชุมชนและเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ภาคเอกชน นักท่องเที่ยว สมาชิกชุมชน ผู้ช่วยนักวิจัยทุกท่าน ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ รุ่งภพ คงฤทธิ์ระจันท์ ที่กรุณาอ่านงานและให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแก้ไข ข้อบกพร่องของงานวิจัยนี้ ขอขอบคุณ โรงเรียนกฎหมายและการเมือง เพื่อนอาจารย์ในหลักสูตร รัฐประศาสนศาสตร์ เลขาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ คุณธารทิพย์ แก้วเจริญ สถาบันวิจัยและ พัฒนามหาวิทยาลัยสวนดุสิต ที่เอื้ออำนวยความสะดวกและเอาใจใส่ในหลายประการต่องานวิจัยไว้ ณ ที่นี้

คณะผู้วิจัย

2562

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
กิตติกรรมประกาศ	ช
สารบัญ	ซ
สารบัญตาราง	ภ
สารบัญภาพ	ฅ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
1.3 ขอบเขตการวิจัย	5
1.4 คำจำกัดความที่ใช้ในงานวิจัย	6
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
2.1 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	9
1) แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	9
2) แนวคิดการประเมินพื้นฐานความต้องการจำเป็น	13
3) แนวคิดของกระบวนการวิเคราะห์และประเมินความต้องการจำเป็น และปัญหาของชุมชน	18
2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	31
1) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความต้องการจำเป็น	31
2) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	39
2.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย	51

	หน้า
1) กรอบแนวคิดของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	52
2) กรอบแนวคิดความต้องการจำเป็นและกระบวนการประเมิน ความต้องการจำเป็นของชุมชนที่มีต่อการพัฒนาวิสาหกิจการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	55
3) แนวคิดของขั้นตอนในการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของชุมชน ตามแนวคิดสี่สัณฐานเพื่อผลกระทบทางสังคม	57
2.4 สมมติฐานตามแนวทางของสี่สัณฐานเพื่อผลกระทบทางสังคม	57
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	60
3.1 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและแบบของการวิจัย	60
3.2 ประชากรการสุ่มตัวอย่าง	60
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล	67
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล	72
3.5 การแปลผลข้อมูล	73
บทที่ 4 ผลการวิจัย	74
4.1 ข้อมูลทั่วไปของสมาชิกชุมชนและสมาชิกวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	75
4.2 ข้อมูลด้านความคาดหวังและความเห็นต่อวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของสมาชิกในชุมชน	87
4.3 ข้อมูลด้านลักษณะสำคัญของกิจกรรมการเกษตรที่เชื่อมโยงกับวิสาหกิจ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	91
4.4 การค้นหาพฤติกรรมความคาดหวังและความต้องการของสมาชิกชุมชน จากสมมติฐาน	95
4.5 กิจกรรมที่สำคัญของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับวิสาหกิจ การเกษตรเชิงท่องเที่ยวและวิสาหกิจชุมชน	102
4.6 ความต้องการของสมาชิกชุมชนในด้านต่าง ๆ	106

	หน้า	
4.7	ข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและ วิสาหกิจที่เกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	113
4.8	ลักษณะสำคัญในการประกอบการของวิสาหกิจทั้ง 10 แห่ง	126
4.9	ข้อมูลจากการประชุมสัมมนากลุ่มย่อย	128
4.10	ข้อมูลด้านแรงจูงใจของผู้ใช้บริการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	141
4.11	การพัฒนาความสามารถต่อการเพิ่มมูลค่าของวิสาหกิจกาท่องเที่ยว เชิงนิเวศในขั้นตอนสิ้น	152
4.12	ผลผลิตของกิจกรรมเพื่อสนองต่อความต้องการจำเป็น	157
บทที่ 5	สรุปผลงานวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	164
5.1	สรุปผลงานวิจัย	164
5.2	อภิปรายผลการประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชนเพื่อการพัฒนา ความสามารถต่อการเพิ่มมูลค่าวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	168
5.3	ข้อเสนอแนะที่ได้จากงานวิจัยและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	169
บรรณานุกรม		173
	บรรณานุกรมภาษาไทย	173
	บรรณานุกรมภาษาอังกฤษ	177
ภาคผนวก		182
	แบบสอบถามเพื่อการสำรวจและค้นหาพฤติกรรมสมาชิกชุมชนในพื้นที่ วิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	183
	แบบสัมภาษณ์เพื่อค้นหาพฤติกรรมสมาชิกชุมชนในพื้นที่วิสาหกิจ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	185

	หน้า
แบบทดสอบพฤติกรรม (เพื่อการสัมภาษณ์และการสังเกตกิจกรรม วิสาหกิจ) ข้อมูลด้านความต้องการตอบสนองของสมาชิกในชุมชน	187
แบบสอบถามเพื่อทดสอบพฤติกรรมสมาชิกชุมชนในพื้นที่วิสาหกิจ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (แบบสัมภาษณ์เจาะลึก)	189
กำหนดการประชุมผู้ประกอบการวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจชุมชน เพื่อเสวนาในหัวข้อเรื่อง “การร่วมระดมความคิดของผู้ประกอบวิสาหกิจ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจชุมชน การบริหารจัดการและ ความต้องการของผู้ประกอบการ”	191
รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนา	192
แบบสอบถามและประเด็นการสัมภาษณ์แรงจูงใจของผู้ใช้บริการ วิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	193
ประวัติผู้วิจัย	195

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1.1	แผนพัฒนาจังหวัด/กลุ่มจังหวัด 4 ปี (พ.ศ. 2561 – 2564)	3
3.1	ศูนย์การเรียนรู้ซึ่งมีการประกอบการเกษตรธรรมชาติผสมผสาน และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	61
3.2	วิสาหกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและศูนย์การเรียนรู้ การเกษตรธรรมชาติผสมผสานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและสถานที่ตั้ง	62
3.3	จำนวนประชากรตัวอย่างซึ่งเป็นสมาชิกที่กระจายตัวอยู่ในพื้นที่ชุมชน ตำบลต่าง ๆ	64
3.4	จำนวนครัวเรือนในภาคการเกษตรในพื้นที่ประกอบวิสาหกิจท่องเที่ยว เชิงนิเวศในพื้นที่ 22 หมู่บ้านใน 11 ตำบล 4 อำเภอ	66
3.5	ประเด็นข้อมูลทั่วไปและความคาดหวังของสมาชิกชุมชนในพื้นที่ ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	69
3.6	ข้อมูลด้านความต้องการจำเป็นของสมาชิกชุมชนในพื้นที่ ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	71
4.1	ข้อมูลจำนวนสมาชิกชุมชนผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่หมู่บ้านและตำบลใน อำเภอเมืองนครนายก	75
4.2	ข้อมูลจำนวนสมาชิกชุมชนผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่หมู่บ้านและตำบลใน อำเภอองครักษ์	76
4.3	ข้อมูลจำนวนสมาชิกชุมชนผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่หมู่บ้านและตำบลใน อำเภอบ้านนา	76
4.4	ข้อมูลจำนวนสมาชิกชุมชนผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่หมู่บ้านและตำบลใน อำเภอปากพลี	77
4.5	ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปด้านประเภทของการประกอบอาชีพ	77

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า	
4.6	สถานภาพด้านเพศและครอบครัว	78
4.7	จำนวนสมาชิกในครัวเรือนและจำนวนเฉลี่ย	78
4.8	จำนวนรายได้และรายได้เฉลี่ย/ปี	79
4.9	ประเภทอาชีพเกษตรกรรมกับความเพียงพอของรายได้	80
4.10	ประเภทอาชีพและความเพียงพอของรายได้ในแต่ละกลุ่มระดับรายได้	81
4.11	ความคาดหวังของสมาชิกชุมชนในพื้นที่วิสาหกิจการท่องเที่ยว เชิงนิเวศ	84
4.12	ข้อมูลนักท่องเที่ยวจากวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ต่าง ๆ	141
4.13	จำนวนการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวและการรับทราบจากสื่อต่าง ๆ	141
4.14	เหตุผลของการมาท่องเที่ยวที่สถานที่ท่องเที่ยว	142
4.15	เหตุผลและความชื่นชอบเป็นพิเศษในการเข้ามาใช้บริการด้านการท่องเที่ยว	143
4.16	สิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการให้ผู้ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยว เชิงนิเวศปรับปรุง	145
4.17	สิ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวท่องเที่ยวได้บ่อยครั้งขึ้น	146
4.18	ความต้องการรูปลักษณ์และความเห็นต่อคุณภาพของผลผลิตและบริการ	146
4.19	ความพอใจในมาตรฐานและความต้องการในการบริการ	148
4.20	ความต้องการในการปรับปรุงกิจกรรมผลผลิตและสินค้าชุมชน	149
4.21	เหตุผลของการกลับมาซื้อผลผลิต สินค้าชุมชนและการใช้บริการในครั้งต่อไป	150
4.22	การเปรียบเทียบข้อมูลเพื่อสร้างผลผลิตสนองความต้องการของชุมชน	153

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
2.1	วงจรการดำเนินงานเพื่อประเมินความต้องการของชุมชนตามแนว คิดลีนสตาร์ทอปเพื่อผลกระทบทางสังคม	25
3.1	แผนที่แสดงอาณาเขตของนครนายก	61
4.1	การเชื่อมโยงกิจกรรมและวิสาหกิจต่าง ๆ กับวิสาหกิจการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	102
4.2	ชุดข้อมูลการสัมภาษณ์และลักษณะการเชื่อมโยงของไดอะแกรม	103
4.3	ตัวแบบความต้องการจำเป็นในการพัฒนาความสามารถต่อการ เพิ่มมูลค่าวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	157

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ

คุณค่าของระบบนิเวศนอกจากจะมีคุณค่าในตัวเองแล้ว ยังมีคุณค่าในเชิงเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะการนำสิ่งดังกล่าวมาใช้เป็นเครื่องมือด้านการท่องเที่ยวเพื่อผลทางเศรษฐกิจ (ศุภวัฒน์ ปภัสสรากาญจน์, 2560) ดังนั้น ระบบนิเวศจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตั้งแต่ระดับชุมชน ท้องถิ่นและมีผลต่อการพัฒนาในระดับประเทศตามแนวทางการพัฒนาบนพื้นฐานหลักการของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ซึ่งได้วางหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศน์เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไว้หลายประการ ได้แก่ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559 หน้า 4 - 6)

1) หลักการเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งสามารถสร้างโอกาสให้กับทุกคนในสังคมอย่างมีความสุข เกิดความสมานฉันท์ เศรษฐกิจของประเทศมีการเจริญเติบโตอย่างเนื่องมีคุณภาพและมีเสถียรภาพ มีการกระจายความมั่งคั่งอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม เป็นการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รักษาความหลากหลายทางชีวภาพ ชุมชน วิถีชีวิต ค่านิยม ประเพณีและวัฒนธรรม

2) ใช้คนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา ด้วยการสร้างคนให้รู้จักใช้ประโยชน์และอยู่กับสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูล อนุรักษ์ ฟื้นฟูและรู้จักการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม

3) นำ “ วิสัยทัศน์ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ” มาเป็นกรอบของวิสัยทัศน์ตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 “ ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางสังคมท่ามกลางพหุสังคมและการมีเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ความเจริญเติบโตของชาติ ความเป็นธรรมและความอยู่ดีมีสุขของประชาชน ความยั่งยืนของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ”

4) ใช้เป้าหมายของยุทธศาสตร์การพัฒนามาเป็นกรอบในการกำหนดระยะเวลาการบรรลุผลตามเป้าหมายในแต่ละระดับและสอดคล้องต่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยยึด “ เป้าหมายอนาคตประเทศไทยปี 2579 ที่เป็นเป้าหมายในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีมาเป็นกรอบในการกำหนดเป้าหมายที่จะบรรลุใน 5 ปีแรกและเป้าหมายในระดับย่อยลงมา โดยที่เป้าหมายและตัวชี้วัดในด้านต่าง ๆ มีความสอดคล้องกับกรอบเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เศรษฐกิจและสังคมไทยมีการพัฒนาอย่างมั่นคงบนฐานการพัฒนาที่ยั่งยืน สามารถแข่งขันในการผลิตได้และค้าขายเป็น มีความเป็น

สังคมประกอบการ มีฐานการผลิตและบริการที่มีคุณภาพและรูปแบบที่โดดเด่นเป็นที่ต้องการในตลาดโลกเป็นฐานการผลิตและบริการที่สำคัญ เช่น บริการด้านสุขภาพ และท่องเที่ยวคุณภาพเป็นฐานอุตสาหกรรมและบริการอัจฉริยะที่เป็นอุตสาหกรรมแห่งอนาคตที่ใช้นวัตกรรม ”

5) นำหลักการลดความเหลื่อมล้ำ การใช้ภูมิปัญญาและการสร้างนวัตกรรมเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาโดยยึด “ หลักการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลดความเหลื่อมล้ำและขับเคลื่อนการเจริญเติบโตจากการเพิ่มผลิตภาพการผลิตบนฐานของการใช้ภูมิปัญญาและนวัตกรรม การใช้ภูมิปัญญาและพัฒนานวัตกรรมนับเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาในระยะต่อไปสำหรับทุกภาคส่วนในสังคมไทยโดยที่เส้นทางการพัฒนาที่มุ่งสู่การเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วนั้นกำหนดเป้าหมายทั้งในด้านรายได้ ความเป็นธรรม การลดความเหลื่อมล้ำและขยายฐานคนชั้นกลาง การสร้างสังคมที่มีคุณภาพและมีธรรมาภิบาลและความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ”

6) กำหนดหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติตามเป้าหมายเพื่อก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการพัฒนาโดยยึด “ หลักการนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างจริงจังใน 5 ปีที่ต่อยอดไปสู่ผลสัมฤทธิ์ที่เป็นเป้าหมายระยะยาว โดยกำหนดจุดเน้นในการพัฒนาเชิงพื้นที่ในระดับสาขาการผลิตและบริการ และจังหวัดที่เป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญในด้านต่าง ๆ ”

จุดเน้นที่สำคัญอย่างหนึ่งของประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาตามแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 คือ การสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและฟื้นฟูพื้นฐานด้านความมั่นคงที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559)

การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาในระดับกลุ่มพื้นที่ เพื่อทำให้เกิดความสมดุลในการกระจายความเจริญสู่ภูมิภาคตามวัตถุประสงค์ในการพัฒนาภาคเมืองและพื้นที่เศรษฐกิจเพื่อการพัฒนาพื้นที่ฐานเศรษฐกิจหลักให้ขยายตัวอย่างเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และเพิ่มคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ทำให้มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ และตำแหน่งการพัฒนาตามแผนพัฒนาจังหวัดและกลุ่มจังหวัด 4 ปี (2557 – 2560) ตามลักษณะของกลุ่มพื้นที่นั้น ๆ โดยแบ่งเป็น 18 กลุ่มจังหวัด (สำนักพัฒนาและส่งเสริมการบริหารราชการจังหวัด, 2558) ทั้ง 18 กลุ่มจังหวัดต่างมีเป้าหมาย ยุทธศาสตร์ และระดับการพัฒนา ทั้งในลักษณะที่แตกต่างและคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะจังหวัดในภาคกลางตอนกลาง ซึ่งประกอบด้วย จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดนครนายก จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดสมุทรปราการและจังหวัดสระแก้ว ทั้งนี้ กลุ่มจังหวัดดังกล่าว ได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกันคือ การเป็น “ เส้นทางการค้าการลงทุนไปสู่อินโดจีน ฐานการผลิตอุตสาหกรรมเชิงนิเวศและนวัตกรรมเกษตรแปรรูประดับประเทศ แหล่งผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย เส้นทางท่องเที่ยวธรรมชาติ สุขภาพและวัฒนธรรมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สมบูรณ์ ” (แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนกลาง, 2559)

โดยแผนพัฒนาจังหวัดและกลุ่มจังหวัดมีการกำหนดเป้าหมาย ประเด็นยุทธศาสตร์และตำแหน่งการพัฒนาาร่วมกัน ดังในตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1 แผนพัฒนาจังหวัด/กลุ่มจังหวัด 4 ปี (พ.ศ. 2561 - 2564)

กลุ่มจังหวัด/จังหวัด	เป้าหมาย	ประเด็นยุทธศาสตร์	ตำแหน่งการพัฒนา
<p>ภาคกลางตอนกลาง</p> <ul style="list-style-type: none"> - ฉะเชิงเทรา - นครนายก - ปราจีนบุรี - สระแก้ว - สมุทรปราการ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เศรษฐกิจเจริญเติบโตอย่างมีเสถียรภาพ 2. เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้มีความพร้อมเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนและสากล 	<ol style="list-style-type: none"> 1. พัฒนาระบบโลจิสติกส์และความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อเป็นศูนย์กลางการค้า การลงทุนภาคตะวันออกของอินโดจีนและรองรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน 2. พัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม 3. พัฒนาปัจจัยการผลิตระบบการตลาดและโครงสร้างพื้นฐานทางการเกษตรให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ (ZONING) เพื่อให้สินค้าเกษตรได้มาตรฐานสากล เชื่อมโยงตลาดรองรับการค้าเสรี 4. ส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมด้านการผลิตและยกระดับมาตรฐานฝีมือแรงงาน สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการลงทุนเพื่อรองรับการเติบโตทางอุตสาหกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 5. อนุรักษ์ ป่าไม้ พัฒนาและปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วม เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน 	<p>Gateway to the World</p> <p>“ ประตูสู่การค้าโลก ”</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นศูนย์กลางการค้า การลงทุน การคมนาคม และการค้าภาคตะวันออกของไทยสู่อินโดจีน 2. เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ 3. เป็นแหล่งผลิตสินค้าเกษตรมาตรฐานสากล

ที่มา : สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนกลาง (2559 หน้า 140 – 142)

ในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนกลาง จังหวัดนครนายกเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย ทั้งแหล่งท่องเที่ยวที่มาจากทรัพยากรธรรมชาติ และรวมถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวที่มาจากการประกอบการเชิงเกษตรธรรมชาติและวิสาหกิจที่เกี่ยวข้อง ทำให้จังหวัดนครนายกถูกจัดอยู่ในกลุ่มจังหวัดที่มีเป้าหมายและประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาของกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนกลางร่วมกัน ซึ่งกรอบของแผนพัฒนาจังหวัดเน้นเป้าหมายยุทธศาสตร์และตำแหน่งในการพัฒนาเชิงอนุรักษ์และได้ผสมผสานอัตลักษณ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่นและชุมชนเข้ากับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพทั่วไปด้านภูมิศาสตร์ของจังหวัดนครนายก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ ภูเขา น้ำตก พืชพรรณไม้ สมุนไพรและทรัพยากรอื่น ๆ ที่สามารถนำมาเป็นทรัพยากรสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเฉพาะกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อการชื่นชมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การศึกษาเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมและวิถีของชุมชน การใช้บริการแพทย์แผนไทย สมุนไพรธรรมชาติและอื่น ๆ ทำให้แผนพัฒนาจังหวัดนครนายกให้ความสำคัญต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นเป้าหมายหลัก (สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, 2551) ทั้งนี้ แผนพัฒนาของจังหวัดนครนายกได้กำหนดกรอบการพัฒนาไว้สองประการ ได้แก่ ประการแรก ยุทธศาสตร์การพัฒนากำหนดให้เป็น “ การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก สินค้า บริการ และการบริหารจัดการท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานอย่างบูรณาการ ” ประการที่สอง การจัดวางตำแหน่งในการพัฒนาวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดให้เป็น “ เมืองท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติบ้านแห่งความสุขที่ใกล้กรุง ” (สำนักปลัดกระทรวงมหาดไทย, 2558 หน้า 7 - 9)

จะเห็นว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดนครนายกมีความสำคัญอย่างมากจนทำให้ถูกวางไว้ในระดับยุทธศาสตร์ของการพัฒนาที่ให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีการเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมชุมชน ประวัติศาสตร์ชุมชนและภูมิปัญญาต่าง ๆ ของชุมชน ทั้งนี้ ยุทธศาสตร์การพัฒนาดังกล่าวในระดับจังหวัดได้ถูกจัดทำขึ้นตามลักษณะด้านสภาพภูมิศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาชุมชนของจังหวัดนครนายก โดยมีแนวทางในการเชื่อมโยงเข้าสู่การแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่จะนำมาเป็นแนวทางของการพัฒนาความสามารถและศักยภาพเพื่อให้ประสบผลตามประเด็นยุทธศาสตร์ดังกล่าวได้นั้น จำเป็นต้องมีการพิจารณาว่า ชุมชนมีความต้องการจำเป็นอะไรบ้าง เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาความสามารถต่อการเพิ่มมูลค่าวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดนครนายก โดยเฉพาะชุมชนที่อาศัยในพื้นที่ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับผู้ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเฉพาะพื้นที่การเกษตร รวมทั้งวิสาหกิจชุมชนที่เชื่อมโยงกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดนครนายก เพื่อเป็นข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาความสามารถในการเพิ่มมูลค่าวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนได้อย่างยั่งยืน

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาและประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชนที่มีต่อการพัฒนาวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในชุมชนของจังหวัดนครนายก
- 2) เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นที่มีต่อการพัฒนาความสามารถในการเพิ่มมูลค่าด้านภูมิปัญญาชุมชนและท้องถิ่น และทรัพยากรภายในชุมชนสู่วิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดนครนายก

1.3 ขอบเขตการวิจัย

1) ขอบเขตด้านเนื้อหา

เพื่อให้ได้คำตอบของการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องและข้อมูลที่สามารถตอบคำถามในประเด็นคำถามในการวิจัย และเพื่อสนองตอบต่อวัตถุประสงค์ในการศึกษา ผู้วิจัยจึงได้กำหนดขอบเขตของเนื้อหา ดังนี้

- 1.1) เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการพัฒนาวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดนครนายก
- 1.2) เนื้อหาด้านการประเมินความต้องการจำเป็นด้านภูมิปัญญาชุมชนและท้องถิ่นต่อการพัฒนาวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศของผู้ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของภาครัฐ องค์กรเอกชน ประชาชนในชุมชน รวมถึงผู้ประกอบการวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น ศูนย์การเรียนรู้เชิงนิเวศและวิสาหกิจวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบเกษตรธรรมชาติ ไร่นาสวนเกษตร เป็นต้น
- 1.3) เนื้อหาด้านการประเมินความต้องการจำเป็นที่มีต่อการพัฒนาวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในชุมชนซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่วิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบเกษตรธรรมชาติ ศูนย์การเรียนรู้เชิงนิเวศและวิสาหกิจวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบเกษตรธรรมชาติ ไร่นาสวนเกษตรและวิสาหกิจที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ การศึกษาจะศึกษาภายใต้ประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านเศรษฐกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนและท้องถิ่น (แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนกลาง, 2559) โดยศึกษาความต้องการจำเป็นของชุมชนที่มีต่อการพัฒนาวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น สวนเกษตรธรรมชาติและเกษตรผสมผสานเชิงท่องเที่ยว

2) ขอบเขตด้านพื้นที่และกลุ่มประชากร

พื้นที่เป้าหมายซึ่งนำมาใช้ในการศึกษานี้ ได้แก่ พื้นที่ซึ่งเป็นที่ตั้งและพื้นที่ประกอบการของ วิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งในรูปแบบศูนย์การเรียนรู้เชิงนิเวศ รูปแบบการเกษตรธรรมชาติ ไร่ นา สวนเกษตรและวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

สำหรับประชากรเป้าหมายซึ่งเป็นวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ วิสาหกิจที่เกี่ยวข้อง เชื่อมโยงกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น ศูนย์การเรียนรู้เชิงนิเวศและวิสาหกิจวิสาหกิจ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบเกษตรธรรมชาติ วิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งอยู่ในความดูแล ของหน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานภาคเอกชน เป็นต้น

กลุ่มประชากรเป้าหมายซึ่งเป็นประชาชนในชุมชน ได้แก่ ประชาชนในชุมชนซึ่งอาศัยอยู่ใน เขตพื้นที่แหล่งวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ องค์กรผู้ประกอบการวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้ง วิสาหกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งนี้ ประชากรเป้าหมายยัง รวมถึงนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวและใช้บริการวิสาหกิจดังกล่าว

1.4 คำจำกัดความที่ใช้ในงานวิจัย

1) ระบบคิดในการจัดการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง ระบบคิดด้านการ จัดการต่าง ๆ ของชุมชนหรือผู้ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Morrison, C., Ramsey, E., & Bond, D., 2017, pp. 95 – 112, Stone, M. T., & Nyaupane, G., P., 2016, pp. 222 – 246, ภูวดล บัวบางพลู, 2560, หน้า 1-10, คณิศร วังเวียง, 2555, หน้า 86 – 103, กนกพัชร วงศ์อินทร์อยู่, สมพล สุขเจริญพงษ์และศานติ ดิฐสถาพรเจริญ, 2558, หน้า 171 - 184) ได้แก่

1.1) ความร่วมมือ หมายถึง การมีส่วนร่วมและความร่วมมือในการบริหารจัดการ วิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศระหว่างชุมชนและผู้ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและ วิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ที่เชื่อมโยงเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความ ยั่งยืนภายใต้ค่านิยมด้านคุณธรรมและจริยธรรม

1.2) การกระจายผลประโยชน์ หมายถึง กระจายผลประโยชน์กลับสู่สมาชิกภายในชุมชน เป็นการประสานประโยชน์ของชุมชนภายใต้บริบทของการใช้ชุมชนและธรรมชาติมาเป็นพื้นฐาน โดยสิ่งดังกล่าวเกิดจากความเข้าใจถึงสิ่งที่เรียกว่า ผลประโยชน์ของชุมชนและของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย

1.3) การเชื่อมโยงวิสาหกิจประเภทต่าง ๆ หมายถึง การเชื่อมโยงวิสาหกิจการท่องเที่ยว เชิงนิเวศกับวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ที่เชื่อมโยงและกิจกรรม ผลผลิต ทั้งภายในพื้นที่และภายนอกพื้นที่

1.4) ความสามารถในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาวิสาหกิจ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ หมายถึง การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้ที่มีส่วนได้ ส่วนเสียจากภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ

1.5) ความสามารถในการวางแผนพัฒนา หมายถึง ความสามารถในการวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน รวมทั้งการนำข้อมูลของชุมชนมาวางแผนพัฒนาวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ที่เชื่อมโยง

2) ผู้ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง ผู้ประกอบวิสาหกิจภายในชุมชนซึ่งมีลักษณะแหล่งทรัพยากรที่สามารถดำเนินการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามความหมายของสมชัย เบญจขย (2549) วูด เอ็ม อี (Wood, M. E., 2002) แอนดี้ ดีและอะลาน เอ็ม (Andy, D., & Alan, M., 2002) เช่น ความเป็นธรรมชาติ เน้นการเรียนรู้วิถีธรรมชาติและ การปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติ

3) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและองค์กรภาคีในภาคส่วนต่าง ๆ หมายถึง นักท่องเที่ยวผู้ประกอบการ หน่วยงานภาครัฐ ชุมชนเจ้าของพื้นที่ซึ่งเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Vinayak, R. N., and Sanjeevaiah, B.C., 2012, Randle, E. J., & Hoye, R., 2016, Morrison, C., Ramsey, E., Bond, D., 2017)

4) การส่งเสริมการตลาด หมายถึง กิจกรรมการจัดการทางการตลาดที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค มีทั้งกิจกรรมทางตรงเรียกว่า การตลาดทางตรง และการประชาสัมพันธ์หรือแจ้งข่าวสารให้แก่ผู้บริโภคให้เกิดความรู้และความเข้าใจในบริการหรือสินค้าเพื่อจูงใจผู้บริโภค สร้างทัศนคติและความรู้สึกที่ดีต่อการใช้สินค้าและบริการซึ่งตรงกับพฤติกรรมผู้บริโภคของตน (วรัทวินิจ, 2555, วรวลัญช์ สัจจาภรณ์และกฤษฎ จรินโท, 2555)

5) ศักยภาพและความสามารถในการพัฒนาวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การมีส่วนร่วมของชุมชนในองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงซึ่งต้องมีผู้นำ การเปลี่ยนแปลง การสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ การแสวงหาสืบเสาะความรู้แบบเสริมพลัง และการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ (ชรินทร์ มั่งคั่ง, 2560, วรพงษ์ ผูกภู, 2557)

6) การเพิ่มมูลค่าวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การนำปัจจัยด้านแหล่งธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งแหล่งทรัพยากรอื่น ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนมาพัฒนาไปสู่การเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการพัฒนาศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมจากชุมชนในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ในด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สามารถเชื่อมโยงวิสาหกิจอื่น ๆ รวมทั้งเชื่อมประสานกับพื้นที่ภายนอก และกลุ่มบุคคลต่าง ๆ (ธเนศ ทวีบุรุษ, 2557, ธเนศ ทวีบุรุษและอุทิศสังข์รัตน์, 2557, พิมพ์ลักษณ์ พงศกรรังศิลป์, 2557)

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยด้านการประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชนที่มีต่อการพัฒนาวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ เช่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตร และวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์จะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปปรับใช้ในการดำเนินงานตามแนวทางของยุทธศาสตร์การพัฒนาทั้งในระดับจังหวัด กลุ่มจังหวัดและตอบสนองต่อยุทธศาสตร์การพัฒนาในระดับชาติ

2. ข้อมูลและแนวทางจากการวิจัยนี้ จะทำให้ได้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ ทั้งต่อชุมชนวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชน

3. ผลจากงานวิจัยนี้ทำให้ได้ข้อมูลด้านความต้องการจำเป็นของชุมชนอันเป็นประโยชน์ต่อการประเมินผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์การพัฒนาของจังหวัดและกลุ่มจังหวัด

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดทฤษฎีที่นำมาเป็นกรอบและแนวทางในการศึกษามีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและได้นำมาทบทวน ได้แก่ แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แนวคิดการประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชนและแนวคิดอื่น ๆ โดยเฉพาะแนวคิดลีนเพื่อผลกระทบทางสังคมซึ่งได้นำมาทบทวนเพื่อเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้ในการศึกษาความต้องการจำเป็นของชุมชนเพื่อพัฒนาความสามารถต่อการเพิ่มมูลค่าวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดนครนายก

2.1 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1) แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

เดวิด บี ดับบลิว (David, B. W., 2001) นำเสนอแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยนำนิยามขององค์กรต่าง ๆ มาสรุปตีความ เช่น องค์กรประชาคมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (The Ecotourism Society) สมาคมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งออสเตรเลีย (Ecotourism Association of Australia) และองค์กรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติของออสเตรเลีย (Ecotourism Association of Australia) นิยามต่าง ๆ ให้ข้อสรุปว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องอยู่บนพื้นฐานตามธรรมชาติ และเพื่อเป็นการศึกษาสภาพแวดล้อมและการจัดการอย่างยั่งยืน ดังนั้นนิยามของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงสามารถแบ่งได้หลากหลายลักษณะ ได้แก่ ลักษณะแรก การท่องเที่ยวเพื่อชื่นชมธรรมชาติและทัศนียภาพของพืช สัตว์ ป่าไม้ ในพื้นที่ธรรมชาติ ลักษณะที่สอง การท่องเที่ยวที่ต้องมีความรับผิดชอบโดยเฉพาะในพื้นที่เขตอนุรักษ์และเขตพื้นที่ชุมชนซึ่งการท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าว จะทำให้ประชาชนหรือชุมชนในท้องถิ่นมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ลักษณะที่สาม การท่องเที่ยวที่กระทำขึ้นเพื่อการศึกษาตีความสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เพื่อสร้างแนวทางในการจัดการระบบนิเวศอย่างยั่งยืน ลักษณะที่สี่ การท่องเที่ยวเพื่อทำความเข้าใจวัฒนธรรมและการเห็นคุณค่า ความสำคัญในการอนุรักษ์ รวมทั้งการนำเสนอถึงองค์ประกอบด้านวัฒนธรรมและการสร้างความยั่งยืนของระบบนิเวศนำไปสู่การอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชนในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

นอกจากลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามแนวคิดข้างต้นแล้ว แนวคิดของลักษณะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ยังถูกมองในเชิงกลไก ดังที่ วูด เอ็ม อี (Wood, M. E. 2002) ได้นำเสนอแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายใต้ฐานคติที่ว่า การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีการขยายตัวอย่างมาก หากมองในเชิงการตลาด อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวก็จะเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืนของประเทศ และหากมีการพัฒนาแนวทางและเทคนิคต่าง ๆ ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากบุคคลกลุ่มต่าง ๆ รวมทั้งคนในท้องถิ่นและชุมชนเพื่อนำมาปรับใช้

กับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างสม่ำเสมอ ก็จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งในภาคธุรกิจ เอกชน ภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชนและโดยเฉพาะชุมชนในท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม วูด เอ็ม อี มีทัศนะว่า คนในชุมชนและท้องถิ่นน่าจะเป็นกลุ่มผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียซึ่งต้องได้ประโยชน์จากส่วนแบ่งการตลาดมากกว่าคนกลุ่มอื่น ๆ แต่ในความจริงมักจะสูญเสียประโยชน์ทางการตลาดให้กับบุคคลกลุ่มอื่น ดังนั้น นิยามของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของวูด เอ็ม อี จึงมีลักษณะที่ให้ความสำคัญต่อผลประโยชน์ที่จะได้รับของคนในชุมชนและท้องถิ่น

บนพื้นฐานของแนวคิดในการอนุรักษ์ธรรมชาติถือว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อธรรมชาติน้อยที่สุด องค์กรเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ (The Nature Conservancy Organization, 2017) ได้นำเสนอแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยให้นิยามว่าการท่องเที่ยวคือ กิจกรรมที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ธรรมชาติ เป็นกิจกรรมเพื่อทำให้เกิดความเพลิดเพลิน การชื่นชมธรรมชาติ และคุณลักษณะทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ทั้งในอดีตและปัจจุบัน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องเป็นการส่งเสริมการอนุรักษ์ และระบบนิเวศต้องได้รับผลกระทบจากผู้เยี่ยมชมในระดับต่ำ โดยประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจและสังคมในผลประโยชน์ที่ควรจะได้รับ ดังนั้น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงต้องมีลักษณะ ดังนี้

- 1) ได้รับผลกระทบจากพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวน้อยที่สุด
- 2) คำนึงถึงความอ่อนไหวของวัฒนธรรมท้องถิ่นและความหลากหลายทางชีวภาพ
- 3) ส่งเสริมความพยายามในการอนุรักษ์ธรรมชาติของท้องถิ่น
- 4) ชุมชนและท้องถิ่นต้องได้รับผลประโยชน์ที่ยั่งยืน
- 5) ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
- 6) การศึกษาองค์ประกอบในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องศึกษาองค์ประกอบด้านการท่องเที่ยวและชุมชนในท้องถิ่นด้วย

ลักษณะต่าง ๆ ข้างต้นมีความจำเป็นต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเฉพาะการที่นักท่องเที่ยวจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบนิเวศในพื้นที่เขตท่องเที่ยว พื้นที่ชุมชนและท้องถิ่น แอนดี ดีและเอลน เอ็ม (Andy, D., & Alan, M., 2002) นำเสนอแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายใต้ฐานคติที่ว่า ในการที่นักท่องเที่ยวสนใจที่จะเข้าไปทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผู้ท่องเที่ยวจะต้องเรียนรู้การอนุรักษ์ ความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งการให้ประโยชน์ในด้านการเพิ่มรายได้แก่ชุมชนในชนบทที่ห่างไกลจากความเจริญ ดังนั้น ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภายใต้ฐานคตินี้คือ การท่องเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติที่ต้องมีความรับผิดชอบต่อธรรมชาติและสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในชุมชนและท้องถิ่นสามารถพัฒนา

พลังอำนาจของชุมชนในท้องถิ่นด้านการจัดการระบบนิเวศของชุมชนและท้องถิ่น รวมทั้งการทำให้เกิดความเคารพในวัฒนธรรมและสิทธิชุมชน ดังนั้น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงต้องประกอบด้วย

- 1) การสร้างผลกระทบต่อพื้นที่อนุรักษ์ที่น้อยที่สุด
- 2) ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการวางแผนการพัฒนา การดำเนินการและการติดตาม เช่น ชุมชน นักท่องเที่ยว ผู้ดำเนินการจัดการท่องเที่ยว สถาบันภาครัฐ
- 3) การเคารพในประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 4) การสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนในท้องถิ่นและผู้ที่มีส่วนได้เสียอื่น ๆ เช่น ผู้ดำเนินกิจการด้านการท่องเที่ยวในภาคเอกชน
- 5) การสร้างรายได้ให้แก่พื้นที่อนุรักษ์
- 6) การศึกษาถึงบทบาทในการอนุรักษ์ของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด

การนำเสนอแนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ สมชัย เบญจขย (2549) ได้ให้ข้อสังเกตต่อนิยามของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ไว้สามประการ คือ ประการแรก การเป็นพื้นฐานอาชีพ ประการที่สอง ความเข้าใจต่อนิยามของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประการที่สาม วัตถุประสงค์ของแต่ละคนหรือกลุ่ม องค์กร ทำให้เกิดข้อสรุปที่ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นเพียงรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวโดยเฉพาะการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนซึ่งมีรูปแบบที่พิเศษจากการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ ได้แก่

- 1) เป็นการท่องเที่ยวที่ใช้ธรรมชาติเป็นฐาน (Natural - based Tourism) การท่องเที่ยวรูปแบบนี้ เช่น การท่องเที่ยววนอุทยาน ทะเล การชมศิลปวัฒนธรรมและการสัมผัสวิถีชีวิตของคนในชุมชน เป็นต้น
- 2) การท่องเที่ยวซึ่งไม่เน้นจำนวนนักท่องเที่ยว แต่เน้นรูปแบบของความเป็นวิถีธรรมชาติของระบบนิเวศ ความเป็นอยู่ของชุมชนและวิถีชุมชน ไม่เน้นสิ่งอำนวยความสะดวกแต่ให้ความสำคัญต่อองค์ประกอบของความเป็นธรรมชาติ
- 3) การเรียนรู้ การศึกษาทำความเข้าใจองค์ประกอบของธรรมชาติ การสัมผัสธรรมชาติของวิถีชุมชนและท้องถิ่น รวมทั้งการทำความเข้าใจ ศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ของชุมชนและวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น

รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามแนวคิดนี้ ยังมีลักษณะที่เปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิด การวางแผน การติดตามประเมินผลกับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ พร้อมทั้งการร่วมรับผลประโยชน์ทั้งทางเศรษฐกิจ

แนวคิดของ สมยศ โอ่งเคลือบ (2557) ไม่ได้แตกต่างจากแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ สมชัย เบญจขย โดยสมยศ โอ่งเคลือบ ได้นำพื้นฐานแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมาสรุปขยายโดยมีสาระสำคัญของแนวคิดซึ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้ธรรมชาติและ

แหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าว จำเป็นต้องเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียหรือผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้จิตสำนึกและความรับผิดชอบที่มีร่วมกันเพื่อ ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมด้านการจัดการระบบนิเวศของชุมชนและท้องถิ่นและเพื่อทำให้เกิดการพัฒนา ที่ยั่งยืน นอกจากนี้ สมยศ โอ่งเคลือบ ยังได้เสนอหลักการสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้หลาย ประการ ได้แก่ ประการแรก การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติ มีสิ่งแวดล้อม ตามธรรมชาติและมีแหล่งวัฒนธรรม ประการที่สอง ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผู้ท่องเที่ยวต้องมี จิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติและระบบนิเวศ ประการที่สาม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องเน้นกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถสัมผัสและได้รับประสบการณ์ จากธรรมชาติจริง ๆ ประการที่สี่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องคืนประโยชน์สู่ชุมชนและท้องถิ่น รวมทั้ง สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติของระบบนิเวศ ประการที่ห้า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ต้องไม่แต่งเติม หรือพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก กล่าวคือ ต้องปล่อยให้เป็นไปตามวิถีธรรมชาติ

เนื่องจากแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกี่ยวข้องกับชุมชนและท้องถิ่น ดังนั้น จึงมีการนำเสนอ แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่ใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิต วรพงษ์ ผูกภู (2557) นำเสนอการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในฐานะที่การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือ ในการพัฒนาชุมชนและเป็นเครื่องมือในการพัฒนาความร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ ทั้งยังสามารถนำวัฒนธรรมมาใช้เป็นกิจกรรมในการท่องเที่ยวโดย ชุมชนอีกด้วย นอกจากนี้ วรพงษ์ ผูกภู (2557) ได้นำเสนอแนวคิดที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดย ชุมชนไว้ 5 ประการ ได้แก่ ประการแรก การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นกระบวนการสร้างความร่วมมือ ของคนทั้งภายในชุมชน ระหว่างชุมชน และระหว่างบุคคลหรือองค์กรภายนอกชุมชน ประการที่สอง การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการสื่อสารและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนและ บุคคลภายนอก รวมทั้งองค์กรผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ประการที่สาม การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็น เครื่องมือในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ประการที่สี่ การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะ เป็นเครื่องมือสร้างรายได้เสริมให้แก่ชุมชน ประการที่ห้า การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นสิ่งที่ทำให้เกิด การพัฒนาคุณภาพคนในชุมชน เนื่องจากคนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการด้านการ ท่องเที่ยว การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศของชุมชน ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และ การติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอก รวมทั้งองค์กรที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

แนวคิดที่ใช้เป็นแนวทางการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของ มานิศา ผิวจันทร์ (2555) นำเสนอ รูปแบบการท่องเที่ยวให้แคบลง โดยจำเพาะเจาะจงการท่องเที่ยวในลักษณะโฮมสเตย์ (Home Stay) ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวของชุมชนและโดยชุมชน เน้นการจัดการเพื่อการท่องเที่ยว ในสถานที่ธรรมชาติภายในชุมชนและการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

โดยเฉพาะวิถีชุมชนที่เรียบง่าย รวมทั้งกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่อยู่ใกล้เคียงกับชุมชน เช่น การเที่ยวชมธรรมชาติ การเดินป่า คุนุก ตกปลา เป็นต้น

นอกจากลักษณะการท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์จะมีกิจกรรมด้านวัฒนธรรมและกิจกรรมเที่ยวชมธรรมชาติเข้ามาเกี่ยวข้องแล้ว ลักษณะของกิจกรรมดังกล่าวยังได้นำรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาผสมผสานโดยผ่านการท่องเที่ยวในลักษณะการเที่ยวชมและการเรียนรู้กิจกรรมด้านการเกษตรธรรมชาติหรือเกษตรเชิงนิเวศและกิจกรรมด้านปศุสัตว์ เช่น พืชผักสวนครัว การเลี้ยงทั้งสัตว์บกและสัตว์น้ำ ทั้งนี้ สิ่งที่น่ามาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อีกรูปแบบหนึ่งคือการเที่ยวชมตลาดท้องถิ่นซึ่งเป็นสถานที่อันเป็นที่รวมของผลผลิตที่ผลิตขึ้นภายในชุมชนและโดยชุมชน

การพิจารณาแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศข้างต้น นอกจากจะได้ข้อสรุปของแนวคิดซึ่งได้ให้นิยามต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแล้ว แนวคิดยังสามารถทำให้เห็นภาพต่าง ๆ ของลักษณะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งในรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อชื่นชมธรรมชาติ และกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ในวิถีชุมชน ภูมิปัญญาชุมชน การเกษตรธรรมชาติและการปศุสัตว์

ลักษณะดังกล่าวทำให้จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นผลให้เกิดการพัฒนาคุณภาพคนในชุมชนและท้องถิ่น และเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ให้อยู่ภายใต้หลักการอนุรักษ์ธรรมชาติ และอยู่บนพื้นฐานความร่วมมือของคนภายในชุมชนและท้องถิ่น รวมทั้งตั้งอยู่บนพื้นฐานของความร่วมมือระหว่างชุมชนกับคนภายนอกชุมชนและหน่วยงานภาครัฐรวมทั้งองค์กรและบุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ ทั้งนี้ เพื่อให้ทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นไปอย่างยั่งยืน

2) แนวคิดการประเมินพื้นฐานความต้องการจำเป็น

แนวคิดการประเมินพื้นฐานความต้องการจำเป็น (Theory - based needs assessment) เป็นแนวคิดซึ่งมีจุดประสงค์ในการประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชนเพื่อนำไปประเมินผลแผนการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นโดยการนำไปจัดทำเป็นกลไกที่ใช้ในการประเมินแผนการพัฒนาในรูปแบบตัวแบบเหตุผล (Logic Model) ทั้งนี้ เดวิดสัน อี เจ (Davidson, E. J., 2005) เสนอแนวคิด 3 ขั้นตอนของการประเมินความต้องการ ได้แก่

1) การนำเสนอเหตุผลในการที่ชุมชนไม่ต้องการสิ่งที่เกิดจากแผนพัฒนา ซึ่งอาจมาจากประการแรก ปัญหาในเชิงพฤติกรรม ประการที่สอง ปัญหาในการเปลี่ยนแปลงของสภาพเงื่อนไขแวดล้อม เช่น การเปลี่ยนแปลงการทำงานซึ่งจำเป็นต้องใช้ความรู้และทักษะที่ต่างออกไปจากทักษะที่กำหนดในแผนพัฒนา ประการที่สาม ปัญหาที่เกิดจากการพัฒนาศักยภาพที่ไม่สามารถเกิดขึ้นได้จริง

2) การพิจารณาความแตกต่างของความต้องการจำเป็นและความต้องการของชุมชน (Needs and Wants) ว่า ในความหมายของความต้องการจำเป็น (Needs) คือ ปัญหาที่เกิดจาก

ปรากฏการณ์ของการพัฒนาที่ชุมชนคิดเห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่ควรจะเป็น และความต้องการในความหมายของ “ Wants ” หมายถึง การเกิดปรากฏการณ์ในสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาของชุมชน (ความต้องการในสิ่งอื่น ที่นอกเหนือจากสิ่งที่เกิดขึ้นหรือความไม่พึงพอใจในสิ่งที่เกิดขึ้น)

3) การให้นิยามสาเหตุซึ่งชุมชนมีความต้องการในสิ่งที่แตกต่างไปจากสิ่งที่ได้กำหนดไว้ในแผนพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการประเมินพื้นฐานความต้องการจำเป็น เป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับและนำไปประยุกต์ใช้อย่างแพร่หลายโดยเฉพาะองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) รวมทั้งภาครัฐบาลในหลาย ๆ ประเทศ ทำให้เกิดการเผยแพร่ความรู้ที่ก่อให้เกิดทักษะการสำรวจความต้องการของชุมชนและท้องถิ่นขึ้น ดังกรณีขององค์กรคอมมิวนิตีโวลบ็อกซ์ (Community Tools Box, Website, 2016) ซึ่งเป็นองค์กรภายใต้มหาวิทยาลัยแคนซัสที่ทำหน้าที่ในการให้บริการด้านการพัฒนาสุขอนามัยแก่ชุมชนชาวอเมริกัน ได้นำเสนอถึงปัญหาของชุมชนซึ่งได้จากการวิเคราะห์โดยแบ่งเป็นปัญหาประเภทต่าง ๆ ได้แก่

- 1) ปัญหาที่มักเกิดขึ้นบ่อยในชุมชน
- 2) ปัญหาที่เกิดขึ้นและมีความต่อเนื่องยืดเยื้อยาวนาน
- 3) ปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วมีผลกระทบต่อคนทั้งชุมชน
- 4) ปัญหาซึ่งเมื่อเกิดขึ้นแล้วอาจกลายเป็นปัญหาที่รุนแรงหรือหากไม่มีความรุนแรงก็อาจจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและการดำรงชีวิตของประชาชนในชุมชน
- 5) ปัญหาด้านสิทธิตามกฎหมายและปัญหาที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรมอันดีงาม
- 6) ปัญหาที่เกิดจากการรับรู้และเห็นว่าสิ่งที่รับรู้ นั้นเป็นปัญหา ซึ่งการรับรู้เป็นสิ่งที่บ่งชี้ถึงความพร้อมที่จะแก้ไขปัญหาในชุมชน

แนวคิดนี้เชื่อในสมมติฐานที่ว่า ธรรมชาติของปัญหา (Nature Problems) ที่เกิดกับชุมชน อาจต้องพิจารณาจากความรู้สึกที่ไม่มีความสะดวกสบาย หรือความรู้สึกว่ามีสิ่งใดสิ่งหนึ่งผิดปกติหรือไม่เป็นไปตามปกติที่ควรจะเป็น ปัญหาที่เกิดจากความแตกต่างในสิ่งต่าง ๆ เช่น การไม่ได้รับการบริการ ความไม่ชัดเจนของข้อมูลข่าวสาร ความไม่เพียงพอของรายได้ ทั้งนี้ ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนจำเป็นต้องพิจารณาในทุกระดับ ทั้งระดับปัจเจก ระดับครัวเรือนและระดับชุมชน

ครูเกอร์ (Krueger, n.d.) นำเสนอการพิจารณาความต้องการจำเป็นและปัญหาของประชาชนหรือชุมชนไว้ว่า ประชาชนหรือชุมชนจะมีความต้องการจำเป็นก็ต่อเมื่อ

ประการแรก เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น โศกนาฏกรรม ภัยพิบัติ ความขัดแย้งทางเศรษฐกิจและสังคม

ประการที่สอง ปัจเจกบุคคลมีเป้าหมายของความต้องการที่จะทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งให้สำเร็จ

ประการที่สาม มีความต้องการสนับสนุนด้านการเงิน

ประการที่สี่ มีความต้องการในการเรียนรู้เพื่อแสวงหาความรู้และทักษะ เมื่อมีความพร้อมด้านทรัพยากรแต่ขาดความรู้และทักษะที่จำเป็นในการแก้ไขปัญหา

ประการที่ห้า เมื่อชุมชนประสบกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและ/หรือการเปลี่ยนแปลงด้านประชากร ฯลฯ จนไม่สามารถปรับตัวได้ทัน

นอกจากนั้น ครูเกอร์ ยังได้เสนอแนวคิดแบบดั้งเดิมซึ่งนำมาใช้พิจารณาความต้องการของชุมชนโดยแบ่งเป็นแนวคิดหลัก 4 ประการ คือ

1) การพิจารณาแนวคิดความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ได้แก่

1.1) ความต้องการสิ่งต่าง ๆ ตามที่ตนเองปรารถนาเพื่อให้ได้มาในสิ่งซึ่งจะทำให้ตนเองประสบผลสำเร็จ

1.2) ความต้องการได้รับการยอมรับ การเป็นคนที่มีคุณค่าทางสังคม เช่น ความรู้สึกเท่าเทียม ความเสมอภาคในสังคม

1.3) ความต้องการทางสังคม เช่น การเข้าเป็นสมาชิก การทำงานเป็นกลุ่ม

1.4) ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต

1.5) ความต้องการด้านสรีรวิทยาหรือความต้องการขั้นพื้นฐานเรียกว่า ความต้องการขั้นปฐมภูมิ

2) การพิจารณาแนวคิดการแสดงความรู้สึกหรือความต้องการ คือ ความรู้สึกหรือความปรารถนาในระดับปัจเจกบุคคล แนวคิดเสนอว่า บุคคลจะตระหนักและแสดงความต้องการของตนเองออกมาจากความรู้สึกในสิ่งที่ตนเองได้เลือกสรรแล้ว

3) ความต้องการในเชิงบรรทัดฐาน ความต้องการประเภทนี้ จะเกิดขึ้นเมื่อมีช่องว่างระหว่างสิ่งที่พึงปรารถนา (สิ่งที่คิดว่ามีความเหมาะสม) กับสิ่งที่เกิดขึ้นจริง (ไม่ได้เป็นไปตามความปรารถนา เรียกว่า สิ่งที่ไม่เหมาะสม)

4) ความต้องการเชิงเปรียบเทียบ หมายถึง ลักษณะการเปรียบเทียบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น การที่ชุมชนหรือบุคคลหนึ่งได้รับการบริการแต่อีกชุมชนหรืออีกบุคคลหนึ่งไม่ได้รับการบริการในสิ่งที่ภาครัฐจัดให้ จะก่อให้เกิดความต้องการในสิ่งดังกล่าวขึ้น หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ความไม่เท่าเทียมกัน

แนวคิดของครูเกอร์ข้างต้น ได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีลำดับ 5 ชั้นของมาสโลว์พอสมควร แม้ว่าแนวคิดดังกล่าว จะไม่ค่อยได้รับการยอมรับมากนักจากนักวิชาการในปัจจุบัน เนื่องจากเห็นว่าเป็นแนวคิดทฤษฎีที่ล้าสมัย แต่ก็ยังคงได้รับการยอมรับในด้านการเป็นพื้นฐานนวัตกรรมของแนวคิดใหม่

แม้ว่า แนวคิดความต้องการจำเป็นของชุมชนไม่ได้ถูกนำมาพิจารณาโดยตรง แต่แนวคิดยังสามารถให้ความหมายของความต้องการจำเป็น ซึ่งมาจากการนำกระบวนการวิเคราะห์และประเมินชุมชนมาจัดกระทำอย่างเป็นระบบเพื่อให้ได้ข้อมูลความต้องการจำเป็นที่สามารถนำมาสรุปเป็นแนวคิดได้ ดังนั้น แนวคิดความต้องการจำเป็นของชุมชนส่วนใหญ่จึงมาจากการทำงานภาคสนามของหน่วยงานบริการและพัฒนา เช่น หน่วยงานด้านสาธารณสุขของมหาวิทยาลัยแคนซัสในอเมริกาซึ่งทำงานภายใต้ศูนย์บริการกองทุนทรัพยากรแห่งชาติ (Compassion Capital Fund National Resource Center, 2010, p. 4) เสนอถึงแนวคิดความต้องการจำเป็นของชุมชนว่า ความต้องการจำเป็นของชุมชนเป็นเสมือนหนึ่งช่องว่างของสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับสถานการณ์ที่ควรจะเป็น ดังนั้น การสนองตอบต่อความต้องการจำเป็นดังกล่าวแก่ชุมชน จึงต้องทำความเข้าใจช่องว่างหรือความต้องการจำเป็นที่เกิดขึ้นภายในชุมชน รวมทั้งทำความเข้าใจต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นแก่สมาชิกของชุมชน

ความต้องการจำเป็นของชุมชนอาจเป็นความต้องการของสมาชิกจากชุมชนที่เป็นกลุ่มขนาดเล็กหรือเป็นความต้องการของสมาชิกส่วนใหญ่หรือทั้งหมดจากชุมชนก็ได้ สมาชิกภายในชุมชนแบ่งเป็น สมาชิกระดับครัวเรือน ปัจเจกบุคคล ผู้อาวุโส ผู้ปกครอง กลุ่มธุรกิจ หรือวิสาหกิจ องค์กรชุมชน องค์กรตามประเพณีและองค์กรตามความเชื่อและบุคคลซึ่งอ้างว่าตนเป็นสมาชิกของชุมชนขณะเดียวกัน แนวคิดด้านความต้องการจำเป็นของชุมชนยังสามารถเชื่อมโยงไปสู่ปัญหาของชุมชน ดังนั้น จึงพิจารณาได้ว่า ความต้องการจำเป็นของชุมชนคือ ปัญหาของชุมชนซึ่งศูนย์บริการกองทุนทรัพยากรแห่งชาติเชื่อว่า (Compassion Capital Fund National Resource Center, 2010, p. 4) ข้อสรุปของแนวคิดดังกล่าว จะทำให้สามารถสร้างกรอบของความต้องการจำเป็นและปัญหาของชุมชนได้ ทั้งยังสามารถป้องกันไม่ให้เกิดความไม่ร่วมมือของชุมชนและสร้างความสามารถให้แก่ชุมชนอีกด้วย

สำหรับแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับประเด็นความต้องการจำเป็นของชุมชนในประเทศไทยซึ่งสามารถนำมาพิจารณาเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา โดยส่วนใหญ่เป็นแนวคิดหรือข้อเสนอที่นำมาจากข้อสรุปของประเด็นความต้องการจำเป็นและปัญหาของชุมชนภายในท้องถิ่น เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลในการจัดทำแผนพัฒนาทั้งในระดับจังหวัดและองค์กรปกครองท้องถิ่น

ข้อมูลที่น่าสนใจข้อมูลหนึ่งที่สามารถนำมาพิจารณาภายใต้แนวความคิดความต้องการจำเป็นของชุมชน ได้แก่ ข้อมูลซึ่งมาจากการศึกษาและสำรวจศักยภาพของประชาชนในท้องถิ่น และ

ความต้องการจำเป็นตลอดจนปัญหาของชุมชนภาคการเกษตรในจังหวัดนนทบุรี เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาทั้งในระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่น ซึ่งข้อมูลดังกล่าวเป็นข้อมูลที่สะท้อนแนวคิดความต้องการจำเป็นหลายประการ (ม.ป.ป.หน้า15 - 16) ได้แก่

- 1) ความต้องการและปัญหาด้านสาธารณสุขปโภค เช่น ความไม่มีประสิทธิภาพของระบบชลประทาน การไม่มีแหล่งน้ำเพียงพอต่อความต้องการของคนในชุมชน
- 2) ความต้องการในการแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่
 - 2.1) การดูแลผลผลิตทางการเกษตรและการเกิดศัตรูพืช
 - 2.2) การวางแผนด้านการวางผังเมืองที่ดีเพื่อลดปัญหาน้ำท่วม
- 3) ความต้องการแก้ไขปัญหาด้านสังคมวัฒนธรรม ได้แก่
 - 3.1) ปัญหาความยากจน
 - 3.2) ปัญหาการขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
 - 3.3) ปัญหาค่านิยมและทัศนคติของประชาชนต่อการใช้สิทธิทางการเมือง
 - 3.4) ปัญหาการขาดแคลนแรงงาน และการพึ่งพาแรงงานต่างด้าว
 - 3.5) ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงค่านิยมในระบบเศรษฐกิจทุนนิยมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาเด็กวัยรุ่น
 - 3.6) ปัญหาด้านผลผลิตและความต้องการสนับสนุนช่วยเหลือด้านทรัพยากรเงินทุน และเมล็ดพันธุ์พืช เป็นต้น

แนวคิดที่เกี่ยวกับปัญหาความต้องการจำเป็นของชุมชนภาคการเกษตรของบำเพ็ญ เขียวหวาน (ม.ป.ป., หน้า 3 -37 - 3 - 43) ซึ่งได้นำเสนอประเด็นที่ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนภายใต้การพัฒนาและการประเมินปัญหาที่สำคัญของชุมชนการเกษตร ได้แก่ ปัญหาการขาดแคลนน้ำ ปัญหาการขาดการรวมกลุ่ม ปัญหาการขาดความรู้และแหล่งเงินสนับสนุน เช่น แหล่งสินเชื่อ เป็นต้น นอกจากนี้ ชุมชนภาคเกษตรยังมีความต้องการให้แก้ไขปัญหาในการทำฟาร์มของเกษตรกรซึ่ง ได้แก่ ปัญหาความอุดมสมบูรณ์ของดิน ความต้องการเมล็ดพันธุ์พืชและการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนของเมล็ดพันธุ์ และปัจจัยด้านการผลิต ปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจในการผลิต ปัญหาและความต้องการของชุมชนการเกษตรอื่น ๆ เช่น ความต้องการตลาดเพื่อการกระจายผลผลิต ความต้องการรายได้จากช่องทางอื่น ความสามารถในการควบคุมทรัพยากร ปัญหาการลิดรอนสิทธิและโอกาสในการจัดการ ความต้องการในการพัฒนาผู้นำชุมชน และความต้องการให้เกิดการยอมรับภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

แนวคิดดังกล่าว สามารถแบ่งลักษณะของความต้องการจำเป็น เพื่อการแก้ไขปัญหาของชุมชนออกเป็นหลายประเภท ได้แก่ ความต้องการด้านสังคม ความต้องการด้านเศรษฐกิจ ความต้องการ

ด้านบรรทัดฐานและด้านกฎหมายอันจะมีผลถึงสิทธิและความเสมอภาคในการเข้าถึงทรัพยากรและระบบการจัดการของชุมชน รวมถึงระบบการศึกษาที่สอดคล้องต่อวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

การศึกษาความต้องการจำเป็นและปัญหาของชุมชนส่วนใหญ่เป็นการศึกษาภายใต้ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความต้องการจำเป็นและปัญหาของชุมชนโดยเฉพาะแนวคิดความต้องการจำเป็นแบบดั้งเดิม ซึ่งนำไปผสานกับแนวคิดของกระบวนการวิเคราะห์ และการประเมินปัญหาและความต้องการจำเป็นของชุมชน ทำให้ได้ลักษณะของปัญหาและความต้องการจำเป็นของชุมชนที่หลากหลาย ทั้งความต้องการจำเป็นและปัญหาในเชิงกายภาพ ความต้องการจำเป็นและปัญหาเชิงเศรษฐกิจและสังคม

3) แนวคิดของกระบวนการวิเคราะห์และประเมินความต้องการจำเป็นและปัญหาของชุมชน

แนวคิดของกระบวนการวิเคราะห์และการประเมินความต้องการจำเป็นและปัญหาของชุมชนเป็นอีกแนวคิดซึ่งผู้วิจัยได้นำมาพิจารณาเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาในงานวิจัยนี้

กระบวนการวิเคราะห์และการประเมินความต้องการจำเป็นและปัญหาของชุมชนมีจุดประสงค์เพื่อการพัฒนาชุมชนทั้งชุมชนในภาคการเกษตรและภาคเมือง ทั้งนี้ กระบวนการประเมินและการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นและการวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน จะมีความแตกต่างกันทั้งในด้านของระดับและประเภทหรือองค์กรและหน่วยงานพัฒนา สำหรับองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐ เช่น หน่วยงานระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับกรม จะมีการประเมินและการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นและปัญหาของชุมชนเป็นองค์รวมทุกด้าน องค์กรหรือหน่วยงานพัฒนาโดยเฉพาะองค์กรพัฒนาเอกชนทั้งภายในประเทศและระดับระหว่างประเทศ จะมีการประเมินและการวิเคราะห์เฉพาะด้าน เช่น การเกษตร สุขภาพอนามัย สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรชุมชน เป็นต้น

แนวคิดของกระบวนการประเมินและการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของชุมชนในต่างประเทศ เช่น องค์กรด้านสาธารณสุขของมหาวิทยาลัยแคนซัสภายใต้ศูนย์บริการกองทุนทรัพยากรแห่งชาติ (Compassion Capital Fund National Resource Center, 2010, pp. 4 – 10) นำเสนอถึงขั้นตอนการทำความเข้าใจความต้องการจำเป็นและสิ่งที่จะนำมาจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาในด้านบริการได้อย่างทันเวลา โดยจำเป็นต้องทำความเข้าใจถึงความต้องการจำเป็นของชุมชนทรัพยากรของชุมชนที่จำเป็นต่อการนำไปพัฒนาขั้นตอนในการประเมินความต้องการจำเป็น ทั้งนี้ การประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชนตามขั้นตอนที่พัฒนากระบวนการดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนหลายประการ ได้แก่

ประการแรก ทำให้ชุมชนเข้าใจในสิ่งที่ชุมชนมีความต้องการมากยิ่งขึ้น ชุมชนจะสามารถเข้าใจถึงเหตุผลของการเกิดความรู้สึกถึงความต้องการและจะสามารถเข้าใจได้ว่า ทำไมความต้องการนั้นจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องได้รับการแก้ไข

ประการที่สอง สมาชิกของชุมชนมีโอกาสในการแบ่งปันความต้องการอันมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งชุมชน

ประการที่สาม เป็นการกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนภายในชุมชนมากขึ้น เนื่องจาก สมาชิกของชุมชนซึ่งมาจากส่วนต่าง ๆ ภายในชุมชนได้มีโอกาสเข้าร่วมสนทนาและแสดงความคิดเห็นถึงความต้องการทรัพยากรภายในชุมชนและสิ่งที่ชุมชนต้องการ

ประการที่สี่ สามารถพิจารณาถึงจุดแข็งจุดอ่อนของชุมชนได้

ประการที่ห้า เป็นการทำให้เกิดการนำทรัพยากรภายในชุมชนมาจัดการเพื่อนำมาปรับปรุงคุณภาพชีวิตของสมาชิกภายในชุมชน

ประการที่หก ชุมชนสามารถให้คำจำกัดความของช่องว่างในการถือครองทรัพย์สินที่มีความแตกต่างกันภายในชุมชนได้

ประการที่เจ็ด ทำให้สมาชิกภายในชุมชนเกิดความตระหนักถึงการกระจายการถือครองทรัพย์สินของชุมชน

ประการที่แปด องค์กรชุมชนสามารถนำข่าวสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความต้องการของชุมชนมาดำเนินการด้านการให้บริการแก่ชุมชน

ประการที่เก้า ข้อมูลข่าวสารด้านความต้องการของชุมชนสามารถนำมาใช้ในการกำหนดกิจกรรมในการนำทรัพยากรของชุมชนมาใช้ประโยชน์เพื่อสนองต่อความต้องการของชุมชนและสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนา การจัดลำดับความสำคัญ ผลลัพธ์ของแผนงานและการนำไปใช้ในการปรับปรุงแผนงาน

เทลเลอร์ ที (Taylor, T n.d.) นำเสนอแนวคิดการประเมินชุมชนภายใต้โครงการการเรียนรู้เพื่อมนุษยชาติ (Learning to Give Organization) และได้ให้นิยามของการประเมินชุมชนว่า หมายถึง การร่วมกันค้นหาข้อมูลความต้องการจำเป็นของชุมชน ด้วยกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการค้นหาประเด็นต่าง ๆ ร่วมกัน การประเมินความต้องการของชุมชนจากกิจกรรมดังกล่าวจะได้ข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นในการจัดทำแผนพัฒนา การประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชน เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการวางแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาภารกิจและวิสัยทัศน์ใหม่ กระบวนการประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชนประกอบด้วย การระบุทรัพยากรที่มีอยู่แล้วในชุมชน การระบุทรัพยากรสำคัญที่หามาได้ และการระบุถึงการนำทรัพยากรทั้งสองประเภทไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

แนวคิดของเทลเลอร์เน้นในเรื่องการประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชนเพื่อนำไปจัดทำแผนพัฒนาสำหรับองค์กรซึ่งเป็นองค์กรเฉพาะอย่าง โดยเฉพาะองค์กรการเรียนรู้เพื่อมนุษยชาติ

(Learning to Give Organization) ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน การนำเสนอแนวคิดจึงมุ่งเน้นการจัดทำแผนกลยุทธ์ในการพัฒนาสำหรับองค์กร

องค์กรพัฒนาอื่น ๆ ซึ่งทำงานด้านการพัฒนาชุมชน เช่น สำนักงานกระทรวงยุติธรรม การป้องกันการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งร่วมกับองค์กรเครือข่ายเยาวชนระหว่างประเทศได้เสนอแนวคิดการประเมินชุมชนเพื่อนำไปสู่การจัดทำแผนโครงการสำหรับจัดทำแนวทางในการป้องกันการก่ออาชญากรรมของเยาวชน การประเมินชุมชนตามแนวคิดนี้เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากกระบวนการประเมินชุมชนไปประยุกต์เพื่อการปฏิบัติ ทั้งนี้ ประเด็นที่มีความจำเป็นต่อการประเมินชุมชน ได้แก่ (Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, 1998)

1) การให้นิยามที่ชัดเจนของชุมชน ซึ่งคำว่าชุมชนในที่นี้ หมายถึง กลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่ร่วมกันบนพื้นที่ซึ่งอาจจัดผังเมืองเป็นบล็อก มีสถานที่ต่าง ๆ เช่น โรงเรียน มีพื้นที่ใกล้เคียงกับพื้นที่ชุมชนอื่นซึ่งเรียกว่า เพื่อนบ้าน ชุมชนจะมีลักษณะการแบ่งปันความร่วมมือ มีการรับรู้ในปรากฏการณ์ต่าง ๆ ดังนั้น การประเมินชุมชน จึงเป็นการจัดระเบียบความคิดเพื่อนำไปใช้ในการวางแผนพัฒนา การประเมินชุมชนจึงต้องมีขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1.1) การทำความเข้าใจต่อขอบเขตของชุมชน และการกำหนดเป้าหมายหรือพื้นที่ของชุมชนที่ต้องการจะประเมินความต้องการ

1.2) การทำความเข้าใจต่อลักษณะของชุมชนว่า ประชาชนในชุมชนมีลักษณะอย่างไร ประกอบอาชีพอะไร ชุมชนมีลักษณะพิเศษทางกายภาพหรือไม่ และมีทรัพยากรอะไรบ้างที่ค้นพบในชุมชน

1.3) สมาชิกของชุมชนเข้าใจสถานการณ์และให้นิยามต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นภายในชุมชนทั้งสถานการณ์ที่เป็นปกติและสถานการณ์ที่ผิดไปจากปกติ และสมาชิกของชุมชนสามารถกำหนดความต้องการในสิ่งต่าง ๆ ของตนเองอย่างไร

1.4) จำเป็นต้องรู้ว่าใครคือผู้นำชุมชน ใครมีความสามารถในการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกภายในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และภายในชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่มย่อยที่มีลักษณะพิเศษหรือไม่ เช่น กลุ่มสหกรณ์ชุมชน กลุ่มอาสาสมัครชุมชน กลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น

การประชาสัมพันธ์แนวคิดในการประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชนและกลุ่มองค์กรชุมชนจากมหาวิทยาลัยไอโอวา (Iowa State University Extension and Outreach, 2016) โดยนำเสนอเทคนิคในการประเมินความต้องการจำเป็นของกลุ่มและองค์กรชุมชนไว้หลายแนวทางและได้นำแนวทางของเทคนิคต่าง ๆ ดังกล่าว มาผสมผสานแล้วประยุกต์ใช้ในการประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชนหรือกลุ่มองค์กรชุมชนร่วมกัน โดยแนวทางของเทคนิคต่าง ๆ ได้แก่

1) เทคนิคการนำข้อมูลที่มีอยู่แล้วมาใช้ประโยชน์ในเชิงลึก ซึ่งอาจเป็นข้อมูลจากสถิติ พรรณนา เช่น ข้อมูลจากสำมะโนประชากร ข้อมูลเงินฝากธนาคาร ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจแรงงาน เป็นต้น

2) เทคนิคการเก็บข้อมูลเชิงทัศนคติของตัวแทนผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนมาใช้ในการประเมินความต้องการ ทั้งนี้ อาจสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ สัมภาษณ์ส่วนบุคคล การส่งมอบเอกสารแบบสอบถามทั้งทางตรงหรือการใช้อีเมล

3) เทคนิคการเก็บข้อมูลจากผู้นำชุมชนหรือผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจของชุมชน เนื่องจากผู้นำชุมชนหรือผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจของชุมชน มีความรู้ความเข้าใจต่อชุมชนของตนเป็นอย่างดี ทั้งนี้ ผู้นำชุมชนจะมีความสามารถในการจัดลำดับความสำคัญและความต้องการของสมาชิกภายในชุมชนได้เป็นอย่างดี

4) เทคนิคการเก็บข้อมูลจากฟอรัมชุมชนหรือการประชุมหรือการนำเสนอผ่านหน้าเว็บไซต์สาธารณะมาใช้ประเมินความต้องการของชุมชน ฟอรัมชุมชน จะสามารถประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชนได้ เนื่องจากการเข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมหรือนำเสนอในสื่อสาธารณะ มีสาเหตุมาจากการที่สมาชิกชุมชนเห็นความสำคัญในสิ่งที่ตนเองต้องการ อันเนื่องมาจากการรับรู้และความกังวลในเรื่องที่เกี่ยวกับผลกระทบด้านความเป็นอยู่ของตนและชุมชน

5) เทคนิคการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่ม โดยเลือกสมาชิกของชุมชนที่มีทักษะและประสบการณ์ที่สามารถให้ข้อมูล และมุมมองด้านความต้องการของชุมชนได้

เทคนิคทั้ง 5 ประการข้างต้น เป็นเทคนิคที่จัดกระทำขึ้นสำหรับประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชนในด้านต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนา

นอกจากแนวคิดกระบวนการและขั้นตอนในการประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชนที่กล่าวมาแล้ว แนวคิดกระบวนการและขั้นตอนในการประเมินความต้องการจำเป็นที่น่าสนใจอีกแนวคิดหนึ่ง ซึ่งองค์กรพัฒนาเอกชนและมหาวิทยาลัยหลายแห่งทั้งในยุโรปและสหรัฐอเมริกา นำมาใช้กับโครงการพัฒนาชุมชนโดยเชื่อว่า เป็นแนวคิดที่สามารถประยุกต์ใช้อย่างได้ผลและสามารถทำให้เกิดความเข้าใจต่อความต้องการและปัญหาของชุมชนได้อย่างแท้จริง แนวคิดนี้เรียกว่า ลินสตาร์ทอัพ เพื่อผลกระทบทางสังคม หรือเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคม (Lean Startup for Social Impact or for Social Change)

องค์กรพลัสอะคิวเมนต์ (Plusacumen Organization, 2015) เป็นองค์กรหนึ่งที่น่าวิธีการลีนมาใช้ในการประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชน โดยองค์กรดังกล่าวได้ให้ความหมายของคำว่า ลีนเพื่อผลกระทบทางสังคมว่า หมายถึง ความคิด และชุดของวิธีการที่เกิดจากความสร้างสรรค์

อันเป็นความพยายามไม่ให้เกิดการสูญเปล่าทั้งเวลา ทรัพยากรและความพยายาม แนวความคิดนี้ได้ นำแนวความคิดหลักการสิ้นสตาร์ทอัพของสตีฟแบงก์มาใช้ (Steve B., 2013)

หลักการซึ่งนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนมีความแตกต่างจากหลักการพัฒนาชุมชนแบบดั้งเดิม 3 ประการ ได้แก่

1) สิ้นสตาร์ทอัพเพื่อผลกระทบทางสังคมเป็นหลักการที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการทดลองมากกว่าที่จะกระทำโดยการคิดแบบจิตนาการโดยมีการวางแผนที่มีความสลับซับซ้อนน้อยกว่าการพัฒนาชุมชนแบบดั้งเดิม

2) หลักการของสิ้นสตาร์ทอัพให้ความสำคัญต่อความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในชุมชนมากกว่าการใช้การคาดเดาว่าชุมชนต้องการในสิ่งที่ผู้พัฒนาคิดไปเองว่าน่าจะเป็น

3) หลักการของสิ้นสตาร์ทอัพเป็นหลักการโต้แย้งหลักการพัฒนาชุมชนแบบดั้งเดิมซึ่งมีการออกแบบขั้นตอนและกระบวนการพัฒนาที่มีความสลับซับซ้อนและมีขนาดใหญ่เกินไป

ทั้งนี้ สตีฟแบงก์เสนอความคิดภายใต้แนวคิดด้านการพัฒนาธุรกิจว่า (Steve, B., 2013) การประยุกต์แนวคิดสิ้นสตาร์ทอัพมาใช้ในกระบวนการดังกล่าว ทำให้ต้องย้อนกลับมาพิจารณาภูมิปัญญาแบบดั้งเดิมที่มีอยู่ในชุมชน

ความล้มเหลวในกิจกรรมของกลุ่มขององค์กรชุมชนโดยเฉพาะกลุ่มองค์กรชุมชนที่ประสบปัญหาต่าง ๆ ด้านการประกอบการวิสาหกิจชุมชน เช่น ปัญหาด้านการตลาดของผลผลิตทางการเกษตร ปัญหาการพัฒนาผลผลิตแปรรูป ปัญหาในการจัดการ การมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในชุมชนและปัญหาการให้ความรู้แก่สมาชิกของชุมชน ทำให้องค์กรพลัสอะคิวเมนต์ (Plusacumen Organization, 2015) นำปัญหาข้างต้นมาพิจารณา โดยการนำเสนอแนวคิดการพัฒนาชุมชนด้วย การอุปนัยข้อสรุป (Induction) จากปรากฏการณ์ที่พบจากการทำงานภาคสนาม มาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาความต้องการจำเป็นของกลุ่มองค์กรชุมชน และผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน ดังเช่นกรณีตัวอย่างจากงานภาคสนาม ต่อไปนี้

กลุ่มแม่บ้านในชุมชนชนบทของประเทศอินเดีย (Plusacumen Organization, 2015) ซึ่งประกอบวิสาหกิจชุมชนเพื่อการเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวของตน แต่ไม่ประสบผลสำเร็จเนื่องจากผลผลิตที่ผลิตจากกลุ่มแม่บ้านไม่สามารถขายได้ อย่างไรก็ตาม การค้นพบปัญหาสำคัญด้านการตลาดของกลุ่มแม่บ้านวิสาหกิจชุมชนจากวิธีการสิ้นสตาร์ทอัพเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม พบว่า ผลผลิตสิ่งทอ (สำหรับ) ของกลุ่มแม่บ้านซึ่งแม้ว่ามีคุณภาพดี มีความประณีตหรูหรา แต่ก็ยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้ เนื่องจากผู้บริโภคมีความต้องการสิ่งทอ (สำหรับ) ที่มีน้ำหนักเบา มากกว่าสิ่งทอ (สำหรับ) ที่มีความหรูหรา ประณีตแต่มิน้ำหนักมาก ดังนั้น ในกรณีตัวอย่างดังกล่าว

เป็นการนำข้อมูลย้อนกลับสู่ชุมชนเพื่อสนองต่อความต้องการที่แท้จริงหรือความต้องการจำเป็นในการแก้ไขปัญหาซึ่งจะก่อให้เกิดความสามารถในการเพิ่มรายได้ให้แก่กลุ่มแม่บ้านภายในชุมชนดังกล่าว

กรณีตัวอย่างที่สอง ข้อสรุปจากงานภาคสนามขององค์กรพลัสอะคิวเมนต์ (Plusacumen Organization, 2015.) ในโครงการให้ความรู้แก่เยาวชนด้านวิทยาศาสตร์และระบบวิศวกรรมในประเทศชูดานของหน่วยงานการพัฒนาชุมชน พบว่า คู่มือการอบรมซึ่งใช้ในการอบรมไม่สามารถสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มเยาวชนในชุมชนของประเทศชูดานได้ เนื่องจากความรู้ที่เยาวชนในชูดานได้รับไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อชุมชนของตนได้จริง ดังนั้น จึงจำเป็นต้องค้นหาความต้องการความรู้ที่เยาวชนต้องการเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงภายในชุมชน

กรณีตัวอย่างที่สามของงานภาคสนามในประเทศไนจีเรีย (Plusacumen Organization, 2015) การเปิดศูนย์การฝึกอบรมด้านวิสาหกิจของศูนย์ฝึกวิสาหกิจสังคมภายในชุมชน เพื่อให้เยาวชนของชุมชนชนบทในประเทศไนจีเรียเข้ามามีการศึกษาหาความรู้ในด้านการประกอบวิสาหกิจดังกล่าว แต่การฝึกอบรมไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากกลุ่มเยาวชนไม่ต้องการที่จะประกอบวิสาหกิจแต่ต้องการเรียนรู้ในสิ่งอื่น ๆ ที่จำเป็นกว่าเพื่อนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตในชุมชน

กรณีตัวอย่างที่สี่ (Plusacumen Organization, 2015) เป็นข้อเท็จจริงจากงานภาคสนามในชุมชนยากจนของประเทศปากีสถาน ซึ่งไม่มีไฟฟ้าใช้ ไม่มีน้ำสะอาดบริโภค โรงเรียนสำหรับเด็กและเยาวชนมีเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพต่ำ ทั้งนี้ ได้มีการสำรวจและประเมินความต้องการของชุมชนต่อการนำไฟฟ้าเข้าสู่ชุมชนเพื่อทำให้เกิดแสงสว่างและประโยชน์อื่น ๆ ภายในครัวเรือน โดยให้ชุมชนแสดงทัศนคติความต้องการที่แท้จริงต่อการนำไฟฟ้าเข้าสู่ชุมชน พบว่า ชุมชนมีความต้องการพัฒนาเพื่อบรรเทาความร้อนจากอากาศที่ร้อนจัดในเวลากลางวันมากกว่าความต้องการแสงสว่างในเวลากลางคืน เนื่องจากเหตุผลที่ว่า ในเวลากลางวันมีแสงสว่างเพียงพอต่อการทำงาน ดังนั้น แสงสว่างจากไฟฟ้าจึงไม่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของสมาชิกในชุมชนมากนัก เพราะในเวลากลางคืนเป็นเวลาอนหลับพักผ่อนและไม่มีกิจกรรมการทำงานภายในชุมชน

นอกจากนั้น แนวความคิดลึกลับที่ฮอว์กิ้งได้เสนอกระบวนการลึกลับเพื่อเป็นมาตรวัดของลึกลับดังต่อไปนี้

1) ขั้นตอนการนิยามสมมติฐานเพื่อให้เกิดความชัดเจนว่า ใครคือเป้าหมายของสมาชิกชุมชน ชุมชนต้องการอะไร ชุมชนเผชิญกับปัญหาใดและอะไรคือความต้องการในการที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวและวิธีการใดที่จะสามารถเข้าถึงความต้องการของชุมชนได้

2) ขั้นตอนการดำเนินการค้นหาพฤติกรรมความต้องการหรือความคาดหวังของสมาชิกของชุมชนหรือองค์กรชุมชนต้องการสิ่งใดบ้าง

3) ขั้นตอนการกำหนดระดับค่านิยมของสมาชิกในชุมชน บนพื้นฐานของความรู้ ความเข้าใจที่มีต่อชุมชนเพื่อบรรเทาปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นแก่ชุมชนด้วยการสร้างสิ่งที่ทำให้เกิดคุณค่าแก่ชุมชน

4) ขั้นตอนการพัฒนาเครื่องมือซึ่งสามารถนำไปใช้ในการทดสอบลักษณะความต้องการ ขั้นต่ำของชุมชนและสมาชิกในชุมชนภายใต้พื้นฐานซึ่งมาจากข้อมูลเชิงลึกภายในชุมชนและสมาชิกของชุมชนนั้น

5) ขั้นตอนการดำเนินการทดสอบอย่างรวดเร็วและดำเนินการเพื่อให้ได้ผลการวัดความต้องการของชุมชนโดยการออกแบบทดสอบเพื่อนำไปใช้ทดสอบความต้องการของสมาชิกในชุมชนตามสมมติฐานว่าถูกต้องหรือไม่ รวมทั้งกำหนดตัวชี้วัดขึ้นมาหากสมมติฐานนั้นถูกต้อง

6) ลีน คือ การนำข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากชุมชนมาอ้างอิงและสนับสนุนกันและกันเพื่อให้เกิดข้อมูลที่ดีที่สุดในที่สุดและตรงกับความเป็นจริง สามารถสร้างเป็นตัวแบบการพัฒนาเพื่อนำมาจัดทำเป็นแผนงาน กิจกรรมการพัฒนาการบริการหรือผลผลิต โดยผู้พัฒนาสามารถตัดสินใจได้ว่าจะนำไปดำเนินการด้วยรูปแบบดั้งเดิมหรือรูปแบบลีน

กระบวนการดังกล่าว สามารถสร้างเป็นกรอบแนวคิดรูปแบบวงจรของกระบวนการลีน สตาร์ทอัพเพื่อผลกระทบทางสังคมได้ดังภาพที่ 2.1

นอกจากแนวคิดลีนสตาร์ทอัพเพื่อผลกระทบทางสังคมแล้ว องค์กรพลัสอะคิวเม้นต์ยังได้นำเสนอแนวความคิดในการดำเนินงานด้านการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีลีน เรียกว่า ชุดความคิดข้อมูลแบบลีน (Lean Data Mindset) โดยนำเสนอหลักการ 3 ประการ คือ (Plusacumen Organization, 2015)

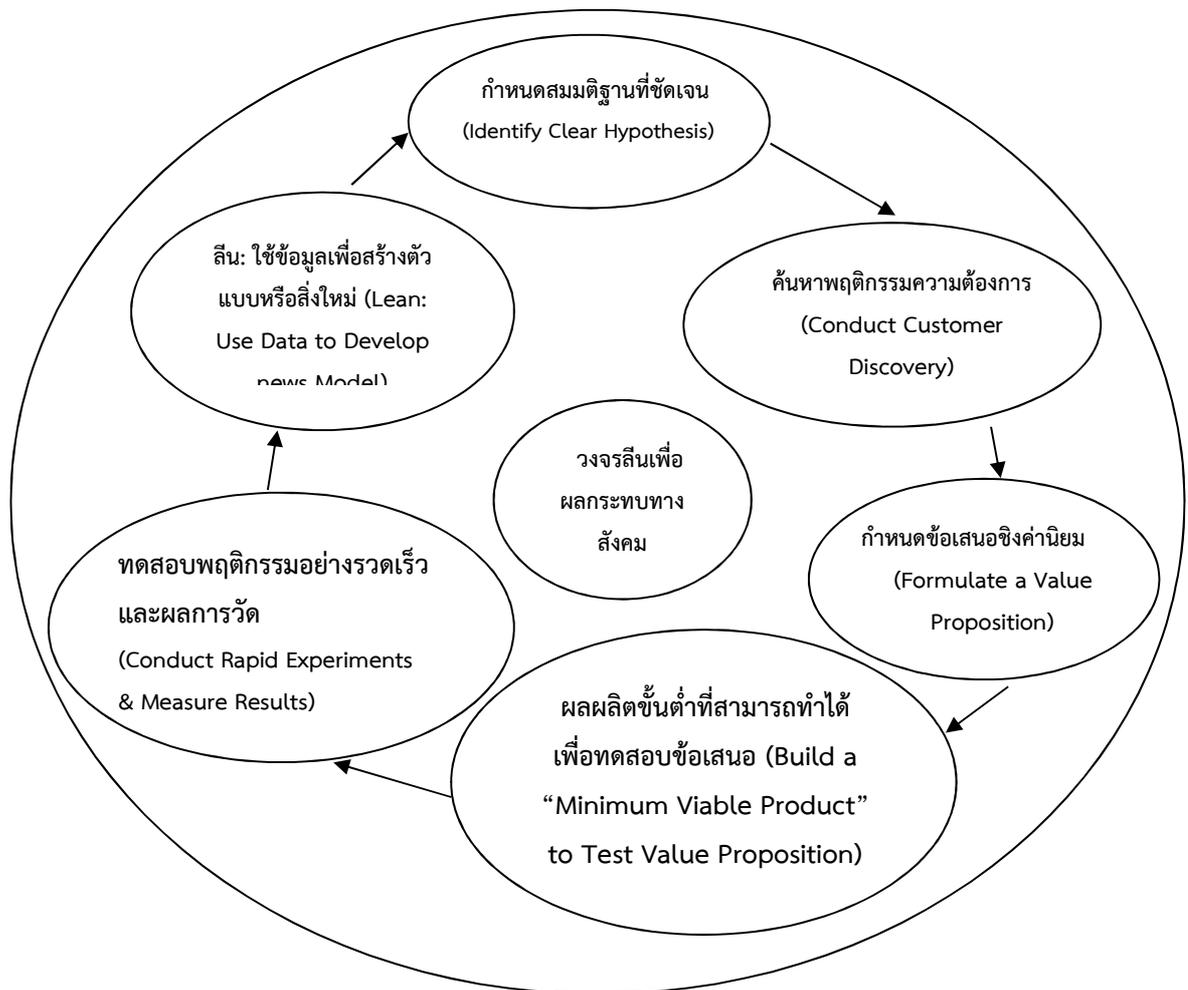
ประการแรก การเปลี่ยนแปลงความคิดที่จะนำข้อมูลจากเอกสารรายงานมากำหนดค่านิยมของชุมชน

ประการที่สอง ใช้วิธีการนำเทคโนโลยีและวิธีการอื่น ๆ มาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

ประการที่สาม รวบรวมข้อมูลย้อนกลับและทดสอบข้อมูลทุกประเภทอย่างรอบด้านซึ่งเรียกขั้นตอนนี้ว่า ลีน เพื่อให้ข้อมูลดังกล่าวสามารถนำมาใช้ในการตัดสินใจเพื่อการวางแผนพัฒนาชุมชนอย่างได้ผล

การประยุกต์วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลความต้องการของชุมชนแบบลีนจำเป็นต้องวางกรอบไว้เพื่อผลในการตรวจสอบสมมติฐาน ทั้งวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เทคโนโลยีโดยเฉพาะเทคโนโลยีการสื่อสาร และวิธีการใช้แบบสอบถามเพื่อการสัมภาษณ์ด้วยประเด็นคำถาม ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขแวดล้อมของชุมชน

วิธีการของสตาร์ทอัพเพื่อผลกระทบทางสังคม เป็นวิธีการที่ค่อนข้างใหม่และเพิ่งเริ่มพัฒนามาจากแนวคิดสตาร์ทอัพในภาคธุรกิจ อย่างไรก็ตาม หากนำวิธีการนี้มาประยุกต์ใช้ในบริบทของชุมชนในประเทศไทย ก็ยังคงมีความจำเป็นต้องผสมผสานวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการใช้แบบสอบถามเพื่อการสัมภาษณ์ รวมทั้งวิธีการอื่น ๆ ร่วมกับวิธีการประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชนแบบสิ้น

ภาพที่ 2.1 วงจรการดำเนินงานเพื่อประเมินความต้องการของชุมชนตามแนวคิดสตาร์ทอัพเพื่อผลกระทบทางสังคม

ที่มา: Plusacumen Organization, 2015, p. 6)

นอกจากแนวคิดวิธีการประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชนจากต่างประเทศแล้ว ยังมีแนวคิดของวิธีการดำเนินการวิเคราะห์และการศึกษาความต้องการจำเป็นของชุมชนในประเทศไทยซึ่งเป็นที่นิยมใช้ในหน่วยงานพัฒนาชุมชนและมักนำเสนอโดยหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนในการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น ทั้งในระดับชาติและระดับภูมิภาค เพื่อให้หน่วยงานในระดับท้องถิ่นนำมาปฏิบัติใช้ให้เกิดความสอดคล้องต่อแนวทางการพัฒนาของแผนพัฒนาในทุกระดับ

กรมพัฒนาชุมชนได้เผยแพร่คู่มือการเรียนรู้ชุมชนซึ่งจัดทำโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ได้นำเสนอแนวคิดในการศึกษาชุมชนเพื่อทำความเข้าใจต่อความต้องการและปัญหาของชุมชนไว้ 8 วิธีการ ได้แก่ (ครรชิต พุทธิโกษา, 2554, หน้า 7 - 28)

1) วิธีการศึกษาด้วยการประเมินสถานะชนบทอย่างรวดเร็ว (Rapid Rural Appraisal: RRA) เป็นวิธีการวิเคราะห์และศึกษาชุมชนในเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลด้านปัญหาและความต้องการของชุมชน ดังนั้น กระบวนการศึกษามักใช้บุคคลสำคัญในชุมชน (key Informant) มาเป็นตัวแทนในการให้ข้อมูลชุมชน การศึกษาด้วยวิธีการนี้ใช้เวลาน้อยแต่การศึกษาต้องมีความต่อเนื่อง เนื่องจากการศึกษาด้วยวิธีนี้เพียงครั้งเดียวจะไม่ได้ข้อมูลที่ต้องการมากนัก หลักการสำคัญของวิธีการศึกษาด้วยการประเมินสถานะชนบทอย่างรวดเร็วคือ การเน้นวิธีการแบบสามมิติ (Triangulation) กล่าวคือ การศึกษามีลักษณะสหวิทยาการ กำหนดกลุ่มตัวอย่างที่หลากหลาย และกำหนดเทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้เกิดคุณภาพในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2) การประเมินสถานะชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal: PRA) เป็นวิธีการที่พัฒนาจากวิธีการศึกษาด้วยการประเมินสถานะชนบทอย่างรวดเร็ว มีลักษณะสำคัญคือ ชุมชนมีบทบาทในการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของตน ผู้วิจัยมีหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกในการดำเนินการดังกล่าว เน้นผลประโยชน์ของชุมชนเป็นสำคัญ มีการจัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกของชุมชนเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง วิธีการประเมินสถานะชุมชนแบบมีส่วนร่วม ทำให้สมาชิกของชุมชนเกิดจิตสำนึกในการแก้ไขปัญหาและสามารถสร้างความคิดริเริ่มให้เกิดแก่ชุมชน เป็นการเพิ่มศักยภาพของสมาชิกในชุมชน อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดของการวิเคราะห์ความต้องการและปัญหาด้วยวิธีนี้คือ

ประการแรก ความคลาดเคลื่อนของข้อมูลที่ได้รับ เนื่องจากการเข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ความต้องการและการแก้ไขปัญหาอาจได้รับอิทธิพลจากผู้นำชุมชนในการชี้แนะหรือครอบงำทางความคิด

ประการที่สอง อาจเป็นการสร้างความคาดหวังด้านการให้ความช่วยเหลือจากภายนอกแก่ชุมชนทำให้ชุมชนไม่สามารถจัดการกับปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง

ประการที่สาม วิธีการนี้มีความสลับซับซ้อนสูง อาจทำให้ชุมชนไม่สามารถวิเคราะห์ความต้องการและปัญหาของชุมชนได้อย่างถูกต้องชัดเจน ทั้งยังอาจเกิดความขัดแย้งทางความคิดจากการมีส่วนร่วมและรวมถึงการใช้อิทธิพลความคิดเข้าครอบงำสมาชิกชุมชน อย่างไรก็ตาม วิธีการนี้จะได้ผลมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับผู้วิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการจัดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ความต้องการและการวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน

3) การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) วิธีการนี้เป็นการวิเคราะห์ความต้องการและปัญหาของชุมชน ทั้งยังทำให้ชุมชนมีศักยภาพเพิ่มขึ้นเนื่องจากเป็นวิธีการที่จะทำให้สมาชิกของชุมชนสามารถเรียนรู้กระบวนการวิจัยท้องถิ่น และสามารถสร้างทีมงานวิจัยในท้องถิ่นขึ้นมาได้ วิธีนี้เป็นวิธีการที่มีลักษณะคล้ายกับเทคนิคการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยมีการแบ่งขั้นตอนออกเป็นดังนี้

ระยะแรก การศึกษาชุมชนในเบื้องต้น เป็นการทำความคุ้นเคยกับชุมชนรวมทั้งทำสร้างเข้าใจให้แก่ชุมชนถึงวิธีการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้สมาชิกในชุมชนเห็นความสำคัญของความร่วมมือในการวิเคราะห์ความต้องการและการแก้ไขปัญหาภายในชุมชนของตนเองซึ่งจะทำให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมจากสมาชิกภายในชุมชนอย่างเต็มที่

ระยะที่สอง การวิเคราะห์ปัญหา และให้ความรู้ด้านการวิจัยชุมชนมีการวางแผนร่วมกับชุมชนเพื่อผลักดันให้แผนดังกล่าวเป็นแผนในระดับหมู่บ้านและชุมชน

ระยะที่สาม การวางแผน แผนโครงการ กิจกรรมที่เป็นไปได้ โดยจะมีการประเมินแผนโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ว่ามีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด ทั้งนี้ จะมีการหาแหล่งเงินทุนสนับสนุนเพื่อความสามารถในการดำเนินการตามแผนดังกล่าว

ระยะที่สี่ การนำแผนไปปฏิบัติซึ่งเป็นระยะที่ต้องอาศัยทีมงานอาสาสมัครที่มีความรู้และความชำนาญซึ่งจำเป็นต้องมีการฝึกอบรมให้แก่อาสาสมัครดังกล่าวให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ระยะที่ห้า เป็นระยะของการประเมินผลการปฏิบัติตามแผนที่ได้วางไว้

4) การศึกษาวิเคราะห์ระบบชนบท (Rural System Analysis: RSA) เป็นทั้งการวิจัยและการวิเคราะห์ความต้องการในระดับครัวเรือนและชุมชนทำให้สามารถทำความเข้าใจชุมชนในด้านวิถีชุมชน ภูมิปัญญาชุมชน ปัญหาและความต้องการของชุมชน การศึกษาเน้นความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชนและทรัพยากรที่มีอยู่ภายในชุมชน เป็นวิธีการที่นำบุคคลต่าง ๆ ในหน่วยงานระดับอำเภอมาเป็นทีมงานในการศึกษาวิเคราะห์ และมักใช้ข้อมูลความจำเป็นขั้นพื้นฐานและโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน (จปฐ. และ กชช. 2 ค) มาเป็นข้อมูลเบื้องต้น การวิเคราะห์กระทำด้วยวิธีการทำแผนที่และตารางการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งได้จากการจัดประชุม สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ

5) การวิเคราะห์ระบบชนบทนิเวศน์เกษตร (Agro - ecosystem Analysis: AA) หรือเทคนิคการวิเคราะห์พื้นที่ เป็นวิธีการที่สามารถวิเคราะห์ปัญหา ความต้องการและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งเป็นวิธีการที่ใช้ได้ตั้งแต่ระดับชุมชนถึงระดับจังหวัด การวิเคราะห์ระบบชนบทนิเวศเกษตรมีกรอบการวิเคราะห์เชิงระบบซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญคือ ระดับการผลิต เสถียรภาพหรือความสม่ำเสมอในการผลิต ความยั่งยืนถาวร ความสามัคคีของสมาชิกในชุมชน ความเสมอภาคและการพึ่งพาตนเองของสมาชิกในชุมชน ทั้งนี้ รูปแบบในการวิเคราะห์จะแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่

5.1) การกระจายตัวของโครงสร้างพื้นฐาน ทรัพยากรและสถาบันของชุมชน เช่น ถนน บ่อน้ำ โรงเรียน ป่าไม้

5.2) การเปลี่ยนแปลงของวิถีชุมชน เช่น การเปลี่ยนแปลงด้านการเพาะปลูก การเปลี่ยนแปลงผู้นำ การเปลี่ยนแปลงและการเคลื่อนย้ายและการกระจายตัวของแรงงาน

5.3) การเคลื่อนย้ายไหลเวียนของข่าวสารข้อมูล แรงงาน สินค้า เงินทุนและทรัพยากรอื่น ๆ ซึ่งการเคลื่อนย้ายดังกล่าวต้องรู้ที่มาว่า มาจากที่ใดสู่ที่ใดและจากใครไปสู่ใคร

5.4) การตัดสินใจของสมาชิกในชุมชนว่าต้องการจะทำหรือไม่ หากมีความต้องการจะทำสิ่งที่ต้องการนั้นจะทำกับใครบ้าง ซึ่งสิ่งดังกล่าวอยู่ภายใต้เงื่อนไขของสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน

6) การวิเคราะห์ชุมชนด้วยความละเอียดอ่อน (Soft System Analysis: SSA) เป็นกระบวนการที่ช่วยเสริมศักยภาพและความสามารถของสมาชิกในชุมชนให้สูงขึ้น เพื่อความสามารถในการพึ่งพาตนเองและความสามารถในการร่วมกันแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่าง ๆ ของชุมชน อย่างไรก็ตามวิธีการนี้เป็นวิธีการที่หน่วยงานพัฒนามักนำมาเอาเป้าหมายจากส่วนกลางมาเป็นเป้าหมายของการพัฒนาและเป็นการกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาจากภายนอกโดยปราศจากการร่วมคิดและการโต้แย้งของชุมชนและอาจเกิดผลกระทบต่อการแก้ไขปัญหามาของชุมชนในระยะยาว ขั้นตอนของวิธีการนี้ได้แก่

6.1) การค้นหาปัญหาจากสถานการณ์จริง ซึ่งมาจากกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สถานการณ์ของระบบชุมชน บริบทของชุมชน

6.2) การสรุปข้อมูลจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อภิปรายและค้นหาความเห็น ความพึงพอใจของสมาชิกในชุมชน

6.3) การสร้างภาพที่พึงประสงค์ด้วยจินตนาการ (Scenario) โดยการอภิปรายระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐและสมาชิกในชุมชนถึงความต้องการ ปัญหาและความต้องการในการแก้ไขปัญหาของชุมชนรวมทั้งการลำดับความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้น

6.4) การค้นหาช่องว่างและแนวทางการดำเนินงาน และข้อตกลงร่วมกันเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์และวางแผน การปฏิบัติตามแผน รวมทั้งการประเมินผลแผนโดยเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์และประเมินถึงผลกระทบต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น

7) เทคนิค A.I.C. (Appreciation Influence Control) เป็นวิธีการที่เน้นการมีส่วนร่วมอย่างเป็นประชาธิปไตย จากกระบวนการที่มีการระดมความคิดเห็นเพื่อสร้างพลังด้านภูมิปัญญา จนสามารถเข้าใจสภาพปัญหา ความต้องการและศักยภาพของผู้ที่เข้าร่วมกันระดมความคิดเห็น เทคนิคนี้มีขั้นตอนสำคัญ 3 ขั้นตอน ได้แก่

7.1) ขั้นตอนการสร้างความรู้ การแลกเปลี่ยนและประสบการณ์เป็นการแสดงความคิดเห็นและการรับฟังเพื่อหาข้อสรุปรวมทั้งวิเคราะห์สถานการณ์การปัจจุบันเพื่อนำไปกำหนดอนาคตของชุมชน

7.2) ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา เป็นการค้นหาวิธีการ มาตรการเหตุผลและการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา เพื่อนำไปสู่การริเริ่มโครงการพัฒนาหรือโครงการแก้ไขปัญหาของชุมชน มีการจัดลำดับความสำคัญของโครงการ กิจกรรม ซึ่งโครงการหรือกิจกรรมดังกล่าว ชุมชนอาจต้องการทำด้วยตนเองโดยรับการสนับสนุนจากแหล่งทรัพยากรหรือแหล่งทุนภายนอกหรือจัดทำเองเป็นบางส่วนก็ได้

7.3) ขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ ด้วยการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบและการจัดทำข้อตกลงในรายละเอียดต่าง ๆ สำหรับการดำเนินงาน

8) กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Process: SLP) เป็นวิธีการพัฒนาคุณภาพของประชาชนในชุมชน เน้นการเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ซึ่งเรียกว่า การเรียนรู้ด้วยความรอบรู้ (Mastery Learning) มีการระดมสมองในขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ และใช้วิธีการปฏิบัติการกลุ่ม กระบวนการเรียนรู้ทางสังคมมีขั้นตอนที่สำคัญ ๆ ได้แก่ การตระหนักและการรับรู้ถึงปัญหา การหาทางเลือกในการแก้ไขปัญหา การตัดสินใจในทางเลือก การเรียนรู้และการปฏิบัติตามทางเลือกที่ได้เลือกไว้ หากพบว่ามีปัญหาก็จะมีขั้นตอนที่สร้างขึ้นมาไว้เพื่อการปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานในระหว่างดำเนินงาน รวมทั้งขั้นตอนในการประเมินผลการดำเนินงานเพื่อการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม มีลักษณะเช่นเดียวกับกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) ซึ่งเป็นแนวคิดที่เชื่อว่า หากประชนนำเอากระบวนการแก้ไขปัญหามาใช้ในการแก้ไขปัญหาให้กับตนเอง ครอบครัวและชุมชน โดยใช้ทางเลือกที่ตนเองคิดว่าเหมาะสม ก็จะสามารถนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนได้

เทคนิควิธีการทั้ง 8 วิธี กรมพัฒนาชุมชนโดย ครรชิต พุทธิโกษา (2554) ได้นำเสนอเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน ซึ่งสามารถนำไปใช้เพื่อให้ได้ข้อมูลด้านความต้องการของชุมชน และปัญหาที่ชุมชนต่าง ๆ ต้องการแก้ไข อย่างไรก็ตาม มักพบว่า วิธีการที่องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐ นำมาใช้กับการพัฒนาชุมชนปัจจุบันคือ วิธีการวิเคราะห์ชุมชนด้วยความละเอียดอ่อน (Soft System Analysis: SSA) เนื่องจากเป็นเทคนิคที่สามารถจัดกระทำให้สอดคล้องต่อเป้าหมายของส่วนกลาง ดังนั้น การจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรภาครัฐ และการจัดทำแผนในระดับรัฐบาลท้องถิ่นจึงมักจะใช้หลักการต่าง ๆ ของเทคนิควิธีการดังกล่าวมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนา

อย่างไรก็ตาม ได้มีการนำเทคนิควิธีการต่าง ๆ ข้างต้นมาผสมผสานเพื่อใช้ในการศึกษาและวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นและการวิเคราะห์อุปสรรคปัญหาของชุมชน ดังเช่นการศึกษาของฟรอย เด็นเบอเกอร์ เค เอส (Freudenberger, K. S., 2008) ซึ่งได้นำวิธีการประเมินสถานะชนบทอย่างเร่งด่วน (Rapid Rural Appraisal: RRA) ผสมผสานกับวิธีการประเมินสถานะชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal: PRA) เพื่อใช้ในโครงการพัฒนาชุมชนโดยเชื่อว่า การนำวิธีการทั้งสองมาใช้ร่วมกันเป็นสิ่งที่สามารถแก้ไขข้อบกพร่องของกันและกันได้ แม้ว่าฟรอย เด็นเบอเกอร์จะเห็นว่าวิธีการทั้งสองจะไม่เหมาะสมกับการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงปริมาณหรือวิธีการทางสถิติมากนัก แต่ก็สามารถนำไปวิเคราะห์ในเชิงคุณภาพซึ่งจะทำให้เข้าใจถึงเหตุผลในเชิงพฤติกรรม และเหตุผลในเชิงการเปลี่ยนแปลงได้ดี ทั้งนี้ วิธีการประเมินสถานะชุมชนแบบมีส่วนร่วม (PRA) จะสามารถสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมจากสมาชิกของชุมชนได้อย่างเต็มที่ แต่ในบางโอกาสอาจประสบปัญหาในด้านข้อจำกัดของการมีส่วนร่วมจากชุมชนอยู่บ้างซึ่งขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของผู้วิจัย ในขณะที่ลักษณะทั่วไปของวิธีการประเมินสถานะชนบทอย่างเร่งด่วน (RRA) มักไม่ได้คาดหวังต่อการเข้ามามีส่วนร่วมจากสมาชิกของชุมชนมากนัก เนื่องจากการเข้ามามีส่วนร่วมของสมาชิกจากชุมชนขึ้นอยู่กับกระบวนการค้นหาและการวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชน ดังนั้น การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนจากวิธีการประเมินสถานะชนบทอย่างเร่งด่วน (RRA) จะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับข้อกำหนดกระบวนการศึกษานั้น ๆ ขณะเดียวกัน ข้อบกพร่องของวิธีการประเมินสถานะชุมชนแบบมีส่วนร่วม (PRA) คือการเน้นเป้าหมายของกระบวนการจัดการมีส่วนร่วมมากกว่าเป้าหมายการได้มาซึ่งข้อมูลต่าง ๆ ของชุมชน และข้อบกพร่องของวิธีการประเมินสถานะชนบทอย่างเร่งด่วน (RRA) คือการเน้นเป้าหมายการได้มาซึ่งข้อมูลจากชุมชนมากกว่าการเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในชุมชน ดังนั้น จุดแข็งของวิธีการทั้งสองวิธีการจึงสามารถนำมาจัดกระทำให้เกิดความสมบูรณ์ได้

นอกจากนั้น วิธีการประเมินสถานะชนบทอย่างเร่งด่วน (RRA) เป็นวิธีการที่ใช้แนวทางในการศึกษาวิเคราะห์จากบนลงล่าง (Top – Down) แต่กระบวนการศึกษาของวิธีการประเมินสถานะชุมชนแบบมีส่วนร่วม (PRA) มีรูปแบบการศึกษาวิเคราะห์จากข้างล่างขึ้นไปสู่ข้างบน (Bottom – Up)

ดังนั้น การนำรูปแบบของวิธีการทั้งสองมาผสมผสานเพื่อศึกษาวิจัยและเพื่อให้ได้ข้อมูลด้านความต้องการและปัญหา รวมถึงการพัฒนาในด้านต่าง ๆ จะประโยชน์มากขึ้น ทั้งนี้ การผสมผสานทั้งสองรูปแบบเข้าด้วยกันมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) การกำหนดหลักการด้านระเบียบวิธี (Methodological Principles) กำหนดวิธีการศึกษาในรูปแบบสามมิติ (Triangulation) และกำหนดวิธีการเพื่อตรวจสอบความลำเอียงจากนักวิจัย ความลำเอียงจากเทคนิควิธีการ ความลำเอียงของข้อมูลทั้งที่ได้จากการศึกษาและขณะทำการศึกษา ความลำเอียงจากสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบการศึกษาวิจัยและการปฏิบัติการ ทั้งนี้ จำเป็นต้องพิจารณาถึงการแสดงออกในเชิงพฤติกรรมและทัศนคติด้วย

2) จัดเตรียมกลไกหรือเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ การกำหนดทีมงานซึ่งมีความสามารถในการดำเนินการด้วยวิธีการทั้งสองอย่างมีประสิทธิภาพ การกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนและการเลือกสถานที่ที่ชุมชนที่ต้องการ

3) นำวิธีการทั้งสองมาประยุกต์ในการศึกษาภาคสนาม ได้แก่ นำวิธีการประเมินสถานะชุมชนแบบมีส่วนร่วม (PRA) มาใช้ในจัดการด้านกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนอย่างเต็มรูปแบบ และนำวิธีการประเมินสถานะชนบทอย่างเร่งด่วน (RRA) มาใช้ในการจัดการการปฏิบัติงานภาคสนามทั้งในการจัดการในภาพรวมและการจัดการในแต่ละวัน

4) การวิเคราะห์และการเขียนรายงาน ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูล การนำผลลัพธ์ที่ได้ไปจัดทำเป็นเอกสารและการจัดทำรายงานในรูปแบบของเอกสารวิธีการประเมินสถานะชนบทอย่างเร่งด่วน (RRA) การนำเสนอด้วยการบรรยายและการจัดเก็บเอกสารเข้าสู่ระบบหนังสือของชุมชน

การให้ความสำคัญต่อการผสมผสานแนวคิดของวิธีการศึกษาและการวิเคราะห์และประเมินความต้องการและปัญหาของชุมชนเพื่อนำมาใช้ร่วมกัน จะสามารถนำข้อดีและข้อจำกัดรวมทั้งสามารถนำขั้นตอนที่สามารถประยุกต์ให้เข้ากับสถานการณ์ของการศึกษา น่าจะทำให้เกิดผลดีต่อการประเมินและการวิเคราะห์ความต้องการและปัญหาของชุมชน

2.2) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความต้องการจำเป็น

งานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความต้องการจำเป็นของชุมชนมักจะใช้วิธีการวิเคราะห์และประเมินความต้องการจำเป็น (Needs) ความต้องการ (Wants) และการวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนที่มีความหลากหลายของเทคนิควิธี ทั้งนี้ แนวคิดของเทคนิควิธีการดังกล่าว เป็นแนวคิดของเทคนิควิธีการทั้งที่ให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมและเป็นเทคนิควิธีการศึกษาในเชิงสำรวจ ซึ่งงานศึกษาดังกล่าวมีทั้งงานศึกษาในต่างประเทศและงานศึกษาในประเทศไทย ทั้งนี้ งานศึกษาในประเทศไทย ได้แก่

งานศึกษาเรื่อง “ การศึกษาความต้องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการศึกษาของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสานวิทยาเขตขอนแก่น ” ของ วันทนา อมตาริยกุล, จำนงค์ อมตาริยกุล, และ ปัญญา วินทะไชย (2558, หน้า 31 - 41) ทำการศึกษาความต้องการในการมีส่วนร่วมด้านการศึกษาของชุมชนในจังหวัดขอนแก่น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการของชุมชนที่มีต่อมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน ในภารกิจทางด้านงานวิชาการ ด้านการวิจัย ด้านการบริการวิชาการ ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดยการศึกษาเป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ ซึ่งสำรวจจากประชาชนที่เป็นผู้ปกครองนักศึกษาในชุมชนจำนวน 285 คน ผู้นำชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยจำนวน 15 คน ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนมีความต้องการให้มหาวิทยาลัย ฯ จัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ โดยในด้านแรก เป็นทักษะการปฏิบัติ การคิดวิเคราะห์และคุณธรรม ด้านที่สองการวิจัยซึ่งชุมชนมีความต้องการให้มหาวิทยาลัย ฯ จัดแหล่งทุนวิจัยภายนอกให้แก่ชุมชน ด้านที่สามการบริการวิชาการ ชุมชนต้องการให้มหาวิทยาลัยการถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีที่เหมาะสมแก่ชุมชน ภารกิจด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ชุมชนต้องการให้เกิดการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางด้านวัฒนธรรมด้วยการเรียนรู้และถ่ายทอดให้แก่ชุมชน นอกจากนี้ วันทนา อมตาริยกุลและคณะ แสดงให้เห็นถึงวิธีการศึกษาเชิงสำรวจซึ่งใช้แบบสอบถามเพื่อทำการสำรวจทัศนคติและได้สร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อนำมาใช้สำหรับกลุ่มผู้นำชุมชน แม้ว่าภาพรวมของงานวิจัยเชิงสำรวจ จะพบความต้องการของคนในชุมชนดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น แต่ผลการศึกษาไม่อาจแน่ใจได้ว่าวิธีการเชิงสำรวจจะสามารถจะค้นหาข้อมูลความต้องการต่าง ๆ ของชุมชนได้อย่างแท้จริง เนื่องจากวิธีการดำเนินการสำรวจพบข้อบกพร่องในหลายด้าน ได้แก่ ประการแรก กระบวนการศึกษาไม่ได้แสดงถึงการดำเนินการให้เกิดการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ไม่มีขั้นตอนดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการอภิปรายและแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันของสมาชิกภายในชุมชน (ผู้ปกครองของนักศึกษา) ประการที่สอง การกำหนดกรอบของคำถามในแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ พบว่าเป็นการนำแนวคิดในด้านกรอบคุณวุฒิที่เป็นข้อกำหนดมาตรฐานการจัดการเรียนการสอนของสถาบันอุดมศึกษาของไทยมาเป็นประเด็นคำถามในการสำรวจความต้องการ ดังนั้น จึงไม่แน่ใจว่า สมาชิกของชุมชน (ผู้ปกครองของนักศึกษา) รวมทั้งผู้นำชุมชนจะมีความเข้าใจในแนวคิดของกรอบคุณวุฒิสำหรับการจัดการเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษาหรือไม่ เนื่องจาก การดำเนินการสำรวจไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการเผยแพร่และการสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่กลุ่มตัวอย่างต่อแนวคิดดังกล่าวก่อนการดำเนินการ

งานวิจัยของ นิภาพร รัตนปริยานุช (2556) เรื่อง “ ความต้องการในการพัฒนาชุมชนของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลเสม็ด อำเภอเมืองชลบุรี ” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการในการพัฒนาชุมชนและเพื่อเปรียบเทียบความต้องการในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลตำบลเสม็ด

อำเภอเมืองชลบุรี โดยทำการศึกษาความต้องการของประชาชนใน 8 ด้าน ได้แก่ 1) การเมืองและการบริหาร 2) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน 3) การพัฒนาสังคม 4) การจัดระเบียบชุมชน 5) การพัฒนาสาธารณสุขและส่งเสริมคุณภาพชีวิต 6) การพัฒนาทางเศรษฐกิจ 7) การพัฒนาการศึกษา ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและ 8) การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระบวนการศึกษาของนิภาพร มีวิธีการศึกษาโดยการใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการสำรวจทัศนคติด้านความต้องการทั้ง 8 ด้าน จากประชากรกลุ่มตัวอย่างจำนวน 375 คน และได้นำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจมาวิเคราะห์ด้วยสถิติพรรณนา (t – test) ผลการวิจัย พบว่า 1) ประชาชนในตำบลเสม็ดอำเภอเมืองชลบุรีต้องการให้มีการส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วมทางการบริหาร เช่น การร่วมกันจัดทำแผนชุมชน การติดตามผลการดำเนินงานและการเสนอเทศบัญญัติ 2) ประชาชนต้องการให้มีการพัฒนาปรับปรุง และขุดลอกคลองให้เกิดความสะดวกต่อการสัญจรและเพื่อป้องกันปัญหาอุทกภัย 3) ประชาชนต้องการส่งเสริมการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมของชุมชนและต้องการให้มีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยใช้คนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชน 4) ประชาชนมีความต้องการให้ได้รับการส่งเสริมและให้ความรู้ในการป้องกันอาชญากรรมและบรรเทาสาธารณภัย 5) ประชาชนต้องการให้มีการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพสตรีในการเข้าร่วมพัฒนาชุมชน เช่น การจัดตั้งกองทุนพัฒนาสตรี การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตครอบครัว 6) ประชาชนมีความต้องการให้มีการกระตุ้นเพื่อการสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชน เช่น การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นต้น 7) ประชาชนมีความต้องการในการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนากระบวนการทางการศึกษาในระบบ ด้วยการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง 8) ประชาชนต้องการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสถานที่สาธารณะซึ่งถือเป็นทรัพยากรของชุมชนและท้องถิ่น ทั้งนี้ เนื่องมาจากการรับข่าวสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องผลกระทบทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากสถานการณ์ภัยพิบัติต่าง ๆ ทำให้ประชาชนเกิดความตระหนักและความต้องการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

แม้ว่างานวิจัยนี้ จะศึกษาและสำรวจความต้องการที่หลากหลาย แต่ผลการศึกษาได้เพียงภาพกว้าง ๆ ของความต้องการจากประชาชนในชุมชน ซึ่งการศึกษาและการวิเคราะห์ความต้องการดังกล่าว เป็นการศึกษารายได้กรอบของแผนพัฒนาเทศบาลตำบลเสม็ด จึงไม่ได้คำตอบของความต้องการในด้านอื่น ๆ ที่ลึกซึ้งไปกว่าคำตอบตามแนวทางการพัฒนาตามเอกสารพิมพ์เขียวที่นำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดกรอบแนวคิดเพื่อการศึกษา

รายงานการวิจัยของ ณรงค์ ลำดี (2554, หน้า 1 - 55) เรื่อง “ ความต้องการของชุมชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ในการเข้ารับบริการวิชาการด้านคอมพิวเตอร์ของวิทยาลัยราชพฤกษ์ ” โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาสองประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาความต้องการของ

ประชาชนในอำเภอบางกรวยต่อการเข้ารับบริการวิชาการด้านคอมพิวเตอร์ของวิทยาลัยราชพฤกษ์ และ 2) เพื่อศึกษาถึงเนื้อหาของบริการวิชาการด้านคอมพิวเตอร์ที่ประชาชนในอำเภอบางกรวยมีความต้องการในการเข้ารับบริการ ทั้งนี้ การศึกษา ได้ทำการศึกษาจากประชากรกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน โดยใช้แบบสอบถาม ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนในอำเภอบางกรวยซึ่งมีความต้องการที่จะเข้ารับบริการวิชาการด้านคอมพิวเตอร์ มีความต้องการเข้ารับบริการแบบมีเงื่อนไข เช่น วันเวลา ในการรับบริการและหน่วยงานเป็นผู้ตัดสินใจ ด้านความต้องการด้านเนื้อหาที่จะขอรับบริการวิชาการด้านคอมพิวเตอร์ พบว่า กลุ่มหลักสูตรที่ต้องการมากที่สุดคือ กลุ่มอินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์ และกลุ่มโปรแกรมสำนักงาน ทั้งนี้ ความต้องการด้านเนื้อหาของประชาชนในเขตอำเภอบางกรวย ไม่ได้ขึ้นกับปัจจัยด้านงานที่รับผิดชอบ แต่มีความต้องการในการพัฒนาตนเองเพื่อเพิ่มพูนทักษะความรู้ ความสามารถ ทั้งนี้งานศึกษาได้ให้ข้อเสนอแนะต่อเนื้อหาของบริการวิชาการที่ควรจัดบริการแก่ประชาชนในเขตอำเภอบางกรวย คือ การบริการด้านอินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์ โปรแกรมสำนักงาน และโปรแกรมหรือแอปพลิเคชันของสมาร์ทโฟน

หากพิจารณางานวิจัยดังกล่าว จะพบว่า การศึกษาซึ่งได้จากงานวิจัยที่มีจุดมุ่งหมาย ในการให้บริการด้านวิชาการของสถาบันการศึกษาแก่ประชาชนในพื้นที่ทั้งอำเภอและมีขนาดใหญ่ โดยกลุ่มประชากรตัวอย่างเป็นชนชั้นกลางและเป็นบุคลากรในองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน การวิจัยนี้ เป็นการศึกษาในเชิงสำรวจโดยใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลเป็นแบบสอบถาม ซึ่งต้องการความเห็น เกี่ยวกับการบริการด้านการศึกษาเรียนรู้เพื่อเสริมศักยภาพและเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ทั้งนี้ การสำรวจ ความต้องการดังกล่าว เป็นการประเมินถึงจำนวนผู้ที่ต้องการเรียนรู้เพื่อเสริมทักษะความรู้ให้กับตนเอง โดยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามในทุกด้าน แสดงความต้องการในการเข้ารับบริการด้านวิชาการ ไม่ถึงร้อยละ 50 ของประชากรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ดังนั้น จึงสามารถประเมินได้ว่า ส่วนใหญ่ของ ประชาชนซึ่งเป็นชนชั้นกลางในอำเภอบางกรวยที่มีงานทำในหน่วยงานต่าง ๆ ไม่สนใจในบริการ วิชาการที่สถาบันการศึกษาจัดบริการให้มากนัก ดังนั้น การจัดบริการวิชาการดังกล่าวจึงอาจ ไม่ประสบผลสำเร็จหากมีการดำเนินการที่ไม่รอบด้าน

งานวิจัยของ ชนาวีร์ สารานพคุณ และ พินิจ ดวงจินดา (ม.ป.ป.) ศึกษาถึงความต้องการของ ประชาชนต่อการพัฒนาท้องถิ่นในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลวังใหม่ อำเภอป่าบอน จังหวัด พัทลุง ซึ่งแบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และทรัพยากรและ สิ่งแวดล้อม โดยใช้กลุ่มประชากรตัวอย่าง 374 คน จากประชากรทั้งหมด 5,740 คน การเก็บรวบรวม ข้อมูลจัดทำโดยการใช้แบบสอบถาม และนำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติ การศึกษาพบว่า ประชาชนมีความความต้องการในระดับมากต่อการพัฒนาท้องถิ่นในทุกด้าน งานวิจัยนี้ มีลักษณะ

คล้ายกับงานวิจัยที่ได้นำมาทบทวนข้างต้น กล่าวคือ เป็นการศึกษาเพื่อให้ได้ความต้องการของประชาชนและชุมชนในภาพรวม

เมื่อพิจารณางานวิจัยของไทยที่เกี่ยวข้องกับความต้องการจำเป็น จะพบว่ายังมีอยู่ค่อนข้างน้อย ถึงแม้ว่าจะมีงานวิจัยที่นำเสนอถึงความต้องการจำเป็นอยู่บ้าง แต่โดยส่วนใหญ่เป็นเพียงงานวิจัยเชิงสำรวจซึ่งไม่ได้กระทำภายใต้แนวคิดการประเมินความจำเป็นมากนัก อย่างไรก็ตามแนวคิดการประเมินความจำเป็นในประเทศไทยมีแนวโน้มที่จะได้รับความสำคัญมากขึ้น ดังเช่นบทความประมวลแนวคิดของการประเมินความต้องการจำเป็นของ อัญชลี เชี่ยวโสธร ดุวอล (2557, หน้า 55 - 58) ซึ่งได้นำเสนอถึงกระบวนการประเมินความจำเป็นและศักยภาพของชุมชนในด้านสุขภาพ โดยให้ความสำคัญต่อแนวความคิดการประเมินความจำเป็นของชุมชนซึ่งต้องกระทำเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่มีทิศทางซึ่งสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของประชาชนและชุมชน

สำหรับงานวิจัยในต่างประเทศซึ่งเกี่ยวข้องกับการประเมินความจำเป็น แม้ว่าจะทำในบริบทที่มีลักษณะที่แตกต่างจากบริบทของประเทศไทย แต่การทบทวนงานวิจัยด้านการประเมินความต้องการจำเป็นจากต่างประเทศ จะสามารถนำไปใช้ประโยชน์เพื่อการประยุกต์ให้เข้ากับบริบทของประเทศไทยได้

เฮกเตอร์ เค ดับบลิว และคณะ (Hexter. K.W., Date, K., Post, C., Schnoke, M., & Cyran, E., 2016, pp. 5 – 63) จัดทำรายงานการวิจัยให้แก่วิทยาลัยเม็กซิงกู๊ดแมนเลวินเพื่อกิจการเมืองประเทศสหรัฐอเมริกา (Maxine Goodman Levin College of Urban Affairs) เรื่อง “ การทำความเข้าใจและศึกษาวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของชุมชนระดับครัวเรือน ” (Comprehensive Community Housing Study and Needs Analysis) โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก เพื่อศึกษาข้อมูลซึ่งเป็นประโยชน์แก่ประชาชนในชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการตัดสินใจด้านพื้นที่ของที่อยู่อาศัย รวมทั้งสามารถนำไปจัดทำข้อเสนอของการดำเนินการด้านที่อาศัยในรูปแบบที่เหมาะสมและสามารถผสมกลมกลืนกับความเป็นเมืองแก่ประชาชนภายในชุมชน ประการที่สอง เพื่อการวัดและประเมินผลการดำเนินการด้านการจัดหาที่อยู่อาศัยเพื่อสนองต่อความต้องการจำเป็นอย่างทั่วถึงในทุกกลุ่มประชากรและทำให้ทราบถึงความต้องการที่อยู่อาศัยของประชาชนในชุมชนเพื่อสนองต่อความต้องการจำเป็นในการจัดหาที่อยู่อาศัยให้แก่ประชาชนในชุมชนได้อย่างเพียงพอทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ประการที่สาม เพื่อจัดลำดับความสำคัญด้านที่อยู่อาศัยที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น เคหะชุมชน ทางเลือกของนโยบาย กลยุทธ์ที่จะนำไปใช้ ทั้งนี้ การศึกษาแบ่งเป็น 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านปริมาณของที่อยู่อาศัยที่มีอยู่ 2) ด้านการวิเคราะห์ถึงลักษณะครัวเรือนและลักษณะทางเศรษฐกิจของชุมชน 3) การตรวจสอบลักษณะความต้องการและจำนวนที่มีอยู่ของที่อยู่อาศัยทั้งในระยะสั้นและระยะกลาง รวมทั้งการตรวจสอบและการชี้วัดปัจจัยที่เกี่ยวข้อง 4) วิเคราะห์

ปัญหาอื่น ๆ และแนวโน้มของปัญหาด้านที่อยู่อาศัย 5) เพื่อให้ได้ข้อสรุปของช่องว่างแนวโน้มความคลาดเคลื่อนในการประมาณการ นโยบายสาธารณะ มาตรการที่เกี่ยวข้องกับจำนวนที่อยู่อาศัยที่มีอยู่ เงื่อนไขด้านประชากรและเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ ปริมาณที่อยู่อาศัยในตลาดอสังหาริมทรัพย์กับความต้องการและประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับครัวเรือน งานศึกษา ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย เช่น ข้อมูลทางภูมิศาสตร์จากระบบแผนที่ดาวเทียม (Geographic Information System: GIS) ข้อมูลจากแหล่งอสังหาริมทรัพย์ ข้อมูลจากภาครัฐและข้อมูลจากมหาวิทยาลัยเคนสเทท การศึกษาพบว่า การพัฒนาที่อยู่อาศัยประเภทการแบ่งส่วนให้สามารถอยู่อาศัยได้หลายครอบครัว (Multifamily) มีมากกว่าที่อยู่อาศัยแบบครอบครัวเดี่ยวซึ่งลดน้อยลงเรื่อย ๆ เนื่องจากสภาพรายได้อันเป็นผลมาจากสภาพเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม อัตราการพัฒนาที่อยู่อาศัยอาจเป็นไปตามความเหมาะสมต่อสภาพประชากรส่วนใหญ่ซึ่งเป็นนักศึกษา และแนวโน้มในอนาคต การนำที่อยู่อาศัยซึ่งมีอยู่เดิมและไม่มีผู้อยู่อาศัยที่มีเป็นจำนวนมากมาพัฒนาเพื่อการให้เช่าเป็นสิ่งที่เป็นไปได้สูง ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับจำนวนของนักศึกษาที่เข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยเคนสเทท

งานวิจัยข้างต้น เป็นงานวิจัยที่สะท้อนถึงพฤติกรรมการอยู่อาศัยของครัวเรือนเพื่อมุ่งเป้าด้านการตลาดและการจัดสรรที่อยู่อาศัยจากทรัพยากรที่มีอยู่และมีสภาพกว้างเปล่ามาพัฒนาให้เกิดประโยชน์ในการกระตุ้นเศรษฐกิจภาคอสังหาริมทรัพย์

งานวิจัยของ มาเซ็นยา เอ็มเจและโบอยส์ เจเจ (Masenya, M. J., & Booyse, J. J., 2016, pp. 1 – 9) เรื่อง “ ตัวแบบการฝึกอบรมด้านการจัดการเพื่อตอบสนองความต้องการจำเป็นของชุมชน: ปรากฏการณ์ใหม่ในการฝึกอบรมด้านการจัดการให้แก่บาทหลวงของโบสถ์คริสตจักรระหว่างประเทศ ” (A community needs responsive management training model: Re-envisioning Management training for pastors of the International Assemblies of God Church) มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อกำหนดนิยามในการฝึกอบรมด้านการจัดการแก่นักศึกษาที่มีสถานภาพเป็นบาทหลวงจากโบสถ์คริสตจักรระหว่างประเทศ (International Assemblies of God Church: IAG) ในประเทศแอฟริกาใต้ให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ด้านการจัดการเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชนของประเทศแอฟริกาใต้ที่ประสบกับปัญหาความยากจน ปัญหาความแตกต่างในการดำเนินชีวิต ปัญหาคอร์รัปชัน ทั้งนี้เนื่องจากความล้มเหลวด้านการจัดการและบทบาทของบาทหลวงจากโบสถ์คริสตจักรระหว่างประเทศที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาและการสนองตอบความต้องการจำเป็นแก่ชุมชนในประเทศแอฟริกาใต้ในฐานะผู้นำในการพัฒนา งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยในเชิงคุณภาพ การเก็บข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์หรือสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยแบ่งกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ออกเป็น 2 กลุ่มกลุ่มละ 7 คน ประกอบด้วย สมาชิกซึ่งเป็นกรรมการบริหารในระดับชาติและระดับจังหวัดของโบสถ์คริสตจักร บาทหลวงผู้เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรม นักศึกษาที่มีสถานภาพเป็น

บาทหลวงซึ่งกำลังศึกษาระดับมหาวิทยาลัยอยู่ในปีสุดท้ายและเป็นผู้เข้ารับการฝึกอบรม ร่วมกับนักศึกษาใหม่ นอกจากนี้ งานวิจัยยังได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และจากการวิเคราะห์เอกสาร ผลการศึกษาพบว่า การฝึกอบรมด้านการจัดการอย่างเป็นทางการมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อบาทหลวงที่จะเข้ามาทำงานในโบสถ์คริสตจักรซึ่งบาทหลวงดังกล่าวจำเป็นต้องได้รับการฝึกอบรมเสียก่อน ผลการศึกษายังพบอีกว่า การสร้างหลักสูตรการฝึกอบรมด้านการจัดการให้สามารถสร้างผู้นำการพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการจำเป็นของชุมชนเป็นสิ่งที่ชุมชนต้องการ นอกจากนี้ การศึกษานี้ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า การดำเนินตามกรอบของการจัดการการเปลี่ยนแปลงซึ่งรวมถึงหลักสูตรในการสนองตอบต่อความต้องการจำเป็นของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้นำคริสตจักรต้องได้รับการฝึกอบรม

แม้ว่าจะไม่ใช้การสนองตอบความจำเป็นของชุมชนโดยตรง และไม่ได้แสดงกระบวนการในการประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชน แต่งานวิจัยแสดงถึงการให้ความสำคัญต่อความต้องการจำเป็นของชุมชนด้านการสร้างผู้นำการพัฒนาเป็นอย่างมาก

งานวิจัยในเชิงคุณภาพของพิชโฮลเดอร์ เคเอล คาลาฮาน ซี และยัง พี (Pieh-Holder KL., Callahan C., & Young, P., 2012, pp. 1 – 11) เรื่อง “ คุณภาพการประเมินความต้องการจำเป็น: จากประสบการณ์การดูแลสุขภาพของประชากรด้อยโอกาสในรัฐมอนโกเมอรีคันทรี รัฐเวอร์จิเนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา ” (Qualitative Needs Assessment: Healthcare Experiences of Underserved Populations in Montgomery County, Virginia, USA) งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเจาะลึกและอธิบายการรับรู้ ความเชื่อและการปฏิบัติซึ่งมีผลกระทบต่อดูแลสุขภาพอันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ด้อยโอกาส ในมอนโกเมอรีคันทรี รัฐเวอร์จิเนีย การศึกษาทำความเข้าใจต่อความต้องการจำเป็นของชุมชนด้วยการประเมินความต้องการจำเป็นเพื่อนำไปกำหนดแผนพัฒนาที่เป็นไปได้ให้แก่ศูนย์สุขภาพที่ผ่านการรับรองจากรัฐบาลกลาง (FQHC) วิธีการวิจัย ใช้การสัมภาษณ์หรือสนทนากลุ่ม (Focus Group) จากประชากรที่เป็นตัวแทนของชุมชน การวิเคราะห์แก่นสาระของเรื่อง (Thematic Analysis) ที่ได้จากบันทึกข้อมูลภาคสนามและบันทึกจากการสัมภาษณ์หรือสนทนากลุ่ม ข้อมูลในเชิงคุณภาพที่ได้จากการเก็บรวบรวมนำไปวิเคราะห์โดยโปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลจากการบันทึกคำพูด (Software for Word - Based Records : AnSWR) ซึ่งพัฒนาโดยศูนย์ควบคุมโรค ผลการศึกษาพบว่า สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อว่าสิ่งสำคัญ 3 ประการซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อดูแลสุขภาพ ได้แก่ 1) การรับรู้ในเรื่องวัฒนธรรมการดูแลสุขภาพ 2) การรับรู้ในอุปสรรคปัญหาในด้านการดูแลสุขภาพ 3) กลยุทธ์ในการจัดการ ข้อมูลจากการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นจากกลุ่มตัวอย่าง พบว่า การเข้าถึงการบริการด้านสุขภาพเป็นสิ่งสำคัญ การดูแลเรื่องสุขภาพมักจะให้บริการเป็นพิเศษกับผู้ที่ซื้อบริการมากกว่าผู้ใช้สิทธิ์ในการเข้ารับบริการ และมักจะละเลยต่อการ

ให้บริการด้านสุขภาพแก่ผู้ใหญ่มากกว่าเด็ก ดังนั้น ชุมชนจึงขาดความเชื่อมั่นในการเข้ารับบริการด้านสุขภาพที่ภาครัฐจัดให้ นอกจากนี้ ยังพบว่าอุปสรรคของการบริการด้านสุขภาพคือ ความไม่สามารถเข้าถึงการดูแลสุขภาพราคาถูก ความซับซ้อนของการประกันสุขภาพและสถานะภาพการชำระเงิน ข้อจำกัดด้านเวลาทำการของสถานดูแลสุขภาพ การคมนาคมที่ไม่สะดวกประกอบกับการมีสภาพภูมิประเทศซึ่งห่างไกลจากสถานดูแลสุขภาพ ความซับซ้อนของระบบการดูแลสุขภาพในท้ายที่สุด ตัวแทนของชุมชนซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูล ได้ร่วมกันหาวิธีการซึ่งเป็นกลยุทธ์ในการจัดการกับปัญหาอุปสรรคของความล่าช้าและการเข้าถึงดังกล่าวและได้ข้อสรุปว่า ชุมชนมีความต้องการในการจัดการดูแลสุขภาพด้วยตนเอง โดยพยายามหาแหล่งเงินทุนเพื่อสนับสนุนด้านค่าใช้จ่ายการขอความอนุเคราะห์ด้านการคมนาคมและการนำทรัพยากรจากภายในชุมชนมาใช้เพื่อขับเคลื่อนระบบการดูแลสุขภาพ

งานวิจัยนี้ เป็นการนำผลที่ได้จากการศึกษาไปจัดทำแผนกลยุทธ์ในการพัฒนาด้านสุขภาพแก่ชุมชน ซึ่งจะเห็นว่าความต้องการจำเป็นของชุมชนเกี่ยวข้องกับสิทธิขั้นพื้นฐาน สิทธิในการเข้าถึงและสิทธิในการใช้ทรัพยากร รวมทั้งวัฒนธรรมและการรับรู้ถึงอุปสรรค จนต้องมีวิธีการรับมือกับอุปสรรคที่เกิดขึ้น สิ่งดังกล่าวจึงเป็นจุดแข็งของชุมชน ซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการสนองตอบต่อความต้องการจำเป็นที่ซับซ้อนของชุมชนได้

จากแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานี้ ทำให้ได้แนวคิดที่หลากหลายและเป็นประโยชน์เพื่อการศึกษาการประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชนเพื่อการพัฒนาความสามารถต่อการเพิ่มมูลค่าวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ของจังหวัดนครนายกพอสมควร โดยจะเห็นว่าแนวคิดการประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชนส่วนใหญ่เป็นแนวคิดที่มีจุดประสงค์เพื่อการประยุกต์ใช้ในเชิงกระบวนการ โดยเฉพาะกระบวนการมีส่วนร่วมในการระดมความคิดเห็นของกลุ่มประชากรเป้าหมายเพื่อพิจารณาถึงความต้องการจำเป็นต่อปัญหาที่เกิดขึ้นจนกลายเป็นความต้องการจำเป็นภายในชุมชน ดังที่ เดวิดสัน (Davidson, E. J., 2005) นำเสนอแนวคิดความต้องการจำเป็นและปัญหารวมทั้งขั้นตอนในการประเมินพื้นฐานความต้องการจำเป็นไว้ข้างต้น นอกจากนี้ การประเมินความต้องการจำเป็นที่ได้จากการวิเคราะห์ปัญหา ทำให้เกิดความเข้าใจต่อธรรมชาติของปัญหาที่เกิดแก่ชุมชนพอสมควร เมื่อพิจารณาธรรมชาติของปัญหาดังกล่าวจะพบว่า สอดคล้องต่อความหมายของคำว่าความต้องการจำเป็นขององค์กร Community Tools Box (2016) ครูเกอร์ (n.d.) และคนอื่น ๆ ซึ่งได้ให้หมายไปในทิศทางเดียวกันคือ หมายถึง สิ่งที่ผิดปกติกว่าสิ่งที่ดีควรจะเป็นหรือไม่เป็นไปตามปกติที่ควรจะเป็นและเป็นสิ่งที่เกิดจากการรับรู้และความรู้สึกของชุมชน

นอกจากนั้น กระบวนการวิเคราะห์และประเมินความต้องการจำเป็นและปัญหาของชุมชนเป็นแนวคิดในการประเมินและวิเคราะห์โดยใช้กระบวนการศึกษาที่ชุมชนจำเป็นต้องมีส่วนร่วม

ในการระดมความคิด และสามารถลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นภายในชุมชนได้ ในทางตรงกันข้ามปัญหาที่ชุมชนประสบอาจนำไปสู่ความต้องการจำเป็นของสมาชิกภายในชุมชน ทั้งนี้ อาจมีสาเหตุมาจากการนำนโยบายภาครัฐทั้งในระดับชาติ ระดับภูมิภาคและท้องถิ่นไปปฏิบัติต่อภาคประชาชนหรือชุมชน โดยไม่เป็นไปตามความคาดหวังของภาคประชาชนหรือชุมชน ทำให้เกิดความต้องการจำเป็นต่อการปรับเปลี่ยนการปฏิบัติตามนโยบายดังกล่าว ให้สามารถสนองตอบต่อความต้องการจำเป็นหรือความต้องการที่แท้จริงของภาคประชาชนหรือชุมชนได้

โดยจะพบว่า แนวคิดของกระบวนการและขั้นตอนการประเมินความต้องการจำเป็นที่ได้นำเสนอข้างต้น มีหลากหลายวิธีการโดยเฉพาะแนวคิดกระบวนการของการประเมินความต้องการจำเป็นของกรมพัฒนาชุมชนซึ่งนำเสนอโดยครรชิต พุทธิโกษา (2554) ซึ่งได้นำเสนอแนวคิดของกระบวนการทำความเข้าใจถึงความต้องการจำเป็นและปัญหาของชุมชนไว้ถึง 8 รูปแบบ ในขณะที่แนวคิดของกระบวนการประเมินความต้องการจำเป็นและการวิเคราะห์ความต้องการของชุมชนในต่างประเทศก็ได้มีการนำเสนอในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน นอกจากนี้ แนวคิดในต่างประเทศยังได้นำเสนอรูปแบบที่ผสมผสานระหว่างกระบวนการทำความเข้าใจถึงความต้องการจำเป็นและปัญหาของชุมชน เช่น พรอยเด็นเบอเกอร์ (2008) นำเสนอรูปแบบผสมผสานระหว่างรูปแบบของการประเมินสภาวะชนบทอย่างเร่งด่วน กับรูปแบบการประเมินสภาวะชุมชนแบบมีส่วนร่วมเข้าด้วยกันด้วยเหตุผลที่ว่า รูปแบบที่นำเสนอทั้งสองประการต่างมีข้อบกพร่อง ดังนั้น ข้อบกพร่องของรูปแบบทั้งสองดังกล่าวจะสามารถทดแทนได้จากจุดแข็งของอีกรูปแบบหนึ่ง

รูปแบบที่ค่อนข้างใหม่และกำลังได้รับการยอมรับในองค์กรพัฒนาชุมชนในการประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชน ได้แก่ รูปแบบสินสตาร์ทอัพเพื่อผลกระทบทางสังคมซึ่งได้นำวิธีการศึกษาและการเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์และใช้เทคโนโลยีการสื่อสารร่วมกันและมีความเชื่อว่าวิธีการนี้จะสามารถประเมินความต้องการจำเป็นที่แท้จริงของชุมชนและสามารถสนองตอบต่อความต้องการจำเป็นของชุมชนได้ตรงตามที่ชุมชนต้องการ

2) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การพิจารณาแนวคิดความต้องการจำเป็นทำให้เกิดแนวคิดในเชิงกระบวนการที่สามารถนำมาประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชนที่มีความหลากหลาย ซึ่งแนวคิดดังกล่าวจะได้นำไปประยุกต์เข้ากับการประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชนเพื่อการพัฒนาความสามารถต่อการเพิ่มมูลค่าวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์เพื่อให้ได้คำตอบตามจุดประสงค์ในการศึกษา

งานวิจัยของ วินายัค อาร์ เอ็น และ ซานจีแควไอฮ์ ซี (Vinayak, R. N., & Sanjeevaiah, B. C., 2012, pp. 29 - 44) เรื่อง “ บทบาทของรัฐในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรัฐกรณาฏกะอย่างยั่งยืน ” (Role of Government in Development of Sustainable Ecotourism in

Karnataka) เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกันในด้านต่าง ๆ ของนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ รัฐบาล ชุมชนเจ้าของพื้นที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียที่สร้างผลกระทบต่อระบบนิเวศของรัฐกรณาฏตะในประเทศอินเดีย นอกจากนี้ ยังได้ศึกษาแผนยุทธศาสตร์การพัฒนากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของรัฐกรณาฏตะ ทั้งยังวิเคราะห์การวางแผนและความท้าทายของการพัฒนาดังกล่าว รวมทั้งมีการประเมินบทบาทของกฎหมายที่มีผลต่อความสำเร็จในการพัฒนากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยนำข้อมูลปฐมภูมิ ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้บริหารภาครัฐ สมาชิกชุมชนในท้องถิ่น และได้นำข้อมูลทุติยภูมิ ซึ่งได้แก่ แผนพัฒนาและกฎหมายต่าง ๆ มาทำการวิเคราะห์ การศึกษาพบว่า การพัฒนากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของรัฐกรณาฏตะใช้กลไกในการพัฒนาจากพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชน ให้ความสำคัญต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาดังกล่าว เป็นการพัฒนาที่เชื่อมโยงระบบนิเวศเข้ากับระบบเศรษฐกิจ โดยรัฐได้ให้การสนับสนุนในเชิงนโยบายเพื่อที่จะให้เกิดการเข้าถึงสิ่งต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและระบบนิเวศ โดยชุมชนยังสามารถสร้างรายได้และมีคุณภาพชีวิตที่ดีไปพร้อม ๆ กัน

จะเห็นได้ว่าการศึกษาพบประเด็นที่เกี่ยวข้องและสอดคล้องกับแนวคิดความต้องการจำเป็นของชุมชนหลายประการ ได้แก่ ประเด็นทางสังคมวัฒนธรรม ประเด็นกลไกด้านสิทธิและการมีส่วนร่วม รวมทั้ง การเข้าถึงและการควบคุมและการใช้ทรัพยากรของชุมชนเพื่อทำให้เกิดการพัฒนาการประกอบวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เกิดผลต่อเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนเจ้าของพื้นที่

งานศึกษาของ เฟ่ง เฮช ชาง เจ ลู เอล เทง จี ยาน ปี เชี่ยว เอ็กซ์ และฮาน วาย (Peng, H., Zhang, J., Lu, L., Tang, G., Yan, B., Xiao, X., & Han, Y., 2016, pp. 201 - 211) เรื่อง “ ประสิทธิภาพเชิงนิเวศและปัจจัยกำหนดประสิทธิภาพเชิงนิเวศในแหล่งท่องเที่ยว: กรณีศึกษาวนอุทยานแห่งชาติหัวซาน ” (Eco - efficiency and Its Determinants at a Tourism Destination: A Case Study of Huangshan National Park, China) การศึกษานี้ดำเนินการโดยสร้างระบบดัชนีการประเมินผลซึ่งได้แก่ ดัชนีชี้วัดผลลัพธ์ที่ไม่พึงปรารถนาและตัวแบบที่ใช้เป็นมาตรฐานวัดความสมบูรณ์ของข้อมูลเพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ลักษณะและวิวัฒนาการของประสิทธิภาพเชิงนิเวศในระดับปัจเจกบุคคลนอกจากนั้น ยังนำเครื่องมือดังกล่าวมานิยามปัจจัยกำหนดประสิทธิภาพเชิงนิเวศของวนอุทยานแห่งชาติหัวซานอีกด้วย ทั้งนี้ ได้มีการปรับปรุงเครื่องมือประเมินประสิทธิภาพเชิงนิเวศในขณะดำเนินการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ผลการศึกษาพบว่า ประสิทธิภาพของเทคโนโลยี (Pure Technology) มีสูงกว่าขนาดของประสิทธิภาพ (Scale Efficiency) โดยที่ประสิทธิภาพเชิงนิเวศมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับขนาดของประสิทธิภาพมากกว่าประสิทธิภาพ

ของเทคโนโลยี วิวัฒนาการของประสิทธิภาพเชิงนิเวศมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นภายใต้ขั้นตอน 4 ขั้นตอน ได้แก่ การเกิดประสิทธิภาพขั้นต่ำซึ่งเป็นขั้นเริ่มต้น ขั้นการเติบโตอย่างรวดเร็ว ขั้นการเกิดภูมิภาคนำไปสู่ความมีประสิทธิภาพ และขั้นของการลดลงของความเสถียรของระบบนิเวศ นอกจากนี้ยังพบว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โครงสร้างของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและระดับของเทคโนโลยี มีผลกระทบต่อประสิทธิภาพเชิงนิเวศอย่างมีนัยสำคัญ อย่างไรก็ตาม ระบบดัชนีประเมินผลแสดงให้เห็นถึงระดับของการลงทุนที่มีแนวโน้มไปในทางตรงกันข้าม ทั้งนี้ การส่งเสริมแนวคิดประสิทธิภาพเชิงนิเวศในด้านระเบียบกฎเกณฑ์ที่นำมาใช้กับสภาพแวดล้อมซึ่งเน้นการควบคุมความสะอาดของพื้นที่ยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ในท้ายที่สุดการศึกษาได้ให้ข้อเสนอแนะว่าการวิเคราะห์ประสิทธิภาพเชิงนิเวศควรจัดกระทำต่อเป้าหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเช่นเดียวกับการจัดกระทำในระดับมหภาคและควรกระทำผ่านกระบวนการทัศน์ของแนวคิดทฤษฎี

เมื่อพิจารณาผลการศึกษาดังกล่าว จะพบว่าผลการศึกษานี้แสดงให้เห็นถึงนัยของการส่งเสริมประสิทธิภาพเชิงนิเวศในระดับปัจเจกที่มีการขยายตัวจนเกิดประสิทธิภาพและมีผลกระทบต่อระดับที่ลดลงของการลงทุน กล่าวคือ การส่งเสริมการอนุรักษ์ การสร้างระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ รวมถึงการนำนวัตกรรมที่เกิดจากประสิทธิภาพเชิงเทคโนโลยีมาใช้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพเชิงนิเวศในระดับปัจเจก โดยหากที่มีการนำสิ่งดังกล่าวมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพก็จะทำให้เกิดแนวโน้มที่ลดลงของระดับการลงทุนในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

งานวิจัยของ มิตรรา เอและ ข่าน เอ (Mitra, A., & Khan A., 2017, pp. 6923 - 6932) เรื่อง “ การจัดการการท่องเที่ยวสีเขียวในอินเดีย: กรณีศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรัฐเจ็ดสาวพี่น้องทางตะวันออกเฉียงเหนือในลักษณะ 3 มิติ ” (Green Tourism Management in India- ‘A 3D Study of the Seven Sisters States of North-East with Special Reference to Eco-Tourism’) งานศึกษานี้เน้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ถือเป็นส่วนหนึ่งของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ภายใต้พื้นฐานแนวคิดที่ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจที่มีชุมชนเป็นเจ้าของ งานศึกษานี้มีความพยายามที่จะศึกษาเพื่อให้ทราบถึงโอกาสและความท้าทายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในลักษณะที่มีการศึกษาทั้งสามมิติ ได้แก่ มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านสังคม วัฒนธรรมและมิติด้านสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ การศึกษาได้ออกแบบการวิจัยโดยใช้เทคนิคเชิงปริมาณและการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ทั้งระดับหน่วยงานด้านการท่องเที่ยวของภาครัฐ หน่วยงานภาครัฐระดับท้องถิ่น ประชาชนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยว ผลการศึกษานี้พบว่า เป้าหมายหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยใช้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นกลไกในการพัฒนา คือ การกำหนดให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงการนำผลประโยชน์กลับคืนสู่ชุมชนในพื้นที่และจำเป็นต้องปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งสิ่งแวดล้อม

ของภูมิภาคนั้น ๆ เพื่อที่จะทำให้เกิดแนวโน้มที่ดีต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของภูมิภาค การศึกษาได้ให้ข้อเสนอแนะว่ารัฐมีความจำเป็นต้องทราบถึงความต้องการที่แท้จริงในเป้าหมาย การพัฒนาที่ยั่งยืนโดยเฉพาะการดำเนินการด้านการตลาดอันเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยว เชิงนิเวศ นอกจากนี้ การประสานระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเฉพาะความร่วมมือในรูปแบบภาครัฐร่วมเอกชน จะทำให้เกิดผลลัพธ์ด้านบวกต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ เฮาสแมน เอ สโลทาว อาร์ ฟราเซอร์โอ และคิมินี อี (Hausmann, A., Slotow, R., Fraser, I., & Di Minin, E., 2016, pp. 91 - 100) เรื่อง “ ทางเลือกทางการตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากลักษณะพิเศษของสัตว์ป่าซึ่งสามารถนำไปสู่ การส่งเสริมการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ” (Ecotourism Marketing Alternative to Charismatic Megafauna Can Also Support Biodiversity Conservation) การศึกษาคำนี้ถึง การอนุรักษ์ในพื้นที่ที่มีคุณค่าสูงในการอนุรักษ์ แต่ยังคงขาดปัจจัยด้านลักษณะพิเศษของสายพันธุ์และ ปัจจัยด้านเงินทุนที่ใช้ในการอนุรักษ์ ซึ่งการสำรวจความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อสายพันธุ์ที่มี ลักษณะพิเศษน่าจะช่วยให้เกิดนิยามทางการตลาดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ใน พื้นที่อนุรักษ์ดังกล่าว งานศึกษาใช้วิธีการทดลองและแบบจำลองแฝงเพื่อสำรวจความหลากหลายใน ทางเลือกของนักท่องเที่ยวที่มีต่อความหลากหลายทางชีวภาพและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ ความ หลากหลายทางชีวภาพในวนอุทยานสัตว์ป่าในแอฟริกาใต้ การศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวไม่ได้ เพียงแต่จะมีความสนใจในสายพันธุ์ที่มีลักษณะพิเศษแต่ยังมีความสนใจในสายพันธุ์ธรรมดาทั่ว ๆ ไป ทั้งยังมีความสนใจต่อสภาพทัศนของพื้นที่ในวนอุทยานอีกด้วย นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวยังสนใจ ในกิจกรรมต่าง ๆ ที่วนอุทยานจัดให้ เช่น การตั้งแคมป์ กิจกรรมแรลลี่เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิด ประสบการณ์และมีความรู้สึกถึงความยากลำบากในพื้นที่ที่นักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชม โดยเฉพาะการ เข้าถึงพื้นที่สูง ความสนใจต่อสายพันธุ์ต่าง ๆ และกิจกรรมที่จัดให้แก่ักท่องเที่ยวซึ่งมีผลต่อ แนวโน้มในการให้การสนับสนุนส่งเสริมการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ข้อเสนอแนะ ในเชิงนโยบายของการศึกษานี้มาจากผลการศึกษาที่มองเห็นโอกาสในการส่งเสริมการอนุรักษ์ความ หลากหลายทางชีวภาพโดยกลไกต่าง ๆ ที่จัดทำขึ้นจากภาครัฐ

รันดัล อีเจและ ฮอย อาร์ (Randle, E. J., & Hoye, R., 2016) ศึกษาเรื่อง “ การรับรู้ของผู้ที่ มีส่วนได้ส่วนเสียต่อการควบคุมการท่องเที่ยวเชิงพานิชย์ของวนอุทยานแห่งชาติออสเตรเลีย ” (Stakeholder Perception of Regulating Commercial Tourism in Victorian National Parks, Australia) ประเด็นสำคัญคือ การที่รัฐบาลของรัฐวิกตอเรีย ประเทศออสเตรเลีย อนุญาตให้ ภาคเอกชนเข้าไปจัดทำโครงสร้างพื้นฐานและดำเนินการด้านการท่องเที่ยวภายในวนอุทยานแห่งชาติ

วิศตอเรียน เช่น ที่พักอาศัย สิ่งอำนวยความสะดวกรวมทั้งกิจกรรมต่าง ๆ โดยทั้งหมดนี้กระทำภายใต้กฎหมายการควบคุมการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์ของรัฐบาลวิศตอเรียน การศึกษามีวัตถุประสงค์หลายประการ ได้แก่ ประการแรก เพื่อสำรวจการรับรู้ของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีต่อระเบียบข้อบังคับซึ่งนำมาใช้กับการท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์ในพื้นที่วนอุทยานวิศตอเรียนทั้งนี้ มีประเด็นคำถามที่ว่า ระเบียบข้อบังคับดังกล่าวจะสามารถนำไปสู่กลยุทธ์ที่จะสามารถนำไปใช้เพื่อให้เกิดการบรรลุผลลัพธ์ในการอนุรักษ์ได้อย่างไร ประการที่สอง เพื่อทำความเข้าใจถึงความขัดแย้งของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงกฎหมายและระเบียบข้อบังคับซึ่งอนุญาตให้ภาคเอกชนดำเนินการต่าง ๆ ทั้งโครงสร้างพื้นฐานและการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์ ในวนอุทยานแห่งชาติวิศตอเรียน ทั้งนี้ วิธีการศึกษาดำเนินการในเชิงภววิทยา (Ontological) โดยใช้กระบวนการทัศน์ในการตีความข้อมูลหตุยภูมิที่มาจากระเบียบ กฎหมาย ข้อมูลจากงานวิจัยที่ผ่านมาและข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการสัมภาษณ์ด้านการรับรู้ของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ผลการศึกษาพบว่า งานศึกษาที่มีมาก่อนหน้านี้มีความชัดเจนต่อกลไกการอนุรักษ์และการจัดการด้านต่าง ๆ รวมทั้งการจัดการความขัดแย้งและมีผลในทางปฏิบัติต่อการออกแบบระบบและกฎหมายรวมทั้งระเบียบที่จะทำให้เกิดศักยภาพในการอนุรักษ์และลดความขัดแย้งของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียลง การศึกษานี้ยังเป็นประโยชน์ในด้านการนำไปเป็นกรอบในการศึกษาที่มุ่งเน้นระเบียบและกฎหมายในอนาคต

ปริน เอส และ ไอออนนิเดส ดี (Prince, S. & Ioannides, D., 2017, pp. 348 - 356) ศึกษาเรื่อง “ การศึกษาในบริบทของความซับซ้อนด้านการจัดการทางเลือกของการท่องเที่ยวในระดับชุมชน: กรณีศึกษาหมู่บ้านเชิงนิเวศในยุโรปตอนเหนือ ” (Contextualizing the Complexities of Managing Alternative Tourism at the Community - Level: A Case Study of a Nordic Eco - Village) งานวิจัยออกแบบการศึกษาด้วยวิธีเชิงชาติพันธุ์วรรณา (ethnographic approach) การศึกษามุ่งสำรวจความขัดแย้งด้านทางเลือกในการจัดการเพื่อส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนภายใต้บริบทของชุมชนและท้องถิ่น การศึกษามุ่งศึกษาถึงทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยวจากกรณีศึกษาหมู่บ้านเชิงนิเวศโซลไฮมาร์ (Solheimar) ประเทศไอซ์แลนด์ การเก็บข้อมูลกระทำโดยนักวิจัยด้านชาติพันธุ์วรรณาซึ่งเก็บข้อมูลจากชุมชนแล้วนำมาแลกเปลี่ยนทำความเข้าใจและตีความร่วมกัน ผลการศึกษาพบว่า ทางเลือกการจัดการท่องเที่ยวระดับชุมชนมีลักษณะเชิงพลวัตที่คำนึงถึงเป้าหมายทางสังคมและเป้าหมายด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชน ทั้งนี้ ทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยวภายใต้บริบทของชุมชนเป็นปัจจัยหนึ่งของการจัดการที่มีความพยายามผลักดันให้เกิดการจัดการที่คำนึงถึงการให้น้ำหนักระหว่างคุณธรรม จริยธรรมและผลกำไร ปัจจัยดังกล่าวก่อให้เกิดการสะท้อนข้อมูลสำคัญจากปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกภายในชุมชน อาสาสมัครและผู้เกี่ยวข้องในการศึกษา ดังนั้น ทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนา

ชุมชนซึ่งชุมชนจำเป็นต้องแสวงหาความรู้และสร้างความสามารถในกระบวนการเชื่อมโยงเรื่องราวต่าง ๆ ไปสู่การปฏิบัติ เช่น การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างนักท่องเที่ยวที่มีประสบการณ์ทางลบกับชุมชน การสะท้อนข้อมูลสำคัญโดยเฉพาะการสื่อสารทางวัฒนธรรมท้องถิ่นระหว่างเจ้าของพื้นที่กับนักท่องเที่ยวหรือผู้เยี่ยมชมด้วยการแนะนำที่ไม่ซับซ้อนและมีความชัดเจน

การประกอบวิสาหกิจชุมชนและ/หรือวิสาหกิจสังคม ท่ามกลางสภาพแวดล้อมเศรษฐกิจของระบบโลก (Global Economy) ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วภายใต้การใช้นิยามซึ่งเป็นเช่นเดียวกับนิยามของคำว่าธุรกิจแต่มีความแตกต่างกันที่เป้าประสงค์การประกอบการของวิสาหกิจชุมชนและ/หรือวิสาหกิจสังคมที่เน้นองค์ประกอบสามด้านได้แก่ สังคม เศรษฐกิจและคุณค่าของสิ่งแวดล้อม มอร์ริสัน ซี แรมเซ่ อี และบอนด์ ดี (Morrison, C., Ramsey, E., & Bond, D., 2017, pp. 95 - 112) ศึกษาเรื่อง “ บทบาทของผู้ประกอบการวิสาหกิจสังคมในความยืดหยุ่นของการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ชนบทห่างไกล ” (The role of social entrepreneurs in developing community resilience in remote areas) ภายใต้ประเด็นคำถาม 3 ประเด็นได้แก่ ประเด็นแรก ผู้ประกอบการวิสาหกิจสังคมในชุมชนมีลักษณะใด ประเด็นที่สอง จะสามารถจัดการกับอุปสรรคปัญหาในการถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชนได้อย่างไร ประเด็นที่สาม ชุมชนสร้างทุนทางสังคมได้อย่างไร ทั้งนี้ วิธีการศึกษาทำโดยการสำรวจพื้นที่ที่ต้องการศึกษาซึ่งได้แก่ หมู่เกาะไอซ์แลนด์มาใช้เป็นกรณีศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการ ผลการศึกษาพบว่า ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนและ/หรือวิสาหกิจสังคม ตระหนักถึงศักยภาพของตนและสามารถนำแนวคิดการจัดการความเสี่ยงของภาคธุรกิจมาประยุกต์ใช้ได้เป็นอย่างดี เนื่องจากผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนลงทุนโดยใช้เงินกู้จากธนาคารพาณิชย์ กอปรกับทุนทางสังคมของชุมชนเป็นกุญแจสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืนเพราะทำให้เกิดการทำความเข้าใจถึงการเชื่อมโยงกิจกรรมของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนและ/หรือวิสาหกิจสังคมเข้ากับความยืดหยุ่นและการพัฒนาเครือข่ายทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน

งานศึกษาของ สโตน เอ็ม ทีและนัยเพน จี พี (Stone, M. T., & Nyaupane, G., P., 2015, pp. 673 - 693) เรื่อง “ การเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่สงวน การท่องเที่ยวและการดำเนินชีวิตของชุมชน: แนวทางการทำความเข้าใจและการวิเคราะห์ ” (Protected Areas, Tourism and Community Livelihoods Linkages: a Comprehensive Analysis Approach) มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจถึงการเชื่อมโยงพื้นที่สงวน การท่องเที่ยวและชุมชนชนบทเข้าด้วยกัน โดยการสำรวจจากชุมชนโซแบเอ็นคราฟทรัสต์ ในประเทศบอสวาน่า การศึกษาทำการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ของชุมชน เช่น ข้อมูลด้านทรัพย์สินชุมชน ที่สร้างขึ้นจากผังความคิดด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และข้อมูลที่มีอยู่ของชุมชนทั้งที่เป็นข้อมูลที่มีการเผยแพร่และไม่ได้มีการเผยแพร่สู่สาธารณะ การศึกษาพบว่า การเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่สงวน การท่องเที่ยวและการดำเนินชีวิตของชุมชนเกิดจาก

ความสัมพันธ์ของการพึ่งพาทุนที่หลากหลายภายในชุมชน ทั้งนี้ การเพิ่มขึ้นของทุนภายในชุมชนเกิดจากการที่รัฐบาลผ่อนคลายการควบคุมและเปลี่ยนแปลงไปใช้วิธีการกำกับดูแลในระดับต่าง ๆ โดยเฉพาะการจัดการด้านการท่องเที่ยวซึ่งรัฐบาลมีความตระหนักถึงศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติโดยชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทดูแลเขตพื้นที่สงวน ความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นความสัมพันธ์เชิงบวกและมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชุมชน นอกจากนี้ ผลการศึกษายังพบอีกว่า การเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่สงวน การท่องเที่ยวและการดำเนินชีวิตของชุมชนมีผลต่อระบบนิเวศทั้งหมดในเขตสงวน ดังนั้น ข้อเสนอแนะจากการศึกษาจึงให้ความสำคัญต่อการทำความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ดังกล่าว นอกจากนี้ งานศึกษาของสโตน เอ็มที่ ที และนัยเพน จี พี ซึ่งเผยแพร่ผ่านบทความชื่อ “ อิทธิพลของความต้อการจำเป็นของชุมชนและหน้าที่ในการปกป้องพื้นที่สงวนที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: วิธีคิดและการสร้างระบบความคิด ” (Ecotourism Influence on Community Needs and The Functions of Protected Areas: a System Thinking Approach, 2016, pp. 222 - 246) แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนและเกิดสมดุลระหว่าง สังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ควรมีความชัดเจนถึงผลลัพธ์ในการพัฒนา โดยผลลัพธ์ด้านความสมบูรณ์ของระบบนิเวศต้องมาจากการพัฒนาในระดับชุมชนซึ่งใช้เครื่องมือการเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่อนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนเป็นกลไกการพัฒนา ทั้งนี้ ภาครัฐไม่ควรใช้นโยบายที่เป็นตัวแบบเดียวกันในการพัฒนาประเทศทั้งประเทศ

งานศึกษาในประเทศไทยของ ภูวดล บัวบางพลู (2560, หน้า 1-10) เรื่อง “ แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ” มีจุดมุ่งหมายในการศึกษาถึง บริบทของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนของอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏในจังหวัดจันทบุรี การศึกษาเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยมีการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ อย่างเจาะจง เช่น เจ้าหน้าที่ภาครัฐ เกษตรกร ผู้ประกอบการ ผู้นำชุมชนและนักท่องเที่ยว ข้อมูลที่เก็บได้นำไปวิเคราะห์โดยการจัดหมวดหมู่และตีความ ผลการศึกษารายได้องค์ประกอบ 5 ด้าน ได้แก่ บริบทของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่เขาคิชฌกูฏจังหวัดจันทบุรี องค์ประกอบด้านสังคม องค์ประกอบด้านสภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และองค์ประกอบด้านปัจจัยภายนอกพื้นที่ การศึกษาพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่วนอุทยานเขาคิชฌกูฏ ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและการแปรรูปผลผลิตด้านการเกษตร นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากภาครัฐทำให้เกิดการขยายตัวของกิจกรรมด้านการเกษตรและมาตรฐานคุณภาพของสินค้าแปรรูปที่ดี แม้ว่าจะมีความร่วมมือจากองค์กรเครือข่ายภายนอก เช่น องค์กรภาครัฐ และภาคเอกชนในด้านความร่วมมือด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งกระทำภายใต้แนวทางการสนับสนุนของนโยบายการส่งเสริม

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของภาครัฐ แต่ทว่า การดำเนินชีวิตของประชาชนในพื้นที่ซึ่งมีลักษณะความเป็นส่วนตัวสูง เป็นอุปสรรคต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมและเกิดมลภาวะต่อระบบนิเวศ อย่างไรก็ตาม งานศึกษาพบว่า ยังมีลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่พร้อม ๆ กับความร่วมมือของภาคีเครือข่ายเพื่อดูแลด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อยู่บ้าง

งานศึกษาของ คณิงภรณ์ วงเวียน (2555, หน้า 86 - 103) เรื่อง “ การพัฒนายุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาเกาะเสม็ด จังหวัดระยอง ” มีจุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยว ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยว และศึกษาเพื่อสร้างยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเกาะเสม็ด จังหวัดระยอง โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ สทนทนาและอภิปรายกลุ่ม รวมถึงการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ทั้งนี้ ข้อมูลจากการเก็บรวบรวมด้วยวิธีการดังกล่าว ได้นำมาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหาและการจัดหมวดหมู่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษาพบว่า พื้นที่เกาะเสม็ดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความพร้อมสำหรับการท่องเที่ยวซึ่งในแต่ละปีมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวจำนวนมาก แต่ยังมีปัญหาด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและมลภาวะ ปัญหาความขัดแย้งด้านกรรมสิทธิ์ที่ดินที่สำคัญคือ ปัญหาด้านการบริหารและจัดการซึ่งขาดการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ งบประมาณซึ่งมีไม่เพียงพอต่อการจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาด้านความเสื่อมโทรมดังกล่าว ทั้งนี้ มีความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญด้านการยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวว่า การสร้างวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ขององค์กรปกครองท้องถิ่นมีความเหมาะสมสอดคล้องต่อยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวในระดับจังหวัดและระดับชาติ อย่างไรก็ตาม มีการเสนอแนะให้นำแนวคิดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนมาใช้ปฏิบัติ โดยเฉพาะการให้ผู้นำชุมชนมีบทบาทในการกำหนดแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อันแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังกล่าว ยังขาดการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียข้างต้น

งานศึกษาของ กนกพัชร วงศ์อินทร์อยู่, สมพล สุขเจริญพงษ์ และ ศานติ ดิฐสถาพรเจริญ (2558, 171 - 184) เรื่อง “ การพัฒนาศูนย์ท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนฐานทุนชุมชนแบบมีส่วนร่วมตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในอุตสาหกรรมปลาสวยงาม ” มีจุดมุ่งหมายในการศึกษาถึงทุนชุมชน ทุนทางสังคมในอุตสาหกรรมปลาสวยงาม และศึกษาเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนฐานทุนชุมชนแบบมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ในอุตสาหกรรมปลาสวยงาม ทั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาในจังหวัดนครปฐม กาญจนบุรีและราชบุรี โดยมีวิธีการศึกษาด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการใช้แบบสอบถาม เพื่อให้ได้ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก และตัวแทนจากกลุ่มผู้ประกอบการอุตสาหกรรมเลี้ยงปลาสวยงาม รวมถึงตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐและตัวแทนจากนักท่องเที่ยว ข้อมูลดังกล่าวนำมาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ตามจุดมุ่งหมายของการศึกษาและ

การวิเคราะห์เนื้อหา การศึกษาพบว่า ชุมชนที่ใช้ในการศึกษานี้มีศักยภาพในการจัดทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและสามารถนำอุตสาหกรรมปลาสดงามมาเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้ ดังนั้น การศึกษาจึงได้เสนอให้มีการสร้างตัวแบบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเสนอแนะให้จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อการออกแบบแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การประเมินความต้องการของชุมชนและการสร้างแนวทางการพัฒนาด้านการบริหารจัดการในทุกด้านไม่ว่าจะเป็นด้านการตลาด การประชาสัมพันธ์และการพัฒนาผู้มัคคุเทศก์ท้องถิ่น เป็นต้น

งานศึกษาของ วรวัลย์ชัย สัจจาภิรัตน์ และ กฤษ จรินทร์ (2555) ศึกษาเรื่อง “ การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษาชุมชนทุ่งเพล ตำบลฉนวน อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี ” มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาศักยภาพของทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์ประกอบทางการตลาด ตลอดจนการวางแผนทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลฉนวนอำเภอมะขามจังหวัดจันทบุรี โดยมีวิธีการศึกษาในเชิงปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology) ซึ่งเป็นวิธีการศึกษาโดยกระบวนการจากทฤษฎีฐานราก ทั้งนี้ มีการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่มและการเล่าเรื่องจากบุคคลกลุ่มต่าง ๆ เช่น บุคลากรหน่วยงานภาครัฐ ประชาชนในท้องถิ่น บุคลากรจากภาคธุรกิจเอกชนและผู้ประกอบการ ตลอดจนนักท่องเที่ยว ข้อมูลที่ได้นำไปวิเคราะห์โดยโปรแกรมวิเคราะห์เชิงคุณภาพและวิเคราะห์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์ความพึงพอใจของผู้บริโภคต่อความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ (Conjoint Analysis) และสมการถดถอยเชิงซ้อน (Multidimensional Scaling) ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนมีศักยภาพของทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหลายด้าน ได้แก่ ความสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ เส้นทางคมนาคม แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์และสวนผลไม้ แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบโฮมสเตย์ เป็นต้น ประชาชนในชุมชนไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับแนวทางการพัฒนามากนัก มีเพียงกลุ่มผู้ประกอบการโฮมสเตย์เท่านั้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจกิจกรรมการท่องเที่ยวบางกิจกรรม ในด้านองค์ประกอบด้านการตลาดพบว่า ชุมชนยังขาดองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการทางการตลาด สำหรับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การศึกษานี้ได้เสนอแนะ ให้มีการพัฒนากิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น โฮมสเตย์และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมและเห็นความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ มากขึ้น และรวมถึงมีข้อเสนอแนะให้มีการปรับปรุงการบริหารด้านการตลาดโดยเฉพาะด้านการประชาสัมพันธ์

งานศึกษาของ มัชฌิมา อุดมศิลป์ (2556, หน้า 135 - 149) เรื่อง “ แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนคลองโคกนังจังหวัดสมุทรสงคราม ” มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาแรงจูงใจของนักท่องเที่ยว เพื่อศึกษาการปฏิบัติการของการท่องเที่ยวที่เป็นเลิศและเพื่อ

ศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนคลองโดน จังหวัดสมุทรสงคราม โดยใช้วิธีการศึกษาทั้งในรูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ วิธีการเก็บข้อมูลของการศึกษานี้ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์แบบบังเอิญจากนักท่องเที่ยว ข้อมูลที่ได้นำไปวิเคราะห์ ด้วยการจัดหมวดหมู่ อัตราส่วนร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ข้อมูลในเชิงคุณภาพนำไปวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา การศึกษาพบว่า แรงจูงใจที่ทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนคลองโดนคือความประทับใจในความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรในพื้นที่ชุมชนและกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว นอกจากนั้น การดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่เป็นไปตามวิถีธรรมชาติยังเป็นแรงจูงใจที่สำคัญอีกประการหนึ่ง นอกจากนั้น การศึกษายังพบอีกว่า แรงจูงใจด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวไม่ได้เป็นแรงจูงใจในอันดับต้น ๆ ของการปฏิบัติการของการท่องเที่ยวที่เป็นเลิศ หัวใจสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศคือการที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่ใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวซึ่งการมีส่วนร่วมทำให้เกิดกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็ง ดังนั้น แนวทางในการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชนคลองโดนคือ การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมไม่ว่าจะเป็นการร่วมคิด ร่วมทำและร่วมตัดสินใจในการอนุรักษ์ การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว การสร้างจิตสำนึกให้แก่นักท่องเที่ยว การได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐโดยเฉพาะด้านการประชาสัมพันธ์ การฝึกอบรมและการจัดการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างมลภาวะขององค์กรภายนอก

งานวิจัยของ วุฒิชชาติ สุนทรสมัยและปิยะพร ธรรมชาติ (2559, หน้า 167 - 181) เรื่อง “ รูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพของจังหวัดปราจีนบุรี เพื่อการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน ” ศึกษาเพื่อวิเคราะห์ศักยภาพในการพัฒนาเครือข่ายของธุรกิจการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพและการสนับสนุนของภาครัฐที่ส่งผลต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพในจังหวัดปราจีนบุรี การศึกษาใช้วิธีดำเนินการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยแบ่งกิจกรรมหลักเป็นการวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการมีส่วนร่วม การวางแผนเชิงปฏิบัติการของการมีส่วนร่วมของชุมชนและการนำไปปฏิบัติรวมถึงการประเมินผลการปฏิบัติตามแผน กลุ่มเป้าหมายของการศึกษานี้ ได้แก่ กลุ่มผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว กลุ่มผู้แทนของชุมชน เช่น ผู้นำชุมชนและผู้ที่มีความรู้ภายในชุมชน กลุ่มเกษตรกร และกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชน ข้อมูลที่ได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง การสัมภาษณ์เจาะลึกและข้อมูลเอกสาร ได้นำมาวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน ห้ออัตราส่วนร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนมีศักยภาพในการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เนื่อง จากวิสาหกิจการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพเกิดจากการรวมกลุ่มกัน

เป็นเครือข่ายเพื่อทำวิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพพร้อมกัน จุดเด่นของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสามารถเชื่อมต่อกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ เช่น กิจกรรมการขี่จักรยานเพื่อการท่องเที่ยวชมธรรมชาติ อุทยานประวัติศาสตร์ สวนเกษตร ตลอดจน การเชื่อมโยงถึงผลผลิตจากวิสาหกิจชุมชนและโรงพยาบาล นอกจากนี้ การศึกษายังได้เสนอตัวแบบในการพัฒนาศักยภาพเครือข่ายวิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชนเพื่อสุขภาพอย่างยั่งยืน โดยมีกรอบของความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐกับการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ เช่น สถาบันการศึกษาเพื่อการพัฒนาศักยภาพในการพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพดังกล่าว

การศึกษาเรื่อง “ แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนชะแล้ ตำบลชะแล้ อำเภอลำดวน จังหวัดสงขลา ” ของ ธเนศ ทวีบุรุษ (2557) ศึกษาถึง การจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้ได้คำตอบถึงการเชื่อมโยงการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในพื้นที่ชุมชนและคำตอบที่ว่า ชุมชนสามารถจัดทำกำหนดการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงพื้นที่ภายในชุมชนกับภายนอกชุมชนได้หรือไม่และชุมชนมีความสามารถในการจัดทำกำหนดการท่องเที่ยวบนฐานทรัพยากรของชุมชนหรือไม่ การศึกษาเจาะจงเลือกพื้นที่การศึกษาเป็นตำบลชะแล้ อำเภอลำดวน จังหวัดสงขลา เนื่องจากมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ชุมชนมีระเบียบแบบแผนการจัดการท่องเที่ยวที่ชัดเจน การศึกษาใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึก การสนทนากลุ่ม และเก็บข้อมูลจากบุคคลกลุ่มต่าง ๆ เช่น ผู้นำชุมชนหรือผู้ที่มีความรู้ของชุมชน เจ้าหน้าที่ภาครัฐระดับท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ภาครัฐในฝ่ายบริหาร ตัวแทนของชุมชน นอกจากนี้ ได้ใช้วิธีการสำรวจชุมชนและเก็บข้อมูลในเชิงเอกสาร ทั้งนี้ ข้อมูลต่าง ๆ นำมาวิเคราะห์โดยการกำหนดประเด็นของข้อมูล จำแนกและจัดหมวดหมู่ของข้อมูลรวมทั้งการนำข้อมูลมาทำการสรุปประเด็นที่ต้องการ การศึกษาพบว่า พื้นที่ของชุมชนชะแล้ มีความอุดมสมบูรณ์ด้านทรัพยากรต่าง ๆ มากมายทั้งทางบกและทางทะเลและยังประกอบไปด้วยโบราณสถานที่สำคัญในเชิงประวัติศาสตร์และสิ่งที่น่าสนใจด้านวิถีการดำรงชีวิตของประชาชนในชุมชน ชุมชนมีความเป็นประชาธิปไตยสูงจึงทำให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยระบบตัวแทนของกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ผู้นำชุมชน ตัวแทนจากกลุ่มผู้สูงอายุ สภาวัฒนธรรม และชาวบ้านในชุมชน สิ่งดังกล่าวทำให้เกิดแนวคิดในการจัดตั้งคณะกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตำบลชะแล้ ชุมชนมีการกำหนดแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็น 2 ด้าน ได้แก่ ด้านแรกเป็นแหล่งท่องเที่ยวในเชิงประวัติศาสตร์และโบราณคดี ด้านที่สองเป็นแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ทั้งนี้ กิจกรรมทั้งสองด้านได้กำหนดขึ้นตามลักษณะความสอดคล้องต่อทรัพยากรและตามความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยกำหนดจุดหรือแหล่งท่องเที่ยวที่มีความปลอดภัยและความเหมาะสม ทั้งยังมีการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเข้ากับพื้นที่ภายนอกที่สัมพันธ์กับพื้นที่ท่องเที่ยวได้อีกด้วย นอกจากนี้ งานศึกษาได้เสนอแนะให้มีการปรับปรุง

เพื่อการพัฒนาให้มีแหล่งท่องเที่ยวจากแหล่งที่มีลักษณะเสื่อมโทรมและพื้นที่ที่มีศักยภาพและสามารถปรับปรุงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ การศึกษายังเสนอแนะตัวแบบที่สามารถนำไปประยุกต์กับยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับต่าง ๆ

การศึกษาการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนของ พิมพ์ลภัส พงศกรรังศิลป์ (2557, หน้า 650 - 665) เรื่อง “ การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษา บ้านโคกโคไคร จังหวัดพังงา ” มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวและองค์ประกอบที่สำคัญต่อการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของกลุ่มการท่องเที่ยวในตำบลโคกโคไคร จังหวัดพังงา โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้รับผิดชอบด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยวของกลุ่มท่องเที่ยวชุมชน นอกจากนี้ ได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตการณ์ดำเนินงานจากกลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนอีกด้วย ข้อมูลที่เก็บรวบรวมด้วยวิธีการดังกล่าวนำไปวิเคราะห์ภายใต้กระบวนการวิจัยแบบตีความและแบบกรณีศึกษา การศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านโคกโคไครมีศักยภาพและองค์ประกอบสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ องค์ประกอบด้านทรัพยากร องค์ประกอบการบริหารจัดการ องค์ประกอบของประสบการณ์ด้านการให้บริการที่มีคุณภาพและองค์ประกอบของศักยภาพในการมีส่วนร่วมโดยเฉพาะการวางแผนรองรับการเปลี่ยนแปลงของปริมาณนักท่องเที่ยวซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศ ทั้งยังมีการเปลี่ยนแปลงการบริการ ในการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมถึงการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวและการทำความเข้าใจต่อลักษณะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทำให้เกิดลักษณะที่เน้นความสำคัญของสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศประการสำคัญ การมีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ ของชุมชนทำให้เกิดการแบ่งปันผลประโยชน์และเกิดความร่วมมือจากสมาชิกที่ไม่ได้ดำเนินกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวอีกด้วย

งานวิจัยของ ธเนศ ทวีบุรุษและ อุทิศสังข์รัตน์ (2557, หน้า 75 – 87) ศึกษาเรื่อง “ การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนชะแล้ ตำบลชะแล้ อำเภอลำทับ จังหวัดสงขลา ” โดยมีจุดประสงค์ในการศึกษาตามประเด็นหัวเรื่องที่ได้ตั้งไว้ เนื่องจากเล็งเห็นว่าชุมชนตำบลท่าชะแล้ เป็นชุมชนที่ได้รับรางวัลสมัชชาสุขภาพออร์ระดับพื้นที่จากสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ (สช.) เมื่อปี 2555 และมีศักยภาพที่จะสามารถพัฒนาทรัพยากรของชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วยการพัฒนาศักยภาพคนให้เกิดความสามารถด้านการมีส่วนร่วม เพื่อทำให้เกิดการสร้างเครือข่าย พร้อมทั้งการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งที่มีอยู่แล้วในชุมชนให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ โดยดำเนินการศึกษาด้วยการสำรวจและการวิเคราะห์เชิงปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) มีการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง และจากเนื้อหาการบอกเล่าของกลุ่มตัวอย่างที่เลือกแบบเจาะจง เช่น ผู้รู้ของชุมชน กลุ่มผู้ปฏิบัติงาน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป ทั้งนี้ มีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ผลการศึกษา

พบว่า ชุมชนสามารถกำหนดจุดท่องเที่ยวตามธรรมชาติจากพื้นที่ที่ไม่เคยให้ความสนใจมาก่อนและคิดว่าเป็นสิ่งที่ไม่มีความสำคัญ ความคิดดังกล่าวทำให้เกิดการจัดทำสารสนเทศของพื้นที่ต่าง ๆ มาพิจารณา และมีผลให้เกิดความเข้าใจและทราบถึงศักยภาพของพื้นที่รวมถึงทรัพยากรที่มีอยู่ว่า สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนจึงมีความชัดเจนมากขึ้น โดยหลังจากการดำเนินการวิจัยก็ได้เกิดโครงการต่าง ๆ ขึ้นมากมายจากการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การพัฒนามาตรฐานโฮมสเตย์ การปลูกป่าชายเลน การพัฒนาและฟื้นฟูภูมิปัญญาชุมชนที่สูญหายไป การบริหารจัดการที่เกิดประสิทธิภาพและการพัฒนาความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ตลอดจนการทำงานร่วมกันเป็นเครือข่าย อย่างไรก็ตาม งานวิจัยมีข้อเสนอว่า ชุมชนไม่สามารถที่จะดำเนินการให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้หากปราศจากการกำหนดและการชี้แนะจากภาครัฐ

จะเห็นว่า งานวิจัยของทั้ง ธเนศ ทวีบุรุษ (2557) ธเนศ ทวีบุรุษและ อุทิศสังข์รัตน์ (2557, หน้า 75 – 87) และพิมพ์ลภัส พงศกรรังศิลป์ (2557) เป็นการศึกษาจากแหล่งท่องเที่ยวที่มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพของพื้นที่ คนในพื้นที่ และทรัพยากรที่มีอยู่ภายในชุมชนให้เกิดความสามารถพัฒนาไปสู่การเพิ่มเกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการพัฒนาศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมจากชุมชนในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ในด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สามารถเชื่อมประสานกับพื้นที่ภายนอกและกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

2.3 กรอบแนวคิดในการศึกษา

งานวิจัยนี้ ดำเนินการศึกษาภายใต้กรอบแนวคิด 3 ประการ ได้แก่

ประการแรก แนวความคิดวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งพิจารณาจากลักษณะและองค์ประกอบของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ประการที่สอง แนวความคิดความต้องการจำเป็นของชุมชนที่มีต่อการพัฒนาวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และกระบวนการประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชนที่มีต่อการพัฒนาความสามารถต่อการเพิ่มมูลค่าวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดนครนายก

ประการที่สาม แนวความคิดของขั้นตอนในการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของชุมชน โดยประยุกต์แนวคิดลีนสตาร์ทอัพเพื่อผลกระทบทางสังคม ซึ่งมีขั้นตอนการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นด้วยการกำหนดสมมติฐานในเชิงคุณภาพเพื่อนำไปค้นหาพฤติกรรมความต้องการจำเป็นแล้วจึงนำไปกำหนดข้อเสนอเชิงค่านิยม และจัดทำผลผลิตขั้นต่ำเพื่อทดสอบข้อเสนอและนำไปทดสอบพฤติกรรมความต้องการจำเป็นของชุมชนโดยจะนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาร่วมกับแนวความคิดแบบดั้งเดิม ทั้งนี้ เพื่อให้ได้คำตอบในประเด็นการประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชนเพื่อพัฒนาความสามารถต่อการเพิ่มมูลค่าวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มี

อยู่ภายในพื้นที่ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งพื้นที่ชุมชนที่ประกอบการเกษตร และประกอบวิสาหกิจชุมชนซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับผู้ประกอบการซึ่งประกอบวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้

1) กรอบแนวคิดของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

แนวคิดของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้จากการพิจารณาแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับ ลักษณะวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น ข้อเสนอของ วูด เอ็ม อี (Wood, M. E., 2002) องค์กรเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ (The Nature Conservancy Organization, 2017) แอนดี้ ดีและอะลาน เอ็ม (Andy, D., & Alan, M., 2002) และคนอื่น ๆ ทำให้ได้นิยามลักษณะวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหลายประการ ได้แก่ ประการแรก ลักษณะวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีความเป็นธรรมชาติหรือมีวิถีธรรมชาติ ดังเช่นที่ สมชัย เบญจขย (2549) มีความเห็นพ้องว่าวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องมีลักษณะของการใช้ธรรมชาติเป็นฐาน ไม่นับจำนวนนักท่องเที่ยว เน้นการเรียนรู้วิถีชุมชน (ซึ่งรวมถึงภูมิปัญญาชุมชน) และการได้เรียนรู้องค์ประกอบของธรรมชาติที่สามารถสัมผัสรับรู้ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดประสบการณ์ (สมยศ โอ่งเคลือบ, 2557) และเกิดจิตสำนึกในการคำนึงถึงการอนุรักษ์ธรรมชาติและเข้าใจในระบบนิเวศ ขณะเดียวกัน ลักษณะของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามแนวคิดของ วรพงษ์ ผูกภู (2557) ให้ความสำคัญต่อองค์ประกอบด้านชุมชน โดยเห็นว่า ชุมชนต้องได้รับผลประโยชน์ตอบแทนทั้งในด้านรายได้และการพัฒนาคุณภาพชีวิต ดังนั้นวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามทัศนะนี้จึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างหนึ่งต่อการพัฒนาชุมชน เนื่องจากทำให้ชุมชนเกิดประสบการณ์และสามารถเรียนรู้การบริหารจัดการได้ โดยเฉพาะการบริหารจัดการความร่วมมือระหว่างกลุ่มบุคคลทั้งภายในและภายนอกชุมชน รวมทั้งผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหลาย นอกจากนี้ วิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังมีลักษณะตามการให้นิยามอย่างแคบซึ่งมานิสลา ผิวจันทร์ (2555) เสนอว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นเกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเที่ยวชมธรรมชาติ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องการเรียนรู้ในวิถีเกษตรธรรมชาติหรือเกษตรเชิงนิเวศ เช่น นาข้าวปุยอินทรี พืชผักสวนครัว สวนป่า สวนผสม และการเกษตรอินทรีย์ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการปศุสัตว์และอาหาร เช่น บ่อปลา ไก่และไข่ไก่ สุกร โค กระบือ เป็นต้น

นอกจากลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ประกอบไปด้วยกิจกรรมที่เกี่ยวกับวิถีธรรมชาติและการเรียนรู้ธรรมชาติแล้ว ลักษณะอื่น ๆ ได้แก่ การเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนและลักษณะของการบริหารจัดการที่ดี ทั้งนี้ ลักษณะของการบริหารจัดการจะทำให้เกิดแรงผลักดันต่อการพัฒนาคุณภาพคนในชุมชนและท้องถิ่นให้มีความสามารถพัฒนาตนเองด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ รวมทั้งจะทำให้เกิดความสามารถในการพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งการพัฒนาภูมิปัญญาเพื่อพัฒนาคุณภาพผลผลิตและรวมถึงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตลอดจนการพัฒนาความสามารถต่อการเพิ่มมูลค่าของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจที่สัมพันธ์กับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอีกด้วย แนวคิดเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับผลการศึกษาที่ได้งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งมีทั้งประเด็นคล้ายคลึงและประเด็นที่แตกต่างกันตามบริบทแวดล้อมซึ่งสามารถนำมาอนุมานเพื่อใช้สร้างรายละเอียดภายใต้กรอบแนวความคิดเพื่อเป็นแนวทางการศึกษาในหลายประการ งานศึกษาต่าง ๆ ได้แก่ งานวิจัยด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ วินายัค อาร์ เอ็น และ ซานจีแวนไอยซ์บี ซี (Vinayak, R. N., & Sanjeevaiah, B. C., 2012, pp. 29 - 44) เฟ่ง เฮีช ชาง เจ ลู แอล เทง จี ยานบี เชี่ยวเอ็กซ์และ ฮานวาย (Peng, H., Zhang, J., Lu, L., Tang, G., Yan, B., Xiao, X., & Han, Y., 2016, pp. 201 - 211) มิตรรา เอและ ข่าน เอ (Mitra, A., & Khan A., 2017, pp. 6923 - 6932) เฮาสแมน เอ สโลทาว อาร์ ฟราเซอร์ ไอและดีมินิน อี (Hausmann, A., Slotow, R., Fraser, I., & Di Minin, E., 2016, pp. 91 - 100) รันด์ล อี เจและฮอย อาร์ (Randle, E. J., & Hoye, R., 2016) พรินซ์ เอส และไอออนนิเดส ดี (Prince, S. & Ioannides, D., 2017, pp. 348 - 356) มอร์ริสัน ซี แรมเซอ อีและบอนด์ ดี (Morrison, C., Ramsey, E., & Bond, D., 2017, pp. 95 - 112) โดยรวมถึงแนวความคิดซึ่งนำเสนอผ่านงานวิจัยของ สโตน มอเรน ที และ นัยเพน จี พี (Stone, M. T., & Nyaupane, G., P., 2015, pp. 673 - 693) เรื่อง “ การเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่สงวน การท่องเที่ยวและการดำเนินชีวิตของชุมชน: แนวทางการทำความเข้าใจและการวิเคราะห์ ” และงานวิจัยที่สโตน มอเรน ทีและนัยเพน จี พี นำไปเรียบเรียงใหม่เรื่อง “ อิทธิพลของความต้อการจำเป็นของชุมชนและหน้าที่ในการปกป้องพื้นที่สงวนที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: วิธีคิดและการสร้างระบบความคิด ” (Ecotourism Influence on Community Needs and The Functions of Protected Areas: a System Thinking Approach, 2016, pp. 222 - 246) โดยงานทั้งสองเรื่อง รวมทั้งงานที่กล่าวมาแล้วข้างต้น มีประเด็นโดยรวมคือ การเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจนมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจในระดับประเทศทำให้ภาครัฐมองเห็นความสำคัญต่อการส่งเสริมวิสาหกิจดังกล่าว นอกจากนั้น การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความยั่งยืนภายใต้ค่านิยมด้านคุณธรรมและจริยธรรมถือเป็นสิ่งสำคัญต่อชุมชนและผู้ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประเด็นที่กล่าวถึงและมีความสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การจัดการกับปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ อันถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่มีผลต่อวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แนวความคิดที่นำเสนอถึงการประสานประโยชน์และการนำแนวความคิดการใช้ชุมชนเป็นฐาน ตลอดจนการใช้ธรรมชาติมาเป็นพื้นฐานในการบริหารจัดการทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกิดความเข้าใจถึงสิ่งที่เรียกว่า ผลประโยชน์ของชุมชนซึ่งทำให้เป้าหมายและ

ผลลัพธ์ของเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมประสบความสำเร็จในเชิงประสิทธิภาพ ภายใต้การประสานการดำเนินงานอย่างสอดคล้องเหมาะสม นอกจากนี้ ปัจจัยที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอีกประการหนึ่งคือ ระเบียบและข้อกฎหมายที่มีผลต่อการใช้และการควบคุมทรัพยากรที่จำเป็น ระเบียบและข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับแนวทางในการส่งเสริมวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเชิงพาณิชย์และรวมทั้งการบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

สำหรับข้อเสนอจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในบริบทของประเทศไทยได้แสดงให้เห็นถึงระดับค่านิยม การสะท้อนถึงการเชื่อมโยงสู่ผลผลิตจากวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและความสามารถในการดำเนินการเชื่อมโยงพื้นที่ ผลผลิตกิจกรรมภายในเข้ากับสิ่งดังกล่าวภายนอกพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งทำให้เห็นถึงการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนพอสมควร ดังเช่น งานวิจัยของ ภูวดล บัวบางพลู (2560, หน้า 1-10) นำเสนอถึงแนวทางในการเชื่อมโยงการเกษตรและผลผลิตทางการเกษตรเข้ากับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แม้ว่า สภาพแวดล้อมทางสังคมของชุมชนจะมีความเป็นส่วนตัวสูง ซึ่งเป็นเช่นเดียวกับผลการศึกษาของคณิงภรณ์ วงเวียน (2555, หน้า 86 - 103) ที่ชี้ให้เห็นว่า ชุมชนที่ขาดการมีส่วนร่วมทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรภายในชุมชน อย่างไรก็ตาม กนกพัชร วงศ์อินทร์อยู่, สมพล สุขเจริญพงษ์และศานติ ดิฐสถาพรเจริญ (2558, หน้า 171 - 184) ได้สะท้อนให้เห็นถึงอุตสาหกรรมปลาสวยงามที่สามารถเชื่อมโยงเข้ากับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและอาจเป็นแนวทางไปสู่การพัฒนามูลค่าของวิสาหกิจทั้งสองได้ โดยวรวลัญช์ สัจจาภิรัตน์ และ กฤษ จรินทร์ (2555) เล็งเห็นถึงศักยภาพด้านต่าง ๆ ของพื้นที่ชุมชนโดยเฉพาะจุดแข็งของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบโฮมสเตย์ แต่ก็ยังมีจุดอ่อนด้านการตลาดซึ่งมีชฌิมา อุดมศิลป์ (2556, หน้า 135 - 149) เห็นว่าสิ่งนั้นเกี่ยวข้องกับการสร้างแรงจูงใจให้กับนักท่องเที่ยว ในขณะที่วุฒิชชาติ สุนทรสมัย และ ปิยะพร ธรรมชาติ (2559, หน้า 167 - 181) รวมถึงธเนศ ทวีบุรุษ (2557) เห็นถึงศักยภาพของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่สามารถไปด้วยกันได้ดีกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นอกจากนี้ ธเนศ ทวีบุรุษและ อุทิศสังข์รัตน์ (2557, หน้า 75 - 87) รวมทั้งพิมพ์ลภัส พงศกรรังศิลป์ (2557, หน้า 650 - 665) พบว่า ทรัพยากรที่มีอยู่ภายในชุมชนมีศักยภาพต่อวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนและชุมชนสามารถนำมาพัฒนาให้เกิดประโยชน์ในทางเศรษฐกิจต่อชุมชนได้

ดังนั้น การศึกษาตามกรอบแนวคิดข้างต้น จึงมุ่งประเด็นไปสู่ลักษณะและองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งประกอบไปด้วยการเชื่อมโยงกิจกรรมด้านต่าง ๆ เช่น กิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กิจกรรมในอาชีพของชุมชน การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ การเชื่อมโยงกับกิจกรรมอื่น และการเชื่อมโยงกับวิสาหกิจชุมชน ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมชุมชน วิถีชุมชน ความรู้

และภูมิปัญญาชุมชน การบริหารความขัดแย้งและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชนภายใต้ ศักยภาพที่มีอยู่ของชุมชน เป็นต้น

2) กรอบแนวคิดความต้องการจำเป็นและกระบวนการประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชน ที่มีต่อการพัฒนาวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

สิ่งสำคัญที่ต้องพิจารณาเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษานี้คือ การพิจารณาแนวความคิดภายใต้ กรอบของความต้องการจำเป็นซึ่งเดวิดสัน อี เจ (Davidson, E. J., 2005) ให้ความหมายว่า คือปัญหา จากปรากฏการณ์ที่ชุมชนคิดว่าไม่ควรจะเป็น ขณะที่องค์กรคอมมิวนิตี้ออกซ์ (Community Tools Box, Website, 2016) ได้ขยายความว่า ปัญหาเป็นสิ่งที่เกิดจากการรับรู้ว่าสิ่งที่เกิดขึ้นเป็น ปัญหาและพร้อมที่จะแก้ไข เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นบ่อยมีความยืดเยื้อยาวนาน มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคน ในชุมชนซึ่งอาจรุนแรงหรือไม่รุนแรงก็ได้ เช่น ปัญหาด้านสิทธิตามกฎหมายหรือปัญหาที่เกี่ยวข้องกับ ศีลธรรมอันดีงาม ดังนั้น ความต้องการจำเป็นจึงเสมือนช่องว่างระหว่างสถานการณ์ที่ควรจะเป็นและ ไม่ควรจะเป็น ดังที่หน่วยงานด้านสาธารณสุขของมหาวิทยาลัยแคนซัสในอเมริกาซึ่งทำงานภายใต้ ศูนย์บริการกองทุนทรัพยากรแห่งชาติ (Compassion Capital Fund National Resource Center, 2010, p. 4) ได้นำเสนอไว้ และครูเกอร์ (Krueger, n.d.) ได้นำช่องว่างของปัญหาและความต้องการ มาพิจารณาภายใต้แนวคิดความต้องการขั้นพื้นฐานแบบดั้งเดิม 5 ขั้นตอนซึ่งสะท้อนถึงความต้องการ จากความรู้สึก ความต้องการโดยเปรียบเทียบและความต้องการในเชิงบรรทัดฐาน ทำให้มีความชัดเจน ต่อปรากฏการณ์ที่เป็นจริงด้านความต้องการจำเป็นที่เกิดขึ้นในสังคม เช่น ความต้องการในการ สนับสนุนทางการเงินเพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจหรือความขัดแย้งทางเศรษฐกิจ ความต้องการ ความช่วยเหลือจากการประสพภัยพิบัติ ความต้องการเรียนรู้และเพื่อการบรรลุกิจกรรมตามเป้าหมาย ของชุมชน เป็นต้น

เมื่อพิจารณาแนวคิดข้างต้นกับข้อสรุปของแนวคิดความต้องการจำเป็นและปัญหาภายใต้ บริบทของไทยจากข้อมูลการศึกษาและการสำรวจศักยภาพของประชาชนในท้องถิ่นและ ความต้องการจำเป็นตลอดจนปัญหาของชุมชนภาคการเกษตรในจังหวัดนนทบุรี (ม.ป.ป.หน้า15 - 16) และข้อมูลที่ได้จากบำเพ็ญ เขียวหวาน (ม.ป.ป., หน้า 3-37 – 3-43) พบว่ามีทั้งประเด็นทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม

นอกจากแนวความคิดความต้องการจำเป็นและความต้องการในการแก้ไขปัญหา ซึ่งได้นำมา พิจารณาเพื่อประยุกต์เป็นกรอบในการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยแนวคิด ที่จำเป็นต่อการใช้เป็นแนวทางในการศึกษาที่สำคัญประการหนึ่งคือ แนวความคิดของกระบวนการ ประเมินความต้องการจำเป็นและการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นรวมถึงปัญหาของชุมชนซึ่ง ข้อเสนอของแนวความคิดค่อนข้างที่จะมีวิธีการที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันไม่ว่าจะเป็นข้อเสนอของ

องค์กรซึ่งทำหน้าที่ด้านสาธารณสุขของมหาวิทยาลัยแคนซัสภายใต้ศูนย์บริการกองทุนทรัพยากรแห่งชาติ (Compassion Capital Fund National Resource Center, 2010, pp. 4 – 10) ข้อเสนอของเทเลอร์ ที (Taylor, T. n.d.) ข้อเสนอของสำนักงานกระทรวงยุติธรรมการป้องกันการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนในประเทศสหรัฐอเมริกา (Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, 1998) และข้อเสนอของชุมชนและกลุ่มองค์กรชุมชนจากมหาวิทยาลัยไอโอวา (Iowa State University Extension and Outreach, 2016) ซึ่งต่างได้นำเสนอกระบวนการและเทคนิคในการประเมินและการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น รวมทั้งขั้นตอนต่าง ๆ ที่สะท้อนถึงลักษณะของความต้องการจำเป็นร่วมกันหลายประการ ได้แก่ การมีส่วนร่วมจากชุมชนทั้งด้านความคิด สิทธิในการจัดการและการถือครองทรัพยากรของชุมชนและการวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนโดยนำข้อมูลจากชุมชนมาใช้ในการวิเคราะห์และการประเมินเพื่อนำไปสู่การวางแผนพัฒนาระดับชุมชนและท้องถิ่นขั้นตอนต่าง ๆ เช่น การทำความเข้าใจขอบเขต เป้าหมายและความต้องการของชุมชน ลักษณะและการทำความเข้าใจสถานการณ์ที่เกิดขึ้นของสมาชิกในชุมชน การทำความรู้จักผู้นำชุมชน ดังเช่น วันทนา อมตาริยกุล, จ่านงค์ อมตาริยกุล, และปัญญา วินทะไชย (2558, หน้า 31 - 41) นิภาพร รัตนปริยานุช (2556) ณรงค์ ล่ำดี (2554, หน้า 1 - 55) ชนาวีร์ สารานพคุณและพินิจ ดวงจินดา (ม.ป.ป.) อัญชลี เชี่ยวโสธร ตูวอล (2557, หน้า 55 - 58) ต่างนำเสนอผลการศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม การสร้างทักษะการเรียนรู้และความรู้ในสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต การรับบริการสาธารณสุขจากภาครัฐ ความต้องการให้ชุมชนของตนเกิดการพัฒนาทั้งทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน สังคม เศรษฐกิจ ทั้งนี้ เป็นผลจากการรับรู้และทัศนคติทางสังคม การรับรู้ในสิ่งที่ตอบสนองทางกายภาพอันเป็นปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ตามแนวคิดที่ได้จากการศึกษาของ เฮกเตอร์ เค ดับบลิวและคณะ (Hexter, K.W., Date, K., Post, C., Schnoke, M., & Cyran, E., 2016, pp. 5 – 63) มาเซินยา เอ็ม เจ และ โบอยส์ เจ เจ (Masenya, M. J., & Booyse, J. J., 2016, pp. 1 – 9) พิชโฮลเดอร์ เค แอล คาลาฮาน ซี และยั้ง พี (Pieh-Holder KL., Callahan C., & Young, P., 2012, pp. 1 – 11)

ดังนั้น กรอบแนวคิดของกระบวนการประเมินและการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นจึงมุ่งประเด็นการศึกษาสิ่งที่ชุมชนคาดหวังและมีความต้องการ เพื่อนำไปสร้างผลผลิตซึ่งเป็นเครื่องมือในการพัฒนาความสามารถต่อการเพิ่มมูลค่าวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ การได้มาซึ่งข้อมูลจากขั้นตอนข้างต้น ต้องใช้เทคนิคที่หลากหลาย ได้แก่ เทคนิคจากข้อมูลเชิงลึก เทคนิคการเก็บข้อมูลเชิงทัศนคติ เทคนิคการเก็บข้อมูลจากผู้นำชุมชน เทคนิคการสนทนาและการสัมภาษณ์กลุ่มเพื่อการได้มาซึ่งข้อมูลความต้องการจำเป็นของชุมชนที่ทำให้เกิดการพัฒนาความสามารถต่อการเพิ่มมูลค่าของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

3) กรอบแนวคิดของขั้นตอนในการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของชุมชนตามแนวคิด สตาร์ทอัพเพื่อผลกระทบทางสังคม

ปัจจุบันมีการพัฒนาเทคนิคที่สามารถนำมาประยุกต์เป็นกรอบของเครื่องมือเพื่อการศึกษา โดยเฉพาะการนำมาสร้างกรอบของกระบวนการศึกษาเพื่อประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชน ซึ่งสามารถแจกแจงรายละเอียดเป็นขั้นตอนต่าง ๆ ทั้งนี้ องค์กรพลัสอะคิวเม้นต์ (Plusacumen Organization, 2015) ได้นำแนวความคิดสตาร์ทอัพของสตีฟแบงก์ (Steve B., 2013) มาประยุกต์เพื่อการศึกษาและเพื่อประเมินความต้องการที่แท้จริงของชุมชนโดยเฉพาะการประกอบวิสาหกิจชุมชน (Community Enterprises) แนวความคิดนี้เรียกว่า “ สตาร์ทอัพเพื่อผลกระทบทางสังคม หรือการเปลี่ยนแปลงสังคม (Lean Startup for Social Impact or for Social Change) ” มักเรียกว่า “ สตาร์ทอัพเพื่อผลกระทบทางสังคม (Lean Startup for Social Impact) ”

เหตุผลที่มีการนำวิธีการนี้มาใช้เนื่องจาก กระบวนการสตาร์ทอัพเพื่อผลกระทบทางสังคม ทุกขั้นตอนสามารถวัดได้ เพราะถือว่าขั้นตอนในการประเมินและการวิเคราะห์เป็นมาตรวัดในตัวเอง ทั้งยังเป็นกระบวนการทดลองในเชิงคุณภาพที่ไม่มีความสลับซับซ้อน ดังเช่นการศึกษาจากแนวความคิดแบบดั้งเดิม เรียกขั้นตอนต่าง ๆ ของสตาร์ทอัพเพื่อผลกระทบทางสังคมว่า (ดังแผนภาพที่ 2.1) วงจรสตาร์ทอัพเพื่อผลกระทบทางสังคม ประกอบด้วย การกำหนดสมมติฐาน การดำเนินเพื่อค้นหาข้อมูลพฤติกรรมความต้องการ การกำหนดค่านิยม การพัฒนาเครื่องมือทดสอบความต้องการขั้นต่ำ การดำเนินการทดสอบพฤติกรรมดังกล่าวและการเข้าสู่สตาร์ทอัพหรือการสร้างชุดของแนวความคิดที่ได้จัดกระทำมาจากขั้นตอนต่าง ๆ โดยการศึกษาจะประยุกต์แนวความคิดสตาร์ทอัพเพื่อผลกระทบทางสังคมเข้ากับเครื่องมืออื่น ๆ รวมทั้งเครื่องมือจากแนวความคิดที่นำเสนอโดยกรมพัฒนาชุมชน (ครรชิต พุทธิโกษา, 2554, หน้า 7 – 28) ลงไปในขั้นตอนแต่ละขั้นตอนของสตาร์ทอัพเพื่อผลกระทบทางสังคม โดยมีการนำรายละเอียดของข้อค้นพบจากการทบทวนงานวิจัยในประเด็นความต้องการจำเป็นของชุมชนและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาอนุมานแล้วใช้เป็นแนวทางการสร้างเครื่องมือเพื่อเก็บข้อมูลความต้องการจำเป็นของชุมชน ประเด็นรายละเอียดของผลการศึกษาของบุคคลต่าง ๆ ข้างต้น

2.4 สมมติฐานตามกรอบแนวคิดและขั้นตอนสตาร์ทอัพเพื่อผลกระทบทางสังคม

ภายใต้กรอบแนวคิดข้างต้น 3 ประการ ได้แก่ กรอบแนวความคิดวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรอบแนวคิดความต้องการจำเป็นและแนวคิดการประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชนที่มีต่อการพัฒนาวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรอบแนวคิดของกระบวนการและขั้นตอนการวิเคราะห์เพื่อประเมินความต้องการจำเป็นตามแนวทางของสตาร์ทอัพเพื่อผลกระทบทาง

สังคม (Lean for Social Impact) ทั้งนี้ จากการศึกษาและสำรวจเบื้องต้นในพื้นที่ชุมชนซึ่งเป็นพื้นที่เป้าหมายในการศึกษาในด้านกิจกรรมและองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องรวมทั้งการประกอบการและวิสาหกิจที่เชื่อมโยงกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังกล่าว ทำให้สามารถกำหนดสมมติฐานตามแนวทางของลีนเพื่อนำไปค้นหาพฤติกรรมของชุมชนและดำเนินการขั้นต่าง ๆ ต่อไปดังนี้

สมมติฐานที่ 1 ในประเด็นความคาดหวังของสมาชิกในชุมชน

1.1) หากพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้

- 1) สิ่งที่ชุมชนคิดว่าควรจะเป็นและพร้อมที่จะแก้ไข
- 2) สิ่งที่ชุมชนคิดว่ามีผลกระทบต่อชีวิตและวิถีชีวิตของชุมชน
- 3) ความต้องการความเป็นผู้นำในผลผลิตวิสาหกิจเชิงนิเวศ
- 4) ความต้องการเครือข่ายและความร่วมมือ
- 5) ความต้องการพัฒนารูปแบบและคุณภาพของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจอื่น ๆ ที่เชื่อมโยง
- 6) ความต้องการในการปรับปรุงและพัฒนาทรัพยากรเพื่อผลิตผลผลิตต่าง ๆ ในชุมชน
- 7) ความต้องการศักยภาพและความสามารถในการพัฒนาวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจชุมชนที่เชื่อมโยงกันได้อย่างสอดคล้องเหมาะสม

1.2) ดังนั้น ความต้องการจำเป็นของสมาชิกในชุมชน คือ

- 1) ระดับค่านิยมในความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งกิจกรรมทางเศรษฐกิจและกิจกรรมเชิงนิเวศซึ่งพิจารณาจากความต้องการขั้นต่ำ (อย่างน้อยที่ควรจะเป็น)
- 2) การตอบสนองต่อความต้องการจำเป็นด้านต่าง ๆ เพื่อสร้างความสามารถของคนในชุมชน รวมทั้งการตอบสนองด้านกลไกการสนับสนุน การเข้าถึงทรัพยากรของชุมชนเพื่อการพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจ รูปแบบผลผลิต คุณภาพผลผลิตและการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนรวมทั้งองค์กรภาคีต่าง ๆ
- 3) ความเข้าใจในการสร้างคุณค่าของผลผลิตที่เชื่อมโยงระหว่างวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ กับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผู้บริโภคและสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ผลผลิตจากวิสาหกิจชุมชนที่สอดคล้องต่อวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 4) การพัฒนาความรู้ด้านต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมทางการตลาด ได้แก่
 - 4.1) วิธีการสร้างมาตรฐานผลผลิต
 - 4.2) ความร่วมมือของชุมชน
 - 4.3) การให้ความสำคัญต่อแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวและผู้บริโภค

สมมติฐานที่ 2 ประเด็นการจัดการกิจกรรมของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน

2.1) หากชุมชนมีระบบคิดในการจัดการกิจกรรมวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เติบโตอย่างยั่งยืนโดย

- 1) พัฒนาแนวทางการเชื่อมโยงกิจกรรมที่สอดคล้องกันระหว่างผลผลิตและบริการของวิสาหกิจชุมชนและกิจกรรมวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 2) การจัดการความขัดแย้งระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในภาคส่วนต่าง ๆ
- 3) การกระจายผลประโยชน์กลับสู่สมาชิกภายในชุมชน
- 4) การวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนโดยนำข้อมูลต่าง ๆ ดังกล่าวมาวางแผนพัฒนาวิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2.2) ดังนั้น การจัดการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนจึงมีความต้องการที่จะให้เกิดผลในด้านต่าง ๆ ได้แก่

- 1) การเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมชุมชนและวิสาหกิจชุมชนได้อย่างสอดคล้องเหมาะสม
- 2) เชื่อมโยงในเชิงพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวและเชื่อมโยงในเชิงกิจกรรมทั้งด้านการอนุรักษ์ ด้านระบบนิเวศ สุขภาพ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม
- 3) สร้างความร่วมมือระหว่างผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียและองค์กรภาคีในภาคส่วนต่าง ๆ
- 4) สร้างความสามารถในการแก้ไขปัญหาอุปสรรคปัญหาในการพัฒนาวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและแบบของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวิธีการศึกษา 2 ประเภทคือ 1) วิธีการศึกษาเชิงสำรวจซึ่งจะใช้วิธีเชิงปริมาณสำหรับข้อมูลทั่วไปและข้อมูลการสำรวจความคิดเห็นเพื่อค้นหาพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่าง 2) วิธีเชิงคุณภาพเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลการค้นหาและการทดสอบพฤติกรรมจากกลุ่มตัวอย่างที่ได้ทำการสำรวจมาแล้ว ข้อมูลทั่วไปและข้อมูลจากการสำรวจความคิดเห็นจะวิเคราะห์ด้วยอัตราส่วนร้อยละและค่าเฉลี่ยเพื่ออธิบายในระดับกว้าง ข้อมูลในเชิงคุณภาพจะเป็นข้อมูลเจาะลึกซึ่งจะนำมาอธิบาย บรรยายและตีความ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวความคิดกระบวนการสืบเพื่อผลกระทบทางสังคมมาประยุกต์ร่วมกับการออกแบบขั้นตอนการวิจัย โดยรายละเอียดขั้นตอนการศึกษามีดังนี้

3.2 ประชากรและการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง

การสุ่มตัวอย่างเพื่อเก็บข้อมูลทั่วไปและข้อมูลการสำรวจความคิดเห็น จะทำการสุ่มและคัดเลือกตัวอย่างจากประชากรที่ต้องการประเมินความต้องการจำเป็น ได้แก่ ประชาชนที่มีการประกอบการทั้งด้านการเกษตรและวิสาหกิจชุมชนซึ่งได้อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและมีการเชื่อมโยงกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งสมาชิกกลุ่มหรือองค์กรวิสาหกิจดังกล่าว ผู้ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผู้ประกอบการศูนย์การเรียนรู้เกษตรธรรมชาติ และเกษตรผสมผสาน (เช่น ศูนย์การเรียนรู้เกษตรอินทรีย์หรือเกษตรธรรมชาติ วิสาหกิจโฮมสเตย์ซึ่งเป็นวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการชมธรรมชาติ และกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับการพักผ่อนหย่อนใจในรูปแบบต่าง ๆ ตลอดจนวิสาหกิจชุมชนซึ่งเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนสวนไม้ผลและสวนไม้ดอก เป็นต้น) การสุ่มตัวอย่างจะทำในพื้นที่ทั้ง 4 อำเภอของจังหวัดนครนายก ซึ่งมีลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบและมีเนื้อที่ประมาณ 2,122 ตารางกิโลเมตร โครงสร้างทางการปกครองประกอบด้วย 4 อำเภอ 41 ตำบล 408 หมู่บ้าน อำเภอทั้ง 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองนครนายก อำเภอบ้านนา อำเภอองครักษ์และอำเภอปากพลี (สำนักงานจังหวัดนครนายก, 2559)

สำหรับวิธีการสุ่มตัวอย่างจะเป็นการสุ่มแบบหลายขั้นตอน ทำโดยการสุ่มตัวอย่างของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ดังกล่าวเสียก่อนเพื่อทำการสุ่มตัวอย่างของสมาชิกชุมชนในพื้นที่วิสาหกิจดังกล่าวอีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้ พบว่าผู้ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่ มีอาชีพหลักคือการประกอบการเกษตรกระจายอยู่ในพื้นที่ทั้ง 4 อำเภอของจังหวัดนครนายก นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้รวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเพื่อประกอบการสุ่มตัวอย่างจากแหล่งต่าง ๆ เช่น สำนักงานจังหวัดนครนายก

(2559) ข้อมูลจากเว็บไซต์ไทยตำบลดอทคอม (2558) รวมทั้งข้อมูลจากเว็บไซต์ระบบสถิติทางการทะเบียนของสำนักบริหารทะเบียนกรมการปกครอง (2560) และสำนักงานเกษตรจังหวัดนครนายก (2560, เว็บไซต์) ทำให้ได้จำนวนประชากรและจำนวนครัวเรือนที่มีอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านและตำบลและจำนวนสมาชิกขององค์กรวิสาหกิจที่มีการจัดตั้งโดยการจดทะเบียนตามกฎหมาย ทั้งนี้พบว่า วิสาหกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังกล่าวมี 2 ลักษณะ ได้แก่ ลักษณะแรก ศูนย์การเรียนรู้ซึ่งมีการประกอบการเกษตรธรรมชาติและเกษตรแบบผสมผสานโดยเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วย ลักษณะที่สอง วิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจเกษตรธรรมชาติเชิงนิเวศเพื่อการท่องเที่ยว ดังแสดงในตารางที่ 3.1 และ ตารางที่ 3.2

ที่มา: สำนักงานจังหวัดนครนายก (2013)

ภาพที่ 3.1 แผนที่แสดงอาณาเขตของจังหวัดนครนายก

ตารางที่ 3.1 ศูนย์การเรียนรู้ซึ่งมีการประกอบการเกษตรธรรมชาติผสมผสานและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ชื่อวิสาหกิจ	พื้นที่ตั้งของวิสาหกิจ	ตำบล	อำเภอ
1. ศูนย์ภูมิรักษ์ธรรมชาติ	บ้านท่าด่าน หมู่ 2	ตำบลหินตั้ง	อำเภอเมืองนครนายก
2. สวนศรียาหรือศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงศรียา	บ้านวังยายฉิม หมู่ 6	ตำบลหินตั้ง	อำเภอเมืองนครนายก
3. ศูนย์การเรียนรู้เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านเศรษฐกิจพอเพียง	บ้านหัวถนน หมู่ 6	ตำบลเกาะโพธิ์	อำเภอปากพลี

ตารางที่ 3.1

ชื่อวิสาหกิจ	พื้นที่ตั้งของวิสาหกิจ	ตำบล	อำเภอ
4.ศูนย์การเรียนรู้เกษตรพอเพียงบ้านทุ่งกระโปรง	บ้านทุ่งกระโปรง หมู่ 12	ตำบลป่าชะ	อำเภอบ้านนา
5.ศูนย์การท่องเที่ยวเรียนรู้บ้านหุบเมย	บ้านหุบเมย หมู่ 5	ตำบลหินตั้ง	อำเภอเมืองนครนายก
6.ศูนย์การเรียนรู้เกษตรผสมผสานการท่องเที่ยว (ภูกะเหียง)	บ้านคีรีวัน หมู่ 1	ตำบลศรีนาวา	อำเภอเมืองนครนายก

ตารางที่ 3.2 วิสาหกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและศูนย์การเรียนรู้การเกษตรธรรมชาติผสมผสานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและสถานที่ตั้ง

ชื่อวิสาหกิจ	พื้นที่ตั้งของวิสาหกิจ	ตำบล	อำเภอ
1.วิสาหกิจพันธุ์พืชไม้ดอกไม้ประดับสวนบ้านต้นไม้คลอง 15 อำเภอองครักษ์	บ้านคลอง 15 เล่ หมู่ 3	ตำบลคลองใหญ่	อำเภอองครักษ์
2.หมู่บ้านไม้ดอกไม้ประดับ	บ้านคลองต้นตาล หมู่ 9	ตำบลโพธิ์แทน	อำเภอองครักษ์
3.สวนดอกไม้ตาหลา (สวนวังทิพย์)	บ้านวังรี หมู่ 12	ตำบลเขาพระ	อำเภอเมืองนครนายก
4.กลุ่มท่องเที่ยวเชิงเกษตรตำบลสาริกา	บ้านแก่งสามชั้น หมู่ 2	ตำบลสาริกา	อำเภอเมืองนครนายก
5.ผลิตภัณฑ์แปรรูปผลิตภัณฑ์ด้านการเกษตรกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรกรบ้านดงโชคดี	บ้านดงโชคดี หมู่ 1	ตำบลสาริกา	อำเภอเมืองนครนายก
6.สวนมะพร้าวหวาน-มะยงชิด (สวนนพรัตน์)	บ้านกลางดง หมู่ 10	ตำบลดงละคร	อำเภอเมืองนครนายก
7.สวนคุณจรรยา	บ้านกลางดง หมู่ 10	ตำบลดงละคร	อำเภอเมืองนครนายก

ตารางที่ 3.2

ชื่อวิสาหกิจ	พื้นที่ตั้งของวิสาหกิจ	ตำบล	อำเภอ
8.สวนบุญล้อม	บ้านหนองทองทราย หมู่ 6	ตำบลดงละคร	อำเภอ เมืองนครนายก
9.สวนแม่อนงค์	บ้านกุตร้าง หมู่ 4	ตำบลสาริกา	อำเภอ เมืองนครนายก
10.สวนมะไฟผู้ใหญ่ฉันท ชัยงาน	บ้านดงแขวน หมู่ 5	ตำบลเกาะหวาย	อำเภอปากพลี
11.สวนทุเรียนละอองฟ้า	บ้านทุลิก (บ้านโนน มะค่า) หมู่ 9	ตำบลเขาพระ	อำเภอ เมืองนครนายก
12.โฮมสเตย์บ้านบึงเข้	บ้านบึงเข้ หมู่ 8	ตำบลหนองแสง	อำเภอปากพลี
13.ครูน้อมโฮมสเตย์	บ้านศิริวัน หมู่ 1	ตำบลศรีนาวา	อำเภอเมืองนครนายก
14.สะพานทุ่งน้ามุย	บ้านเขาแดง หมู่ 11	ตำบลสาริกา	อำเภอเมืองนครนายก
15.ทุ่งบัวแดง	บ้านสระโบสถ์ หมู่ 8	ตำบลอาษา	อำเภอบ้านนา

จากกลุ่มประชากรซึ่งเป็นวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้ง 2 ลักษณะผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกตัวอย่างเพื่อนำมาใช้ในศึกษานี้ 10 วิสาหกิจจาก 21 วิสาหกิจ ทั้งนี้ การคัดเลือกใช้วิธีการสุ่มแบบง่ายโดยใช้โปรแกรมสุ่ม (Research Randomizer, 2018, Website) ทำการสุ่ม 2 ชุด ชุดที่ 1 สุ่มตัวอย่างของศูนย์การเรียนรู้ซึ่งมีการประกอบการเกษตรธรรมชาติผสมผสานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 4 วิสาหกิจ ชุดที่ 2 ทำการสุ่มตัวอย่างของวิสาหกิจที่มีลักษณะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงเกษตรธรรมชาติ 6 วิสาหกิจ รวมเป็นจำนวน 10 วิสาหกิจ ดังนี้

- 1) ศูนย์ภูมิรักษ์ธรรมชาติ หมู่ 2 บ้านท่าด่าน ตำบลหินตั้ง อำเภอเมืองนครนายก
- 2) ศูนย์การเรียนรู้เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านเศรษฐกิจพอเพียง หมู่ 6 บ้านหัวถนน ตำบลเกาะโพธิ์ อำเภอปากพลี
- 3) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านทุ่งกระโปรง หมู่ 12 ตำบลป่าชะ อำเภอบ้านนา
- 4) ศูนย์การเรียนรู้เกษตรผสมผสานการท่องเที่ยว (ภูกะเหียง) หมู่ 1 บ้านศิริวัน ตำบลศรีนาวา อำเภอเมืองนครนายก
- 5) โฮมสเตย์บ้านบึงเข้ หมู่ 8 ตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี
- 6) หมู่บ้านไม้ดอกและไม้ประดับบ้านคลองต้นตาล หมู่ 9 ตำบลโพธิ์แทน อำเภอองครักษ์
- 7) กลุ่มท่องเที่ยวเชิงเกษตรตำบลสาริกา หมู่ 2 ตำบลสาริกา อำเภอเมืองนครนายก

8) สวนมะปรางหวาน-มะยงชิด (สวนนพรัตน์) บ้านกลางดง หมู่ 10 ตำบลดงละคร อำเภอเมือง นครนายก

9) สะพานทุ่งนามุย บ้านเขาแดง หมู่ 11 ตำบลสาริกาอำเภอเมืองนครนายก

10) ครุฑน้อยโฮมสเตย์ หมู่ 1 บ้านคีรีวัน ตำบลศรีนาวา อำเภอเมืองนครนายก

อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจพื้นที่ในเบื้องต้นของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและศูนย์การเรียนรู้ซึ่งประกอบการเกษตรธรรมชาติผสมผสานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า ในบางวิสาหกิจและศูนย์การเรียนรู้ได้มีการจัดตั้งเป็นกลุ่มและสมาคม เช่น กลุ่มท่องเที่ยวเชิงเกษตรสาริกามีสมาชิกกลุ่มปัจจุบันจำนวน 28 ครัวเรือน หมู่บ้านไม้ดอกไม้ประดับมีประชาชนในชุมชนต่าง ๆ ซึ่งประกอบ การเกษตรไม้ดอกไม้ประดับร่วมเป็นสมาชิกแบบหลวม ๆ และสมาคมมะปรางหวานจังหวัดนครนายก ซึ่งมีผู้ประกอบการสวนมะปรางหวาน – มะยงชิด (สวนนพรัตน์) เป็นนายกสมาคมและมีสมาชิกซึ่งเป็นผู้ประกอบการเกษตรจำนวน 50 ครัวเรือน ทั้งนี้ จำนวนประชากรตัวอย่างที่มีสถานภาพเป็นสมาชิกมีการกระจายตัวอยู่ในพื้นที่ชุมชนและตำบลต่าง ๆ จึงทำให้การกำหนดประชากรตัวอย่างจำเป็นต้องครอบคลุมประชากรกลุ่มนี้ด้วย การกระจายตัวดังกล่าวจะมีอยู่ในพื้นที่ 22 หมู่บ้านใน 10 ตำบล ดังตารางที่ 3.3

นอกจากนั้น ยังมีข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือ ชุมชนหรือหมู่บ้านบางแห่ง อาจไม่ปรากฏชื่อในข้อมูลของทะเบียนภาครัฐ เนื่องจากมีการเรียกชื่อตามสถานที่ที่มีอยู่ในชุมชน เช่น บ้านเขามดดำ (บ้านสาริกา หมู่ 3) บ้านย่านซื่อ (บ้านดงสามัคคี หมู่ 13) และบ้านท่าระหัด (บ้านดอนใหญ่ หมู่ 1) เป็นต้น

ตารางที่ 3.3 จำนวนประชากรตัวอย่างซึ่งเป็นสมาชิกที่กระจายอยู่ในพื้นที่ชุมชนและตำบลต่าง ๆ

ชื่อวิสาหกิจ	พื้นที่ชุมชนซึ่งมีสมาชิกชุมชน เชื่อมโยงกับวิสาหกิจฯ	ตำบล
1. หมู่บ้านไม้ดอกไม้ประดับ	บ้านคลองตันตาล หมู่ 9	ตำบลโพธิ์แทน
	บ้านมหาวงษ์ หมู่ 3	
	บ้านลาดสะเอ็ด หมู่ 5	
2. ศูนย์การเรียนรู้เครือข่ายปราชญ์ ชาวบ้านเศรษฐกิจพอเพียง	บ้านหัวถนน หมู่ 6	ตำบลเกาะโพธิ์
3. โฮมสเตย์บ้านบึงเข้	บ้านบึงเข้ หมู่ 8	ตำบลหนองแสง
4. ศูนย์ภูมิรักษ์ธรรมชาติ	บ้านท่าด่าน หมู่ 2	ตำบลหินตั้ง
	บ้านวังยายฉิม หมู่ 6	
5. บ้านครุฑน้อยโฮมสเตย์	บ้านคีรีวัน หมู่ 1	ตำบลศรีนาวา

ตารางที่ 3.3

ชื่อวิสาหกิจ	พื้นที่ชุมชนซึ่งมีสมาชิกชุมชน เชื่อมโยงกับวิสาหกิจฯ	ตำบล
6.ศูนย์การเรียนรู้เกษตรผสมผสานการ ท่องเที่ยว (ภูกะเหียง)	บ้านศิริวัน หมู่ 1	ตำบลศรีนาวา
7.สวนมะปรางหวาน-มะยงชิด (สวนนพรัตน์)	บ้านกลางดง หมู่ 10	ตำบลดงละคร
	บ้านหนองทองทราย หมู่ 6	
	บ้านคลองตัน หมู่ 3	ตำบลดอนยอ
	บ้านย่านซื่อ หมู่ 13 (บ้านดงสามัคคี)	ตำบลท่าช้าง
8.สะพานทุ่งน้ามุ่ย	บ้านเขาแดง หมู่ 11	ตำบลสาริกา
9.กลุ่มท่องเที่ยวเชิงเกษตรตำบลสาริกา	บ้านสาริกา หมู่ 3 (บ้านเขามดดำ)	
	บ้านกุดรัง หมู่ 4	ตำบลท่าช้าง
	บ้านเขานางบวช หมู่ 5	
	บ้านเจดีย์ทอง หมู่ 4	
	บ้านท่าช้าง หมู่ 7	
	บ้านดอนใหญ่ (ท่าระหัด) หมู่ 1	
	บ้านพะเนียด หมู่ 5	
	บ้านวังไผ่ หมู่ 6	
10.ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านทุ่งกระ โปรง	บ้านทุ่งกระโปรงหมู่ 12	ตำบลป่าชะ

นอกจากจะมีการกำหนดพื้นที่ให้ครอบคลุมประชากรตัวอย่างที่เป็นเป้าหมายในการศึกษา
ดังในตารางที่ 3.3 แล้ว ขั้นตอนต่อไปเป็นการกำหนดจำนวนประชากรตัวอย่างซึ่งมีอาชีพหลักเป็น
ผู้ประกอบการเกษตร โดยจะมีการนำข้อมูลจากสำนักงานเกษตรจังหวัดนครนายก (2560)
ที่แสดงให้เห็นถึงอัตราส่วนของผู้ประกอบการอาชีพในภาคการเกษตรในพื้นที่ตำบลต่าง ๆ มาคำนวณเพื่อ
จำแนกจำนวนครัวเรือนที่เป็นประชากรเป้าหมายในการศึกษานี้ ออกจากประชากรนอกภาค
การเกษตร ทั้งนี้ ตารางที่ 3.4 จะแสดงให้เห็นการจำแนกจำนวนครัวเรือนที่ประกอบอาชีพการเกษตร
ออกจากครัวเรือนนอกภาคการเกษตร ดังนี้

ตารางที่ 3.4 จำนวนครัวเรือนในภาคการเกษตรในพื้นที่ประกอบวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ 22 หมู่บ้าน 11 ตำบล 4 อำเภอ

อำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน ในพื้นที่วิสาหกิจ ท่องเที่ยวเชิง นิเวศ/ครัว เรือน	ร้อยละของจำนวน ครัวเรือนในภาค การเกษตร	จำนวนครัวเรือน ที่ประกอบอาชีพ การเกษตร/ ครัวเรือน	
เมือง นคร นายก	หินตั้ง	บ้านท่าด่าน หมู่ 2	329	24.44	80	
		บ้านวังยายฉิม หมู่ 6	328		80	
	สาริกา	บ้านเขาแดง หมู่ 11	416	10.82	45	
		บ้านเขามดดำ หมู่ 3 (บ้านสาริกา)	655		71	
		บ้านกุดรัง หมู่ 4	355		38	
		บ้านเขานางบัว หมู่ 5	179		19	
		ศรีนาวา	บ้านศรีวัน หมู่ 1		228	25.47
	ดงละคร	บ้านกลางดง หมู่ 10	146	38.41	56	
		บ้านหนองทองทราย หมู่ 6	267		103	
	ดอนยอ	บ้านคลองตัน หมู่ 3	303	42.32	128	
	ท่าช้าง	บ้านเจดีย์ทอง หมู่ 4	180	13.95	25	
		บ้านท่าช้าง หมู่ 7	209		29	
		บ้านดอนใหญ่ (ท่าระหัด) หมู่ 1	113		15	
		บ้านพะเนียด หมู่ 5	164		23	
		บ้านวังไผ่ หมู่ 6	93		13	
		บ้านย่านซื่อ หมู่ 13 (บ้านดงสามัคคี)	186		26	
	ปากพลี	เกาะโพธิ์	บ้านหัวถนน หมู่ 6	144	39.75	57
		หนองแสง	บ้านบึงเข้ หมู่ 8	132	27.84	37
บ้านนา	ป่าชะ	บ้านทุ่งกระโปรง หมู่ 12	151	19.75	30	
องครักษ์	โพธิ์แทน	บ้านคลองตันตาล หมู่ 9	217	41.37	90	
		บ้านมหาวงษ์ หมู่ 3	257		106	
		บ้านลาดสะเอ็ด หมู่ 5	103		43	
รวม			5,155	22.74	1,172	

จากตารางที่ 3.4 ผู้วิจัยได้จำแนกครัวเรือนที่เป็นประชากรเป้าหมายในการศึกษาออกจากประชากรนอกภาคการเกษตร ซึ่งมีจำนวนรวมทั้งสิ้น 1,172 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 22.74 ของจำนวนประชากรทั้งหมด 5,155 ครัวเรือน จากพื้นที่ 10 ตำบล 22 หมู่บ้าน แล้วนำมาสุ่มตัวอย่างด้วยการใช้ตารางการกำหนดตัวอย่างเพื่อการสำรวจของ ทาโร ยามาเน่ (สุทธิพล อุดมพันธุ์รักและจุฬารักษ์ พูลเอี่ยม, มปป.) โดยกำหนดความคลาดเคลื่อนที่ 0.05 ดังนั้น จำนวนประชากรกลุ่มตัวอย่างโดยประมาณคือ 285 ครัวเรือน อย่างไรก็ตาม ประชากรตัวอย่างที่นำมาเป็นเป้าหมายในการศึกษานี้ นอกจากจะมีการศึกษาในเชิงสำรวจแล้ว ผู้ศึกษายังได้ทำการศึกษาในเชิงลึก ข้อมูลส่วนใหญ่จึงเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ ประการสำคัญประชากรตัวอย่างที่ทำการสุ่ม มาจากพื้นที่ระดับอำเภอ ตำบลและหมู่บ้านซึ่งมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันอยู่มาก ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงได้กำหนดขนาดที่เห็นว่าเหมาะสมไว้ที่ 250 ครัวเรือน (ครัวเรือนละ 1 คน) ทั้งนี้ โดยพิจารณาจากการนำแนวคิดของโคเฮน (Cohen, J., 1988, pp 82 - 87) มาอ้างอิง โคเฮนได้นำเสนอถึงผลของการกำหนดตัวอย่างเพื่อการวิเคราะห์ว่า หากมีจำนวนประชากรขนาดใหญ่ ขนาดของตัวอย่างที่ 250 ตัวอย่างขึ้นไปจะมีค่าการอธิบายสูงกว่า 0.995 (สัมประสิทธิ์ในการอธิบายที่สามารถนำไปอ้างอิงถึงกลุ่มประชากรเป้าหมาย; r) ซึ่งจำนวนประชากรตัวอย่างทั้ง 250 ครัวเรือนจะมีทั้งประชากรตัวอย่างที่เป็นสมาชิกของชุมชนทั่วไปที่อยู่ในภาคการเกษตรและประชากรตัวอย่างที่เป็นสมาชิกของกลุ่ม องค์กรวิสาหกิจชุมชนและสมาคมผู้ประกอบการเกษตรไม้ดอกและไม้ผล ซึ่งจำนวนครัวเรือนดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นจำนวนประชากรตัวอย่างที่เหมาะสม

นอกจากนั้น ผู้วิจัยยังได้ทำการเลือกตัวอย่างแบบบังเอิญจากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการในแหล่งวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จำนวนไม่เกิน 100 คน เพื่อสำรวจความคิดเห็นและสะท้อนข้อมูลด้านแรงจูงใจของผู้ใช้บริการจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศกลับสู่ชุมชนและผู้ประกอบการวิสาหกิจดังกล่าวด้วย

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษานี้จะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในหลายลักษณะ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายและสามารถนำมาอธิบายและวิเคราะห์ ให้เกิดผลต่อการประเมินความต้องการจำเป็นเพื่อพัฒนาความสามารถต่อการเพิ่มมูลค่าวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งข้อมูลดังกล่าว ได้แก่

1) ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแบ่งวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น

1.1) การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงสำรวจ ซึ่งเป็นข้อมูลทั่วไปและข้อมูลด้านความคิดเห็นของสมาชิกของชุมชนในพื้นที่วิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วยแบบสอบถามเพื่อการสัมภาษณ์ โดยไม่ได้กำหนดเกณฑ์ในการเลือกผู้ให้สัมภาษณ์ ทั้งนี้ จะพิจารณาความสะดวกในการให้สัมภาษณ์และการให้ข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์เป็นหลัก โดยกำหนดประเด็นการสัมภาษณ์ตามขอบเขตเนื้อหาของ

ความต้องการจำเป็นที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อันเป็นการให้ผู้ให้สัมภาษณ์แสดงความ คิดเห็นและความรู้สึกตามความเป็นจริงต่อความต้องการจำเป็นที่ผู้ให้สัมภาษณ์ประสบอยู่ในปัจจุบัน รวมทั้งความคาดหวังต่อความต้องการจำเป็นที่อยากจะให้เกิดขึ้น ทั้งนี้ จะมีประเด็นขอบเขตเนื้อหาที่ กำหนดเพื่อทำความเข้าใจชุมชนและขอบเขตเนื้อหาเพื่อพิจารณาระดับค่านิยมของสมาชิกของชุมชน และชุมชน ทั้งนี้ แบบสอบถามเพื่อการสัมภาษณ์จะเป็นทั้งแบบสำรวจข้อมูลทั่วไป แบบสำรวจข้อมูล ความคิดเห็นด้านความคาดหวังเพื่อค้นหาพฤติกรรมความต้องการจำเป็นของสมาชิกของชุมชนและ ชุมชน

1.2) การเก็บรวบรวมข้อมูลความคาดหวังด้วยแบบสัมภาษณ์เจาะลึกจากกลุ่มตัวอย่าง เดิมโดยไม่ได้กำหนดขนาดหรือจำนวนของผู้ให้สัมภาษณ์ แต่จะทำการเก็บรวบรวมจนกว่าจะได้ข้อมูลที่ เพียงพอต่อการวิเคราะห์เพื่อค้นหาพฤติกรรมของสมาชิกชุมชนในพื้นที่วิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิง นิเวศตามกรอบของสมมติฐาน และจะมีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์เจาะลึกสำหรับ ทดสอบพฤติกรรมด้านกิจกรรมสำคัญในการประกอบการและพฤติกรรมความต้องการของสมาชิกชน ชุมชนที่มีการประกอบการเกษตรและวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ตาม ขั้นตอนของกระบวนการสืบ

1.3) การสำรวจพื้นที่ทางกายภาพและพฤติกรรมของชุมชน เช่น สภาพภูมิศาสตร์ ทรัพยากรของชุมชน ลักษณะที่อยู่อาศัย และลักษณะในการทำกิจกรรมด้านวิสาหกิจการท่องเที่ยว เชิงนิเวศ ชุมชน สังคม ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีความเป็นอยู่ภายใต้ลักษณะของทั้งความเป็นเมือง และสังคมเกษตร

1.4) การสนทนาและสัมภาษณ์ประชากรผู้ประกอบการหรือเป็นผู้ดูแลวิสาหกิจ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้ง 10 แห่ง เพื่อให้ได้ข้อมูลความต้องการจำเป็น

1.5) การเก็บรวบรวมโดยการประชุมและสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยใช้ตัวแทน ของสมาชิกในชุมชนซึ่งสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลได้ ทั้งนี้รวมถึงผู้ประกอบการ วิสาหกิจชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประมาณ 10 - 13 คน เพื่อเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นถึงปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นอกจากนั้น การสนทนากลุ่มยังได้จัดให้มีการแสดงความคิดเห็นร่วมกัน โดยวิเคราะห์ถึงอุปสรรคปัญหา และการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา รวมทั้งความต้องการในการแก้ไขปัญหาและการนำเสนอ วิธีการในการแก้ไขปัญหาตามความต้องการจำเป็น

1.6) การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสำรวจความคิดเห็นจากนักท่องเที่ยวเพื่อสะท้อน ความพึงพอใจและความต้องการสินค้าและบริการของนักท่องเที่ยวที่ใช้บริการจากวิสาหกิจ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้ง 10 แห่ง โดยใช้เครื่องมือซึ่งเป็นแบบสอบถามที่กำหนดประเด็นไว้เป็นกรอบ เพื่อการแสดงความคิดเห็นแบบเปิด

1.7) การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการใช้เครื่องมือสื่อสาร โทรศัพท์มือถือหรือสมาร์ตโฟน ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถเก็บข้อมูลได้อย่างครบถ้วน และสามารถตรวจสอบและเพิ่มเติมรายละเอียดของข้อมูลที่ต้องการในภายหลัง รวมถึงเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ให้ข้อมูล

นอกจากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยจะทำการบันทึกข้อมูลที่ได้ด้วยการจดบันทึก การใช้วิธีการบันทึกเสียงเพื่อนำไปถอดข้อความให้ได้รายละเอียดของข้อมูลอย่างครบถ้วน

2) ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

2.1) ข้อมูลลักษณะพื้นที่ชุมชน แผนผังชุมชน

2.2) ข้อมูลด้านสภาพทั่วไปของประชากรในพื้นที่การเกษตร เช่น รายได้ อาชีพและ/หรือการเป็นผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ระดับการศึกษาและสถานภาพทางสังคม เป็นต้น

2.3) ข้อมูลจากเอกสารยุทธศาสตร์การพัฒนาขีดความสามารถเพิ่มมูลค่าผลผลิตของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและข้อมูลด้านแผนยุทธศาสตร์ในระดับจังหวัด

2.4) ข้อมูลจากเอกสารยุทธศาสตร์การส่งเสริมพัฒนาการเศรษฐกิจและยุทธศาสตร์ส่งเสริมการท่องเที่ยวจากกลุ่มองค์กรปกครองท้องถิ่น

2.5) ข้อมูลจากหน้าเว็บไซต์ของหน่วยงานภาครัฐ เช่น เว็บไซต์ไทยตำบลต่อทคอม เว็บไซต์องค์การบริหารส่วนตำบล เว็บไซต์ของเทศบาลตำบล เทศบาลเมือง เว็บไซต์ของสำนักบริหารทะเบียนกรมการปกครองและเว็บไซต์ของสำนักงานเกษตรจังหวัด เป็นต้น

3) การออกแบบเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง แบ่งได้ดังนี้

3.1) เครื่องมือในการสำรวจความคิดเห็นและเป็นเครื่องมือในการค้นหาพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน รวมถึงเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลผลผลิตของกิจกรรมและข้อมูลความต้องการของสมาชิกชุมชนในพื้นที่ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์ที่ประกอบด้วยประเด็นคำถามซึ่งเป็นข้อมูลทั่วไป ความคิดเห็นด้านความคาดหวังในการตอบสนองความต้องการดังในตารางที่ 3.5

ตารางที่ 3.5 ประเด็นข้อมูลทั่วไปและความคาดหวังของสมาชิกชุมชนในพื้นที่ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ประเด็นคำถาม
ข้อมูลทั่วไป
1. อาชีพหลัก - รอง/อาชีพนอกเหนือจากวิสาหกิจของครอบครัว
2. จำนวนสมาชิกในครอบครัว

ตารางที่ 3.5

ประเด็นคำถาม
4. มีผลผลิตอะไรบ้างในการประกอบวิสาหกิจ
5. จำนวนรายได้จากอาชีพแต่ละด้าน รวมทั้งความเพียงพอของรายได้
6. เพศ และสถานภาพภายในครัวเรือน
7. การประกอบอาชีพ รายละเอียดของกิจกรรม
8. ความสัมพันธ์กับวิสาหกิจชุมชน
9. ผลผลิตในการประกอบวิสาหกิจชุมชน/วิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
10. จำนวนรายได้และความเพียงพอของรายได้
11. จุดแข็งและจุดอ่อนในการพัฒนาผลผลิตจากการประกอบวิสาหกิจประเภทต่าง ๆ (อะไร และอยากที่จะให้พัฒนาในด้านใด)
12. ความเข้าใจในกระบวนการและขั้นตอนการผลิตตั้งแต่เริ่มต้นจนการจำหน่ายออกสู่ตลาดหรือผู้บริโภค การเพิ่มมูลค่าเพิ่มของผลผลิตและเพิ่มคุณค่าแก่ผู้บริโภค
ข้อมูลด้านความคาดหวังจากวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
1. การแสดงความเห็นต่อวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน
2. แสดงความเห็นต่อวิสาหกิจหรือวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ที่สามารถเชื่อมโยงวิสาหกิจการท่องเที่ยว
3. ความรู้สึกและความภาคภูมิใจต่อวิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
4. ความเห็นและความคาดหวังต่อผู้นำชุมชนกับแนวความคิดในการพัฒนาชุมชน
5. ความคาดหวังต่อรูปแบบผลผลิตในอนาคต
6. ความคาดหวังต่อรายได้ และประโยชน์ที่ได้จากวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
7. ความคาดหวังต่อการกระจายรายได้จากการประกอบวิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
8. ความคาดหวังต่อความร่วมมือในรูปแบบเครือข่าย
9. ความคาดหวังต่อความสามารถในการแก้ไขปัญหาอุปสรรคปัญหาในการพัฒนาวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ

3.2) เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกด้านความคาดหวังซึ่งจะมีประเด็นเกี่ยวกับความคาดหวังและกิจกรรมจากวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้ง 9 ประเด็น (ตารางที่ 3.5) และความต้องการจำเป็นของสมาชิกชุมชน (ตารางที่ 3.6) ผู้ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งจะเป็นการสัมภาษณ์แบบมีเค้าโครง ประกอบด้วยการกำหนดกรอบประเด็นการพูดคุยซักถามและการสังเกต ได้แก่

- 1) การสังเกตภาพรวมทั่วไปของวิสาหกิจ ลักษณะประกอบการ การบริหารจัดการ ลักษณะของกิจกรรม ผลผลิต บริการของวิสาหกิจและลักษณะพฤติกรรมอื่น ๆ ที่สังเกตได้
- 2) การพูดคุยเพื่อซักถามในประเด็น ขั้นตอนของผลผลิตและการบริการ ลักษณะการประกอบการ รวมถึงลักษณะของขั้นตอนกิจกรรมตั้งแต่เริ่มต้นจนเป็นผลผลิตหรือบริการ สู่นักท่องเที่ยว (ห่วงโซ่คุณค่า) ของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และวิสาหกิจที่เชื่อมโยงเกี่ยวข้อง
- 3) การพูดคุยเพื่อซักถามในประเด็น การพัฒนาวิสาหกิจในอนาคต ความต้องการ สิ่งสนับสนุนส่งเสริมในด้านต่าง ๆ
- 4) การพูดคุยซักถามในประเด็น ความคาดหวังต่อการสนับสนุนส่งเสริมและความร่วมมือร่วมสนับสนุนจากภาครัฐรวมทั้งจากชุมชน
- 5) ความเห็นต่อลักษณะเด่นและลักษณะด้อยที่ชุมชนมีแนวทางในการนำมาประยุกต์และการปรับปรุงแก้ไข

ตารางที่ 3.6 ประเด็นข้อมูลด้านความต้องการจำเป็นของสมาชิกชุมชนในพื้นที่วิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ข้อมูลด้านความต้องการจำเป็นในการตอบสนองของสมาชิกชุมชนในพื้นที่วิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
1. ความต้องการในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน
2. ความต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมกับการประกอบวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
3. ความต้องการสิ่งที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ พัฒนาและปรับปรุงวิสาหกิจของครอบครัว
4. ความต้องการให้เกิดการตอบสนองเพื่อการสนับสนุน สิ่งต่าง ๆ ได้แก่
4.1 การเพิ่มศักยภาพด้านการสร้างความรู้ ความสามารถ
4.2 การสนับสนุนด้านกลไกที่สามารถเข้าถึงทรัพยากรชุมชนเพื่อนำมาพัฒนาวิสาหกิจ
4.3 ความต้องการด้านการพัฒนาคุณภาพผลผลิต
4.4 การพัฒนาเครือข่ายและความร่วมมือจากภาคีต่าง ๆ
5. ความต้องการให้เกิดการตอบสนองต่อการปรับปรุงกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อความเชื่อมโยงระหว่างวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ากับวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ
5.1 การจัดการวัตถุดิบ/การจัดการทรัพยากรชุมชน
5.2 การแปรรูปผลผลิต/ทรัพยากรชุมชน
5.3 การบรรจุ/รูปแบบกิจกรรม
5.4 การนำส่งหรือการจำหน่าย / การตอบสนองผู้รับบริการ
5.5 การส่งเสริมการตลาดเพื่อสร้างแรงจูงใจ
5.6 การเชื่อมโยงระหว่างผลผลิตกับการบริการ

3.3) โครงสร้างของประเด็นการสนทนาและการประชุมกลุ่มแบบเปิดเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนาและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และพนักงานองค์กรเอกชนที่ทำหน้าที่ด้านการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีโครงสร้างของประเด็นสนทนากลุ่ม ดังนี้

- 1) ประเด็นระบบคิดในการจัดการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เติบโตอย่างยั่งยืน
- 2) ประเด็นการจัดการวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ดี
- 3) การพิจารณาประเด็นความต้องการและการตอบสนองต่อชุมชนและผู้ประกอบการ
- 4) การพัฒนาความรู้ในด้านวิธีการทางการตลาด
- 5) แนวทางการพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวให้มีมาตรฐานเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 6) แนวทางในการพัฒนาปัจจัยการผลิต ระบบการตลาดและโครงสร้างพื้นฐานทางการเกษตรให้เป็นแหล่งผลิตสินค้าเกษตรมาตรฐานและสามารถเชื่อมโยงกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้
- 7) แนวทางจัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาทรัพยากรระบบนิเวศให้เกิดความยั่งยืนและเป็นกลไกในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปและข้อมูลที่ได้จากการสำรวจความคิดเห็นจากแบบค้นหาพฤติกรรมความคาดหวังตามกรอบของสมมติฐานที่กำหนดขึ้นจากการศึกษาและสำรวจประชากรกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่เป้าหมายในเบื้องต้น การวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวจะวิเคราะห์ด้วยอัตราส่วนร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สำหรับข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกจะวิเคราะห์ด้วยการจัดกลุ่มข้อมูลโดยโปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูล (NVivo) การบรรยาย การอธิบายและการตีความ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการค้นหาพฤติกรรมดังกล่าว จะนำไปกำหนดข้อเสนอเชิงค่านิยมเพื่อให้ได้ผลผลิตของกิจกรรมสนองความต้องการจำเป็นขั้นต่ำและนำไปทดสอบพฤติกรรมความต้องการจำเป็นของสมาชิกชุมชนอีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้ ผลที่ได้จากการทดสอบพฤติกรรมของสมาชิกชุมชนจะนำไปทำการวิเคราะห์และพิจารณาร่วมกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ในขั้นตอนสิ้น (คือ ขั้นตอนที่น่าผลการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ มาอ้างอิงและสนับสนุนซึ่งกันและกันเพื่อความถูกต้องที่สุดของข้อค้นพบ) ได้แก่ ข้อมูลจากการสนทนาและการประชุมกลุ่มย่อย ข้อมูลจากนักท่องเที่ยวและข้อมูลที่ได้จากการสนทนาและสัมภาษณ์ผู้ประกอบการวิสาหกิจทั้ง 10 แห่ง ดังนั้น ข้อมูลลักษณะต่าง ๆ จึงมีการวิเคราะห์ด้วยวิธีการต่อไปนี้

1. ข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่

1.1 ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเชิงสำรวจจากแบบสัมภาษณ์เพื่อการค้นหาพฤติกรรมของประชากรกลุ่มตัวอย่างจำนวน 250 คน จะนำมาวิเคราะห์ลักษณะทั่วไป ด้วยอัตราส่วนร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สำหรับ การนำข้อมูลในเชิงลึกจากการสัมภาษณ์เจาะลึก เช่น ข้อมูลด้านการค้นหาพฤติกรรมความคาดหวัง ข้อมูลด้านการทดสอบพฤติกรรมความต้องการ จะวิเคราะห์ด้วยการบรรยาย อธิบาย ตีความรวมทั้งการจัดหมวดหมู่ การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของประเด็นข้อความ

1.3 ข้อมูลจากการสนทนาและการประชุมกลุ่มระหว่างผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการวิสาหกิจ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เจ้าหน้าที่ภาครัฐและบุคลากรจากองค์กรภาคีต่าง ๆ รวมถึงข้อมูลที่ได้จากการสนทนาและสัมภาษณ์ผู้ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจที่เกี่ยวข้อง ทั้ง 10 แห่ง จะนำมาวิเคราะห์ด้วยการจัดหมวดหมู่ การบรรยาย การอธิบาย การประเมินผลข้อมูล และการถอดความรวมทั้งการตีความเพื่อให้ความหมายของข้อมูลในประเด็นที่ต้องการ

1.2 ข้อมูลจากนักท่องเที่ยวจำนวน 100 คน ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ด้วยการจัดหมวดหมู่ อัตราส่วนร้อยละ การบรรยาย การอธิบายและการตีความ

ทั้งนี้ มีการนำโปรแกรมวิเคราะห์เชิงคุณภาพ เอ็นวีไอ (NVivo) มาช่วยเสริมเพื่อให้เกิดความชัดเจนของข้อมูลมากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะการจัดหมวดหมู่และการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูล

2. ข้อมูลทุติยภูมิ ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาใช้ประโยชน์ในการวิจัยนี้ ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากเอกสารต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับลักษณะพื้นที่ แผนที่ทางภูมิศาสตร์ ยุทธศาสตร์การพัฒนาและเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยได้นำมาวิเคราะห์ด้วยการ บรรยายและอธิบายเพื่อให้เกิดความเข้าใจในเบื้องต้น

3.5 การแปรผลข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล จะนำมาแปรผลเพื่อให้ได้คำตอบในประเด็นสำคัญของการวิจัยและเพื่อให้ข้อมูลดังกล่าวสามารถนำไปประยุกต์และปรับปรุงการดำเนินงานของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจชุมชนที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งจะได้นำมาให้ข้อเสนอแนะทั้งในเชิงนโยบายและเชิงวิชาการต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ข้อมูลที่จะนำมาวิเคราะห์แบ่งออกเป็นข้อมูล 2 ประเภท ประเภทแรก เป็นข้อมูลเชิงสำรวจจากภาคสนามซึ่งวิเคราะห์ด้วยอัตราส่วนร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไป ข้อมูลด้านความคาดหวังของสมาชิกชุมชนในพื้นที่วิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและข้อมูลการสำรวจความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว ประเภทที่สอง เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพซึ่งเป็นการสัมภาษณ์เจาะลึกจะนำมาวิเคราะห์ด้วยการจัดหมวดหมู่ อธิบาย บรรยายและการตีความ ได้แก่ ข้อมูลลักษณะสำคัญของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ข้อมูลด้านความคาดหวังและความต้องการของสมาชิกชุมชน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้ง 10 แห่ง ข้อมูลจากการสังเกตสิ่งต่าง ๆ ในพื้นที่ของผู้ประกอบการวิสาหกิจ ข้อมูลจากการประชุมกลุ่มย่อยและการสัมภาษณ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผู้ประกอบการเกษตรเชิงท่องเที่ยวและเกษตรธรรมชาติ เจ้าหน้าที่ภาครัฐ

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำกระบวนการสืบเพื่อผลกระทบทางสังคมมาประยุกต์ในขั้นตอนการวิเคราะห์ โดยในขั้นแรก จะนำสมมติฐานที่ได้กำหนดจากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในพื้นที่ชุมชนมาใช้เป็นแนวทางค้นหาพฤติกรรมความต้องการของสมาชิกชุมชนที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเด็นความคิดเห็นด้านความคาดหวัง (ทั้งข้อมูลในเชิงสำรวจและเจาะลึก) ต่อวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสมาชิกในชุมชน เพื่อนำไปกำหนดข้อเสนอเชิงค่านิยมเพื่อสร้างผลผลิตของกิจกรรมขั้นต่ำ แล้วจึงนำไปทดสอบพฤติกรรมความต้องการจำเป็นของสมาชิกชุมชนและข้อมูลด้านลักษณะสำคัญของกิจกรรมการเกษตรที่เชื่อมโยงกับวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลการทดสอบจะนำเข้าสู่ขั้นตอนของสืบ ซึ่งก็คือการนำผลดังกล่าวไปวิเคราะห์และพิจารณาร่วมกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้ประกอบการทั้ง 10 วิสาหกิจ ข้อมูลการประชุมกลุ่มย่อยและข้อมูลสะท้อนกลับของนักท่องเที่ยว เพื่อให้ได้ตัวของเครื่องมือในการพัฒนาความสามารถต่อการเพิ่มมูลค่าวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยผลการศึกษาจากกระบวนการดังกล่าวสามารถนำไปจัดทำเครื่องมือหรือเป็นคู่มือในการพัฒนาชุมชนต่อไป

4.1 ข้อมูลทั่วไปของสมาชิกชุมชนและสมาชิกวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ข้อมูลจากสมาชิกชุมชนและสมาชิกวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นข้อมูลในเชิงสำรวจ และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์สมาชิกชุมชนและสมาชิกวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าววิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่ร้อยละและค่าเฉลี่ย

1) ข้อมูลทั่วไปของสมาชิกชุมชนซึ่งแสดงจำนวนสมาชิกชุมชนผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่ต่าง ๆ ที่มีการประกอบการวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดนครนายกในอำเภอ ตำบลและหมู่บ้าน

ตารางที่ 4.1 ข้อมูลจำนวนสมาชิกชุมชนผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่หมู่บ้านและตำบลในอำเภอเมืองนครนายก

ตำบล	หมู่บ้าน								รวม					
	บ้านท่าด่าน				บ้านวังยายฉิม				จำนวน	ร้อยละ				
จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ							
	6	2.4	11	4.4	17	6.8								
ศรีนาวา	ศรีวัน								รวม					
	จำนวน				ร้อยละ				จำนวน	ร้อยละ				
	13				5.2				13	5.2				
ดงละคร	บ้านกลางดง				บ้านหนองทองทราย				รวม					
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ						
	14	5.6	14	5.6	28	11.2								
สาริกา	บ้านเขาแดง		บ้านกุฎรัง		เขานางบวช		บ้านสาริกา		รวม					
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ				
	11	4.4	10	4.0	11	4.4	23	9.2	55	22.0				
ดอนยอ	บ้านคลองตัน								รวม					
	จำนวน				ร้อยละ				จำนวน	ร้อยละ				
	8				3.2				8	3.2				
ท่าช้าง	เจดีย์ทอง		บ้านท่าช้าง		บ้านท่ารหัส		บ้านพะเนียด		บ้านวังไผ่		บ้านย่านซื่อ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	10	4.0	10	4.0	10	4.0	10	4.0	5	2.0	9	3.6	54	21.6
รวมทั้งสิ้น											175	70		

จากตารางที่ 4.1 จำนวนประชากรตัวอย่างในพื้นที่วิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเมืองนครนายกซึ่งมี 6 ตำบล ได้แก่ ตำบลหินตั้ง ตำบลศรีนาวา ตำบลดงละคร ตำบลสาริกา ตำบลดอนยอและตำบลท่าช้าง พบว่า พื้นที่ทั้ง 6 ตำบลของอำเภอเมืองนครนายกมีจำนวนประชากรตัวอย่างในพื้นที่รวมกันเท่ากับร้อยละ 70 ซึ่งมีจำนวนมากกว่าจำนวนประชากรตัวอย่างจากอำเภออื่น ๆ ทั้งนี้เนื่องมาจากเหตุผลที่ว่า สมาชิกชุมชนจำนวนหนึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรเชิงท่องเที่ยว สาริกาและสมาชิกสมาคมมะพร้าวจังหวัดนครนายก โดยสมาชิกของกลุ่มและสมาคมดังกล่าว

กระจายตัวอยู่ในพื้นที่ข้างต้น และแม้ว่าจะมีประชากรผู้ให้สัมภาษณ์ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มและสมาคมอยู่เป็นจำนวนมากแต่ประชากรตัวอย่างจำนวนนี้มีกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งนี้แบ่งเป็นจำนวนประชากรตัวอย่างในตำบลหินตั้งร้อยละ 6.8 แบ่งเป็นหมู่บ้านท่าด่าน ร้อยละ 2.4 และหมู่บ้านวังยายฉิมร้อยละ 4.4 ตำบลศรีนาวา หมู่บ้านศิริวัน จำนวนร้อยละ 5.2 ตำบลดงละครร้อยละ 11.2 แบ่งเป็นหมู่บ้านกลางดงจำนวนร้อยละ 5.6 และหมู่บ้านหนองทองทราย จำนวนร้อยละ 5.6 ตำบลสาริกการ้อยละ 22.0 แบ่งเป็นหมู่บ้านเขาแดงร้อยละ 4.4 หมู่บ้านกุฎรัง ร้อยละ 4.0 หมู่บ้านเขานางบวชร้อยละ 4.4 และหมู่บ้านสาริกการ้อยละ 9.2 ตำบลดอนยอ หมู่บ้านคลองตันจำนวนร้อยละ 3.2 ตำบลท่าช้างจำนวนร้อยละ 21.6 แบ่งเป็นหมู่บ้านเจดีย์ทอง หมู่บ้านท่าช้าง บ้านท่าระหัดและบ้านพะเนียด จำนวนร้อยละ 4.0 เท่า ๆ กัน หมู่บ้านวังไผ่ ร้อยละ 2.0 และหมู่บ้านย่านซื่อร้อยละ 3.6 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.2 ข้อมูลจำนวนสมาชิกชุมชนผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่หมู่บ้านและตำบลในอำเภอองครักษ์

ตำบล	หมู่บ้าน						รวม	
	บ้านคลองตันตาล		บ้านมหาวงศ์		บ้านลาดสะเอ็ด		จำนวน	ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ		
โพธิ์แทน	14	5.6	7	2.8	10	4.0	31	12.4
รวมทั้งสิ้น							31	12.4

จากตารางที่ 4.2 แสดงจำนวนประชากรตัวอย่างซึ่งเป็นสมาชิกชุมชนไม้ดอกไม้ประดับ ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดของอำเภอองครักษ์ ตำบลโพธิ์แทนจำนวนร้อยละ 12.4 แบ่งเป็น หมู่บ้านคลองตันตาล จำนวนร้อยละ 5.6 หมู่บ้านมหาวงศ์ร้อยละ 2.8 หมู่บ้านลาดสะเอ็ดร้อยละ 4.0 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.3 ข้อมูลจำนวนสมาชิกชุมชนผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่หมู่บ้านและตำบลในอำเภอบ้านนา

ตำบล	หมู่บ้าน		รวม	
	บ้านทุ่งกระโปรง		จำนวน	ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ		
ป่าชะ	12	4.8	12	4.8
รวมทั้งสิ้น			12	4.8

จากตารางที่ 4.3 จำนวนประชากรตัวอย่างของอำเภอบ้านนาตำบลป่าชะหมู่บ้านทุ่งกระโปรง มีจำนวนทั้งสิ้นร้อยละ 4.8 สมาชิกชุมชนผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดเป็นผู้ประกอบอาชีพเกษตรผสมผสานโดยได้รับอิทธิพลแนวคิดเกษตรผสมผสานจากศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านทุ่งกระโปรงซึ่งนอกจากจะเป็นศูนย์ให้ข้อมูลการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์แก่ชุมชนแล้ว ยังมีการประกอบการด้านเกษตรเชิงท่องเที่ยวอีกด้วย

ตารางที่ 4.4 ข้อมูลจำนวนสมาชิกชุมชนผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่หมู่บ้านและตำบลในอำเภอปากพลี

ตำบล	หมู่บ้าน		รวม	
	บ้านหัวถนน			
เกาะโพธิ์	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	9	3.6	9	3.6
หนองแสง	บ้านบุงเซ่			
	23	9.2	23	9.2
	รวมทั้งสิ้น		32	12.8

จากตารางที่ 4.4 จำนวนประชากรตัวอย่างของอำเภอปากพลีมีร้อยละ 12.8 แบ่งเป็นตำบลเกาะโพธิ์หมู่บ้านหัวถนนจำนวนร้อยละ 3.6 ทั้งนี้ จำนวนประชากรตัวอย่างดังกล่าวเป็นสมาชิกชุมชนในพื้นที่ของศูนย์การเรียนรู้เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีอาชีพประกอบกิจกรรมทางการเกษตร สำหรับตำบลหนองแสงหมู่บ้านบุงเซ่มีจำนวนประชากรตัวอย่างร้อยละ 9.2 ซึ่งทั้งหมดเป็นผู้ประกอบการโฮมสเตย์และเป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในชุมชน

จากตารางข้อมูลจำนวนสมาชิกชุมชนผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่หมู่บ้าน ตำบลและอำเภอพบว่าสมาชิกชุมชนส่วนใหญ่เป็นสมาชิกชุมชนในอำเภอเมืองนครนายกซึ่งมีร้อยละ 70 รองลงไปเป็นสมาชิกชุมชนของอำเภอปากพลีร้อยละ 12.8 อำเภอองครักษ์ร้อยละ 12.4 และอำเภอบ้านนาร้อยละ 4.8 ตามลำดับ

2) ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของประชากรตัวอย่างในประเด็นข้อมูลการประกอบอาชีพและข้อมูลสถานภาพด้านเพศ ข้อมูลสถานภาพในครอบครัวและข้อมูลด้านสถานภาพในครอบครัวและเพศ ข้อมูลด้านรายได้และค่าเฉลี่ยด้านรายได้ รวมถึงข้อมูลด้านจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ซึ่งได้แสดงไว้ในตารางที่ 4.5 – 4.10

ตารางที่ 4.5 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปด้านประเภทของการประกอบอาชีพ

ประเภทของการประกอบอาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
ประกอบอาชีพทำการเกษตร	193	77.2
ประกอบอาชีพทำการเกษตรและปศุสัตว์	6	2.4
ประกอบอาชีพเกษตรและวิสาหกิจครอบครัว/ชุมชน	41	16.4
ผู้ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	10	4.0
รวม	250	100

จากตารางที่ 4.5 เป็นข้อมูลด้านประเภทของการประกอบอาชีพซึ่งพบว่า ร้อยละ 77.2 ประกอบอาชีพการเกษตร ร้อยละ 16.4 ประกอบวิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจของครอบครัวควบคู่ไปกับการทำการเกษตร ร้อยละ 4.0 เป็นผู้ประกอบวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและร้อยละ 2.4 ทำปศุสัตว์ควบคู่กับการเกษตร อย่างไรก็ตาม ประเภทของการประกอบกิจการดังกล่าวเป็นเพียงการประกอบอาชีพหลักซึ่งแต่ละอาชีพจะมีการเชื่อมโยงไปสู่วิสาหกิจการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ตารางที่ 4.6 สถานภาพด้านเพศและครอบครัว

สถานภาพภายในครอบครัว	จำนวน	ร้อยละ
หัวหน้าครอบครัว	171	68.4
สมาชิกในครัวเรือน	79	31.6
รวม	250	100
สถานภาพด้านเพศ	จำนวน	ร้อยละ
เพศชาย	136	54.4
เพศหญิง	114	45.6
รวม	250	100
สถานภาพด้านเพศและสถานภาพภายในครอบครัว	จำนวน	ร้อยละ
หัวหน้าครอบครัวที่เป็นเพศชาย	107	42.8
หัวหน้าครอบครัวที่เป็นเพศหญิง	64	25.6
สมาชิกครอบครัวที่เป็นเพศชาย	29	11.6
สมาชิกครอบครัวที่เป็นเพศหญิง	50	20.0
รวม	250	100

จากตารางที่ 4.6 ข้อมูลด้านสถานในครอบครัวและสถานภาพทางเพศ พบว่า ร้อยละ 68.4 ของผู้ให้สัมภาษณ์เป็นหัวหน้าครอบครัว และร้อยละ 31.6 เป็นสมาชิกครอบครัว แบ่งเป็นเพศชาย ร้อยละ 54.4 เพศหญิง 45.6 โดยหัวหน้าครอบครัวที่เป็นเพศชายร้อยละ 42.8 เพศหญิงร้อยละ 25.6 สมาชิกครอบครัวเพศชายร้อยละ 11.6 สมาชิกครอบครัวที่เป็นเพศหญิงร้อยละ 20.0

ตารางที่ 4.7 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนและจำนวนเฉลี่ย

จำนวนสมาชิกภายในครัวเรือน	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
ไม่ตอบ	10	4
1 - 3	78	31.2

ตารางที่ 4.7

จำนวนสมาชิกภายในครัวเรือน	จำนวนครัวเรือน		ร้อยละ	
4 - 6	149		59.6	
7	13		5.2	
รวม	250		100	
ค่าเฉลี่ยของจำนวนสมาชิกภายในครัวเรือน	Min.	Max.	ค่าเฉลี่ย	Std.
ค่าเฉลี่ยของจำนวนสมาชิกภายในครัวเรือน	0	7	3.95	1.68

จากตารางที่ 4.7 พบว่า จำนวนสมาชิกภายในครัวเรือนของประชากรตัวอย่างซึ่งแบ่งเป็นกลุ่มที่มีจำนวนสมาชิกภายในครัวเรือน 4 - 6 คน ร้อยละ 59.6 กลุ่มที่มีจำนวนสมาชิกภายในครัวเรือน 7 คนร้อยละ 5.2 โดยมีผู้ที่ประสงค์ตอบร้อยละ 4 ทั้งนี้ ค่าเฉลี่ยของจำนวนสมาชิกภายในครัวเรือนมีประมาณร้อยละ 3.5 หรือ 4 คน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.68

ตารางที่ 4.8 จำนวนรายได้ของครัวเรือนและรายได้เฉลี่ย/ปี

จำนวนรายได้ของครัวเรือน/ปี:บาท	จำนวน	ร้อยละ		
(1) 30,000 – 80,000	40	16.0		
(2) 80,001 – 150,000	108	43.2		
(3) 150,001 – 240,000	73	29.2		
(4) 240,001 – 400,000	29	11.6		
รวม	250	100		
รายได้ของครัวเรือนโดยเฉลี่ยตามกลุ่มของระดับรายได้				
Min.	Max.	ค่าเฉลี่ย	Std.	จำนวนประชากรตัวอย่าง
30,000	400,000	142,856	0.76	250

จากตารางที่ 4.8 พบว่าระดับรายได้ครัวเรือน/ปีระหว่าง 80,001 – 150,000 บาท มีจำนวนมากกว่ารายได้ครัวเรือนระดับอื่น ๆ คือร้อยละ 43.2 โดยมีระดับรายได้ครัวเรือน/ปีระหว่าง 150,001 – 240,000 บาท ร้อยละ 29.2 และระดับรายได้ครัวเรือน/ปีระหว่าง 30,000 – 80,000 บาท ร้อยละ 16.0 ตามลำดับ โดยค่าเฉลี่ยของระดับรายได้ครัวเรือน/ปีของทุกกลุ่มรายได้เท่ากับ 142,856 บาท ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.76

ตารางที่ 4.9 ประเภทอาชีพเกษตรกรกับความเพียงพอของรายได้

ความเพียงพอของ รายได้	ไม่เพียงพอ		เพียงพอ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ประเภทของอาชีพ						
ประกอบอาชีพทำ การเกษตร	41	15.6	152	60.8	193	77.2
ประกอบอาชีพ การเกษตรและปศุสัตว์	2	3.6	4	1.6	6	2.4
ประกอบอาชีพการ เกษตรและวิสาหกิจ ครอบครัวชุมชน	4	1.2	37	14.8	41	16.4
ผู้ประกอบการวิสาหกิจ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	8	0.8	2	3.2	10	4.0
รวม	55	22.0	195	78.0	250	100
Min.	Max.		ค่าเฉลี่ย		S.D.	
1	2		1.800		0.26	

จากตารางที่ 4.9 พบว่าการประกอบอาชีพการเกษตรประเภทต่าง ๆ มีความเพียงพอของรายได้ดังนี้ ผู้ประกอบอาชีพด้านการเกษตรมีความเพียงพอด้านรายได้อ้อยละ 60.8 ผู้ประกอบอาชีพเกษตรและวิสาหกิจครอบครัวและชุมชนมีความเพียงพอของรายได้ ร้อยละ 14.8 ผู้ที่ประกอบอาชีพการเกษตรและปศุสัตว์มีความเพียงพอของรายได้อ้อยละ 1.6 และเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศร้อยละ 3.2 จะสังเกตได้ว่า ผู้ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่กระจายตัวในพื้นที่ชุมชนต่าง ๆ ซึ่งมีจำนวนไม่มากนัก ยังปรากฏจำนวนของผู้ที่มีรายได้ไม่เพียงพออยู่จำนวนหนึ่ง และผู้ประกอบอาชีพการเกษตรและปศุสัตว์ไม่มีจำนวนของผู้ที่มีรายได้ไม่เพียงพอเลย

ทั้งนี้ ในภาพรวมของสมาชิกชุมชนในพื้นที่ที่มีวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จำนวนผู้มีระดับรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตมีร้อยละ 78.0 ค่าเฉลี่ยของความเพียงพอของรายได้เท่ากับ 1.80 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.26 ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยของรายได้ที่เพียงพออยู่ที่ปีละ 142,856 บาท

ตารางที่ 4.10 ประเภทอาชีพและความเพียงพอของรายได้ในแต่ละกลุ่มระดับรายได้

ระดับรายได้	30,000 – 80,000		80,001- 150,000		150,001- 240,000		240,001- 400,000		รวม	
ความเพียงพอของรายได้	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ประกอบอาชีพทำการเกษตร										
เพียงพอ	26	10.4	76	30.0	41	16.4	9	3.6	152	60.8
ไม่เพียงพอ	4	1.6	15	6.0	19	7.6	1	0.4	39	15.6
ไม่ตอบ	1	0.4	1	0.4	0	0.0	0	0.0	2	0.8
ประกอบอาชีพทำการเกษตรและปศุสัตว์										
เพียงพอ	1	0.4	1	0.4	0	0.0	2	0.8	4	1.6
ไม่เพียงพอ	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0
ไม่ตอบ	0.0	0.0	2	0.8	0	0.0	0	0.0	2	0.8
ประกอบอาชีพเกษตรกรและวิสาหกิจครอบครัว/ชุมชน										
เพียงพอ	9	3.6	18	7.2	7	2.8	3	1.2	37	14.8
ไม่เพียงพอ	0	0.0	3	1.2	0	0.0	0	0.0	3	1.2
ไม่ตอบ	0	0.0	1	0.4	0	0.0	0	0.0	1	0.4
ผู้ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ										
เพียงพอ	0	0.0	4	1.6	4	1.6	0	0.0	8	3.2
ไม่เพียงพอ	0	0.0	2	0.8	4	1.6	0	0.0	2	0.8
ไม่ตอบ	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0
รวม	41	16.4	123	49.2	71	28.4	15	6.0	250	100

จากตารางที่ 4.10 พบว่าผู้ประกอบอาชีพทางการเกษตรที่มีจำนวนผู้มีรายได้ที่เพียงพอในระดับรายได้ระหว่าง 80,001 – 150,000 บาท ร้อยละ 30.0 รองลงมาคือระดับรายได้ระหว่าง 150,001 – 240,000 บาท ร้อยละ 16.4 ระดับรายได้ 30,000 – 80,000 บาท ร้อยละ 10.4 และระดับรายได้ระหว่าง 240,001 – 40,000 บาท ร้อยละ 3.6 ตามลำดับ ทั้งนี้ มีผู้ไม่ประสงค์จะตอบร้อยละ 0.8

ผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรและปศุสัตว์ มีจำนวนผู้มีรายได้เพียงพอในระดับรายได้ระหว่าง 30,000 – 80,000 และระหว่าง 80,001 – 150,000 บาท จำนวนเท่ากันคือ ร้อยละ 0.4 ไม่มีจำนวนผู้มีรายได้ไม่เพียงพอและมีผู้ไม่ประสงค์จะตอบร้อยละ 0.8

ผู้ประกอบการอาชีพเกษตรและวิสาหกิจครอบครัวและวิสาหกิจชุมชน มีจำนวนผู้มีรายได้เพียงพอโดยระดับรายได้ระหว่าง 80,001 – 150,000 บาท จำนวนร้อยละ 7.2 ระดับรายได้ระหว่าง 30,000 – 80,000 บาท จำนวนร้อยละ 3.6 ระดับรายได้ระหว่าง 150,001 – 240,000 บาท ร้อยละ 2.8 และระดับรายได้ระหว่าง 240,001 – 400,000 บาท ร้อยละ 1.2 ตามลำดับ นอกจากนี้ ผู้ที่มีรายได้ไม่เพียงพอในระดับรายได้ระหว่าง 80,001 – 150,000 บาท ร้อยละ 1.2 โดยมีผู้ไม่ประสงค์ที่จะตอบร้อยละ 0.4

สำหรับการประกอบอาชีพวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผู้มีจำนวนรายได้เพียงพอซึ่งมีรายได้ระหว่าง 80,001 – 150,000 บาท และรายได้ระหว่าง 150,001 – 240,000 บาท มีจำนวนเท่ากันคือ ร้อยละ 1.6 จำนวนผู้มีรายได้ไม่เพียงพอ อยู่ระหว่างระดับรายได้ 150,001 – 240,000 บาท ร้อยละ 1.6 และระดับรายได้ 80,001 – 150,000 บาท ร้อยละ 0.8 ตามลำดับ

ประเด็นความเพียงพอของรายได้โดยสรุป พบว่า ผู้ประกอบอาชีพทางการเกษตรประเภทต่าง ๆ รวมทั้งผู้ประกอบการวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีจำนวนผู้ที่มีรายได้เพียงพอในการดำรงชีวิตสูงกว่าจำนวนของผู้ที่มีรายได้ไม่เพียงพอในทุกประเภทอาชีพและระดับรายได้ที่เพียงพอเฉลี่ยต่อปีอยู่ที่ 142,856 บาท อย่างไรก็ตาม จากการสังเกตข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความเพียงพอของรายได้ต่อการดำรงชีวิตคือ ประการแรก กลุ่มอาชีพต่าง ๆ โดยส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในวัยกลางคนถึงวัยกลางคนค่อนข้างสูง (ช่วงอายุ 45 - 55 ปี) กอรปกับสมาชิกในครัวเรือนเติบโตอยู่ในวัยแรงงานและมีอาชีพเป็นของตัวเอง (งานประจำ) และผู้ประกอบการอีกจำนวนหนึ่งอยู่ในวัยผู้สูงอายุตอนต้น (60 - 65 ปี) จึงเป็นปัจจัยที่มีผลต่อ ภาระค่าใช้จ่ายและลักษณะดังกล่าวยังสะท้อนถึงความสนใจของคนรุ่นใหม่ที่มีน้อยมากต่อการประกอบการเกษตรที่เชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังกล่าว

ภาพรวมของข้อมูลทั่วไป ได้แสดงถึงลักษณะต่าง ๆ ของสมาชิกชุมชนในพื้นที่วิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงได้พอสมควร โดยเฉพาะระดับรายได้ที่เพียงพอสามารถสะท้อนให้เห็นลักษณะบางประการดังที่กล่าวข้างต้น โดยจะเห็นว่าความต้องการให้คนรุ่นใหม่เข้ามาสืบทอดการประกอบการต่าง ๆ ยังมีอุปสรรคปัญหาด้านรายได้ที่คนรุ่นใหม่มีความเห็นว่าเป็นจำนวนที่น้อยมาก อย่างไรก็ตาม การสร้างความชัดเจนแก่คนรุ่นใหม่ให้เกิดความเข้าใจในลักษณะอาชีพและวิถีชุมชนเป็นสิ่งที่จะต้องพิจารณาซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

การศึกษาในขั้นต่อไป จะเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลด้านต่าง ๆ ตามกรอบสมมติฐานที่ได้กำหนดจากภาพรวมที่ได้จากการสำรวจเบื้องต้น ข้อมูลดังกล่าว ได้แก่ ข้อมูลความคิดเห็นด้านความคาดหวังซึ่งจะมีการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในระดับกว้างและข้อมูลเชิงลึก รวมทั้งการวิเคราะห์รายละเอียดของกิจกรรมและการเชื่อมโยงกิจกรรมในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งจะทำให้เกิดการค้นพบพฤติกรรมส่วนหนึ่งของสมาชิกชุมชนที่มีการเชื่อมโยงกับวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศและสามารถนำไปกำหนดข้อเสนอเชิงค่านิยมในการสร้างผลผลิตของความต้องการขั้นต่ำเพื่อตรวจสอบข้อเสนอและทดสอบพฤติกรรมความต้องการจำเป็นของสมาชิกชุมชนต่อไป

สำหรับการวิเคราะห์ในประเด็นความคาดหวังของสมาชิกชุมชนซึ่งแบ่งออกเป็นข้อมูล 2 ประเภท ได้แก่ ข้อมูลในระดับกว้างจะวิเคราะห์ด้วยอัตราส่วนร้อยละ ค่าเฉลี่ยและการพรรณนาตามข้อมูลดังกล่าว สำหรับข้อมูลในระดับเจาะลึกจะทำการวิเคราะห์ด้วยการอธิบายและการแปรความซึ่งการนำเสนอข้อมูลในระดับกว้างได้นำเสนอไว้ในตารางที่ 4.11

ตารางที่ 4.11 ความคาดหวังของสมาชิกชุมชนในพื้นที่วิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ประเด็นข้อมูล	ไม่มีเลย		มีน้อย		ไม่มากและไม่น้อย		มาก		มากที่สุด		ไม่ประสงค์แสดง ความเห็น		รวม		ค่าเฉลี่ย	S.D.
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ		
1. ความคาดหวังจากวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อประโยชน์ในเชิงสาธารณะ	145	58.0	63	25.2	18	7.2	3	1.2	7	2.8	14	5.6	250	100.0	1.58	0.91
2. ความคาดหวังต่อประโยชน์ที่เกิดแก่ครอบครัว	40	16.0	30	12.0	71	28.4	40	16.0	54	21.6	15	6.0	250	100.0	3.12	1.41
3. ความคาดหวังต่อประโยชน์ที่เกิดแก่สังคม	117	46.8	18	7.2	64	25.6	23	9.2	0	0.0	28	11.2	250	100.0	1.92	1.14
4. ความคาดหวังต่อวิสาหกิจหรือวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ที่สามารถเชื่อมโยงกับวิสาหกิจการท่องเที่ยว	177	70.8	7	2.8	32	12.8	11	4.4	0	0.0	23	9.2	250	100.0	1.39	0.94
5. ความรู้สึกและความภาคภูมิใจต่อวิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	94	37.6	19	7.6	47	18.8	44	17.6	8	3.2	38	15.2	250	100.0	2.31	1.32
6. ความเห็นและความคาดหวังต่อผู้นำชุมชนกับแนวความคิดในการพัฒนาชุมชน	120	48.0	32	12.8	51	20.4	33	13.2	2	0.8	12	4.8	250	100.0	2.01	1.16
7. ความคาดหวังต่อรายได้และประโยชน์ที่ได้จากวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	129	51.6	36	14.4	64	25.6	12	4.8	4	1.6	5	2.0	250	100.0	1.89	1.06
8. ความคาดหวังต่อการกระจายรายได้จากการประกอบวิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	220	88.0	6	2.4	1	0.4	3	1.2	2	0.8	18	7.2	250	100.0	1.12	0.54
9. ความคาดหวังต่อความสามารถในการแก้ไขปัญหาการแก้ไขอุปสรรคปัญหาในการพัฒนาวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ	191	76.4	23	9.2	21	8.4	2	0.8	0	0.0	13	5.2	250	100.0	1.30	0.86

จากตารางที่ 4.11 พบว่า จำนวนผู้ที่ไม่มี ความคาดหวังของสมาชิกชุมชนจากวิสาหกิจ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อการให้ประโยชน์ในเชิงสาธารณะร้อยละ 58.0 จำนวนผู้ที่มีความคาดหวังน้อย ร้อยละ 25.2 จำนวนผู้ที่มีความคาดหวังไม่มากไม่น้อย มีความคาดหวังมากและมีความคาดหวัง มากที่สุดร้อยละ 7.2 ร้อยละ 1.2 และร้อยละ 2.8 ตามลำดับและจำนวนผู้ที่ไม่เห็น ไร้อยู่ที่ร้อยละ 5.6 ค่าเฉลี่ยของความคาดหวังเท่ากับ 1.58 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.91

ประเด็นความคาดหวังต่อประโยชน์ที่เกิดแก่ครอบครัว มีดังนี้ จำนวนผู้ที่มีความคาดหวัง ไม่มากและไม่น้อยร้อยละ 28.4 จำนวนผู้ที่มีความคาดหวังมากที่สุดร้อยละ 21.6 จำนวนผู้ที่มี ความคาดหวังมากและไม่มี ความคาดหวังเลยมีเท่ากันคือร้อยละ 16.0 จำนวนผู้ที่มีความคาดหวังน้อย ร้อยละ 12.0 และจำนวนผู้ที่ไม่ประสงค์จะแสดงความคิดเห็นร้อยละ 6.0 ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.12 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.41

ในประเด็นความคาดหวังต่อประโยชน์ที่เกิดแก่สังคม จำนวนผู้ที่ไม่มีความคาดหวังเลยร้อยละ 46.8 จำนวนผู้ที่มีความคาดหวังไม่มากไม่น้อยร้อยละ 25.6 จำนวนผู้ที่มีความคาดหวังมากและมี ความคาดหวังน้อยร้อยละ 9.2 ร้อยละ 7.2 ตามลำดับ จำนวนผู้ที่ไม่เห็น ไร้อยู่ที่ร้อยละ 11.2 ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.92 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.14

ประเด็นความคาดหวังต่อวิสาหกิจหรือวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ที่สามารถเชื่อมโยงกับวิสาหกิจ การท่องเที่ยวจำนวนผู้ที่ไม่มีความคาดหวังร้อยละ 70.8 จำนวนผู้ที่มีความคาดหวังน้อยร้อยละ 2.8 จำนวนผู้ที่มีความคาดหวังไม่มากไม่น้อยร้อยละ 12.8 จำนวนผู้ที่มีความคาดหวังมากร้อยละ 4.4 และ จำนวนผู้ที่ไม่เห็น ไร้อยู่ที่ร้อยละ 9.2 ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.39 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.94

ประเด็นความรู้สึกและความภาคภูมิใจต่อวิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จำนวนผู้ที่ไม่มีความรู้สึกภาคภูมิใจร้อยละ 37.6 จำนวนผู้ที่มีความรู้สึกภาคภูมิใจมากที่สุด มีความภูมิใจมาก มีความภูมิใจไม่มากไม่น้อยและมีความภาคภูมิใจน้อยร้อยละ 3.2 17.6 18.8 และ 7.6 ตามลำดับ จำนวนผู้ที่ไม่เห็น ไร้อยู่ที่ร้อยละ 15.2 ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.31 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 1.32

ประเด็นความเห็นและความคาดหวังต่อผู้นำชุมชนกับแนวความคิดในการพัฒนาชุมชน จำนวนผู้ที่ไม่มีความคาดหวังในตัวผู้นำชุมชนในแนวความคิดการพัฒนาชุมชนร้อยละ 48.0 จำนวนผู้ที่มี ความคาดหวังมากที่สุด มีความคาดหวังมาก มีความคาดหวังไม่มากก็น้อย และมีความคาดหวังน้อย

ร้อยละ 0.8 13.2 20.4 12.8 ตามลำดับ จำนวนผู้ไม่แสดงความเห็นร้อยละ 4.8 ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.01 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.16

ประเด็นความคาดหวังต่อรายได้และประโยชน์ที่ได้จากวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไม่มีความคาดหวังต่อรายได้และประโยชน์ที่ได้จากวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศร้อยละ 51.6 จำนวนผู้ที่มีความคาดหวังมากที่สุด มีความคาดหวังมาก มีความคาดหวังไม่มากไม่น้อยและมีความคาดหวังน้อยร้อยละ 1.6 4.8 25.6 และ 14.4 ตามลำดับจำนวนผู้ไม่แสดงความคาดหวังร้อยละ 2.0 ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.89 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.06

ประเด็นความคาดหวังต่อการกระจายรายได้จากการประกอบวิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จำนวนผู้ที่ไม่คาดหวังต่อการกระจายรายได้จากการประกอบการวิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีร้อยละ 88.0 จำนวนผู้ที่มีความคาดหวังมากที่สุด มีความคาดหวังมากไม่มากไม่น้อยและมีความคาดหวังน้อยร้อยละ 0.8 1.2 0.4 และ 2.4 ตามลำดับจำนวนผู้ไม่แสดงความเห็นร้อยละ 7.2 ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.12 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.54

ประเด็นความคาดหวังต่อความสามารถในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคปัญหาในการพัฒนาวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ จำนวนผู้ที่ไม่ได้คาดหวังเลยร้อยละ 76.4 จำนวนผู้ที่มีความคาดหวังมาก มีความคาดหวังไม่มากไม่น้อยและมีความคาดหวังน้อยร้อยละ 0.8 8.4 9.2 ตามลำดับ จำนวนผู้ไม่แสดงความคิดเห็นจำนวนร้อยละ 5.2 ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.30 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.86

ข้อมูลลักษณะกว้างในประเด็นความคาดหวังพบว่าโดยส่วนใหญ่ สมาชิกชุมชนมีความคาดหวังค่อนข้างน้อยถึงไม่มีเลยในเกือบทุกประเด็น ยกเว้นใน 2 ประเด็น ได้แก่ ความคาดหวังต่อประโยชน์ที่เกิดแก่ครอบครัวและความคาดหวังความรู้สึกละและความภาคภูมิใจต่อวิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีจำนวนของสมาชิกชุมชนซึ่งไม่ได้แสดงความคาดหวังเลยต่ำกว่าจำนวนที่แสดงความคาดหวังตั้งแต่ไม่มากไม่น้อยขึ้นไปจนถึงมากที่สุดโดยมีค่าเฉลี่ยของความคาดหวังในระดับไม่มากไม่น้อย (3.12) ปัจจัยสำคัญต่อผลการแสดงความไม่คาดหวังของสมาชิกชุมชนน่าจะมาจาก ประการแรก ความไม่เข้าใจต่อผลกระทบต่าง ๆ ของวิสาหกิจดังกล่าว เนื่องจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในกลุ่มต่าง ๆ นั้นมีเจตนาเพื่อให้กิจกรรมในการประกอบอาชีพของตนดำเนินไปได้ จึงไม่ได้คิดถึงผลกระทบด้านบวกซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ต่อภาคสาธารณะและภาคสังคม ประการที่สอง การเข้าร่วมกลุ่มอาชีพเป็นการรวมตัวเพื่อผลประโยชน์อย่างหลวม ๆ ในลักษณะ

ต่างคนต่างทำและมีการนำผลผลิตมารวมเป็นส่วนกลางในรูปแบบสหกรณ์แล้วจึงแบ่งผลประโยชน์ให้แก่สมาชิกภายในกลุ่ม ทำให้เกิดความเห็นว่า การรวมกลุ่มดังกล่าวเป็นการทำเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวไม่ใช่ผลประโยชน์ส่วนรวม ประการที่สาม ผู้ประกอบการที่มีประสบการณ์จนสามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเองจะไม่คาดหวังในการได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลหรือองค์กรใด ๆ เนื่องจากสามารถพึ่งพาตนเองได้

เมื่อมีการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึกซ้ำในประเด็นความคาดหวังในสิ่งต่าง ๆ ของสมาชิกชุมชนต่อวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนเพื่อจะนำไปวิเคราะห์ตามขั้นตอนของสลินเพื่อผลกระทบทางสังคมพบว่า ผู้ที่แสดงความคิดเห็นในระดับกว้างก่อนหน้านี้ในประเด็นความคาดหวังค่อนข้างน้อยถึงไม่มีความคาดหวังเลยได้นำเสนอความคิดเห็นที่น่าสนใจอยู่มาก

4.2 ข้อมูลด้านความคาดหวังและความเห็นต่อวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสมาชิกในชุมชน

ข้อมูลความคิดเห็นต่อวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการเชื่อมโยงกิจกรรมของตนเองกับวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ รวมถึงการท่องเที่ยวเชิงเกษตรธรรมชาติ โดยมีประเด็นข้อมูลความคาดหวังด้านต่าง ๆ คือ ความเห็นต่อวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนที่ปรากฏอยู่ในชุมชนปัจจุบันและมีประโยชน์ในเชิงสาธารณะ ประโยชน์ที่เกิดแก่ครอบครัวและประโยชน์ในเชิงสังคม ความเห็นต่อวิสาหกิจหรือวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ที่สามารถเชื่อมโยงกับวิสาหกิจการท่องเที่ยว ความรู้สึกและความภาคภูมิใจต่อวิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความเห็นและความคาดหวังต่อผู้นำชุมชนกับแนวความคิดในการพัฒนาชุมชน ความคาดหวังต่อรายได้และประโยชน์ที่ได้จากวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความคาดหวังต่อการกระจายรายได้จากการประกอบวิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศและความคาดหวังต่อความสามารถในการแก้ไขปัญหาในการพัฒนาวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ทั้งนี้ สมาชิกชุมชนในพื้นที่ประกอบการวิสาหกิจชุมชนวิสาหกิจชุมชนและศูนย์การเรียนรู้การเกษตรธรรมชาติผสมผสานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้แสดงความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ ด้านความคาดหวัง ดังนี้

1) ความคาดหวังและความเห็นต่อวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ปรากฏในปัจจุบันและมีประโยชน์ในเชิงสาธารณะ ได้แก่

1.1) วิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะมีประโยชน์อย่างมาก หากเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชมได้ตลอดเวลา การเข้ามาเที่ยวชมของนักท่องเที่ยวจะก่อให้เกิดการแบ่งปันความรู้กับคนในชุมชน ทำให้สามารถนำสิ่งที่นักท่องเที่ยวแนะนำมาปรับปรุงสิ่งต่าง ๆ เช่น สถานที่พักอาศัย สิ่งที่สามารถเพิ่มความสะอาดสบายแก่นักท่องเที่ยว

1.2) สมาชิกของชุมชนสามารถนำผลผลิตที่ผลิตในชุมชนออกสู่ตลาดและจำหน่ายสู่สาธารณะได้ นอกจากนี้ ยังสามารถใช้ประโยชน์จากผลผลิตร่วมกันและแบ่งปันกันภายในชุมชน

1.3) ผลผลิตที่มีคุณภาพของชุมชน เช่น ไม้กวาด คุกกี้ พืชผักสวนครัว ผลผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพและพืชผักสวนครัวที่สมาชิกภายในชุมชนทำร่วมกัน นอกจากจะได้ใช้ได้บริโภคร่วมกันแล้วยังสามารถนำผลผลิตส่งไปจำหน่ายยังชุมชนอื่นได้

นอกจากความคิดเห็นต่อคาดหวังข้างต้น สมาชิกของชุมชนในพื้นที่วิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังมีความเห็นอีกว่า ควรจะมีสถานที่ท่องเที่ยวมากกว่าที่เป็นอยู่ ซึ่งหมายถึงการเปิดหรือแสวงหาแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ทั้งในและภายนอกชุมชนเพิ่มขึ้นเพื่อให้นักท่องเที่ยวมีกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ ๆ เกิดขึ้น

2) ความคาดหวังและความเห็นต่อวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ปรากฏในปัจจุบันและมีประโยชน์แก่ครอบครัว ได้แก่

2.1) วิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรวมทั้งการเชื่อมโยงกับวิสาหกิจดังกล่าวให้ประโยชน์ด้านการสร้างรายได้หลักให้กับครอบครัวทำให้ครอบครัวมีรายได้ที่เพียงพอกับการดำรงชีพ

2.2) เป็นอาชีพที่ทำให้เกิดรายได้หมุนเวียนภายในครอบครัว ทำให้ครอบครัวไม่ลำบากสามารถดูแลบุตรหลานและตนเองได้ตามสมควร

2.3) สมาชิกของครอบครัวทุกคนมีงานอาชีพเป็นของตนเอง ไม่ต้องรับผิดชอบคนอื่น ทำให้ไม่เกิดภาระค่าใช้จ่าย และเกิดรายได้กับรายจ่ายที่สม่ำเสมอ เศรษฐกิจในครัวเรือนมีความมั่นคง

2.4) ผลผลิตที่สม่ำเสมอโดยเฉพาะการประกอบการเกษตรผลิตไม้ดอกไม้ประดับเป็นรายได้ที่เป็นหลักของครอบครัว

3) ความคาดหวังและความเห็นต่อวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ปรากฏในปัจจุบันและความคาดหวังต่อประโยชน์แก่สังคม ได้แก่

3.1) ความสามารถในการผลิตผลผลิตทำให้ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากผลผลิตของชุมชนเอง เช่น ไม้กวาด หน่อไม้ พรหมเช็ดเท้า สบู่ น้ำยาล้างจาน เป็นต้น นอกจากนี้ ยังสามารถกระจายผลผลิตสู่ตลาดชุมชนได้อีกด้วย

3.2) ความสามารถทำตามหน้าที่ในการสนองตอบความต้องการของสังคม เช่น การบริการด้านผลผลิตแก่นักท่องเที่ยว การทำหน้าที่ของ อสม. (อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน) เพื่อดูแลนักท่องเที่ยวในด้านสุขภาพ อนามัย การรักษาพยาบาลเบื้องต้นและการส่งต่อสถานพยาบาล

3.3) การแบ่งปันความรู้และข้อมูลระหว่างกัน การแลกเปลี่ยนระหว่างคนในชุมชนคนต่างชุมชนและระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว

3.4) การเผยแพร่ความรู้ที่ก่อประโยชน์ต่อสังคม เช่น การสอนวิธีการนวดแผนโบราณ การแบ่งปันและการให้ความรู้เรื่องสมุนไพร การสาธิตวิธีการปลูกต้นไม้และการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ

3.5) การรวมกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนเพื่อสร้างรายได้เสริมและทำให้เกิดการมีส่วนร่วมกับสมาชิกชุมชนอื่น ๆ เพื่อผลิตผลผลิตร่วมกัน

4) ความคาดหวังและความเห็นต่อวิสาหกิจหรือวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ที่สามารถเชื่อมโยงกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวในปัจจุบัน ซึ่งสมาชิกของชุมชนได้ให้ความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

4.1) ต้องมีการสำรวจโสมสเตยในชุมชนต่าง ๆ เพื่อเรียนรู้การดำเนินการที่ดีแล้วนำมาใช้ปฏิบัติกับการท่องเที่ยวในชุมชนของตน ต้องมีการเปิดการอบรมสัมมนาให้แก่สมาชิกของชุมชนเพื่อเผยแพร่ความรู้

4.2) เปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ รวมทั้งการถ่ายทอดค่านิยมต่าง ๆ ด้านสังคมวัฒนธรรม ความรู้ในเชิงประวัติศาสตร์ ความรู้ของชุมชนให้กับคนรุ่นใหม่

4.3) ควรมีการจัดทำแผนเพื่อให้ชุมชนอื่น ๆ ได้เข้ามาเรียนรู้แลกเปลี่ยนประจุมร่วมกัน จะทำให้ชุมชนต่าง ๆ สามารถนำความรู้มาแบ่งปันโดยจะสามารถเรียนรู้ในสิ่งที่ยังไม่รู้และยังไม่เข้าใจ อย่างไรก็ตาม ยังมีสมาชิกจำนวนหนึ่งที่ไม่ได้คาดหวังในสิ่งใด ๆ เนื่องจากประกอบกิจกรรมการผลิตผลผลิตและกิจกรรมการบริการตอบสนองภายในชุมชนของตนเพียงอย่างเดียว

5) การแสดงความรู้สึกและความภาคภูมิใจต่อวิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสมาชิกภายในชุมชน

5.1) ชุมชนมีความภูมิใจในสิ่งดังกล่าวเนื่องจากสมาชิกในชุมชนต่างลงมือทำด้วยตนเองและมีความสุขในสิ่งที่ทำอยู่โดยเฉพาะการไม่มีภาระหนี้สิน

5.2) ความภาคภูมิใจต่อการที่นักท่องเที่ยวหรือผู้บริโภคมีความสุขที่ได้บริโภคผลผลิตที่มีคุณภาพ

5.3) ความรู้สึกมีความสุขที่ได้มีส่วนร่วมคิดร่วมทำกับคนในชุมชนและภูมิใจในความสามัคคีของคนในชุมชนและเป็นชุมชนที่อบอุ่น

5.4) ความภาคภูมิใจต่ออาชีพที่ทำให้ชุมชนของตนเองมีความเจริญรุ่งเรือง

6) ความคาดหวังและความเห็นต่อผู้นำชุมชนกับแนวความคิดในการพัฒนาชุมชนซึ่งสมาชิกในชุมชนต่างมีความเห็นและแสดงความคาดหวังในด้านต่าง ๆ ได้แก่

6.1) ความคาดหวังให้ผู้นำชุมชนเข้าถึงพื้นที่ที่จะพัฒนาหรือพื้นที่ที่จะส่งเสริมวิสาหกิจด้านต่าง ๆ เช่น การส่งเสริมด้านช่องทางการจัดจำหน่าย (การส่งขาย) การประชาสัมพันธ์ผลผลิต การพัฒนาคุณภาพของผลผลิตทางการเกษตร

6.2) ความคาดหวังในการให้ความรู้และข้อเสนอแนะจากผู้นำชุมชน หรือหน่วยงานราชการในด้านการพัฒนาผลผลิตทางการเกษตร เช่น การเพาะชำพืชที่ปลูกขึ้นยาก การพัฒนาพื้นที่ดินและการพัฒนาแหล่งน้ำที่สะอาดสำหรับรองรับวิสาหกิจการท่องเที่ยวและการประกอบกิจกรรมการผลิตผลผลิตด้านการเกษตร การออกระเบียบควบคุมการใช้สารเคมีและความรู้เรื่องสารเคมี

7) ความคาดหวังและความเห็นต่อรูปแบบผลผลิตในอนาคต สมาชิกชุมชนแสดงความเห็นต่อการที่จะต้องพัฒนาผืนดินให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ และการแปรรูปผลผลิตไม้ผล เช่น มะยงชิด กระท้อน มะนาว กล้วย ให้ดูน่าสนใจเพื่อทำให้เกิดการสะท้อนถึงวิถีชีวิตที่แท้จริงของชุมชน

ทั้งนี้ ความคิดเห็นในด้านการกระจายรายได้นั้นสมาชิกของชุมชนต่าง ๆ ไม่ค่อยได้ให้ความสำคัญมากนักเนื่องจากมีรายได้หลักที่เพียงพออยู่แล้ว

8) สมาชิกชุมชนมีความคาดหวังในความร่วมมือแบบเครือข่ายและมีความคาดหวังว่าหน่วยงานภาครัฐจะสามารถให้คำแนะนำในลักษณะภาคีเพื่อให้กลุ่มมีกิจกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ลักษณะของการรวมกลุ่มมีการแบ่งแยกการทำหน้าที่ต่าง ๆ ของกลุ่มภายในชุมชน รวมทั้งมีการขยายกลุ่มให้มีความหลากหลาย เพื่อทำหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือแนะนำแก่สมาชิกชุมชน เช่น กลุ่มมะยงชิดหรือกลุ่มชาวนาจะทำหน้าที่เกื้อกูลสมาชิกของกลุ่ม อย่่างไรก็ตามกลุ่มต่าง ๆ ที่มีการรวมตัวในลักษณะเครือข่ายยังขาดแคลนเงินทุนในการดำเนินการอยู่มาก

9) ความคาดหวังต่อความสามารถในการแก้ไขปัญหาอุปสรรค ปัญหาในการพัฒนาวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ได้แก่

9.1) การพัฒนาเส้นทางคมนาคมที่ขำรุดทรุดโทรมรวมทั้งการพัฒนาระบบไฟฟ้าเพื่อให้ นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางสัญจรได้สะดวกขึ้น

9.2) การประชาสัมพันธ์เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวซึ่งมักจะท่องเที่ยวในสวนเกษตรและ สถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง ทั้งนี้ สมาชิกชุมชนมีความเห็นว่าชุมชนของตนมีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ดังนั้น จึงอยากมีการพัฒนาสถานที่ที่มีอยู่ในชุมชนให้มีความน่าสนใจเพื่อให้ นักท่องเที่ยวหันมาสนใจแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชน

9.3) การแก้ไขปัญหาพื้นที่ในการเพาะปลูกและการผลิตผลผลิต นอกจากนี้ มีความคาดหวังว่าจะได้ความรู้เรื่องการจัดแมลงเพิ่มมากขึ้น โดยอยากให้องค์กรภาครัฐเข้ามามีส่วน ร่วมมากกว่าที่เป็นอยู่

อย่างไรก็ตาม ในบางชุมชนมีผู้แสดงความคิดเห็นต่อความคาดหวังว่า ไม่ได้คาดหวังสิ่งใด เนื่องจากไม่พบอุปสรรคปัญหาเพราะมีประสบการณ์ในการประกอบการอยู่มาจึงมักใช้ ประสบการณ์ของตนในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น กอปรกับการมีส่วนร่วมกับผู้ประกอบการวิสาหกิจ ชุมชน และผู้ประกอบการด้านการเกษตรในลักษณะการพึ่งพา ลักษณะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน ซึ่งในประเด็นนี้จะได้พิจารณาถึงลักษณะสำคัญในการเชื่อมโยง ระหว่างการเกษตรกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อไป

4.3 ข้อมูลด้านลักษณะสำคัญของกิจกรรมการเกษตรที่เชื่อมโยงกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การพิจารณาลักษณะสำคัญของกิจกรรมการเกษตรที่เชื่อมโยงกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สามารถพิจารณาจากกิจกรรมของวิสาหกิจของชุมชนและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรโดยเฉพาะ เกษตรธรรมชาติ จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และสังเกตพฤติกรรมของสมาชิกชุมชน พื้นที่ชุมชน ทำให้สามารถพิจารณาลักษณะดังกล่าวได้ดังนี้

1) ลักษณะกิจกรรมที่ใช้การเกษตรนำและเชื่อมโยงกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดย ประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การเปิดโฮมสเตย์ในชุมชน โดยกิจกรรมของอาชีพหลักเป็น การปลูกหน่อไม้ การทำนาปลูกข้าว การปลูกพืชผักสวนครัว พืชสมุนไพร การปลูกฟักข้าว การปลูก เสาวรส การทำปศุสัตว์ และมีการจัดตั้งกลุ่มผลิตภัณฑ์ทำไม้กวาด เสื้ออก กลุ่มแปรรูปหน่อไม้ดอง กลุ่มทำขนมคุกกี๋ กลุ่มพืชผักสวนครัว กลุ่มจักรสานและกลุ่มน้ำหมักชีวภาพ มีการแปรรูปผลผลิตทาง การเกษตร โดยจัดตั้งเป็นสหกรณ์ของชุมชนเพื่อแบ่งปันเมล็ดพันธุ์ แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์

การเกษตรธรรมชาติดังกล่าวอาจมีวัตถุประสงค์ที่ต่างกันไป เช่น ทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศผสมผสานการเรียนรู้วิถีการเกษตร เช่น ฟุงนามู๊ย ภูเขาเหียง โดยมีการผสมผสานความร่วมมือจากวิสาหกิจชุมชน ภาครัฐ และเกษตรธรรมชาติจากชุมชนเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่เข้าชื่นชมธรรมชาติและตั้งใจเข้ามาเรียนรู้วิถีเกษตร การเกษตรธรรมชาติที่มีวัตถุประสงค์ในการเป็นศูนย์การเรียนรู้แก่ภาคสังคม เช่น ศูนย์การเรียนรู้เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านเศรษฐกิจพอเพียง ศูนย์ภูมิรักษ์ธรรมชาติ โดยศูนย์ดังกล่าวจะมีนักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งให้ความสนใจและเข้าร่วมเข้าเรียนรู้และเที่ยวชมธรรมชาติของระบบนิเวศที่มีอยู่ภายในศูนย์ โดยเฉพาะศูนย์การเรียนรู้บ้านทุ่งกระโปรงจะมีนักท่องเที่ยวเข้าไปซื้อผลผลิตการเกษตรถึงสวนเกษตรของศูนย์การเรียนรู้กิจกรรมการเกษตรธรรมชาติในรูปแบบศูนย์การเรียนรู้จะได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาคี เช่น หน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) เป็นต้น

3. การเชื่อมโยงกิจกรรมไปยังวิสาหกิจอื่น ๆ เช่น วิสาหกิจการท่องเที่ยวซึ่งมีรูปแบบสวนเกษตรเชิงท่องเที่ยว มีการเปิดรับนักท่องเที่ยวเข้ามาชมสวนเกษตรแล้วนำผลผลิตกลับไปบริโภคในราคาที่เหมาะสม ผู้ประกอบการมีการประกอบเกษตรธรรมชาติเชิงท่องเที่ยวหรือเกษตรผสมผสาน โดยอาจเป็นผู้ประสานกลุ่มกิจกรรมการผลิตผลผลิตทางการเกษตรในลักษณะการรวมกลุ่มแบบหลวม ๆ เช่น กลุ่มเกษตรเชิงท่องเที่ยวตำบลสาริกา กลุ่มเกษตรส้มโอแปลงใหญ่ และกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งจะมีการเชื่อมโยงเพื่อการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้ในการดูแลสวน และเชื่อมโยงผลผลิตการเกษตรและวิสาหกิจชุมชนสู่นักท่องเที่ยว ทั้งนี้ เกษตรเชิงท่องเที่ยวจะมีการเปิดที่พักในสวนเกษตรซึ่งไม่ใช่ลักษณะโฮมสเตย์ให้นักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบสวนเกษตรเข้าพักด้วย

4. วิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยตรงและเป็นวิสาหกิจในสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งไม่ได้มีลักษณะของเกษตรธรรมชาติและไม่ได้มีประชาชนเป็นฐาน มีลักษณะของกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ กิจกรรมการล่องแก่งชมธรรมชาติทางน้ำ กิจกรรมการเที่ยวชมเหมืองเก่าของชุมชน การท่องเที่ยวโบราณสถาน การร่วมปฏิบัติธรรมทำบุญกับวัดสำคัญในชุมชน ทั้งนี้ วิสาหกิจดังกล่าวเป็นวิสาหกิจที่จัดทำขึ้นจากคนในชุมชน มีลักษณะเป็นวิสาหกิจขนาดย่อม โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกของชุมชนเข้าร่วมโดยเข้ามาเป็นแรงงานรับจ้างและมีการนำผลผลิตของชุมชน ได้แก่ ผลผลิตของชุมชนทั้งผลผลิตเกษตรแปรรูป ผลผลิตด้านหัตถกรรม มาจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว วิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในลักษณะดังกล่าว เช่น โฮมสเตย์บ้านครุฑน้อย อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อถกเถียงกันถึงลักษณะ

วิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยตรงที่เปิดขึ้นในจังหวัดนครนายกกว่า มีลักษณะตามนิยามของคำว่า โฮมสเตย์หรือไม่

5. วิสาหกิจขนาดเล็กของคนในชุมชนอื่น ๆ ที่มีอยู่ในสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ แม้แต่ในชุมชนของตน เช่น วิสาหกิจเสื้อผ้าและวิสาหกิจขายของชำ โดยเฉพาะวิสาหกิจกาแฟสดซึ่งเป็นที่นิยมจากนักท่องเที่ยว วิสาหกิจดังกล่าวมีการรับสินค้ามาจากร้านขายส่ง หรือตลาดในเมืองหรือกรุงเทพฯ มาจำหน่ายให้แก่ทั้งคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว

6. วิสาหกิจและการเกษตรไม้ดอกและไม้ประดับ เป็นกิจกรรมการผลิตในรูปแบบครอบครัว กิจกรรมประกอบด้วย การเพาะเลี้ยงต้นอ่อนของไม้ดอกและไม้ประดับสำหรับการจัดทำสวน โดยนำต้นอ่อนมาปักชำ มีการเตรียมดินด้วยวิธีการทำเถาดินโดยการใส่แกลบที่ผ่านกระบวนการเผาให้เป็นแกลบสีดำเพื่อให้เกิดรูพรุนมีอากาศไหลผ่านได้ดี แล้วนำมาผสมดินเพื่อเพาะชำต้นกล้าและรากไม้ดอกไม้ประดับ อบรมแสงแดดเป็นเวลา 1-2 เดือน แล้วจึงนำส่งจำหน่ายให้ร้านค้าที่ตลาดไม้ดอกไม้ประดับหรือตลาดพันธุ์พืชไม้ดอกไม้ประดับคลอง 15 ดังนั้น วิสาหกิจผลิตไม้ดอกไม้ประดับจึงเป็นแหล่งผลิตเพื่อการส่งสู่ตลาดพันธุ์พืชไม้ดอกไม้ประดับเพื่อจำหน่ายนักท่องเที่ยวจากจังหวัดอื่น ๆ ที่มีความต้องการไม้ดอกไม้ประดับ

กลุ่มเกษตรไม้ดอกไม้ประดับมีปราชญ์ชาวบ้านคอยให้การแนะนำด้านวิธีการผลิตและวิธีการดำรงวิถีชีวิตแบบพอเพียง แต่ยังมีอุปสรรคด้านการเชื่อมโยงของวิสาหกิจและการเกษตรไม้ดอกไม้ประดับกับหน่วยงานภาครัฐ เนื่องจากชุมชนได้รับอิทธิพลทางความคิดจากผู้นำชุมชน จนทำให้เกิดลักษณะความขัดแย้งทางความคิดกับหน่วยงานภาครัฐ จึงทำให้การพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะระบบประปา ดำเนินการได้ไม่ดีเท่าที่ควร ชุมชนจึงขาดแคลนน้ำสะอาดสำหรับบริโภคเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาชุมชนไปสู่ชุมชนท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งที่ชุมชนมีทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้ออำนวย ตลอดจนกระบวนการและขั้นตอนผลิตไม้ดอกไม้ประดับเป็นสิ่งที่น่าสนใจและดึงดูดนักท่องเที่ยวได้พอสมควรอย่างไรก็ตาม วิสาหกิจการเกษตรไม้ดอกไม้ประดับยังมีการเชื่อมโยงกับวิสาหกิจท่องเที่ยวประเภทที่พักอาศัยเช่น รีสอร์ท โดยมีการจำหน่ายผลผลิตและการออกแบบจัดสวนให้กับรีสอร์ทที่มีความต้องการผลผลิตดังกล่าว

7. การเกษตรและวิสาหกิจเพื่อการท่องเที่ยวกลุ่มมะยงชิดและมะปราง เป็นกลุ่มเกษตรเพื่อการท่องเที่ยวที่มีการพัฒนาผลผลิตจนทำให้เกิดความคิดที่จะทำให้อัตลักษณ์ผลผลิตของจังหวัดนครนายก มีการรวมกลุ่มเพื่อจัดตั้งสมาชิกสมาคมชาวสวนมะปรางขึ้น ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน

50 ราย ด้วยเหตุที่ผลผลิตมะปรางและมะยงชิดเป็นไม้ผลที่ออกตามฤดูกาล จึงมีผลผลิตที่ออกสู่ตลาด ผู้บริโภคโดยเฉพาะนักท่องเที่ยวเพียงปีละครั้งเท่านั้น นอกจากนี้ กลุ่มเกษตรกรดังกล่าวยังมีความคิดที่จะพัฒนาให้เกิดการสร้างมาตรฐานผลผลิตที่เพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิต (Premium Grad) ดังนั้น กลุ่มสมาชิกสมาคมชาวสวนมะปรางจึงพยายามที่สร้างให้ผลผลิตมะปรางได้รับมาตรฐานในฐานะเป็นผลผลิตที่มีลักษณะเฉพาะตัวเป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดนครนายก จนได้รับเครื่องหมายสัญลักษณ์ตัวบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication: GI) ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่เป็นตัวบ่งชี้ถึงคุณภาพของรสชาติมะยงชิดและมะปรางที่มีรสหวานอร่อยและไม่มีพื้นที่ใดที่ผลผลิตมะปรางและมะยงชิดที่มีรสชาติเหมือนกับผลผลิตมะปรางมะยงชิดในพื้นที่จังหวัดนครนายก

8. ลักษณะความร่วมมือและการได้รับการสนับสนุน ได้แก่ ความร่วมมือระหว่างสมาคมชาวสวนมะปรางและหน่วยงานของจังหวัดนครนายกในการจัดงานในลักษณะเทศกาลเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวในฤดูกาลที่มะยงชิดและมะปรางออกผลผลิต แต่ด้วยเหตุที่มะยงชิดและมะปรางออกผลผลิตเป็นฤดูกาลและในบางปีไม่มีผลผลิตออกเลยเนื่องจากสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลง ชาวสวนมะปรางซึ่งเป็นสมาชิกสมาคมฯ ได้จัดทำผลผลิตต้นกล้าจากการทาบกิ่งออกจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยวและได้เปลี่ยนแปลงสวนมะยงชิดและสวนมะปรางให้เป็นสวนผสมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้าเที่ยวชมและเข้ามาซื้อผลผลิตที่สวนผสมของตน อีกทั้งยังมีการเพิ่มกิจกรรมการเลี้ยงหอยทากเพื่อนำเมือกหอยทากจำหน่ายแก่บริษัทผู้รับซื้อไปทำผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางค์อีกด้วย

9. การเชื่อมโยงกับวิสาหกิจอื่น โดยเฉพาะวิสาหกิจของกลุ่มเกษตรกรท่องเที่ยวตำบลสาริกา และกลุ่มอื่น ๆ เพื่อทำข้อตกลงด้านมาตรฐานผลผลิต เช่น กระท้อน ทูเรียน มังคุด ให้มีคุณภาพที่ดี และมีราคาที่เหมาะสม มีการแปรรูปมะยงชิดเป็นมะยงชิดลอยแก้ว แล้วส่งไปยังร้านค้าวิสาหกิจชุมชนทำให้นักท่องเที่ยวสามารถบริโภคมะยงชิดได้ตลอดฤดูกาล แต่อุปสรรคปัญหาที่เกิดขึ้นคือการแอบอ้างมาตรฐานผลผลิตและสัญลักษณ์ที่แสดงมาตรฐานผลผลิตของผลผลิตที่มาจากพื้นที่ของจังหวัดอื่น ๆ สร้างความเสียหายและเป็นการทำลายชื่อเสียงและคุณค่าของมาตรฐานของผลผลิตภายในจังหวัดนครนายก

4.4 การค้นหาพฤติกรรมความคาดหวังและความต้องการของสมาชิกชุมชนจากสมมติฐาน

การค้นหาพฤติกรรมของสมาชิกชุมชนที่กำหนดไว้ในประเด็นความคาดหวังของสมาชิกในชุมชน โดยมีการพิจารณาสมมติฐานที่ 1 พบว่าประเด็นพฤติกรรมความคาดหวังของสมาชิกชุมชนมีความสอดคล้องและเป็นไปตามแนวทางที่ได้กำหนดเป็นสมมติฐานซึ่งได้มีการพิจารณาดังนี้

สมมติฐานที่ 1 ประเด็นความคาดหวังของสมาชิกในชุมชน

1.1) การพิจารณาพฤติกรรมของสมาชิกชุมชน

1) **สิ่งที่ชุมชนคิดว่าควรจะเป็นและพร้อมที่จะแก้ไข:** สมาชิกชุมชนคำนึงถึงสิ่งที่จะต้องนำมาปรับปรุงและแก้ไขในด้านผลผลิตและการบริการซึ่งชุมชนเห็นว่ายังเป็นปัญหา เช่น ความรู้และประสบการณ์ ระบบสาธารณสุข โภค ไฟฟ้า น้ำสะอาดและถนนหรือเส้นทางคมนาคมรวมทั้งปัญหาอื่น ๆ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชน โดยเฉพาะวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น ปัญหาของการประชาสัมพันธ์เพื่อให้ชุมชนเป็นที่รู้จักของสาธารณะและเพื่อเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชน

2) **สิ่งที่ชุมชนคิดว่ามีผลกระทบต่อชีวิตและวิถีชีวิตของชุมชน:** การที่ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากผลผลิตของชุมชนเอง เกิดการรวมกลุ่มเพื่อสร้างรายได้ มีการแบ่งแยกหน้าที่และการทำงานกิจกรรมของผลิตร่วมกัน ทั้งนี้ รวมถึงความสามารถในการจัดทำแผนชุมชนร่วมกัน

3) **ความต้องการความเป็นผู้นำในผลผลิตวิสาหกิจเชิงนิเวศ:** ชุมชนได้แสดงถึงฐานคติต่อความเป็นผู้นำในผลผลิตโดยการแสดงให้เห็นถึงความคาดหวังต่อการพัฒนาความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ ทั้งการประกอบการเกษตรและวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชน ภายในชุมชนและเรียนรู้สิ่งที่ได้จากข้อสังเกตจากนักท่องเที่ยว

4) **ความต้องการเครือข่ายและความร่วมมือ:** ความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ กลุ่มองค์กรชุมชนและภาคีต่าง ๆ เพื่อเกื้อกูลสมาชิกของกลุ่มในลักษณะการพึ่งพาอาศัยและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการมีความร่วมมือในลักษณะภาคี

5) **ความต้องการพัฒนารูปแบบและคุณภาพของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจอื่น ๆ:** มีการนำข้อดีข้อเสียมาปรับปรุง เช่น การนำข้อดีของการดำเนินงานและความรู้จากชุมชนอื่น ๆ มาปรับปรุงและประยุกต์ในกิจกรรมวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตน

6) **ความต้องการในการปรับปรุงและพัฒนาทรัพยากรเพื่อผลิตผลผลิตต่าง ๆ ในชุมชน:** ทรัพยากร เช่น แหล่งน้ำและผืนดินให้มีศักยภาพในการผลิตผลผลิตด้านการเกษตร และการนำทรัพยากรหรือสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนมาพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

7) **ความต้องการศักยภาพและความสามารถในการพัฒนาวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจชุมชนที่เชื่อมโยงกันได้อย่างสอดคล้องเหมาะสม:** มีการแสวงหาศักยภาพ

เช่น การแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการประกอบวิสาหกิจชุมชน การเกษตรธรรมชาติ และวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1.2 ดังนั้น เมื่อพิจารณาพฤติกรรมความคาดหวังข้างต้น พฤติกรรมความต้องการจำเป็นของสมาชิกในชุมชนจึงมีประเด็นต่าง ๆ ซึ่งพิจารณา ดังนี้

1) ความต้องการค่านิยมในความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งกิจกรรมทางเศรษฐกิจและกิจกรรมเชิงนิเวศ ซึ่งพิจารณาจากความต้องการขั้นต่ำ (อย่างน้อยที่ควรจะเป็น): ได้แก่ ความภาคภูมิใจและความสุขที่ได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการประกอบการเกษตรวิสาหกิจชุมชน โสมสเทยและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2) การตอบสนองต่อความต้องการจำเป็นด้านต่าง ๆ เพื่อสร้างความสามารถของคนในชุมชน รวมทั้งการตอบสนองด้านกลไกการสนับสนุน การเข้าถึงทรัพยากรของชุมชนเพื่อการพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจ รูปแบบผลผลิต คุณภาพผลผลิตและการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนรวมทั้งองค์กรภาคีต่าง ๆ: ได้แก่ แผนชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชน แหล่งน้ำ ระบบสาธารณูปโภค และการพัฒนาความรู้ความสามารถในการพัฒนากิจกรรมและผลผลิต รวมทั้ง การสร้างความร่วมมือในลักษณะกลุ่มและภาคี เพื่อพัฒนาและสร้างผลผลิตร่วมกัน

3) ความเข้าใจในการสร้างคุณค่าของผลผลิตที่เชื่อมโยงระหว่างวิสาหกิจชุมชน อื่น ๆ กับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ผู้บริโภคและสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ผลผลิตจากวิสาหกิจชุมชนที่สอดคล้องต่อวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: ได้แก่ การแสวงหาสิ่งสนับสนุนในการพัฒนารูปแบบและคุณภาพผลผลิตและกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชนและผลผลิตทางการเกษตรเพื่อนำไปสู่การเชื่อมโยงกิจกรรมจากวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น สัญลักษณ์ที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของผลผลิต ข้อตกลงของคุณภาพและมาตรฐานผลผลิตของกลุ่มเกษตร

4) การพัฒนาความรู้ด้านต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมทางการตลาด ได้แก่

4.1) วิธีการทางการสร้างมาตรฐานผลผลิต: เช่น การแสวงหาแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพด้วยวิธีการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ในการแลกเปลี่ยนและการรวมกลุ่มและเครือข่ายเพื่อสร้างความสามารถในการผลิตกิจกรรมและการผลิตผลผลิต

4.2) ความร่วมมือของชุมชน: เช่น กลุ่มและองค์กรชุมชนผลิตผลผลิตร่วมกันมีการเชื่อมโยงวิสาหกิจชุมชน วิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการประกอบการเกษตรเข้าด้วยกัน

4.3) การให้ความสำคัญต่อแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวและผู้บริโภค: เช่น การเปิด รับฟังข้อคิดเห็น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักท่องเที่ยวเพื่อนำมาปรับปรุงกิจกรรมให้มีคุณภาพที่ดี

จากประเด็นสมมติฐานที่ 1 ทั้งข้อพิจารณาพฤติกรรมด้านความคาดหวังและข้อสรุปของการพิจารณาพฤติกรรมความต้องการมีความสอดคล้องตามผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากประเด็นความคาดหวังและความเห็นต่อวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสมาชิกในชุมชนและประเด็นลักษณะสำคัญของกิจกรรมการเกษตรที่เชื่อมโยงกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การค้นหาค่าพฤติกรรมของสมาชิกชุมชนในการจัดการกิจกรรมวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน โดยมีการพิจารณาจากสมมติฐานที่ 2 พบว่าประเด็นการจัดการกิจกรรมของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนมีความสอดคล้องตามแนวทางที่กำหนดเป็นสมมติฐานซึ่งได้มีการพิจารณาดังนี้

สมมติฐานที่ 2 ประเด็นการจัดการกิจกรรมของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน

2.1) หากชุมชนมีระบบคิดในการจัดการกิจกรรมวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เติบโตอย่างยั่งยืน: ซึ่งชุมชนเริ่มมีการนำผลผลิตและบริการจากกลุ่มต่าง ๆ มาจัดทำให้เกิดระเบียบและระบบในการดำเนินงาน เช่น กิจกรรมการท่องเที่ยวชมธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ชุมชน มาเชื่อมโยงเข้ากับกิจกรรมการท่องเที่ยวและกิจกรรมการเรียนรู้ประเพณีของชุมชน วิถีธรรมชาติของชุมชน เป็นต้น ทั้งนี้ พิจารณาได้จากลักษณะในประเด็นย่อยต่าง ๆ ได้แก่

1) การพัฒนาแนวทางการเชื่อมโยงกิจกรรมที่สอดคล้องกันระหว่างผลผลิตและบริการของวิสาหกิจชุมชนและกิจกรรมวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: มีการนำผลผลิตของชุมชน กิจกรรมที่มาจากทรัพยากรภายในชุมชน กิจกรรมสุขภาพ มาทำให้เกิดการกระจายผลประโยชน์สู่ชุมชน โดยการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มเกษตรธรรมชาติ ได้แก่ กลุ่มทำอาหาร กลุ่มหัตถกรรม กลุ่มถักทอ กลุ่มพืชผักสวนครัวและกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน เช่น ช่างตัดผม กลุ่ม อสม. ซึ่งมีการเชื่อมโยงกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2) การจัดการความขัดแย้งระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในภาคส่วนต่าง ๆ: มีความพยายามของกลุ่มและหน่วยงานภาคีภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน มหาวิทยาลัยและกลุ่มองค์กรชุมชน เข้าร่วมภาคีเพื่อช่วยเหลือแลกเปลี่ยนความรู้และให้ความรู้แก่ชุมชน โดยที่ชุมชนเองพบว่า ความขัดแย้ง

ระหว่างองค์กรชุมชนกับภาครัฐทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในด้านการพัฒนาสาธารณูปโภคซึ่งมีผลกระทบต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

3) การกระจายผลประโยชน์กลับสู่สมาชิกภายในชุมชน: พิจารณาจากปรากฏการณ์ที่เกิดกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชน เช่น กลุ่มถักทอ กลุ่มเสื่อกก กลุ่มทำขนม กลุ่มแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร กลุ่มกิจกรรมทางประวัติศาสตร์ชุมชน ต่างบูรณาการความร่วมมือทำให้เกิดการกระจายผลประโยชน์สู่ชุมชนซึ่งชุมชนเองอาจจะยังอาจไม่ได้คำนึงถึง

4) การวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนโดยนำข้อมูลต่าง ๆ ดังกล่าวมาวางแผนพัฒนาวิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจในชุมชนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง: ชุมชนคำนึงถึงควมมีอัตลักษณ์ของผลผลิตทางการเกษตรซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะและพิจารณาถึงวิถีชุมชน ประเพณีและทรัพยากรภายในชุมชน โดยผสมผสานเข้ากับการจัดกิจกรรมของชุมชน เช่น การล่องแก่ง เล่นน้ำ การเที่ยวชมธรรมชาติ การเที่ยวชมแหล่งประวัติศาสตร์ของชุมชน ฯลฯ อย่างไรก็ตาม ยังมีจุดอ่อน เช่น การขาดการพัฒนา ระบบสาธารณูปโภค เนื่องจากความไม่เข้าใจกันระหว่างชุมชน กลุ่มองค์กรชุมชน กับหน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานภาครัฐ การเข้าถึงแหล่งน้ำสะอาดของบางชุมชนเป็นจุดอ่อนในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.2 ดังนั้น การจัดการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนจึงมีความต้องการที่จะให้เกิดผลในด้านต่าง ๆ ได้แก่

1) การเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมชุมชนและวิสาหกิจชุมชนได้อย่างสอดคล้อง
เหมาะสม: ความต้องการพัฒนาแนวทางการเชื่อมโยงที่สอดคล้องระหว่างผลผลิตของวิสาหกิจชุมชน และกิจกรรมวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ เกิดความร่วมมือในลักษณะการรวมกลุ่มผลิตภัณฑ์ กลุ่มองค์กรชุมชนภายในชุมชน เช่น กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มเกษตรเชิงท่องเที่ยว กลุ่มหัตถกรรม

2) การเชื่อมโยงในเชิงพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวและเชื่อมโยงในเชิงกิจกรรมทั้งด้านการอนุรักษ์ ด้านระบบนิเวศ สุขภาพและวัฒนธรรม: ความต้องการพัฒนาการเชื่อมโยงในเชิงพื้นที่ เช่น การเชื่อมโยงกิจกรรมทั้งในพื้นที่ชุมชน โดยเฉพาะกิจกรรมด้านประเพณีและวัฒนธรรมชุมชนกับกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งสำคัญ ๆ ของชุมชน ได้แก่ โบราณสถาน โบราณวัตถุ แหล่งเกษตรเชิงท่องเที่ยวในพื้นที่ต่างชุมชน และแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เช่น น้ำตก วนอุทยาน เป็นต้น

3) การสร้างความร่วมมือระหว่างผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียและองค์กรภาคีในภาคส่วนต่าง ๆ: ความต้องการสร้างความเข้าใจระหว่างชุมชนและองค์กรภาคี การรวมกลุ่มเพื่อการพัฒนาความสามารถในการจัดอุปสรรคปัญหาและการจัดข้อขัดแย้งเพื่อพัฒนาสิ่งที่มีผลต่อการพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ

4) ความสามารถในการแก้ไขอุปสรรคปัญหาในการพัฒนาวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ: ความต้องการความร่วมมือโดยการรวมกลุ่มเพื่อการแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนากิจกรรมและสร้างความสามารถในการแก้ไขปัญหา การทำกิจกรรมและผลผลิตร่วมกัน การทำข้อตกลงด้านมาตรฐานคุณภาพและการแก้ไขปัญหาความไม่เพียงพอของผลผลิตการเกษตร

เมื่อพิจารณาตามประเด็นของสมมติฐานข้างต้น ซึ่งได้นำไปค้นหาพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนในพื้นที่ประกอบการวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยง ในประเด็นด้านความคาดหวังของสมาชิกในชุมชนและประเด็นการจัดการวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนพบว่า มีความสอดคล้องต่อพฤติกรรมความต้องการจำเป็นในระดับหนึ่ง ดังนั้น ข้อเสนอเชิงค่านิยม (Value Proposition) คือ การพัฒนาการมีส่วนร่วมและการพัฒนาความสามารถในการแก้ไขอุปสรรคและปัญหาในด้านการบริหารจัดการเพื่อการดำเนินการด้านกิจกรรมรวมทั้ง การพัฒนาความสามารถและศักยภาพในการผลิตผลผลิตและบริการของวิสาหกิจชุมชนร่วมกัน ดังนั้น ผลผลิตขั้นต้น (Minimum Viable Product) ของกิจกรรมที่สามารถสนองความต้องการแก่สมาชิกชุมชนเท่าที่จะทำได้เพื่อการพัฒนาความสามารถต่อการเพิ่มมูลค่าวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ดังนี้

1) กลไกเพื่อเข้าถึงแหล่งทรัพยากรน้ำที่สะอาดและทรัพยากรดิน เช่น ระเบียบ ข้อบังคับ ข้อตกลงร่วมกันระหว่างชุมชนกับชุมชน ระหว่างภาครัฐกับชุมชน มาตรการด้านการใช้สารเคมี ทั้งนี้ เพื่อความสามารถในการเข้าใช้ให้เกิดประโยชน์แก่กิจกรรมการเกษตรที่เชื่อมโยงวิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2) การซ่อมบำรุงระบบสาธารณูปโภคหรือ เช่น ถนน ไฟฟ้า เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ทั้งนี้ ชุมชนสามารถมีความคิดริเริ่มในการนำพลังงานธรรมชาติมาใช้ได้โดยชุมชนเอง

3) สร้างความเข้มแข็งของการเชื่อมโยงกลุ่มวิสาหกิจต่าง ๆ ด้วยกิจกรรมการมีส่วนร่วมในวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีการจัดสรรหน้าที่รับผิดชอบในกิจกรรมตามความถนัดของแต่ละกลุ่ม

4) กิจกรรมระหว่างหน่วยงานภาคีกับชุมชนเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

5) กิจกรรมการพัฒนาศักยภาพ ด้วยวิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ทั้งภายในและภายนอกชุมชน กิจกรรมการฝึกอบรม การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนาการแปรรูปผลผลิตอย่างสร้างสรรค์ กิจกรรมการพัฒนามาตรฐานผลผลิตและบริการ ความรู้ด้านบรรจุภัณฑ์และความรู้ด้านการตลาด

6) การจัดการระบบคิดของชุมชนเพื่อให้ชุมชนสามารถแสวงหาวิธีการจัดกิจกรรมการวางแผนกิจกรรมเพื่อการผลิตและการบริการที่ดีขึ้นกว่าเดิม

7) กิจกรรมของกลุ่มและองค์กรชุมชนเพื่อร่วมกำหนดมาตรฐานคุณภาพของผลผลิตทางการเกษตร มาตรฐานการให้บริการและวิสาหกิจชุมชน

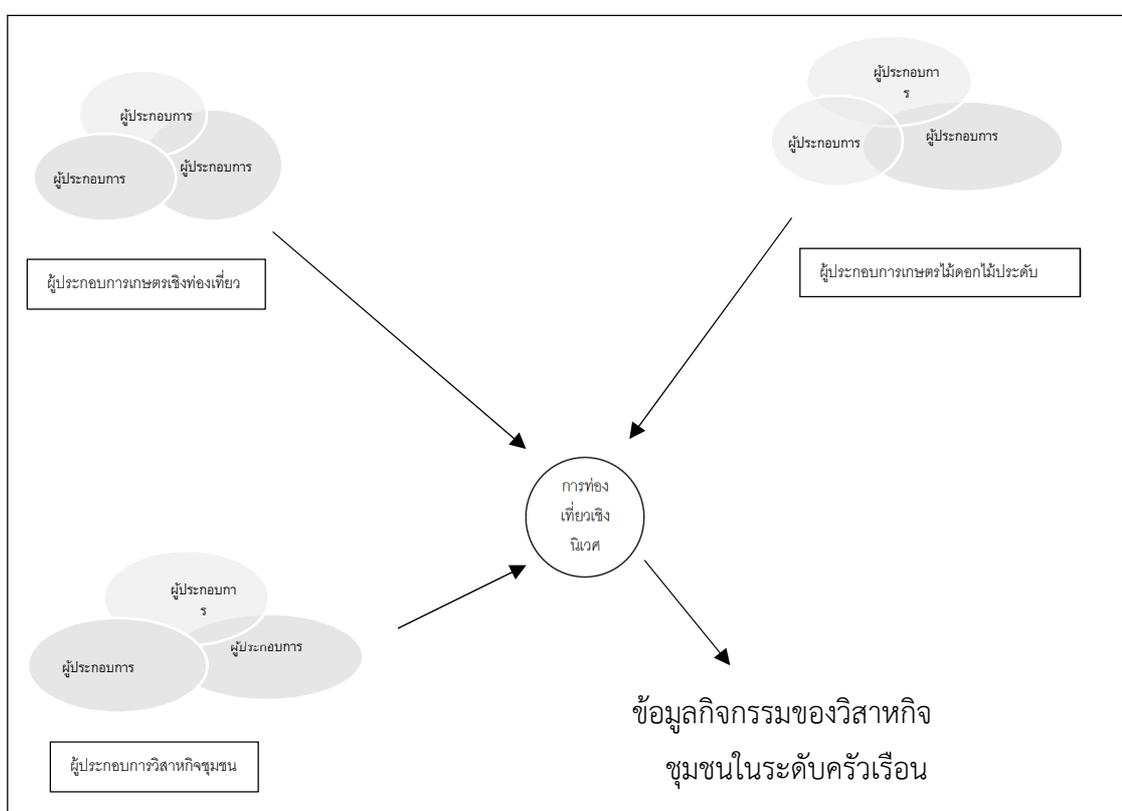
8) กิจกรรมการฟื้นฟูภูมิปัญญาชุมชน ความรู้ชุมชนที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ต่อการเชื่อมโยงสู่วิสาหกิจการท่องเที่ยว

9) กิจกรรมการสร้างความรู้ในเรื่องของวิถีชุมชน ประวัติศาสตร์ชุมชนและท้องถิ่น ให้แก่สมาชิกชุมชนโดยเฉพาะคนรุ่นใหม่

10) กิจกรรมการอบรมด้านสุขภาพโดยผู้มีความรู้ด้านสมุนไพร กลุ่มอสม. เป็นแกนหลัก เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงในการให้บริการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งนี้ รวมถึงกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมชุมชน

ผลผลิตขั้นต้น (Minimum Viable Product) ทั้ง 10 ประการ เป็นสิ่งที่สะท้อนถึงข้อเสนอเชิงค่านิยมซึ่งถือเป็นผลผลิตขั้นต่ำในการสนองความต้องการของชุมชน และจะได้นำไปทดสอบพฤติกรรมด้านกิจกรรมที่สำคัญต่าง ๆ ในวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับวิสาหกิจเกษตรเชิงท่องเที่ยวและวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ และพฤติกรรมความต้องการของสมาชิกในชุมชน ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการทดสอบพฤติกรรมดังกล่าวจะนำไปวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลของผู้ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับวิสาหกิจเกษตรเชิงท่องเที่ยวและวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ข้อมูลที่ได้จากการประชุมสัมมนาของกลุ่มของผู้ประกอบการวิสาหกิจดังกล่าว เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ผู้นำชุมชนและตัวแทนของกลุ่มองค์กรและสมาชิกในชุมชน ทั้งนี้รวมถึงข้อมูลสะท้อนกลับจากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการ

กับชุดข้อมูลการสัมภาษณ์ จะพบว่า ผลผลิตที่สำคัญของเกษตรกรท่องเที่ยวของจังหวัดนครนายก ได้แก่ มะยงชิด กระท้อน ทูเรียน มะปราง มะม่วงและขนุน เมื่อนำชุดข้อมูลจากภาพ 4.1 มาเปิดการเชื่อมโยงถึงชุดข้อมูลการสัมภาษณ์ที่อยู่ในลักษณะไดอะแกรม (ภาพที่ 4.2) พบว่า การประกอบการของวิสาหกิจชุมชนซึ่งมีการเชื่อมโยงในลักษณะการเป็นองค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีการเชื่อมโยงกับชุดข้อมูลกิจกรรมจากวิสาหกิจชุมชนต่าง ๆ ในระดับครัวเรือน ทั้งนี้ ชุดข้อมูลดังกล่าว ได้บ่งชี้ว่าสิ่งที่มีความสำคัญต่อวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือการเชื่อมโยงกับวิสาหกิจอื่น ๆ และการเกษตรที่มีลักษณะสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ภาพที่ 4.2 ชุดข้อมูลการสัมภาษณ์และลักษณะการเชื่อมโยงของไดอะแกรม

จากชุดข้อมูลในการสัมภาษณ์เจาะลึก แสดงถึงการเชื่อมเชื่อมโยงในไดอะแกรมตามภาพที่ 4.2 พบว่า กลุ่มต่าง ๆ ซึ่งเป็นสมาชิกของชุมชนและเป็นผู้ประกอบการในพื้นที่วิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งมีการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนและเกษตรธรรมชาติ มีการเชื่อมโยงกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่

1) การนำผลผลิตแปรรูปทางการเกษตร (ช่องทางการกระจายผลผลิต) เช่น ขนม กระท้อน ลอยแก้ว มะยงชิดลอยแก้ว หน่อไม้ดอง ฯลฯ ไปสู่นักท่องเที่ยวจากวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2) การค้าหรือวิสาหกิจโดยตรงในพื้นที่วิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น วิสาหกิจกาแฟสด วิสาหกิจผลผลิตทางการเกษตร พืชผักสวนครัวปลอดสารเคมี พืชไม้ผล พืชสมุนไพร เป็นต้น

3) การแบ่งปันนักท่องเที่ยวที่ไม่สามารถท่องเที่ยวในรูปแบบกิจกรรมเชิงนิเวศได้ เนื่องจากปริมาณนักท่องเที่ยวมีเกินกว่าจำนวนที่พักในรูปแบบโฮมสเตย์ นักท่องเที่ยวจำนวนดังกล่าวจะถูกจัดสรรไปยังที่พักในรูปแบบรีสอร์ทหรือที่พักในพื้นที่วนเกษตรที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน

4) การเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ได้แก่ น้ำตก แก่ง ลำธาร ภูเขา โดยการนำผลผลิตทางการเกษตร ผลผลิตแปรรูป ผลผลิตหัตถกรรม เช่น ผลไม้และพืชผักสวนครัว ขนม อาหารแห้ง ผลไม้แปรรูป ไม้กวาด พรมเช็ดเท้า ฯลฯ เข้าไปจำหน่ายและบริการแก่นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติดังกล่าว

5) การนำผลผลิตออกสู่ตลาดการท่องเที่ยวโดยตรงและ โดยการผ่านพ่อค้าคนกลาง เช่น ไม้ดอกและไม้ประดับ กิ่งพันธุ์มะยงชิด มะปรางและทุเรียน

6) การเชื่อมโยงโดยการรับและส่งต่อนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวเกษตรธรรมชาติ เช่น เกษตรแปลงใหญ่ สวนมะยงชิดมะปราง เป็นต้น

7) การเชื่อมโยงด้วยการนำภูมิปัญญาชุมชน มาใช้ประโยชน์ร่วมกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น นวดแผนโบราณ การจำหน่ายและให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับถ่านน้ำส้มควันไม้ การจัดสถานที่เป็นชุมชนไม้ธรรมชาติ เป็นต้น

นอกจากนั้น ยังพบว่า สมาชิกชุมชนซึ่งประกอบวิสาหกิจชุมชน มีการเชื่อมโยงในรูปแบบของกลุ่มต่าง ๆ ทั้งยังไม่มีผลสำเร็จถึงผลที่ได้รับจากการเชื่อมโยงว่า นั่นคือผลประโยชน์ที่ได้รับจากการรวมกลุ่มกิจกรรม กรณีคำให้สัมภาษณ์ที่แสดงถึงความไม่เข้าใจดังกล่าว “ มีการรวมกลุ่มกาแฟสดในชุมชนขายส่งในทุกสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อแบ่งผลกำไรเท่าๆ กันแก่ชุมชน....ผลผลิตของผักสวนครัวและอื่น ๆ ใช้ร่วมกันในชุมชน ขายให้ชุมชนอื่นบ้าง ทำของที่ทำกันในส่วนกลาง และนำมาช่วยกันขายแบ่งผลกำไร 70 – 80 บาทต่อวัน บางครั้งก็แบ่งปันใช้เป็นของส่วนรวม ไม่ได้เป็นประโยชน์สาธารณะเป็นส่วนตัว ” ลักษณะการเชื่อมโยงข้างต้น ได้แก่ การเชื่อมโยงเป็นกลุ่มเกษตรในชุมชน เช่น กลุ่มเกษตรอินทรีย์ที่มีหน้าที่สนับสนุนเกษตรธรรมชาติปลอดสารพิษ กลุ่มชาวนา กลุ่มปุ๋ยเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาพันธุ์ข้าวและแปลงนา การเชื่อมโยงของกลุ่มโฮมสเตย์ที่มีการ

แบ่งปันช่วยเหลือและแนะนำในด้านการบริการแก่นักท่องเที่ยว กลุ่มแม่บ้านทำเก้าอี้หวาย กลุ่มเสื่อกก กลุ่มทำไม้กวาด กลุ่มแม่บ้านทำเห็ด กลุ่มกระยาสารท และกลุ่มทำน้ำยาล้างจาน ซึ่งกลุ่มแต่ละกลุ่มจะผลิตผลผลิตซึ่งเป็นของตนเอง และส่วนหนึ่งจะนำมารวมไว้ในลักษณะสหกรณ์โดยแบ่งออกเป็นหุ้น เพื่อแบ่งปันผลกำไรจากการจำหน่ายให้แก่ทั้งนักท่องเที่ยวและสมาชิกในชุมชนและสมาชิกต่างชุมชน

สิ่งที่สะท้อนถึงความต้องการของสมาชิกชุมชนที่มีกิจกรรมจากการประกอบอาชีพเกษตรและมีความเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้แก่ ปัญหาผลผลิตทางการเกษตรไม่เพียงพอเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะผลผลิตมะยงชิด ซึ่งในบางปีไม่มีผลผลิตรองรับนักท่องเที่ยว รวมถึงตลาดมะยงชิดยังไม่เปิดกว้าง ไม้ผลอีกชนิดหนึ่งที่ค่อนข้างปลูกยาก คือ ไม้ผลทุเรียนทำให้ผลผลิตไม่สามารถสนองตอบต่อนักท่องเที่ยวได้อย่างเพียงพอ นอกจากนี้ ยังมีปัญหาด้านการขนส่ง ปัญหาการแอบอ้างของผลผลิตที่ไม่ได้รับการรับรองคุณภาพและการนำผลผลิตที่ไม่ได้มาตรฐานมาจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวจากกลุ่มเกษตรกรบางกลุ่ม ปัญหาความรู้ความเข้าใจในการใช้สารเคมี ปัญหาภัยแล้งทำให้ทรัพยากรน้ำไม่เพียงพอซึ่งมีผลต่อการประกอบการด้านไม้ดอกและไม้ผล อย่างไรก็ตาม ยังมีสมาชิกชุมชนจำนวนหนึ่งที่มีภาระต่าง ๆ และมีปัญหาหนี้สิน จึงต้องการรายเพิ่มรายได้จากกิจกรรมเสริมรายได้

สำหรับจุดแข็งของการประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เกษตรเชิงท่องเที่ยวและวิสาหกิจอื่น ๆ ได้แก่

- 1) การคิดค้นวิธีการให้มะยงชิดออกผลผลิตก่อนฤดูกาลด้วยการใช้แสงไฟนีออน
- 2) ความร่วมมือกับหน่วยงานภาคี เช่น มหาวิทยาลัย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เพื่อวิจัยทดลองทำหมันแมลงวันทองศัตรูของไม้ผล เป็นต้น
- 3) สมาคมมะพร้าวของจังหวัดนครนายกได้รับการรับรองมาตรฐานคุณภาพและความเป็นอัตลักษณ์ของผลผลิตโดยเฉพาะมะยงชิด โดยได้รับสัญลักษณ์ (GI) ที่แสดงถึงคุณภาพของผลผลิตและความร่วมมือในการรักษามาตรฐานของผลผลิต
- 4) แม้ว่าผลผลิตทางการเกษตรจะไม่สามารถแปรรูปได้อย่างหลากหลายแต่การแปรรูปที่มีอยู่สามารถสร้างรายได้ให้แก่ผู้ประกอบการอย่างสม่ำเสมอ
- 5) อาชีพเสริมซึ่งในบางครั้งถือว่าเป็นอาชีพที่เป็นรายได้หลัก เช่น การเลี้ยงหอยทาก ประมงน้ำจืด ช่างตัดผม สามารถสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวอย่างสม่ำเสมอ จึงสามารถทำควบคู่ไปกับอาชีพผู้ประกอบการเกษตรธรรมชาติหรือเกษตรเชิงท่องเที่ยวได้

แม้ว่าจะมีจุดแข็งอยู่หลายประการ ผู้ประกอบการ ยังมีความต้องการความรู้ความเข้าใจในกระบวนการต่างๆ ของการเพิ่มมูลค่าผลผลิตและเพิ่มคุณค่าแก่ผู้บริโภค โดยประกอบด้วยกิจกรรมด้านการผลิต/การบริการ การจัดเก็บ การขนส่ง การตลาดหรือการขาย ซึ่งจะพิจารณาข้อมูลในด้านความต้องการต่อไป

4.6 ความต้องการของสมาชิกชุมชนในด้านต่าง ๆ

การสำรวจข้อมูลด้านความต้องการของสมาชิกชุมชน เป็นการทดสอบพฤติกรรมความต้องการของสมาชิกชุมชนในพื้นที่วิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามกรอบของผลผลิตขั้นต่ำ โดยข้อมูลการทดสอบดังกล่าวจะนำไปพิจารณาเพื่อหาข้อสรุปพร้อมกับข้อมูลที่ได้จากการทดสอบประเด็นกิจกรรมของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับวิสาหกิจเกษตรเชิงท่องเที่ยวและวิสาหกิจชุมชน (ในประเด็น 4.5) จากนั้นจะนำไปพิจารณาร่วมกับข้อมูลด้านอื่น ๆ ในขั้นตอนสิ้น เพื่อนำไปพัฒนาตัวแบบในการพัฒนาความสามารถต่อการเพิ่มมูลค่าวิสาหกิจการท่องเที่ยวและวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องในขั้นต่อไป ผลการพิจารณาข้อมูลจากประเด็นการทดสอบพฤติกรรมความต้องการของสมาชิกชุมชนพบว่า สมาชิกชุมชนมีความต้องการสิ่งต่าง ๆ ได้แก่

1) ความต้องการในการแก้ไขปัญหาที่มีผลกระทบกับการประกอบการและกิจกรรมด้านการเกษตรและวิสาหกิจชุมชนรวมทั้งวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่

1.1) การแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการน้ำในหน้าแล้งเพื่อให้ได้ผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้น การแก้ไขปัญหาศัตรูพืชสวนทำให้ผลผลิตเสียหาย ปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่การเกษตรที่สภาพดินไม่สมบูรณ์สภาพพื้นที่ดินต่ำทำให้เกิดอุทกภัย ผลผลิตต่ำและปัญหาที่เกิดจากผลผลิตไม่ออกตามฤดูกาล เป็นต้น

2) ปัญหาการประชาสัมพันธ์เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นเนื่อง จากปริมาณการลงทุนที่เป็นตัวเงินเพิ่มขึ้น ดังนั้น จึงมีความต้องการการสนับสนุนด้านงบประมาณ โดยเฉพาะจากหน่วยงานภาครัฐ

3) ความต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมกับการดำเนินงานวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่

3.1) ชุมชนต้องการดำเนินการในกิจกรรมที่เกี่ยวกับนักท่องเที่ยวโดยชุมชน เนื่องจากมีความเห็นว่า การดำเนินการโดยชุมชนจะสามารถบริการให้นักท่องเที่ยวมีความสุขกับการท่องเที่ยว

และการเข้าพักในโฮมสเตย์ของชุมชน นอกจากนี้ สมาชิกในชุมชนต้องการให้นักท่องเที่ยวเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน เช่น กิจกรรมด้านวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีของชุมชน

3.2) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มแม่บ้านและพ่อบ้าน กลุ่มทำอาหารแปรรูป กลุ่มทำขนม หรือกลุ่มเครื่องจักรสาน กลุ่มเกษตรเชิงท่องเที่ยว เพื่อร่วมดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและการนำผลผลิตจากกลุ่มต่าง ๆ ออกจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยวโดยตรง นักท่องเที่ยวสามารถบริโภคและซื้อผลผลิตจากกลุ่มต่าง ๆ จากแหล่งท่องเที่ยว เช่น สวนเกษตรโฮมสเตย์ของชุมชนได้โดยไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง

4) ความต้องการในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อสร้างความสามารถในการนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้มาประยุกต์ใช้พัฒนาและปรับปรุงวิสาหกิจของครอบครัว ได้แก่

4.1) การนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์กับครอบครัว เช่น การนำน้ำหมักชีวภาพมาใช้ในการผลิตพืชผักสวนครัว การนำผลผลิตแปรรูปหน่อไม้ต้องมาบริโภค การนำผลผลิตจากกลุ่มทำไม้กวาด เครื่องจักรสานมาใช้ประโยชน์ภายในครัวเรือน เป็นต้น

4.2) การเรียนรู้ผ่านกลุ่มภายในชุมชนของตนในด้านต่าง ๆ เช่น เรียนรู้จากกลุ่มทำอาหาร กลุ่มทำขนมเพื่อนำมาประกอบวิสาหกิจของครัวเรือน

4.3) การเรียนรู้ประสบการณ์จากอาสาสมัครสาธารณสุขประจำตำบลในด้านการพยาบาลเบื้องต้น การดูแลผู้ป่วยในขั้นพื้นฐานและการดูแลผู้ป่วยเพื่อการส่งต่อผู้ป่วยไปยังโรงพยาบาลอย่างปลอดภัย ทั้งนี้ เพื่อนำทักษะการเรียนรู้ดังกล่าวมาใช้ในการดูแลนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในชุมชนและยังสามารถดูแลคนในครอบครัวตนเองได้อีกด้วย

5) ความต้องการสนับสนุนทั้งด้านความรู้และด้านอื่น ๆ ทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชนรวมทั้งชุมชนที่มีประสบการณ์และความรู้ ได้แก่

5.1) การสนับสนุนจากภาครัฐในสิ่งที่จำเป็น เช่น การปรับปรุงเส้นทางคมนาคม การสนับสนุนด้านงบประมาณในโครงการพัฒนาชุมชน เป็นต้น

5.2) การเพิ่มศักยภาพและความสามารถในการปรับปรุงสภาพดิน การสนับสนุนพันธุ์ไม้ผลไม้ประดับและความรู้ในการพัฒนาพันธุ์ การพัฒนากระบวนการเพาะปลูกไม้ผล พืชผักสวนครัวและการพัฒนาการเก็บรักษาคุณภาพผลผลิตทางการเกษตรให้มีระยะเวลาอันยืน ซึ่งสมาชิกชุมชนยินดีที่จะเรียนรู้ในเรื่องดังกล่าว

5.3) ความรู้ในด้านการกำจัดศัตรูพืช เช่น แมลง การผลิตสารกำจัดแมลงที่มีประสิทธิภาพด้วยตัวเองโดยเป็นอันตรายน้อยที่สุด ความรู้ด้านแมลงวันทอง เป็นต้น

5.4) การเรียนรู้กิจกรรมในชุมชนเพื่อนำมาเป็นอาชีพเสริมนอกจากการประกอบวิสาหกิจด้วยการเพิ่มศักยภาพและความสามารถในด้านปศุสัตว์ เช่น การเลี้ยงกบ การเลี้ยงเป็ดและการเลี้ยงไก่ การเลี้ยงหอยทาก เป็นต้น

5.5) การเรียนรู้การทำกาแฟสดเพื่อทำวิสาหกิจเสริมในชุมชนสำหรับชุมชนและนักท่องเที่ยว นอกจากนั้น ยังต้องการความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาวิสาหกิจอื่น ๆ เพิ่มเติม

6) การสนับสนุนด้านกลไกที่สามารถเข้าถึงและการใช้ทรัพยากรชุมชนเพื่อนำมาพัฒนาวิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่

6.1) การออกข้อบังคับห้ามการใช้สารเคมีกับพืชผักสวนครัว การออกข้อห้ามในการใช้สารเคมีในสวนไม้ผลและการใช้สารเคมีในดิน

6.2) การพัฒนาระบบสาธารณูปโภค เช่น ระบบน้ำและระบบไฟฟ้าให้เกิดความสามารถในการนำมาใช้ได้อย่างสะดวกมากกว่าที่เป็นอยู่ เพื่อเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวให้สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว

6.3) การออกระเบียบข้อบังคับและเงื่อนไขต่าง ๆ เพื่อให้อำนาจสมาคมชาวสวนมะพร้าวมีศักยภาพในด้านเงื่อนไขการจำหน่าย การผลิตมะยงชิดและสามารถสนับสนุนความคิดสร้างสรรค์ต่าง ๆ ที่มีประโยชน์

7) ความต้องการด้านการพัฒนาคุณภาพผลผลิต ได้แก่

7.1) พัฒนาความรู้ด้านเทคนิควิธีการเพิ่มผลผลิตไม้ผล เช่น มะยงชิดให้มีผลผลิตในปริมาณมากขึ้นและตรงตามฤดูกาลไม่ขาดแคลนสามารถสนองความต้องการของผู้บริโภคและพัฒนาไปสู่ผลผลิตพรีเมียม

7.2) การพัฒนาเพื่อผลิตสินค้าที่มีคุณภาพเพิ่มขึ้นรวมทั้งการพัฒนาด้านการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร

7.3) การพิจารณาข้อมูลการเจริญเติบโตของผลผลิตข้าวในแต่ละเดือนและแต่ละปีเพื่อการพัฒนาปริมาณที่สม่ำเสมอและมีคุณภาพที่ดี

8) ความต้องการในการพัฒนาเครือข่ายและความร่วมมือจากภาคีต่าง ๆ ได้แก่

8.1) ความต้องการเพื่อการกระจายสินค้าและการได้รับการสนับสนุนด้านการเงิน โดยเฉพาะชุมชนไม้ดอกไม้ประดับ

8.2) ความต้องการเชื่อมโยงกับผู้ประกอบการเกษตรอื่น ๆ และเข้าไปมีส่วนร่วมกับองค์กรต่าง ๆ เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในที่ประชุมและนำมาพัฒนาด้านการเกษตร

9) ความต้องการให้เกิดการตอบสนองต่อการปรับปรุงขั้นตอนการผลิตในแต่ละขั้นตอน และการเชื่อมโยงระหว่างวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ากับวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ซึ่งสมาชิกในชุมชนมีความต้องการเพียงด้านเดียว คือ ความต้องการทรัพยากรคน เพื่อทำกิจกรรมการผลิตต่าง ๆ เช่น การผลิตผลผลิตไม้ผล ตั้งแต่ขั้นตอนการคัดเลือกวัตถุดิบ การเพาะปลูก การดูแลบำรุงรักษา เพื่อให้เกิดการเจริญเติบโตและการเก็บเกี่ยวผลผลิต คัดขนาดของผลไม้ซึ่งจะจัดสรรเป็น 3 ส่วน คือ จัดสรรเพื่อส่งตลาดชุมชน การจัดส่งพ่อค้าคนกลาง การนำไปจำหน่ายเองและจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมสวนเกษตร สำหรับในด้านอื่น ๆ สมาชิกชุมชนมีแนวทางในการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอนการผลิตจนถึงการนำผลผลิตออกสู่ตลาดและการเชื่อมโยงกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนี้

9.1) การนำทรัพยากรทั้งภายในชุมชนและทรัพยากรที่เป็นวัตถุดิบจากภายนอกชุมชน มาบริหารจัดการ ซึ่งมีกรณีตัวอย่างกิจกรรมในการจัดการจากชุมชนต่าง ๆ ดังนี้

1) ชุมชนมีการจัดซื้อแลกเปลี่ยนจากชุมชนอื่นมาผลิตเถาดินจำหน่ายให้กับตลาดไม้ดอกไม้ประดับหรือจำหน่ายให้กับชุมชนอื่น ๆ เพื่อนำไปใช้ในการผลิตไม้ดอกไม้ประดับ

2) กลุ่มกาแฟสด มีการจัดซื้อเมล็ดกาแฟจากตัวเมืองเพื่อเป็นวัตถุดิบในวิสาหกิจกาแฟสดและมีการรับสินค้าจากตลาดขายส่งมาจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวที่มาพักในโฮมสเตย์ภายในชุมชน

3) การจัดทำวัตถุดิบในการเพาะปลูกหน่อไม้ของกลุ่มปลูกหน่อไม้ มาจากปุ๋ยธรรมชาติที่ทำจากมูลวัว มูลไก่ภายในชุมชน และการซื้อดอกหญ้าจากชุมชนอื่นของกลุ่มทำไม้กวาดเพื่อผลิตไม้กวาดดอกหญ้ายำหน่ายในชุมชนและนอกชุมชน รวมทั้งนักท่องเที่ยวด้วย

4) การจัดซื้ออุปกรณ์และวัตถุดิบต่าง ๆ ของกลุ่มทำคุกกี้จากในเมืองเพื่อผลิตขนมคุกกี้จำหน่ายในชุมชนและจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว

9.2) การจัดทำห้องจัดเก็บวัตถุดิบซึ่งเป็นผลผลิตทางการเกษตรสำหรับนำมาใช้แปรรูป ทั้งนี้ เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายและเกิดความชื้น โดยเฉพาะวัตถุดิบที่นำมาใช้ทำขนมกระยาสารท

9.3) การแปรรูปผลผลิตและการนำทรัพยากรในชุมชนมาใช้ประโยชน์ ได้แก่ การแปรรูปผลไม้ เช่น กัวยตาก มะยงชิดลอยแก้ว หน่อไม้ดอง ข้าวสาร มะม่วงและกระท้อนเชื่อม น้ำพริกข้าวและเสาวรส มะนาว เป็นต้น

9.4) รูปแบบกระบวนการในกิจกรรมการบรรจุผลผลิตหรือที่เรียกว่า บรรจุภัณฑ์ที่ไม่มี ความซับซ้อนมีรูปแบบง่าย ๆ ได้แก่

1) การนำพืชผักสวนครัวใส่ถุงพลาสติกเพื่อจำหน่าย หรือการกองไว้บนพื้นที่ สำหรับจำหน่ายในตลาดชุมชน

2) การจัดทำผลผลิตแปรรูปมะยงชิดลอยแก้วบรรจุกล่องพลาสติกขนาดเล็กๆ นอกจากนั้น ผลมะยงชิดสดและผลมะปรางสดจะจำหน่ายโดยการชั่งน้ำหนักเป็นกิโลภายในสวนเกษตรของตนเองหรือจำหน่ายในเทศกาลที่จัดขึ้นโดยความร่วมมือจากภาคีต่าง ๆ

3) การบรรจุภัณฑ์สำหรับผลผลิตไม้ผลอื่น ๆ เช่น ส้มโอ ทุเรียน ขนุน ฯลฯ ที่สามารถนำมาจัดแปรรูปสำเร็จพร้อมบริโภค ซึ่งปัจจุบันบรรจุในกล่องโฟม กล่องพลาสติก วางจำหน่ายหน้าสถานประกอบการวิสาหกิจของตนเอง (หน้าร้าน)

4) การบรรจุภัณฑ์ผลผลิตอื่น ๆ เช่น ข้าวสาร จะไม่มีบรรจุภัณฑ์ที่ซับซ้อน การจัดจำหน่ายทำด้วยวิธีการบรรจุถังหรือกระสอบให้แก่พ่อค้าคนกลางซึ่งจะมารับผลผลิตเพื่อนำไปจำหน่ายต่อไป

9.5) การจัดจำหน่ายโดยวิธีการอื่น ๆ ได้แก่ การนำผลผลิตไปจำหน่ายด้วยการบรรทุกใส่ยานพาหนะ เช่น รถกระบะเพื่อนำไปจำหน่ายให้แก่ผู้บริโภคโดยตรงในตลาด จำหน่ายภายในที่อยู่อาศัยซึ่งดัดแปลงเป็นร้านค้าเพื่อจำหน่ายให้แก่สมาชิกในชุมชน การจัดจำหน่ายบริเวณสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ในพื้นที่ใกล้ชุมชนและการส่งตลาดทั้งในกรุงเทพและปริมณฑล เช่น ตลาดไท เป็นต้น

9.6) การส่งเสริมการตลาดเพื่อสร้างแรงจูงใจของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องมีปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดการสร้างแรงจูงใจ ได้แก่

1) การให้ความร่วมมือและมีการจัดรูปแบบและลักษณะในการจัดจำหน่ายของตลาด เช่น เทศกาลตามฤดูกาล ตลาดนักท่องเที่ยววันอาทิตย์ เป็นต้น

2) การให้การสนับสนุนของผู้นำชุมชน โดยมีการประชุมหารือและสื่อสารข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

3) การนำสื่อออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก มาใช้ในการประชาสัมพันธ์ และการแนะนำบอกต่อ ๆ กันไปโดยชุมชนเครือข่ายสำนักท่องเที่ยว การใช้ป้ายโฆษณา

4) การร่วมบริหารจัดการในรูปแบบต่าง ๆ ในด้านบริการที่ดี มีกลยุทธ์ เช่น การจัดชุดบริการพิเศษเพื่อสร้างแรงจูงใจแก่นักท่องเที่ยวให้เข้ามาใช้บริการ การดูแลความสะอาดของชุมชน เป็นต้น

10) การเชื่อมโยงระหว่างผลผลิตและการบริการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับตลาด มีวิธีการเชื่อมโยงกับตลาดด้วยวิธีต่าง ๆ ได้แก่ การใช้สื่ออินเทอร์เน็ตเพื่อให้นักท่องเที่ยวรู้จักผลผลิตที่มีจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการที่พักในลักษณะโฮมสเตย์ และยังมีการเชื่อมโยงผลผลิตโดยส่งผลผลิตให้กับแหล่งบริการอื่น ที่มีลักษณะของวิสาหกิจริสอร์ทต่าง ๆ

11) การพิจารณาความต้องการและการให้ความสำคัญต่อผู้บริโภค นักท่องเที่ยวและผู้ให้บริการ สมาชิกชุมชนและผู้ประกอบการพิจารณาว่า นักท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อการจำหน่ายผลผลิตดังนั้นจึงจำเป็นต้องเข้าใจถึงความต้องการของนักท่องเที่ยวในการรับบริการและผลผลิต เพื่อสร้างศักยภาพและความสามารถในการบริการแก่นักท่องเที่ยว ความต้องการหลัก ที่ควรพิจารณา เช่น ความสะอาดสบาย ความสะอาดและอาหาร นอกจากนี้ การพิจารณาความต้องการผลผลิตทางการเกษตรผลผลิตแปรรูป และความรู้จากภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน เช่น การทำสบู่จากผลฟักข้าว และการแปรรูปเป็นน้ำฟักข้าว การทำน้ำปูยหมักชีวภาพ เป็นต้น นอกจากนี้ สมาชิกของชุมชนยังมีความต้องการความรู้เพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ได้แก่

11.1) การนำความรู้เพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับวิสาหกิจของตนและสามารถเชื่อมโยงกับวิสาหกิจอื่น ๆ

11.2) การนำความรู้ไปถ่ายทอดให้คนรุ่นต่อไปทั้งภายในครอบครัวและชุมชนของตน

11.3) การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพเป็นรายได้เสริม เช่น ความรู้ในด้านจักรสาน การเย็บปักถักร้อย การทำปุ๋ยคอก เป็นต้น

ทั้งนี้ ความต้องการความรู้อีกลักษณะหนึ่งคือ ความรู้และแนวทางในการพัฒนาด้านการจัดรูปแบบของโฮมสเตย์ในอนาคต โดยเฉพาะสมาชิกที่มีส่วนร่วมกับกิจกรรมของวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การพิจารณาข้อมูลจากการทดสอบพฤติกรรมการความต้องการจำเป็นของสมาชิกชุมชนในพื้นที่วิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพบว่า พฤติกรรมของความต้องการจำเป็นทั้ง 11 ประการข้างต้นมี

ความสอดคล้องกับข้อมูลในการทดสอบพฤติกรรมในประเด็นการเชื่อมโยงกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ (ประเด็นที่ 4.5 กิจกรรมของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับวิสาหกิจเกษตรเชิงท่องเที่ยวและวิสาหกิจชุมชน)

ดังนั้น เมื่อพิจารณาข้อมูลในการทดสอบพฤติกรรมความต้องการจำเป็นในประเด็นกิจกรรมวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับกิจกรรมวิสาหกิจเกษตรเชิงท่องเที่ยวและวิสาหกิจชุมชน (ประเด็นที่ 4.5) ร่วมกับประเด็นความต้องการของสมาชิกชุมชนในพื้นที่วิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ประเด็น 4.6) สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

- 1) การแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการน้ำและดิน
- 2) การประชาสัมพันธ์เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว
- 3) ความต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยวและกลุ่มวิสาหกิจต่าง ๆ

- 4) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การแสวงหาความรู้และประสบการณ์เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาและปรับปรุงวิสาหกิจผ่านกลุ่มแปรรูป กลุ่มทำอาหารและกลุ่ม อสม.

- 5) ความต้องการสนับสนุนด้านความรู้และด้านอื่น ได้แก่ การปรับปรุงดินและพันธุ์พืช การรักษาผลผลิต การกำจัดแมลงด้วยวิธีปลอดภัยและการปรับปรุงถนน และการส่งเสริมวิสาหกิจการทำกาแฟสด

- 6) การสนับสนุนด้านกลไกที่สามารถเข้าถึงและการใช้ทรัพยากรชุมชน ได้แก่ กลไกที่สามารถเข้าถึงและการใช้ทรัพยากรชุมชน ข้อบังคับห้ามการใช้สารเคมีกับพืชผักสวนครัว การพัฒนาระบบสาธารณสุขโรค เงื่อนไขในการจำหน่ายและการผลิต

- 7) การพัฒนาคุณภาพผลผลิต เช่น เทคนิควิธีการเพิ่มผลผลิตไม้ผล คุณภาพและปริมาณที่สม่ำเสมอของผลผลิต

- 8) การพัฒนาเครือข่ายและความร่วมมือจากภาคีต่าง ๆ การเชื่อมโยงเพื่อกระจายผลผลิต การได้รับการสนับสนุนด้านการเงินและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้รวมถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาผลผลิต

- 9) การตอบสนองต่อการปรับปรุงขั้นตอนการผลิตในแต่ละขั้นตอน ได้แก่

- 9.1) การนำทรัพยากรทั้งภายในชุมชนและทรัพยากรที่เป็นวัตถุดิบจากภายนอกชุมชนมาบริหารจัดการ

- 9.2) การจัดการคลังเก็บวัตถุดิบซึ่งเป็นผลผลิต
- 9.3) การแปรรูปผลผลิตและการนำทรัพยากรในชุมชนมาใช้ประโยชน์
- 9.4) การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ที่ไม่มีความซับซ้อนมีรูปแบบง่าย ๆ
- 9.5) การจัดจำหน่าย
- 9.6) การส่งเสริมการตลาดเพื่อสร้างแรงจูงใจ

อย่างไรก็ตาม งานศึกษานี้ยังต้องมีการนำผลที่ได้จากการพิจารณาข้อมูลข้างต้นเข้าสู่ขั้นตอนของสลินเพื่อสร้างตัวแบบในพัฒนาความสามารถต่อการเพิ่มมูลค่าวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น เพื่อทำให้เกิดข้อยืนยันที่แท้จริงในขั้นของสลิน โดยจะมีการนำข้อสรุปของผลการพิจารณาในการทดสอบพฤติกรรมความต้องการตามกรอบผลผลิตของกิจกรรมความต้องการขั้นต่ำข้างต้นมาพิจารณาร่วมกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การประชุมสัมมนาในกลุ่มย่อยและผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวอีกครั้งหนึ่ง

4.7 ข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1) กลุ่มโฮมสเตย์บ้านบุงเข้

กลุ่มโฮมสเตย์บ้านบุงเข้ ตั้งอยู่ในหมู่บ้านบุงเข้ หมู่ที่ 8 ตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก โดยปัจจุบันมีสำนักงานดำเนินการโฮมสเตย์ตั้งอยู่ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน บ้านบุงเข้ เลขที่ 120 หมู่ 8 ตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก

หมู่บ้านบุงเข้เป็นหนึ่งในหมู่บ้านของตำบลหนองแสงที่สมาชิกในชุมชนเป็นชาวไทยพวน (ไทย - ลาวพวน) ซึ่งชุมชนไทยพวนเดิมเป็นชนชาติลาวที่มาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ตำบลหนองแสงมากกว่า 150 ปี ทำให้ชุมชนมีอัตลักษณ์ของตนเองอันเป็นวิถีดั้งเดิมของไทยพวน หมู่บ้านบุงเข้มีเนื้อที่ประมาณ 900 ไร่ โดย 600 ไร่ เป็นพื้นที่ทำการเกษตร

ในอดีต พื้นที่การเกษตรดังกล่าวเป็นพื้นที่สำหรับทำนาปลูกข้าว ต่อมาเปลี่ยนไปสู่การทำไร่นาสวนผสม มีการปลูกไม้ตง หวายและหน่อแดง (มีลักษณะคล้ายข้าว) ในพื้นที่ป่า เพื่อนำหน่อมาปรุงเป็นอาหารพื้นเมืองอย่างหนึ่งของชุมชน นอกจากนี้ ชุมชนยังมีอาหารพื้นบ้านที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชน เช่น แกงที่ปรุงจากเห็ด 3 ชนิด ได้แก่ เห็ดฟาง เห็ดหูหนูและเห็ดภูฐาน สำหรับสิ่งที่น่าสนใจปรุงเป็นอาหารพื้นบ้านทั้งอาหารคาวและอาหารหวาน ได้แก่ สมุนไพรเครือหมาน้อย

ก่อนมีการริเริ่มกลุ่มโฮมสเตย์บ้านบุงเข้ มีโครงการแลกเปลี่ยนนักศึกษาระหว่างมหาวิทยาลัยบูรพากับนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยในต่างประเทศเมื่อปี 2554 หมู่บ้านบุงเข้เป็นหมู่บ้านที่ได้รับเลือกเป็นสถานที่พักแก่นักศึกษาแลกเปลี่ยนจากมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ และนักศึกษาเหล่านั้นต่างชื่นชอบและสนใจในธรรมชาติ ระบบนิเวศและวิถีการดำเนินชีวิตท่ามกลางธรรมชาติโดยเฉพาะการให้ความสำคัญต่อประกอบการเกษตรอินทรีย์ซึ่งไม่เน้นสารเคมี หลังจากโครงการดังกล่าวสิ้นสุดลง ผู้นำชุมชนบ้านบุงเข้ จึงมีความคิดริเริ่มที่จะพัฒนาที่พักอาศัยให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีแนวคิดที่จะทำการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีอยู่ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สามารถเชื่อมโยงกับสิ่งที่มีอยู่และมีลักษณะโดดเด่นของชุมชนเข้าด้วยกัน เช่น ป่าไม้ซึ่งติดกับเขตนวนอุทยานเขาใหญ่ อ่างเก็บน้ำคลองสีเสียด วัด และกลุ่มผู้ประกอบการด้านการเกษตรอินทรีย์ กลุ่มหัตถกรรม และกลุ่มอาหาร เป็นต้น

การดำเนินการของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของกลุ่มโฮมสเตย์บ้านบุงเข้มีลักษณะการใช้วิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นหลัก โดยให้บริการบ้านพักแก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบบ้านพักอาศัยและมีการเชื่อมโยงเข้ากับกิจกรรมอื่น ๆ ได้แก่ การปั่นจักรยานและการวิ่งออกกำลังกายไปตามเส้นทางของชุมชนไปจนถึงอ่างเก็บน้ำคลองสีเสียดซึ่งยังคงมีธรรมชาติที่สวยงามและมีความหลากหลายของระบบนิเวศสูง เนื่องจากมีเขตติดต่อกับนวนอุทยานเขาใหญ่ทำให้มีความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้และสัตว์ป่า นานา ชนิด การทำกิจกรรมเที่ยวชมสถานที่สำคัญของชุมชน เช่น การทำกิจกรรมทางศาสนาที่วัดป่าศรีถาวรนิมิตและวัดบุงเข้สุขาราม ซึ่งเป็นการทำกิจกรรมทางศาสนาที่สะท้อนภาพของศิลปวัฒนธรรมของชาวไทยพวนผ่านตามวิถีดั้งเดิมของชาวไทยพวนซึ่งถือได้ว่าเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนบุงเข้

ความต้องการให้ชุมชนบุงเข้มีอัตลักษณ์เป็นของชุมชนผู้นำชุมชนจึงได้ร่วมมือกับสมาชิกในชุมชนโดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานพัฒนาชุมชน ด้วยการพัฒนาผลผลิตทางการเกษตรและการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรให้เกิดความโดดเด่นขึ้นโดยเฉพาะอาหารพื้นบ้าน ได้แก่ แกงเห็ดสามอย่างซึ่งมีเห็ดฟาง เห็ดหูหนู เห็ดภูฐาน อาหารคาวและหวานซึ่งมีส่วนประกอบของหน่อหวาย หน่อแดงและเครือหมาน้อย

การมีส่วนร่วมจากสมาชิกภายในชุมชนทำให้เกิดกลุ่มต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่และประกอบกิจกรรมที่ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมโฮมสเตย์ กลุ่มต่าง ๆ ของชุมชน ได้แก่ กลุ่มทำขนม กลุ่มทำไม้กวาด กลุ่มผลิตหน่อไม้ดอง กลุ่มเพาะพันธุ์กล้าสมุนไพร กลุ่มเลี้ยงสัตว์ กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพ โดยผลผลิตที่ได้จากกลุ่มจะเป็นผลผลิตของชุมชนที่นำเสนอต่อนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวและพักในโฮมสเตย์ของชุมชน

แม้ว่าภายในชุมชนเอง จะมีการประกอบธุรกิจรีสอร์ทจากผู้ประกอบการที่เป็นนายทุนนอกพื้นที่ร่วมกับนายทุนในพื้นที่ แต่ผู้นำชุมชนสามารถควบคุมวิสาหกิจดังกล่าวและได้สร้างเงื่อนไขข้อตกลงในการควบคุมการประกอบการของรีสอร์ทภายใต้ข้อตกลงในการแข่งขันนักท่องเที่ยว โดยหากมีจำนวนนักท่องเที่ยวเกินจำนวนกว่าที่ชุมชนจะรับไหว หรือหากนักท่องเที่ยวมีความต้องการความเป็นส่วนตัวสูง ชุมชนจึงจะสามารถส่งนักท่องเที่ยวจำนวนดังกล่าวให้แก่ผู้ประกอบการรีสอร์ทได้

กระบวนการจัดการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงกับวิสาหกิจต่าง ๆ ของชุมชนบุงเซ่ ผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่วิชาญ รัตนวิเชียร) ได้แสดงให้เห็นถึงวิสัยทัศน์ในการวางแผนทางการบริหารจัดการวิสาหกิจดังกล่าวแก่คนรุ่นใหม่ โดยผ่านกระบวนการศึกษาและการสร้างผู้นำชุมชนรุ่นใหม่ที่สามารถสืบสานสิ่งที่ชุมชนปัจจุบันได้ทำขึ้น

นอกจากนั้น การศึกษาเพื่อนำผลการเรียนรู้และประสบการณ์มาเป็นแนวทางในการดำเนินวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน กระทำโดยวิธีการศึกษา การเปรียบเทียบการดำเนินงานของกลุ่มโฮมสเตย์กับชุมชนในตำบลอื่น ๆ และโฮมสเตย์ในจังหวัดอื่น เช่น จังหวัดระยอง เป็นต้น ซึ่งเป็นวิธีการในการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์และวิธีปฏิบัติ

2) วิสาหกิจการท่องเที่ยวชุมชนโฮมสเตย์และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านครุ້น้อม

โฮมสเตย์บ้านครุ້น้อมหรือผู้ใหญ่แก่ง ตั้งอยู่เลขที่ 12/1 หมู่ 1 บ้านศิรีวัน ตำบลศรีนาวา อำเภอเมืองจังหวัดนครนายก เป็นวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวเพื่อชมธรรมชาติที่มีการประกอบการในลักษณะเครือญาติ การประกอบวิสาหกิจดังกล่าว รู้จักกันในชื่อที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ครั้วครุ້น้อม เนื่องจากมีการประกอบการด้านร้านอาหารเพื่อบริการนักท่องเที่ยวทั่วไป และนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักในโฮมสเตย์บ้านครุ້น้อม

ในส่วนของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ 1) กิจกรรมการล่องแก่งในแหล่งน้ำธรรมชาติของแม่น้ำนครนายกซึ่งเป็นแม่น้ำสายสำคัญของจังหวัดนครนายกที่มีต้นน้ำจากภูเขาในเขตนอุทยานเขาใหญ่ซึ่งต้นน้ำในจังหวัดนครนายกถูกกั้นด้วยเขื่อนปราการด่านขุนทด มีลำห้วยสาขาที่สำคัญและรู้จักกัน เช่น คลองนางรอง (น้ำตกนางรอง) คลองมะเตือ คลองวังตะไคร้ (น้ำตกวังตะไคร้) คลองสาริกา (น้ำตกสาริกา) เป็นต้น 2) กิจกรรมการท่องเที่ยวบ่อแร่ดีบุกโบราณหรือพิพิธภัณฑ์แร่ดีบุกโบราณ ลานแก้วน้ำฝนของจังหวัดนครนายก 3) กิจกรรมปั่นจักรยานชมธรรมชาติไปตามเส้นทางลำน้ำและเส้นทางที่เชื่อมโยงไปยังเขื่อนปราการด่านขุนทด

โฮมสเตย์บ้านครุ້น้อมมีการเชื่อมโยงกับวิสาหกิจในพื้นที่ชุมชนของหมู่บ้านศิรีวันบางส่วน ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจแปรรูปผลผลิตการเกษตรกล้วยฉาบ ซึ่งได้นำผลผลิตเข้ามาจำหน่ายในโฮมสเตย์

นอกจากนั้น วิสาหกิจโฮมสเตย์บ้านครุฑน้อมยังก่อให้เกิดผลต่อการจ้างงานจากคนในชุมชนซึ่งสามารถเข้ามาร่วมทำงานในหน้าที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะการดูแลกิจกรรมการท่องเที่ยวทั้งสามกิจกรรมข้างต้น

อย่างไรก็ตาม การเข้ามามีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนบ้านคีรีวันกับวิสาหกิจโฮมสเตย์บ้านครุฑน้อมยังมีอยู่น้อยมาก เนื่องจากวิสาหกิจโฮมสเตย์บ้านครุฑน้อมถูกมองว่ามีรูปแบบเป็นวิสาหกิจที่เน้นการประกอบการเพื่อผลประโยชน์จากกำไรในการประกอบการเป็นหลัก ดังนั้น การเชื่อมโยงของวิสาหกิจการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่นยังไม่สามารถกระทำได้เพราะขาดการสนับสนุนจากภาครัฐซึ่งยังไม่สามารถเห็นภาพของการประกอบการที่เน้นวิสาหกิจสังคม แต่ลักษณะที่เป็นอยู่ปัจจุบันกลับพบว่าโฮมสเตย์บ้านครุฑน้อมได้เชื่อมโยงแนวคิดและกิจกรรมการท่องเที่ยวกับวิสาหกิจสังคมอันเป็นศูนย์การเรียนรู้ภายใต้เกษตรผสมผสานของภาคเอกชนที่มีชื่อว่า วิสาหกิจศูนย์การเรียนรู้ภายใต้เกษตรผสมผสานภูเกะเหรียญ เพื่อทำให้เกิดรูปแบบวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมควบคู่กันไป

3) วิสาหกิจสังคมศูนย์การเรียนรู้ภายใต้เกษตรผสมผสานภูเกะเหรียญ

วิสาหกิจสังคมศูนย์การเรียนรู้ภายใต้เกษตรผสมผสานภูเกะเหรียญตั้งอยู่เลขที่ 104 หมู่ 1 บ้านคีรีวัน ตำบลศรีนาวา อำเภอเมืองนครนายก การประกอบการเริ่มขึ้นเมื่อปี 2560 โดยมีเนื้อที่ประกอบการจำนวน 60 ไร่ ประกอบด้วยที่นา 50 ไร่และที่สวน 10 ไร่

ผู้ประกอบการเป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ของชุมชนคีรีวันซึ่งสมาชิกทั้งหมดของชุมชนมีเชื้อสายลาวเรียกว่า ไทเวียง (คนไทย - ลาวเวียง) กลุ่มผู้ประกอบการดังกล่าวได้เล็งเห็นความสำคัญต่อการดำรงรักษาวิถีการดำรงชีวิตแบบดั้งเดิมอันเป็นวิถีเกษตรและการมีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ด้วยเหตุผลดังกล่าว กลุ่มคนรุ่นใหม่ที่เกิดขึ้นในชุมชนโดยการนำของ นายปิยวัฒน์ จันลาและบุคคลคนอื่น ๆ ภายในชุมชนซึ่งเป็นคนรุ่นเดียวกัน จึงมีความพยายามที่จะรวมกลุ่มของผู้ที่มีความคิดเดียวกัน จัดตั้งวิสาหกิจสังคมให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ภายใต้เกษตรผสมผสานภูเกะเหรียญขึ้นมา

การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ได้แก่ กิจกรรมในพื้นที่ เช่น กิจกรรมการเข้าชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านของบรรพบุรุษ กิจกรรมการชมพันธุ์ไม้ที่หลากหลายชนิด ทั้งไม้ดอก ไม้ผลและสมุนไพร กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้เกิดประสบการณ์และทักษะในวิถีธรรมชาติทั้งด้านการเกษตรและการปศุสัตว์สำหรับเยาวชนและบุคคลทั่วไป กิจกรรมการปั่นจักรยานเที่ยวชมความหลากหลายของระบบนิเวศและชมธรรมชาติ การปั่นจักรยานเพื่อเที่ยวชมสถานที่สำคัญในบริเวณใกล้เคียง เช่น วัดศรีถาวรนิมิตร วัดคีรีวัน วัดเขานางบวช และเขื่อนขุนด่านปราการชล ซึ่งแนวทางในอนาคตจะมี

การจัดกิจกรรมการเดินป่าเพื่อชมความหลากหลายของระบบนิเวศที่มีความอุดมสมบูรณ์ในบริเวณเขตติดต่อกับวนอุทยานเขาใหญ่

กลไกในการดำเนินงานของวิสาหกิจภูเกะเหรียญ ได้ให้ความสำคัญต่อการจัดการด้านการเงิน ซึ่งเน้นและเชื่อมั่นในความมีวินัยทางการเงิน อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานด้านอื่น ๆ โดยเฉพาะการเชื่อมโยงกับวิสาหกิจอื่น ๆ เช่น วิสาหกิจหัตถกรรมของชุมชน สินค้าผลผลิตทางการเกษตรและผลผลิตแปรรูปภายในชุมชนยังมีข้อจำกัดและยังคงมีปัญหาด้านการมีส่วนร่วม ทำให้ขาดการเชื่อมโยงกับวิสาหกิจชุมชน เนื่องจากชุมชนขาดความเข้าใจต่อการเข้ามามีส่วนร่วมกับการดำเนินการวิสาหกิจสังคมภูเกะเหรียญ

อย่างไรก็ตาม เป้าหมายในอนาคตของวิสาหกิจสังคมภูเกะเหรียญคือ เป้าหมายแรก การทำความเข้าใจกับสมาชิกภายในชุมชนเพื่อก่อให้เกิดความเชื่อมโยงกับวิสาหกิจของชุมชน การขาดความเข้าใจของชุมชนดังกล่าว ทำให้ปัจจุบันมีเพียงการเชื่อมโยงกับวิสาหกิจนอกพื้นที่ชุมชน คือวิสาหกิจการทำกระเป่าจากพลาสติกภายใต้แนวคิดการนำของใช้แล้วกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่เพื่อเป็นการลดมลภาวะและแก้ไขปัญหาขยะ สำหรับ เป้าหมายที่สองคือ การดำเนินงานเพื่อจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ภายใต้เกษตรผสมผสาน และการเป็นศูนย์กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วยการพัฒนาเส้นทาง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผสมผสานกับกิจกรรมทางวัฒนธรรมและกิจกรรมทางศาสนาที่สอดคล้องกับวิถีชาวไทเวียงเพื่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนเป็นชุมชนท่องเที่ยวแห่งใหม่ในจังหวัดนครนายก

4) ศูนย์การเรียนรู้เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านเศรษฐกิจพอเพียง

ศูนย์การเรียนรู้เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านเศรษฐกิจพอเพียงตั้งอยู่ที่ 133 หมู่ 6 บ้านหัวถนน ตำบลเกาะโพธิ์ อำเภอบางพลี จังหวัดนครนายก เป็นศูนย์การเรียนรู้เกษตรพอเพียงในการสนับสนุนของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ก่อตั้งเมื่อปี 2537 โดยคุณวิรัตน์ จินลักษณะ และเข้าสู่โครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร (คปร.) ในปี 2541 เพื่อลดพื้นที่ทำนาของเกษตรกรที่มีกประสบปัญหาผลผลิตเก็บเกี่ยวได้น้อยและมีราคาตกต่ำรวมถึงการประสบภัยพิบัติต่าง ๆ โดยมีการนำแนวคิดทฤษฎีใหม่มาใช้เพื่อแบ่งที่ดินให้มีสัดส่วนในการทำการเกษตร แบ่งเป็นพื้นที่ทำนาร้อยละ 30 พื้นที่เก็บน้ำร้อยละ 30 พื้นที่ปลูกไม้ผลและทำบ่อปลาร้อยละ 30 พื้นที่สำหรับที่อยู่อาศัยร้อยละ 10 (30:30:30:10) ศูนย์ดังกล่าว เป็นศูนย์ที่ตั้งขึ้นเพื่อจุดประสงค์ในการเผยแพร่การเรียนรู้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของจังหวัดนครนายกซึ่งได้จัดตั้งขึ้น 3 ศูนย์การเรียนรู้ภายใต้โครงการดังกล่าว ปัจจุบันเหลือเพียง 2 ศูนย์การเรียนรู้ คือ ศูนย์การเรียนรู้ภูมิรักษ์ธรรมชาติและศูนย์การเรียนรู้เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านเศรษฐกิจพอเพียงแห่งนี้

วัตถุประสงค์ที่แท้จริงคือ การเผยแพร่ความรู้และทักษะในวิถีเศรษฐกิจพอเพียงโดยนำทฤษฎีใหม่มาประยุกต์ใช้โดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นบุคลากรจากหน่วยงานราชการ เยาวชนจากโรงเรียนต่าง ๆ รวมทั้ง ประชาชนทั่วไปจากชุมชนต่าง ๆ ที่มีความประสงค์เข้ามาศึกษาแนวทางในการทำเกษตรตามแนวคิดทฤษฎีใหม่

ในฐานะที่เป็นองค์การภายใต้การสนับสนุนของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษานอกโรงเรียนและประชาชนที่มีความรู้หรือปราชญ์ชาวบ้านเข้าร่วมในการดำเนินการในการถ่ายทอดความรู้ของศูนย์การเรียนรู้ ดังนั้น การจัดองค์การของศูนย์การเรียนรู้เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านเศรษฐกิจพอเพียงจึงมีรูปแบบการดำเนินการ เป็นโครงสร้างของคณะกรรมการบริหาร โดยมีตำแหน่งต่าง ๆ ดังนี้ ผู้อำนวยการศูนย์ เลขานุการของศูนย์ และคณะกรรมการที่มาจากผู้ทรงคุณวุฒิข้างต้น

ศูนย์การเรียนรู้แห่งนี้ เป็นศูนย์กระจายความรู้สู่ชุมชนเพื่อการพัฒนาการเกษตรและปศุสัตว์ โดยเฉพาะประมงน้ำจืด ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมจากชุมชนในการวิเคราะห์และตรวจดินเพื่อการเพาะปลูก นอกจากนี้ ได้มีการวางแนวทางเพื่อส่งเสริมในด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศร่วมกับชุมชนบ้านเกาะโพธิ์และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลไม้แปรรูปซึ่งแนวทางดังกล่าว ได้แก่ การส่งเสริมให้ทำสวนผลไม้ที่มีลักษณะเกษตรอินทรีย์สำหรับรองรับนักท่องเที่ยว โดยมีความคิดริเริ่มที่จะสร้างผู้นำการท่องเที่ยวชุมชนที่มีความรู้ความเข้าใจในสายพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ ความเข้าใจที่มาของพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ ข้อดีข้อเสียและการดำรงรักษาพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ท้องถิ่น เป็นต้น

ในด้านกลไกของระบบนิเวศ ได้มีการส่งเสริมให้มีใช้กลไกของระบบนิเวศมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาผลผลิตทางการเกษตร เช่น การทำหมันแมลงวันทองเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร โดยเฉพาะไม้ผล การนำจุดเด่นของประมงน้ำจืดและจุดเด่นในการทำนามาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวเชิงเกษตรธรรมชาติ ซึ่งต้องเน้นสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ โดยการควบคุมพันธุ์ปลาท้องถิ่นที่เป็นอันตรายต่อปลาสายพันธุ์ท้องถิ่นอื่น ๆ เช่น การควบคุมปลาชะโดซึ่งเป็นปลาท้องถิ่นมีอันตรายต่อสัตว์น้ำและปลาท้องถิ่นอื่น ๆ ด้วยการส่งเสริมให้มีการจับมาเป็นอาหาร เป็นต้น

นอกจากนี้ ศูนย์การเรียนรู้ยังเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวเชิงเกษตรธรรมชาติเข้ากับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงกับชุมชนในตำบลเกาะหวายที่มีความพยายามในการจัดระบบข้อมูลทางประวัติศาสตร์ และมีการนำข้อมูลดังกล่าวออกเผยแพร่และโดยจัดทำเป็นศูนย์การศึกษาและพัฒนาข้อมูลทางประวัติศาสตร์และพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านที่แสดงข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่วัดฝั่งคลอง โดยใช้ชื่อว่า ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝั่งคลอง

เป็นการแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ทางประเพณีวัฒนธรรม อาหาร การแต่งกายและกิจกรรมศิลปะต่าง ๆ ภายใต้การสนับสนุนของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม

5) ศูนย์การเรียนรู้ภูมิรักษ์ธรรมชาติ

ศูนย์การเรียนรู้ภูมิรักษ์ธรรมชาติตั้งอยู่เลขที่ 98/2 หมู่ 2 บ้านท่าด่าน ตำบลหินตั้ง อำเภอเมือง นครนายก เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่จัดตั้งขึ้นตามโครงการพระราชดำริของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 โดยมูลนิธิชัยพัฒนาและสมาคมนักเรียนเก่าวชิราวุธวิทยาลัยเริ่มก่อตั้งเมื่อปี 2532 และดำเนินการปลูกต้นไม้เมื่อปี 2549 เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อจุดประสงค์ในการเผยแพร่การเรียนรู้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของจังหวัดนครนายกศูนย์หนึ่ง ทั้งนี้ มีการดำเนินงานในการรวบรวมข้อมูลด้านการเกษตร ปศุสัตว์ ประมงน้ำจืด สิ่งแวดล้อมและพลังงาน เพื่อทำเป็นแหล่งเรียนรู้ ซึ่งดำเนินการภายใต้กิจกรรมในการจัดนิทรรศการตามแนวคิดในการบริหารจัดการพื้นที่ดินตามแนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่และแนวคิดในการพัฒนาดิน น้ำ ป่าและคน มีการจัดแสดงนิทรรศการต่าง ๆ ได้แก่ นิทรรศการแสงสีเสียงที่เกี่ยวข้องกับ ดิน ภูเขาไฟ น้ำ ฝนหลวง กังหันน้ำชัยพัฒนา การบำบัดน้ำเสีย ทฤษฎีใหม่และศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นิทรรศการสิ่งมีชีวิตที่แสดงถึงระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติ มีการจัดทำหลักสูตรเพื่อการเรียนรู้ตามวิถีเกษตรชุมชน การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น การปรับปรุงดิน การทำผลผลิตจากแหล่งธรรมชาติ การใช้สมุนไพรเพื่อสุขภาพ การดำรงชีวิตในธรรมชาติ (ในป่า) เป็นต้น

นอกจากการรับผู้เข้าฝึกอบรมจากหน่วยงานต่าง ๆ แล้ว ศูนย์ภูมิรักษ์ธรรมชาติยังเปิดรับประชาชนทั่วไปหรือนักท่องเที่ยวที่สนใจเข้าชมศูนย์ ทำให้มีนักท่องเที่ยวที่สนใจได้เข้าชมและเรียนรู้ข้อมูลต่าง ๆ ที่ศูนย์ได้จัดทำเพื่อเผยแพร่สู่สาธารณะ

อย่างไรก็ตาม การประกอบกิจการของศูนย์ภูมิรักษ์ธรรมชาติในฐานะที่เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนภายใต้มูลนิธิชัยพัฒนาและสมาคมนักเรียนเก่าโรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย ศูนย์ภูมิรักษ์ธรรมชาติจึงไม่เน้นการดำเนินงานเพื่อสนองต่อการท่องเที่ยวมากนัก ทำให้มีนักท่องเที่ยวซึ่งเข้าชมนิทรรศการและเข้าไปศึกษาเรียนรู้แนวทางของวิถีธรรมชาติตลอดจน ความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงมีจำนวนน้อย ประการสำคัญ วิชาทฤษฎีชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมกับศูนย์ภูมิรักษ์ธรรมชาติยังมีจำนวนน้อยมาก

6) ศูนย์การเรียนรู้ด้านการทำการเกษตรพอเพียงบ้านทุ่งกระโปรง

ศูนย์การเรียนรู้ด้านการทำการเกษตรพอเพียงบ้านทุ่งกระโปรงหรือเครือข่ายศูนย์การเรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) อยู่ในบริเวณสวนของผู้ใหญ่สมหมาย เกตุแก้ว ตั้งอยู่ที่เลขที่ 257 หมู่ 12 ตำบลป่าขละ อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก และยังเป็นเครือข่ายหนึ่ง

ของศูนย์เรียนรู้การผลิตสินค้าเกษตรที่ถูกต้องและเหมาะสมกับชุมชนของสำนักงานเกษตรอำเภอ ตำบลบ้านนาจังหวัดนครนายก ศูนย์การเรียนรู้ด้านการทำการเกษตรพอเพียงบ้านทุ่งกระโปรง จัดตั้งเมื่อปี 2538 โดยมีการรวบรวมผู้ที่มีความรู้หรือปราชญ์ชาวบ้านและข้อมูลต่าง ๆ มาดำเนินงานได้รูปแบบองค์กร เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนภายใต้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเปลี่ยนแปลงการทำเกษตรเชิงเดี่ยวและเกษตรสารเคมีของชุมชนให้กลายเป็นเกษตรผสมผสานและปลอดภัยหรือเกษตรธรรมชาติโดยแบ่งกลุ่มการเรียนรู้เป็น 5 ด้านเรียกว่าฐานการเรียนรู้ ได้แก่

ฐานผักสมุนไพรพื้นบ้านที่สามารถนำไปพัฒนาในเชิงพาณิชย์เนื่องจากสมุนไพรพื้นบ้าน โดยเฉพาะผักกรูดมีราคาสูง

ฐานผักพื้นบ้านปลอดภัย ซึ่งนิยมนำไปบริโภคและเหมาะสมกับวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนเนื่องจากสามารถนำไปขยายพันธุ์ได้ง่าย

ฐานปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ เป็นการนำเอาทรัพยากรที่อยู่ภายในชุมชนมาใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงและแก้ไขปัญหาดิน

ฐานสวนไม้ผลปลอดภัยซึ่งชุมชนทุ่งกระโปรงมีการปลูกผลไม้มากมายหลายชนิด ผู้นำชุมชนจึงได้ริเริ่มให้มีการปลูกผลไม้ปลอดภัยภายในชุมชนขึ้น

ฐานการแปรรูปกระท้อนสามรส เป็นพัฒนาการทางความคิดของคนในชุมชนซึ่งมีความรู้ในการแปรรูปกระท้อนและได้พัฒนาความรู้ในการแปรรูปไม้ผลจนเกิดนวัตกรรมของการแปรรูปผลไม้ซึ่งผลไม้ที่มีความสำคัญและมีมากในชุมชนคือผลกระท้อน

ทั้งนี้ การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ได้จัดทำเป็นตัวแบบเกษตรธรรมชาติภายในพื้นที่ของผู้นำชุมชนหรือผู้ใหญ่สมหมาย เกตุแก้ว เมื่อประสบผลสำเร็จจึงได้เผยแพร่และพัฒนาความรู้ไปยังชุมชนของตน เพื่อให้ชุมชนมีความสามารถในการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ของชุมชนและนำข้อมูลที่เป็นภูมิปัญญาของชุมชนมาสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

นอกจาก จะเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนแล้ว ศูนย์การเรียนรู้ทุ่งกระโปรงยังได้ทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมการเก็บพืชผักผลไม้ กิจกรรมการทำอาหารรับประทานในหม้อนักท่องเที่ยวซึ่งมากันเป็นครอบครัว กิจกรรมการท่องเที่ยวอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม ศูนย์การเรียนรู้ทุ่งกระโปรง ไม่ได้มีสถานภาพเป็นที่พักในรูปแบบโฮมสเตย์ แต่มีรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรซึ่งมีกลุ่มเกษตรกรและกลุ่มแม่บ้านวิสาหกิจเป็นองค์กรชุมชนที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของชุมชนบ้านทุ่งกระโปรง

7) สวนมะปรางหวาน - มะยงชิด (สวนนพรัตน์)

สวนมะปรางหวาน มะยงชิด (สวนนพรัตน์) ตั้งอยู่เลขที่ 99 หมู่ 10 ตำบลดงละครอำเภอเมืองนครนายก เจ้าของสวนมะปรางหวาน - มะยงชิด คือ ร้อยตำรวจตรีอำนาจ หงษ์ทอง หรือมีเป็นที่รู้จักกันดีในนาม “ดาบอำนาจ”

สวนมะปรางหวาน - มะยงชิด เป็นแหล่งผลิตผลผลิตทางการเกษตรประเภทไม้ผล ได้แก่ มะยงชิดและมะปรางหวาน ซึ่งเป็นผลไม้ที่มีความแตกต่างกันในรสชาติ โดยมะยงชิดจะมีทั้งรสหวานและเปรี้ยวรวมกัน ส่วนมะปรางค์จะมีรสชาติดหวานหรือเปรี้ยวเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้ มะยงชิดและมะปรางหวานเป็นพืชชนิดเดียวกัน การให้ผลผลิตจะให้ผลระยะสั้น ๆ เพียง 2 เดือนคือ ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนมีนาคม หลังจากนั้นจะไม่มีผลผลิต ดังนั้น ในช่วงการให้ผลผลิตจึงต้องมีการจัดงานเทศกาลในช่วงที่มีผลผลิตเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาชมเทศกาลและเลือกบริโภคมะปรางหวานและมะยงชิด

นอกจากจะมีการผลิตผลไม้เพื่อสนองต่อการบริโภคของนักท่องเที่ยวแล้ว สวนมะปรางหวาน มะยงชิดของสวนนพรัตน์และสวนนพเรื่อข่าย ยังได้จัดสถานที่รองรับนักท่องเที่ยวระดับครอบครัวที่มีความประสงค์เที่ยวชมธรรมชาติโดยจัดสถานที่พักและสถานที่อำนวยความสะดวกอื่น ๆ ผลผลิตนอกฤดูกาลที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรอีกอย่างหนึ่งคือ กิ่งพันธุ์มะยงชิดและมะปรางหวานซึ่งมีจำหน่ายตลอดทั้งปี

ความสำคัญของมะปรางหวาน - มะยงชิดในฐานะพืชเศรษฐกิจของจังหวัดนครนายก ทั้งผลผลิตที่เป็นผลไม้ใช้รับประทานและกิ่งพันธุ์สำหรับการจำหน่ายผู้บริโภคและผู้ต้องการนำไปขยายพันธุ์ ทำให้มีการพัฒนาไปสู่การตั้งชมรมชาวสวนมะปรางขึ้นในปี 2544 และพัฒนาไปสู่การจัดตั้งเป็นสมาคมชาวสวนมะปรางจังหวัดนครนายก ปี 2556 ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 50 ครัวเรือนโดยสมาคมดังกล่าวถือเป็นสมาคมที่จัดตั้งขึ้นเป็นองค์กรชุมชนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพอนุรักษ์พันธุ์มะปรางหวานมะยงชิดให้ลักษณะโดดเด่นเป็นอัตลักษณ์ของไม้ผลของจังหวัดนครนายก และเพื่อเป็นศูนย์รวมการสื่อสารแลกเปลี่ยนความรู้ การศึกษาการวิจัยทางวิชาการ การเสริมสร้างรายได้ของชุมชนและเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

สมาคมชาวสวนมะปรางการได้ทำให้การยกระดับมูลค่าผลผลิต ด้วยวิธีการจดลิขสิทธิ์มะปรางหวานพันธุ์ทองนพรัตน์ด้วยการจดทะเบียนสัญลักษณ์ จีไอ (GI) ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ตัวบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication: GI) ซึ่งเป็นการขึ้นทะเบียนสินค้าชุมชนที่เพื่อการรับรองและคุ้มครองสิทธิเฉพาะของชุมชน ถือเป็น การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและเป็นการเพิ่มมูลค่าของผลผลิตของชุมชน การรักษามาตรฐานของสินค้าและภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มวิสาหกิจ

การเกษตรเพื่อการท่องเที่ยวที่ชัดเจน โดยสัญลักษณ์จีโอจะสามารถทำให้เกิดการสนับสนุนการเชื่อมโยงผลผลิตสู่ระดับสากลได้อีกด้วย

ภายใต้เงื่อนไขของการขึ้นทะเบียนจีโอ ทำให้สามารถควบคุมการผลิต ผลผลิตที่เป็นทั้งไม้ผล และกิ่งพันธุ์เพื่อให้เกิดมาตรฐานคุณภาพและอัตลักษณ์ของผลผลิตซึ่งสามารถจำแนกผลผลิตอื่นที่ไม่ใช่ผลผลิตจากพื้นที่ชุมชนที่มีการขึ้นทะเบียนจีโอได้อย่างชัดเจน ประการสำคัญ การทำให้ผลผลิตที่มีมาตรฐานคุณภาพและเกิดมูลค่าเพิ่มของผลผลิต

8) กลุ่มท่องเที่ยวเชิงเกษตรตำบลสาริกา

กลุ่มท่องเที่ยวเชิงเกษตรตำบลสาริกาตั้งอยู่เลขที่ 184 หมู่ที่ 4 บ้านกุดรัง ตำบลสาริกา อำเภอเมืองนครนายก เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเมื่อปี 2548 โดยในระยะแรก อยู่ภายใต้การกำกับของกรมส่งเสริมการเกษตรและได้เข้ามาอยู่ในกำกับขององค์การบริหารส่วนตำบลเมื่อปี 2554 กลุ่มท่องเที่ยวเชิงเกษตรตำบลสาริกาประกอบการเกษตรและวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรรวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีสมาชิกปัจจุบันที่รวมกลุ่มกันทั้งสิ้นจำนวน 18 ครัวเรือนโดยสมาชิกของกลุ่มเป็นสมาชิกที่มาจากครัวเรือนในหมู่บ้านของตำบลสาริกา

กิจกรรมของกลุ่มท่องเที่ยวเชิงเกษตรตำบลสาริกา ได้แก่ กิจกรรมทางการเกษตรอันเป็นกิจกรรมที่ต้องทำ เช่น การปรับปรุงดิน การนำปุ๋ยอินทรีย์มาใช้แทนปุ๋ยเคมีและสิ่งที่ใช้แทนสารเคมีอื่น ๆ นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมการท่องเที่ยวและสถานที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่ไม่ใช่ในลักษณะโฮมสเตย์ โดยมีที่พักอาศัยในบริเวณสวนเกษตรหรือหากมีที่พักไม่เพียงพอจะมีการประสานเชื่อมโยงกับวิสาหกิจที่พักในรูปแบบรีสอร์ท เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถพักอาศัยในบริเวณที่ต้องการท่องเที่ยวได้ ทั้งนี้ กิจกรรมของนักท่องเที่ยวคือการท่องเที่ยวและพักผ่อนในสวนเกษตรที่มีระบบนิเวศในเชิงธรรมชาติและมีความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อให้นักท่องเที่ยวชื่นชมสวนเกษตร ความหลากหลายของพันธุ์พืชและสัตว์ รวมทั้งบริโภคผลผลิตทางการเกษตรตามความต้องการ และหากนักท่องเที่ยวต้องการท่องเที่ยวในสถานที่อื่น ๆ ก็สามารถเชื่อมโยงตามความต้องการของนักท่องเที่ยวได้

การรวมตัวกันเป็นกลุ่มของกลุ่มเกษตรเชิงท่องเที่ยวตำบลสาริกามีลักษณะการรวมตัวกันแบบหลวม ๆ ต่างคนต่างผลิต ต่างคนต่างขายโดยยังไม่สามารถรวมกลุ่มเพื่อผลิตและเพื่อจำหน่ายได้อย่างไรก็ตาม การรวมกลุ่มที่มีลักษณะหลวม ๆ นี้จะกระทำภายใต้กฎระเบียบและข้อปฏิบัติของกลุ่ม โดยกลุ่มจะมีการจัดทำแผนและได้นำไปบรรจุไว้เป็นแผนชุมชนเพื่อให้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐ งบประมาณส่วนแรกจะนำไปจัดซื้อปุ๋ยอินทรีย์จากชุมชนอื่น เนื่องจากกลุ่มไม่ได้มีการทำ

ปุ๋ยอินทรีย์ ส่วนที่สองนำไปเป็นสวัสดิการของชุมชนเพื่อเป็นทุนในการพัฒนาต่อยอดการดำเนินงานของกลุ่ม

อุปสรรคและปัญหาที่พบในกลุ่มท่องเที่ยวเชิงเกษตรตำบลสาริกา คือ การควบคุมคุณภาพของผลผลิตซึ่งมาจากปัจจัยด้านพฤติกรรมของสมาชิกที่ไม่สามารถรักษามาตรฐานผลผลิตของตน ทำให้มีผลต่อความน่าเชื่อถือของผู้บริโภคและนักท่องเที่ยวต่อผลผลิตและบริการ อย่างไรก็ตาม กลุ่มท่องเที่ยวเชิงเกษตรตำบลสาริกาได้มีความพยายามที่จะรักษามาตรฐานให้มากที่สุดเพื่อให้ผู้บริโภคมีความเชื่อถือนในกิจกรรม ผลผลิตและการบริการของกลุ่มมากขึ้น

สิ่งที่เป็นปัญหาของกลุ่มท่องเที่ยวเชิงเกษตรตำบลสาริกาอีกประการหนึ่งคือ การไม่มีความรู้และประสบการณ์ในการแปรรูปผลผลิตที่เกิดความเสียหายแต่ยังใช้ประโยชน์ได้ โดยเฉพาะผลทุเรียนที่ถูกลมพายุพัดหล่นร่วงลงมาก่อนที่จะสุกทำให้ไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการบริโภคได้หากไม่ได้ทำการแปรรูป

9) เกษตรกรไม้ดอกและไม้ประดับ

เกษตรกรไม้ดอกและไม้ประดับบ้านคลองตันตาล หมู่ที่ 9 ตำบลโพธิ์แทน อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก ในอดีตมีชื่อเรียกว่า หมู่บ้านผลิตบอนสี เนื่องจากมีการผลิตบอนสีซึ่งเป็นไม้ประดับในเชิงเศรษฐกิจ แต่ด้วยบอนสีเป็นไม้ประดับที่ไม่ทนต่อดินฟ้าอากาศ มักเน่าเสียและตายได้ง่ายทำให้ไม่เป็นที่นิยมของตลาด เนื่องจากต้นอ่อนของบอนสีไม่สามารถนำไปเพาะเลี้ยงให้เจริญเติบโตได้ ผู้บริโภคจึงมักไม่หันกลับมาซื้อ จนทำให้เกิดสถานะขาดทุน หมู่บ้านผลิตบอนสีจึงเปลี่ยนแปลงมาทำการเกษตรไม้ดอกไม้ประดับที่ตลาดมีความต้องการสูงกว่าแทน โดยมีผู้นำในการเปลี่ยนแปลงเป็นประชาชนชาวบ้านชื่อ นายวิเชียร วันเพ็ญ ซึ่งมีศูนย์การเรียนรู้ตามแนวทางเศรษฐกิจของตน ตั้งอยู่เลขที่ 169 หมู่ 9 บ้านคลองตันตาล ตำบลโพธิ์แทน อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก และยังมีผู้นำอย่างเป็นทางการ ผู้ใหญ่สมบุญ คุ้มวงศ์ ที่มีหน้าที่ในการดูแลชุมชน

การผลิตไม้ประดับของหมู่บ้านคลองตันตาลมีการเชื่อมโยงในลักษณะการป้อนผลผลิตไม้ดอกไม้ประดับให้แก่กลุ่มวิสาหกิจหมู่บ้านไม้ดอกและไม้ประดับชุมชนคลอง 15 ในตำบลคลองใหญ่ และตำบลบางปลาเกศ ดังนั้น กลุ่มไม้ดอกไม้ประดับในบริเวณคลอง 15 จึงเป็นเพียงช่องทางการขับเคลื่อนผลผลิตไปสู่ตลาดผู้บริโภคหรือเรียกว่า คนกลางเท่านั้น

กระบวนการผลิตผลผลิตไม้ดอกและไม้ประดับของเกษตรกรไม้ดอกและไม้ประดับ ประสบความสำเร็จจากการแก้ไขปัญหาดินเปรี้ยวในระดับ 2 (มีระดับความเป็นกรดปานกลาง ค่า pH 4.1 – 4.6) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากการแก้ไขปัญหาดินเปรี้ยวแล้ว ยังมีกระบวนการต่าง ๆ ซึ่งมีขั้นตอนตั้งแต่ขั้นตอนปรับปรุงดิน การพรวนดิน การเพาะพันธุ์ ขยายพันธุ์ การบรรจุลงในกระถางหรือภาชนะอื่น ๆ โดยต้องทำด้วยตนเองทุกขั้นตอนและอาศัยแรงงานภายในครัวเรือน ผลผลิตจะถูกส่งไปจัดจำหน่ายยังหมู่บ้านไม้ดอกและไม้ประดับคลอง 15 เพื่อกระจายผลผลิตสู่ตลาดของผู้บริโภค

การที่ไม้ดอกและไม้ประดับเป็นพืชที่สามารถนำไปเพาะเลี้ยงให้เจริญเติบโตได้ดี และมีความสวยงามเป็นที่นิยมของตลาดผู้บริโภค จึงทำให้ชุมชนบ้านคลองตันตาลยึดถือเอาการทำไม้ดอกและไม้ประดับเป็นอาชีพหลักนอกเหนือจากการทำนา นอกจากนี้ ยังมีผลผลิตแปรรูปทางการเกษตรที่ครัวเรือนบางครัวเรือนในชุมชนสามารถผลิตได้ เช่น เสื่อกก ไม้กวาด เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การทำเสื่อกกและผลผลิตอื่น ๆ ยังไม่เป็นที่นิยมของตลาดผู้บริโภคมักน้อย จึงมีครัวเรือนจำนวนน้อยที่มีการผลิตเสื่อกก ไม้กวาดและผลผลิตอื่น ๆ

แม้ว่าชุมชนไม้ดอกและไม้ประดับจะประกอบการเกษตรไม้ดอกและไม้ประดับเสียเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็ยังมีการประกอบการเกษตรประเภทอื่น ๆ เช่น การทำสวนผลไม้ การทำนา และอื่น ๆ ซึ่งมีศักยภาพต่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและศักยภาพในการจัดทำเป็นที่พักในรูปแบบโฮมสเตย์ แต่ยังไม่สามารถทำได้ เนื่องจากประสบปัญหาในด้านคุณภาพของน้ำที่ยังไม่สะอาดเพียงพอสำหรับการบริโภคและอุปโภครองรับการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

ต่อความเห็นของผู้นำชุมชนในการส่งเสริมและสนับสนุนของภาครัฐต่อการผลิตไม้ดอกและไม้ประดับ ผู้นำชุมชนมีความเห็นว่า ภาครัฐเข้ามาในลักษณะการแทรกแซงที่ทำให้เกิดความสับสนในขั้นตอนการดำเนินงานด้านการผลิตซึ่งมีลักษณะของผู้ผลิตเพื่อการส่งออก โดยลักษณะดังกล่าวเป็นสิ่งที่แสดงถึงการเชื่อมโยงผลผลิตสู่ตลาดกลางที่เป็นกลไกในการนำผลผลิตออกสู่ผู้บริโภค

10) วิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติทุ่งนามู๋

ทุ่งนามู๋ตั้งอยู่เลขที่ 88 หมู่ 11 บ้านเขาแดง ตำบลสาริกา อำเภอเมืองจังหวัดนครนายก วิสาหกิจมีลักษณะเช่นเดียวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและศูนย์การเรียนรู้ภูเกะเหริ่ง มีความแตกต่างกันเพียงขนาดและลักษณะของความโดดเด่นในการเป็นศูนย์การเรียนรู้และลักษณะของความเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ รวมทั้งการเชื่อมโยงกับการเกษตรและวิสาหกิจชุมชน

ฐานคติของในการดำเนินงานของผู้ประกอบกิจการวิสาหกิจทุ่งนามู๋ หรือคุณ ชัยมงคล ขาวนิล คือ “ การทำเพื่อตัวเองไม่ใช่ทำเพื่อคนอื่น ” ดังนั้น ทุ่งนามู๋จึงเป็นการประกอบการคนเดียวทำคนเดียว โดยก่อนหน้านี้คุณชัยมงคล ขาวนิล ประกอบอาชีพอิสระเป็นนักดนตรี ประกอบวิสาหกิจร้านอาหารมีชื่อว่า ครัวมะนาว ต่อมาในช่วงปี 2539 – 2540 ซึ่งเป็นช่วงที่สภาวะเศรษฐกิจถดถอย ทำให้

การประกอบการเกิดสถานะขาดทุนและเกิดภาวะหนี้สิน จึงเปลี่ยนแปลงไปประกอบการด้านที่พักใน รูปแบบรีสอร์ทโดย ซื้อที่ดินจำนวน 24 ไร่ มาทำการจัดสรรทำเป็นรีสอร์ทจำนวน 6 ไร่ แต่เนื่องจาก ความรู้สึกไม่มีความสุขกับการประกอบการดังกล่าว จึงได้ขายรีสอร์ทไป อย่างไรก็ตาม ที่ดินที่เหลืออยู่ จำนวน 18 ไร่ ก็นำไปจัดสรรให้เกษตรกรเช่าทำนาโดยให้เช่าในราคา 6,000 บาทต่อปี แต่ด้วยเหตุผล ที่ชาวนาไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยต้นทุนที่สูงดังกล่าวจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่คุณชัยมงคล ขวานิลต้อง หันมาทำนาทำไร่ด้วยตนเอง

การได้ยินและได้ฟังแนวความคิดเศรษฐกิจพอเพียงจากสื่อทีวี และความคิดที่จะทำการ เกษตรด้วยตนเอง ทำให้ต้องมีการศึกษาดูงานด้านการเกษตรในสถานที่ที่มีการประกอบการเกษตร ที่ต่าง ๆ และพบการใช้ปุ๋ยเคมีและการใช้สารเคมีซึ่งเป็นอันตรายต่อผู้บริโภคและความรู้สึกที่ไม่เห็น ด้วยกับวิธีการทำการเกษตรดังกล่าว คุณชัยมงคล ขวานิลจึงตั้งใจที่จะทำการเกษตรที่ปราศจาก สารเคมี ด้วยวิธีการลองผิดลองถูกทำให้ประสบความสำเร็จในการทำนาและการทำพืชไร่ใน ระยะแรก แต่ในที่สุดก็ประสบผลสำเร็จในการทำเกษตรอินทรีย์โดยการปลูกข้าวหอมมะลิและ ข้าวพันธุ์ไรซ์เบอร์รี่ ซึ่งสร้างมูลค่าเพิ่มจากวิธีการสีข้าวแบบเฉพาะตัว ทั้งยังศึกษาทดลองวิธีการหุงข้าว ทั้งสองประเภทซึ่งผ่านการสีด้วยวิธีการข้างต้น ทำให้เกิดรสชาติที่เป็นของทุ่งนามุ่ม นอกจากนั้น ยังมี การปลูกพืชผักสวนครัวโดยใช้ช่องทางการตลาดออนไลน์และโซเชียลเน็ตเวิร์กมาเป็นกลไกในการจัด จำหน่ายผลผลิตซึ่งผ่านช่องทางดังกล่าว ไม่สามารถตอบสนองต่อผู้บริโภคได้อย่างเพียงพอ จึงมีการ ริเริ่มที่จะเชื่อมโยงกับกลุ่มเกษตรกรในชุมชนเพื่อขยายกำลังการผลิตทั้งผลผลิตข้าวและผลผลิตพืชผัก สวนครัว

การปลูกข้าวและพืชผักสวนครัวในรูปแบบเกษตรอินทรีย์ทำให้คุณ ชัยมงคล ขวานิล เกิดความคิดริเริ่ม ในการที่จะนำเอาการประกอบการเกษตรอินทรีย์ มาสร้างเป็นการเกษตรเชิงท่องเที่ยว จึงมีการปรับสภาพพื้นที่ให้มีความสวยงามตามธรรมชาติ และปรับสภาพพื้นที่ไร่นา และสวนเพื่อทำ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวที่มีความชื่นชอบธรรมชาติและมีความหลากหลายทางชีวภาพและ ระบบนิเวศของธรรมชาติเข้ามาเที่ยวชมเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ

แม้ว่าการประกอบการทุ่งนามุ่มจะมีพื้นฐานแนวคิดจากการทำเพื่อตัวเองแต่วิสาหกิจทุ่งนามุ่ม ยังมีการเชื่อมโยงกับการประกอบการจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งได้นำผลผลิตทางการเกษตรที่ได้จาก การทำเกษตรอินทรีย์หรือเกษตรปลอดสารพิษ ทั้งพืชไร่และพืชสวนเข้ามามีส่วนร่วมกับวิสาหกิจทุ่งนามุ่ม นอกจากนั้น ยังมีการเชื่อมโยงวิสาหกิจอื่น ๆ จากสมาชิกภายในชุมชน เช่น วิสาหกิจร้านค้ากาแฟสด วิสาหกิจร้านอาหาร เป็นต้น

ในอนาคตทุ่งนามั้ยจะสามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวและพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงได้อีกแห่งหนึ่ง เนื่องจากมีแนวทางในการขยายและการจัดการพื้นที่ดินเป็นแหล่งน้ำสำหรับประมงน้ำจืด และการชลประทาน พื้นที่สวน พื้นที่ไร่ เพื่อให้เกิดความหลากหลายของผลผลิต และในขณะเดียวกันก็สามารถใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจได้อีกทางหนึ่ง

4.8 ลักษณะสำคัญในการประกอบการของวิสาหกิจทั้ง 10 แห่ง

ข้อมูลที่ได้จากผู้ประกอบการวิสาหกิจที่มีลักษณะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า วิสาหกิจการท่องเที่ยวที่นำมาใช้ในการศึกษามีลักษณะสำคัญสามประการ คือ ประการแรก เน้นการตอบสนองต่อผู้รับบริการหรือผู้บริโภคที่เป็นนักท่องเที่ยวซึ่งต้องการพักผ่อนหย่อนใจและต้องการบริโภคผลผลิตทางการเกษตร รวมทั้งผลผลิตทางการเกษตรแปรรูป และมีความต้องการแสวงหาความรู้และประสบการณ์ในวิถีการเกษตรภายใต้ระบบนิเวศที่มีความหลากหลาย ประการที่สอง มีลักษณะของการมีส่วนร่วมของสมาชิกทั้งที่มีการจัดตั้งเป็นองค์กรและเป็นองค์กรชุมชนโดยธรรมชาติ ประการที่สาม วิสาหกิจที่จัดว่าเป็นวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอีกลักษณะคือ วิสาหกิจที่จัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ที่มีบูรณาการทางการเกษตรและธรรมชาติเข้าด้วยกันมีความหลากหลายของระบบนิเวศ เน้นประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมชุมชน โดยมีการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวตามลักษณะวิสาหกิจสังคม

ลักษณะในประการแรก ลักษณะการสนองตอบต่อผู้บริโภคหรือผู้ใช้บริการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงธรรมชาติ ได้แก่

1) กิจกรรมชมธรรมชาติโดยใช้ระบบนิเวศที่มีอยู่ตามธรรมชาติเป็นปัจจัยหลัก โดยมีการจัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจต่อการเที่ยวชมธรรมชาติ มีความพึงพอใจต่อการพักผ่อนอย่างมีคุณค่าทั้งด้านคุณภาพของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ กิจกรรมทางวัฒนธรรมและศาสนา กิจกรรมการเรียนรู้ประเพณี ศิลปะวัฒนธรรมของชุมชนและ กิจกรรมด้านประวัติศาสตร์ของชุมชน เช่น ความเป็นมาของการตั้งถิ่นฐาน พัฒนาการทางสังคมของชุมชน การประกอบอุตสาหกรรมการทำเหมืองของชุมชนในอดีต เป็นต้น

2) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีลักษณะของศูนย์การเรียนรู้ในเชิงเกษตรผสมผสานที่มีการแสดงลักษณะการบริหารจัดการพื้นที่เพื่อผลิตผลผลิตทางการเกษตร โดยแสดงถึงการบริหารจัดการพื้นที่เป็นสัดส่วนตามแนวคิดทฤษฎีใหม่และแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยการบริหารจัดการมีลักษณะการบริหารจัดการให้เกิดลักษณะที่เป็นไปตามธรรมชาติ มีการจัดการให้เกิดความสะอาด สวยงาม มีความหลากหลายของสายพันธุ์พืช สัตว์น้ำ รวมถึงการปศุสัตว์ ลักษณะอีกประการหนึ่งของศูนย์การเรียนรู้คือ การเผยแพร่ความรู้และประสบการณ์ในการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เกิด

ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต นอกจากนั้น ยังมีการนำวิธีการผลิตทางการเกษตรโดยเฉพาะการแปรรูป ผลผลิตทางการเกษตรมาเผยแพร่ต่อผู้ที่ต้องการความรู้และประสบการณ์เพื่อความสามารถนำไป ประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์

ลักษณะประการที่สอง คือลักษณะการมีส่วนร่วมของสมาชิกทั้งที่มีการจัดตั้งเป็นองค์กรที่มี โครงสร้างการดำเนินงานและเป็นองค์กรชุมชนโดยธรรมชาติ ได้แก่

1) ลักษณะการมีส่วนร่วมในการจัดการเพื่อการดำเนินงานของสมาชิกภายในชุมชน และ สมาชิกผู้ดำเนินการด้านการเกษตรเชิงท่องเที่ยวและเชิงนิเวศ โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิด ความเข้มแข็งของการประกอบการเกษตรเชิงท่องเที่ยวและเกษตรเชิงพานิชย์ เช่น การร่วมกัน ดำเนินการด้านการเกษตรไม้ดอกไม้ประดับของชุมชนบ้านคลองตันตาล การดำเนินงานในรูปแบบ องค์กรของสมาคมมะพร้าวจังหวัดนครนายกและกลุ่มเกษตรเชิงท่องเที่ยวตำบลสาริกา ซึ่งการดำเนินงาน ในลักษณะดังกล่าว ทำให้เกิดการผลักดันไปสู่การสร้างมูลค่าของผลผลิตและบริการ ทั้งในด้านการบริการ ที่พักซึ่งมีลักษณะคล้ายโฮมสเตย์ และผลผลิตจากสวนเกษตร

2) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรซึ่งมีลักษณะการใช้การเกษตรและผลผลิตทางการเกษตรเป็น ปัจจัยหลักซึ่งลักษณะดังกล่าวมีทั้งการเกษตรเชิงเดี่ยว เช่น สวนมะพร้าวและมะยงชิด กับการเกษตร ผสมผสานที่มีการปลูกพืชหลากหลายสายพันธุ์ โดยมีการนำลักษณะเด่นของผลผลิตซึ่งได้ดำเนินการ ผ่านกระบวนการขององค์กรที่เข้มแข็งจนทำให้เกิดมาตรฐานและเกิดลักษณะที่แตกต่างจากมาตรฐาน ทั่วไป เช่น รสชาติ ลักษณะคุณภาพทางกายภาพ ความปลอดภัยจากสารเคมี ลักษณะดังกล่าวเป็น มาตรฐานที่ได้รับการสนับสนุนและผลักดันให้มีการรับรองคุณภาพเพื่อยกระดับมูลค่าและคุณค่าของ ผลผลิตทางการเกษตร ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการยอมรับและความพึงพอใจจากนักท่องเที่ยวและผู้บริโภค

ลักษณะประการที่สาม วิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของภาคเอกชนที่มีรูปแบบของ ศูนย์การเรียนรู้และการท่องเที่ยวที่มีการดำเนินงานตามลักษณะวิสาหกิจสังคม ได้แก่ ศูนย์เรียนรู้บ้าน ภูเกะเหียงและสะพานทุ่งนามู๋ โดยมีการบริการแก่นักท่องเที่ยวในเชิงการพักผ่อนหย่อนใจกับ ธรรมชาติและความหลากหลายของระบบนิเวศและการให้บริการด้านความรู้ในวิถีชุมชน การเรียนรู้ วัฒนธรรมและประวัติของชุมชน การบริการผลผลิตทางการเกษตรและผลผลิตการแปรรูป เป็นต้น

แม้ว่า วิสาหกิจข้างต้นจะมีฐานคติในการดำเนินการเพื่อการประกอบการในเชิงธุรกิจและเพื่อ ผลประโยชน์ของตนเองก็ตาม แต่แนวทางในการดำเนินงานไม่อาจหลีกเลี่ยงการประสานเชื่อมโยงกับ ชุมชนการเกษตรที่มีแนวคิดเดียวกัน โดยเฉพาะสมาชิกชุมชนที่ประกอบการเกษตรอินทรีย์และ เกษตรผสมผสาน ทำให้ต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของชุมชนและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้ที่เกี่ยวข้อง กับการดำเนินงานของวิสาหกิจดังกล่าว

4.9 ข้อมูลจากการประชุมสัมมนากลุ่มย่อย

ข้อมูลจากการประชุมสัมมนากลุ่มย่อยของผู้ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรวมทั้งตัวแทนจากหน่วยงานราชการ ซึ่งจะนำมาพิจารณาร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการสร้างผลผลิตของความต้องการขั้นต่ำของสมาชิกชุมชน โดยข้อมูลการประชุมสัมมนากลุ่มย่อยมีประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- 1) ปรากฏการณ์ในการพัฒนาวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในปัจจุบันของจังหวัดนครนายก
- 2) ทิศทางการพัฒนาที่มีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาระดับภูมิภาคและระดับชาติ
- 3) ปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจชุมชนที่เชื่อมโยงและเกี่ยวข้อง
- 4) อุปสรรคปัญหาของการพัฒนาและวิธีการในการแก้ไขปัญหาตามความต้องการจำเป็นจากตัวแทนของผู้ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตัวแทนจากวิสาหกิจชุมชนและตัวแทนของชุมชน

1) การพัฒนาวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในปัจจุบันของจังหวัดนครนายก

แม้ว่าจังหวัดนครนายกจะเป็นเมืองท่องเที่ยวและมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดอยู่มาก แต่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดนครนายกเพิ่งเกิดขึ้นและเริ่มเปิดชุมชนที่ไม่ได้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดนครนายกให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากขึ้น ทั้งนี้ พัฒนาการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระยะแรกนั้น เริ่มจากรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยมีการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวของหมู่บ้านไม้ดอกไม้ประดับและต่อมาได้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไม้ผลและพืชไร่ พืชผักสวนครัวรวมทั้งพืชสมุนไพรรวมถึงศูนย์การเรียนรู้

ดังนั้น การพัฒนาวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดนครนายกในปัจจุบันจึงยังคงอยู่ในช่วงเริ่มต้น โดยชุมชนในตำบลต่าง ๆ ของจังหวัดนครนายกได้มีการประชุมร่วมกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และได้จัดดำเนินการอบรมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อให้เกิดความสามารถในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยให้หมู่บ้านบุงเข้ในตำบลหนองแสงอำเภอบางพลีซึ่งมีเขตติดต่อกับวนอุทยานเขาใหญ่เป็นชุมชนต้นแบบ ทั้งนี้ จากการนำของผู้นำชุมชนผู้ใหญ่วิชาญ รัตนวิเชียรที่มีความพยายามในการร่วมคิดร่วมทำกับชุมชนเพื่อหาลักษณะต่าง ๆ ที่เป็นจุดแข็งของชุมชน จึงทำให้เกิดการท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์สามารถรื้อฟื้นประวัติศาสตร์ของชุมชนเพื่อนำมาแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์

ด้านวัฒนธรรมและประเพณีที่มีการสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ทั้งยังได้มีการจัดทำแผนที่เส้นทางกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยเฉพาะการปั่นจักรยานเที่ยวชมธรรมชาติ

การร่วมคิดร่วมทำของชุมชนสามารถค้นพบจุดบอดในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วยชุมชนเองและได้ขยายระดับความสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไปสู่ระดับจังหวัดเพื่อที่จะทำให้ได้รับการสนับสนุนและการส่งเสริมงบประมาณมาพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

เนื่องจากเป้าประสงค์หลักในการพัฒนาไปสู่วิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนซึ่งไม่ต้องการดำเนินการในรูปแบบเชิงธุรกิจอันจะนำไปสู่ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะความเจริญทางวัตถุที่จะเข้ามาสู่ชุมชนและในท้ายที่สุดก็จะทำให้เกิดการทำลายสิ่งที่เป็นธรรมชาติของชุมชนรวมทั้งระบบนิเวศที่สวยงาม ชุมชนจึงมีความต้องการร่วมกันในการที่จะทำให้เกิดวิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจสังคมเกิดขึ้น โดยเน้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เคร่งครัดร่วมกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ทั้งภายในและรอบๆ ชุมชนให้คงอยู่อย่างยั่งยืน ดังนั้น การจัดตั้งกลุ่มโฮมสเตย์ของชุมชนจึงดำเนินการภายใต้ नियามของคำว่าโฮมสเตย์ กล่าวคือ สมาชิกในชุมชนใช้บ้านของตนมาจัดดำเนินการเป็นที่พักแก่นักท่องเที่ยว โดยไม่มีการตกแต่งให้ผิดไปจากลักษณะที่เป็นอยู่นอกจากการรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยเท่านั้น นักท่องเที่ยวจะได้รับการถ่ายทอดถึงประวัติศาสตร์ของชุมชน วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ และชุมชนจะจัดกิจกรรมให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพัก เช่น การแสดงที่สะท้อนวัฒนธรรมของชุมชน กิจกรรมการปั่นจักรยานท่องเที่ยวชมธรรมชาติตามเส้นทางที่ชุมชนได้จัดทำแผนที่ไว้ กิจกรรมการเดินป่า กิจกรรมการปฏิบัติธรรม เป็นต้น

นอกจากนั้น การพัฒนาของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดนครนายกยังได้ก้าวขยายไปสู่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่

1) การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติที่นำเอาวิถีการเกษตรเข้ามาเป็นเครื่องมือในการดำเนินการเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวและนำผลผลิตกลับไปบริโภคซึ่งเรียกว่าการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เช่น กลุ่มท่องเที่ยวเชิงเกษตรตำบลสาริกา สวนมะยงชิดและมะปราง (สวนนพรัตน์) เป็นต้น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในลักษณะดังกล่าว ดำเนินการให้มีลักษณะความเป็นธรรมชาติ โดยการนำระบบนิเวศทางธรรมชาติเข้ามาเป็นกลไกในกระบวนการผลิตโดยเฉพาะระบบเกษตรอินทรีย์และระบบการสร้างสมดุลของระบบนิเวศ เช่น การทำหมันแมลงวันทอง เป็นต้น

การท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าว จึงเป็นการท่องเที่ยวเพื่อเที่ยวชมธรรมชาติของระบบนิเวศภายในสวนเกษตร ทั้งยังสามารถนำผลผลิตจากสวนเกษตรกลับไปบริโภค

ซึ่งจะทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจถึงวิถีชีวิตของผลผลิตทางการเกษตร โดยเฉพาะการให้ความเชื่อมั่นในมาตรฐานของผลผลิต นอกจากนี้ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรยังได้มีการดำเนินการด้านที่พักให้นักท่องเที่ยวภายในสวนเกษตรนั้นด้วย ดังเช่น การดำเนินงานของกลุ่มเกษตรเชิงท่องเที่ยวตำบลสาริกาที่มีการจัดที่พักให้นักท่องเที่ยวที่ต้องการพักในสวนเกษตร อย่างไรก็ตาม ที่พักดังกล่าวไม่เข้าข่ายลักษณะตามนิยามของคำว่า โฮมสเตย์

2) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในลักษณะของการเรียนรู้ควบคู่ไปกับการพักผ่อนเที่ยวชมธรรมชาติที่มีระบบนิเวศที่มีลักษณะของการเกษตรในลักษณะผสมผสาน ได้แก่ การทำนาปลูกข้าว การเกษตรพืชผักสวนครัว ไม้ผล ปศุสัตว์ และประมงน้ำจืด ซึ่งจัดทำโดยชุมชนและโดยองค์กรพัฒนาเอกชนที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ เช่น ศูนย์การเรียนรู้ด้านการทำการเกษตรพอเพียงบ้านทุ่งกระโปรง ศูนย์การเรียนรู้เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านเศรษฐกิจพอเพียง และศูนย์การเรียนรู้ภูมิรักษ์ เป็นต้น

แม้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งสามแห่งมีเป้าประสงค์หลักในการให้การศึกษาดูชมและการเรียนรู้ที่จะเน้นการประยุกต์แนวคิดและหลักการไปใช้ในวิถีการดำรงชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่หน่วยงานและองค์กรชุมชนเป็นหลักก็ตาม แต่ผลกระทบที่ไม่ได้คาดหวังก็คือ การที่นักท่องเที่ยวมีความสนใจเข้าเที่ยวชมธรรมชาติและระบบนิเวศภายในศูนย์การเรียนรู้ที่ได้มีการจัดระบบนิเวศไว้อย่างหลากหลาย พร้อมทั้งให้ความสนใจและได้เข้าร่วมเรียนรู้กับกลุ่มผู้ซึ่งเข้ามาศึกษาอบรมนั้นด้วย อย่างไรก็ตาม ยังมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในลักษณะของศูนย์การเรียนรู้ที่มีการดำเนินการโดยภาคเอกชนและมีลักษณะเป็นวิสาหกิจสังคม เช่น ศูนย์เรียนรู้ภูเกะเหียงและทุ่งน้ามัย ซึ่งทั้งสองแห่งสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สนใจให้เข้ามาท่องเที่ยวได้เป็นอย่างมาก

2) ทิศทางการพัฒนาที่มีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาระดับภูมิภาคและระดับชาติ

จากการประเมินร่วมกันของผู้ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนที่เชื่อมโยงและเกี่ยวข้องกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า มีการกระจายตัวของแหล่งท่องเที่ยวไปยังชุมชนต่าง ๆ มากขึ้น ทั้งนี้ จากผลของสื่อออนไลน์ที่มีการประชาสัมพันธ์ให้เกิดการรับรู้และความเข้าใจจนทำให้เกิดการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวมากขึ้นกว่าเดิม โดยพิจารณาเปรียบเทียบจากในอดีตที่การท่องเที่ยวของจังหวัดนครนายกมักจะมีการกระจุก เฉพาะแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นเขื่อน น้ำตก ลำธารและรีสอร์ท เท่านั้น

แม้ว่าการพัฒนาวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในลักษณะต่าง ๆ ของจังหวัดนครนายกยังคงมีการขับเคลื่อนได้ในระดับหนึ่ง แต่ก็นำไปสู่การประสานเชื่อมโยงกับทุกภาคส่วนโดยเฉพาะภาครัฐที่มีบทบาทสำคัญต่อการสนับสนุนสิ่งดังกล่าว ทั้งนี้ ภาคชุมชนเริ่มมีการจัดโครงการให้สอดคล้องต่อ

นโยบายการพัฒนาทั้งในระดับชาติและระดับภูมิภาครวมทั้งในระดับจังหวัดมากขึ้นเพื่อขอรับการสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เป็นการท่องเที่ยวที่พึงได้รับความนิยมาจากภาคสาธารณะมากขึ้น

การพิจารณาทิศทางการพัฒนาต่าง ๆ ดังกล่าวมีความสอดคล้องต่อนโยบายของภาครัฐและสอดคล้องต่อการกำหนดเป้าหมายในปัจจุบันและในอนาคตของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวชุมชนซึ่งสามารถพิจารณาได้ในสองระดับ ได้แก่

1) ระดับชุมชนและระดับกลุ่มองค์กรชุมชน มีการดำเนินงานร่วมกันในการค้นหาจุดเด่นและอัตลักษณ์ของชุมชน โดยการพิจารณาถึงการพัฒนาผลผลิตของชุมชนและองค์กรชุมชนในเชิงคุณภาพและการมีมาตรฐานโดยเฉพาะมาตรฐานการดำเนินงานด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวชุมชน มาตรฐานผลผลิตทางการเกษตรและมาตรฐานผลผลิตอื่น ๆ

2) ระดับนโยบาย มีการดำเนินงานของหน่วยงานพัฒนาชุมชนจากภาครัฐในระดับจังหวัดเพื่อนำนโยบายและแผนพัฒนาที่มีเป้าหมายในการพัฒนาระดับจังหวัดมาปฏิบัติให้สอดคล้องต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น การพัฒนาภายใต้ต้นนโยบายหมู่บ้านท่องเที่ยวโอท็อปวัตวิถี ซึ่งเป็นนโยบายและแผนพัฒนาจากระดับชาติสู่ระดับภูมิภาคและระดับจังหวัด สำหรับจังหวัดนครนายกจะมีกลุ่มเป้าหมายในระดับอำเภอและหมู่บ้าน ได้แก่ อำเภอปากพลี 4 หมู่บ้าน อำเภอเมือง 5 หมู่บ้าน อำเภอองครักษ์ 5 หมู่บ้านและอำเภอบ้านนา 6 หมู่บ้าน ทั้งนี้ โครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวโอท็อปวัตวิถีเป็นสิ่งที่อยู่ภายใต้เป้าประสงค์ในการที่จะทำให้ชุมชนแต่ละชุมชนค้นหาอัตลักษณ์และผลิตภัณฑ์ของตนเพื่อนำไปสู่ความเป็นผลิตภัณฑ์โอท็อป (ผลิตภัณฑ์ 10 อย่าง) ของจังหวัด หน่วยงานภาครัฐในระดับจังหวัดจะเป็นผู้ประสานให้เกิดความร่วมมือระหว่างกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มแม่บ้าน ในการจัดทำโครงการงานประเพณีประจำจังหวัดของตนโดยนำผลผลิตของชุมชน ผลผลิตของกลุ่มองค์กรชุมชนภายในจังหวัดมานำเสนอและเผยแพร่สู่สาธารณะ

อย่างไรก็ตาม แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนโดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามความเห็นของกลุ่มผู้ประกอบการและชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่างเห็นพ้องกันว่า การท่องเที่ยวชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังอยู่ในช่วงเริ่มต้น ดังนั้น ในช่วงระยะเวลา 3 ปีแรกที่ผ่านมาของการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จำเป็นต้องมีการตั้งรับกับปัญหาและอุปสรรคที่ต้องเกิดขึ้นและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมของชุมชนด้วย

3) ปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจชุมชนที่เชื่อมโยงและเกี่ยวข้อง

ปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่โดยเฉพาะการท่องเที่ยวชุมชนซึ่งเน้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวเชิงเกษตรธรรมชาติที่มีการดำเนินการมาระยะหนึ่งแล้ว พบว่ามีปัญหาอุปสรรคทั้งที่เป็นปัญหาที่เกิดจากอคติของสมาชิกภายในชุมชนเอง และปัญหาที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรธรรมชาติ ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่พบ ได้แก่

1) ปัญหาด้านอคติของสมาชิกภายในชุมชนที่มีต่อภาครัฐ ทั้งนี้ ปัญหาดังกล่าวมาจากผู้นำชุมชนที่มีแนวคิดที่ว่า ภาครัฐเป็นภาคส่วนที่สร้างปัญหาความขัดแย้งและความสับสนให้เกิดแก่ชุมชน ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาของชุมชน เช่น แนวความคิดของผู้นำชุมชนซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านและมีอิทธิพลต่อชุมชนทำให้เกิดการพัฒนาแบบปิดของชุมชน ดังเช่นแนวคิดที่ว่าภาครัฐเป็นต้นเหตุของความขัดแย้งและสับสนต่อการดำเนินการกิจกรรมด้านการเกษตรไม่ดอกไม้ประดับ อย่างไรก็ตาม การดำเนินกิจกรรมไม่ดอกไม้ประดับยังมีปัญหาและอุปสรรคในด้านทรัพยากรน้ำที่ไม่สะอาดและไม่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ จึงไม่สามารถพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวชุมชนได้ นอกจากนี้ ยังพบว่าชุมชนร้อยละ 30 มีอคติต่อการร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ดังนั้น อุปสรรคปัญหาที่เกิดขึ้นจึงมีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำข้อมูลของกิจกรรมของชุมชนในการพัฒนาเพื่อบรรจุไว้เป็นแผนชุมชนซึ่งถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากโดยเฉพาะการได้รับการจัดสรรงบประมาณภาครัฐสู่ชุมชน

2) ปัญหาการให้ความร่วมมือขององค์กรปกครองท้องถิ่นในการพัฒนาเพื่อยกระดับของชุมชน ทั้งนี้การยกระดับของชุมชนเป็นกิจกรรมที่ต้องทำให้ชุมชนเกิดความสามัคคีในการดำเนินงาน โดยเฉพาะการดำเนินงานในด้านแผนการท่องเที่ยวชุมชน จำเป็นต้องมีการดำเนินงานที่มีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาในระดับท้องถิ่นโดยเฉพาะแผนขององค์กรปกครองท้องถิ่น เนื่องจากการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนซึ่งส่วนใหญ่เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งนอกจากจะต้องมีการเชื่อมโยงกับกิจกรรมและกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ แล้ว (เช่น กลุ่มผลิตภัณฑ์ กิจกรรมทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของชุมชน) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังจำเป็นต้องมีการประสานกับหน่วยงานต่าง ๆ ทุกภาคส่วน ดังนั้น การให้ความร่วมมือขององค์กรปกครองท้องถิ่นจึงมีความสำคัญ หากองค์กรปกครองท้องถิ่นไม่ให้ความร่วมมือก็จะทำให้เกิดอุปสรรคปัญหาด้านการพัฒนาเพื่อยกระดับของชุมชนดังที่เป็นอุปสรรคและปัญหาอยู่ในขณะนี้

3) ปัญหาของปริมาณผลผลิตซึ่งมีไม่มากพอต่อการตอบสนองความต้องการบริโภคของนักท่องเที่ยวทำให้เกิดการแอบแฝงของผลผลิตจากแหล่งอื่นที่ไม่ใช่ผลผลิตของชุมชนในจังหวัด

นครนายกโดยเฉพาะผลผลิตของไม้ผล มะยงชิดและมะปรางของสมาคมมะปรางในจังหวัดนครนายก อันเป็นผลผลิตที่ได้รับการรับรองมาตรฐานจีไอ (GI) จึงมักถูกอ้างอิงและแอบแฝงผลผลิตจากพื้นที่อื่น ซึ่งมีมาตรฐานต่ำกว่าจนทำให้เกิดภาพลักษณ์ในทางลบ นอกจากนี้ ไม้ผล เช่น ทุเรียนซึ่งเป็นไม้ผลของสวนเกษตรในจังหวัดนครนายกและมีมาตรฐานสูงมักจะถูกแอบแฝงจากการนำผลผลิตในพื้นที่อื่น และมีมาตรฐานที่ต่ำกว่ามาแอบแฝงเพื่อผลประโยชน์ทางการค้าของเกษตรกรจากพื้นที่นอกชุมชน

4) ปัญหาอุปสรรคในการขาดคนรุ่นใหม่ที่สามารถสืบทอดความรู้ความเข้าใจในเรื่องป่าชุมชน ซึ่งมีผลต่อการดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนโดยตรง เนื่องจากคนรุ่นใหม่ มักจะไม่สนใจในสิ่งดังกล่าว โดยจะพบว่า จำนวนของคนรุ่นใหม่ที่มีความสนใจในสิ่งดังกล่าวมีเพียงร้อยละ 5 เท่านั้น ที่จะกลับคืนสู่ชุมชน

5) ปัญหาซึ่งถือว่าเป็นปัญหาสำคัญและจำเป็นต้องแก้ไขและป้องกันในปัจจุบัน คือ ปัญหาขยะที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวและจะมีผลต่อความยั่งยืนของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอื่น ๆ เนื่องจากที่มาของปัญหาเกิดจากการทิ้งขยะของนักท่องเที่ยว ขณะเดียวกันการจัดการขยะที่ไม่ประสิทธิภาพของชุมชนก็มีผลกระทบต่อระบบนิเวศตามธรรมชาติของป่าชุมชน และยังมีผลต่อสภาพแวดล้อมของชุมชนและสภาพแวดล้อมของสวนเกษตรทั้งที่เป็นสวนเกษตรซึ่งเป็นไม้ดอก ไม้ผล ไร่ นา และพื้นที่ปศุสัตว์ เช่น พื้นที่เลี้ยงหมูป่า และพื้นที่การทำประมงน้ำจืด เป็นต้น

6) ปัญหาและอุปสรรคด้านความพร้อมของแรงงานและบุคลากรในภาคการเกษตรซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ความไม่พร้อมดังกล่าวเกิดจากสาเหตุหลายประการ ได้แก่

6.1) ผู้ดูแลสวนเกษตรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุทำให้ไม่สามารถดูแลได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ทั้งยังไม่มีความรู้และความเข้าใจในการบริหารจัดการสวนเกษตรเชิงท่องเที่ยว เนื่องจากไม่ได้รับการอบรมความรู้ในด้านการจัดการสวนเกษตรเชิงท่องเที่ยวที่มีมาตรฐาน แม้ว่าจะจัดให้มีการไปศึกษาดูงานเพื่อการเรียนรู้ประสบการณ์จากพื้นที่นอกชุมชนในจังหวัดอื่นก็ตาม แต่ก็ยังไม่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้มากนักเนื่องจากมีสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน

6.2) การขาดจิตสำนึกในการบริหารจัดการสวนเกษตรในเชิงการท่องเที่ยวทำให้สวนเกษตรขาดคุณภาพและมาตรฐานในเชิงการท่องเที่ยว นอกจากนี้ การคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเองมากกว่าผลประโยชน์ของชุมชนทำให้ขาดจิตสำนึกของความเป็นชุมชน กอปรกับการอ้างอิงถึงผลประโยชน์ด้านผลงานของบุคลากรจากหน่วยงานภาครัฐซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งต่อความล้มเหลว

ของการมีส่วนร่วมและการให้ความร่วมมือของชุมชน และมีผลต่อความยั่งยืนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรวมทั้งการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ของชุมชน

6.3) การให้เวลาที่ไม่เพียงพอในการเอาใจดูแลสวนเกษตรเชิงท่องเที่ยว เนื่องมาจากการมีภาระอื่น ๆ เช่น การทำนาปลูกข้าว การดูแลพืชสวนรวมทั้งพืชไร่ที่ไม่ได้นำมาเป็นส่วนหนึ่งของสวนเกษตรเพื่อการท่องเที่ยว ทั้งนี้ มาจากการที่เกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงยึดอาชีพการเกษตรกรรมเป็นหลัก

6.4) ปัญหาการขาดแคลนแรงงานในภาคเกษตร เนื่องมาจากกำลังแรงงานส่วนใหญ่อยู่นอกภาคการเกษตร แม้แต่แรงงานซึ่งใช้แรงงานอยู่ในภาคการเกษตรเองก็มักจะนำแรงงานของตนสู่นอกภาคการเกษตร ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการเกษตรเชิงท่องเที่ยวได้อย่างเต็มที่

7) ปัญหาอันเกิดจากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในสวนเกษตรเชิงท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในลักษณะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มักจะมีการเด็ดทำลายหรือสร้างตำหนิแก่พืชพันธุ์ในป่าชุมชน หรือมักจะเด็ดผลผลิตโดยเฉพาะไม้ผล พืชสวน พืชไร่ติดตัวกลับไปเสมอ ทั้งนี้เนื่องจากมีความเห็นว่าผลผลิตทางการเกษตรมีมูลค่าเล็กน้อย แต่ด้วยเหตุที่จำนวนนักท่องเที่ยวที่กระทำสิ่งดังกล่าวมีมากจึงเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดอัตราความสูญเสียโดยเฉพาะความสูญเสียด้านทรัพยากรธรรมชาติและ ความสูญเสียทางเศรษฐกิจของชุมชนในระดับสูง

8) ปัญหาของวิสาหกิจที่เชื่อมโยงและมีความสัมพันธ์กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรธรรมชาติในด้านการรักษามาตรฐานของผลิตภัณฑ์ ซึ่งผ่านการรับรองมาตรฐานจากองค์การอาหารและยา ทั้งนี้ รวมถึงผลผลิตแปรรูปด้านการเกษตร สมุนไพร ซึ่งอุปสรรคด้านการรักษามาตรฐานคุณภาพดังกล่าวเกิดจากการสนับสนุนของภาครัฐในด้านคลังผลิตภัณฑ์ของชุมชนซึ่งมีไม่เพียงพอทำให้เกิดความเสียหายต่อผลผลิตและผลิตภัณฑ์ดังกล่าว และมีผลต่อการกระจายผล ประโยชน์โดยเฉพาะผลประโยชน์ด้านรายได้สู่ชุมชน

9) เนื่องจากชุมชนมีความคิดที่ว่า การสนับสนุนของภาครัฐที่มีต่อชุมชน ชุมชนต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่มีความยุ่งยากทำให้เกิดปัญหาการไม่รวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มของชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งที่มีต่อการพัฒนามาตรฐานคุณภาพของผลผลิตและคุณภาพในการบริการ ดังนั้น ในปัจจุบันจึงมีปรากฏการณ์ต่างคนต่างทำซึ่งทำให้เห็นว่ายังคงมีปรากฏการณ์ของการไม่รวมกลุ่มเพื่อการผลิตและการบริการอยู่ภายในชุมชน

10) ปัญหาที่เกิดจากการไร้ความสามารถในการจัดทำแผนชุมชน ซึ่งปัญหาดังกล่าว นำไปสู่ปัญหาในประเด็นข้างต้น เช่น ปัญหาต่างคนต่างทำ ปัญหาทัศนคติที่ไม่ดีต่อหน่วยงานภาครัฐ ปัญหาการ

ไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐ และปัญหาอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม การไร้ความสามารถในการจัดทำแผนชุมชนและการมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการจัดทำแผนของชุมชนมีสาเหตุจากหลายปัจจัย ได้แก่

10.1) ชุมชนไม่ได้รับความรู้และไม่มีความเข้าใจต่อการจัดทำแผนพัฒนาเพื่อการของบประมาณสนับสนุนเนื่องจากโดยส่วนใหญ่ นโยบายของภาครัฐในความรู้สึกของชุมชนเป็นนโยบายที่เร่งด่วนจนเกินไป ทำให้ชุมชนรู้สึกว่ามีข้อจำกัดด้านเวลาในการจัดทำแผนชุมชน การเปลี่ยนแปลงนโยบายและแผนของภาครัฐทำให้ชุมชนต้องมีภาระหน้าที่เพิ่มขึ้น ในบางกรณีชุมชนต้องยกเลิกแผนชุมชนเดิมและจำเป็นต้องจัดทำแผนชุมชนขึ้นมาใหม่ ข้อจำกัดของการจัดทำแผนชุมชนทำให้ชุมชนไม่สามารถสนองตอบต่อแนวนโยบายและแผนของหน่วยงานภาครัฐได้ โดยเฉพาะการจัดทำแผนแบบบูรณาการที่มักมีระยะเวลาเร่งด่วนและชุมชนไม่ทันได้ตั้งตัว จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความคิดที่ว่า การจัดทำแผนชุมชนเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความยุ่งยากต่อชุมชน

10.2) จากกรณีที่ชุมชนมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการจัดทำแผนชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะการพัฒนาวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อันเป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของจังหวัดนครนายก ทำให้หน่วยงานภาครัฐเองมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อภาคชุมชนเช่นกัน โดยภาครัฐมีทัศนคติที่ว่าวิธีการและแผนที่ชุมชนนำมาใช้เป็นกลไกดำเนินงานและใช้ในการขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐนั้น เป็นวิธีการที่ง่ายเกินไป จนไม่สามารถชี้แจงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่สอดคล้องกับนโยบายภาครัฐได้ จึงไม่สามารถนำงบประมาณมาสนับสนุนในกิจกรรมของชุมชนซึ่งไม่สามารถทำให้เกิดเปลี่ยนแปลงตามเป้าประสงค์ของภาครัฐ ดังนั้น ชุมชนจึงต้องพึ่งพาตนเองเป็นหลัก

10.3) ปัญหาจากการที่หน่วยงานภาครัฐไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของชุมชนได้ ทั้งนี้ มีสาเหตุจาก ประการแรก การเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลตามวาระการปฏิบัติงานของบุคลากรภาครัฐในพื้นที่ ประการที่สอง การที่หน่วยงานภาครัฐมักเปลี่ยนแปลงเป้าหมายของชุมชนให้สอดคล้องต่อเป้าหมายของนโยบายภาครัฐแทนการสนองตอบต่อความต้องการของชุมชน ประการที่สาม ข้อจำกัดของหน่วยงานภาครัฐในด้านบุคลากรที่มีจำนวนคนต่อพื้นที่ความรับผิดชอบมีน้อยทำให้ไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลและสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างทั่วถึง

10.4) ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนและองค์กรชุมชนที่เกิดจากการขาดทรัพยากรและเทคโนโลยีในการดำเนินงาน เช่น เครื่องมือเครื่องใช้สำนักงานโดยเฉพาะเครื่องคอมพิวเตอร์ ความรู้ด้านงานธุรการโดยเฉพาะงานด้านเอกสาร และการจัดทำข้อมูลของชุมชนที่ไม่ถูกต้องตามความเป็นจริง เป็นต้น

4) ความสำคัญและแนวทางในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน

ผู้ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวเชิงเกษตรซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่มีความเห็นว่า คนรุ่นใหม่ต้องการความชัดเจนต่อผลประโยชน์ที่ได้รับ ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ในลักษณะของรายได้ ผลประกอบการลักษณะการให้บริการและการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ รวมทั้งผลประโยชน์ที่มีผลกระทบต่อสังคม ดังนั้น การดึงดูดให้คนรุ่นใหม่กลับคืนสู่ชุมชนคือการสร้างความชัดเจนในสิ่งที่สามารถสนองต่อความต้องการดังกล่าวได้ นอกจากนี้ คนรุ่นใหม่ยังมีความต้องการที่จะทำให้เกิดความยั่งยืนแก่การท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับระบบนิเวศและการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ซึ่งในท้ายที่สุดจะทำให้เกิดการพัฒนารุ่งขึ้นภายในชุมชนของตน

อย่างไรก็ตาม ผู้ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องต่างมีความเห็นพ้องกันถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศคือ ปัญหาด้านความยั่งยืนของวิสาหกิจดังกล่าว เนื่องจากวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะสามารถนำไปสู่การพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ เช่น หากมีการพัฒนาความหลากหลายของระบบนิเวศให้เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบก็จะทำให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวชมธรรมชาติซึ่งจะมีการสอดแทรกกิจกรรมทางวัฒนธรรม ผลผลิตทางการเกษตร และผลผลิตแปรรูปต่าง ๆ

ดังนั้น แนวทางสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาและเป็นแนวทางในการสร้างความยั่งยืนของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงมีทั้งแนวทางซึ่งเป็นความจำเป็นเร่งด่วนในการแก้ไขและป้องกันกับแนวทางเพื่อการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

- 1) แนวทางการแก้ปัญหาที่เกิดจากการทิ้งขยะในแหล่งท่องเที่ยวโดยเฉพาะในสถานที่ที่เป็นธรรมชาติ เช่น ป่าชุมชน แม่น้ำลำธาร รวมทั้งสถานที่ซึ่งจัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติ รวมทั้งชุมชนที่นักท่องเที่ยวเข้าไปพัก ซึ่งปัญหาการทิ้งขยะถือเป็นปัญหาสำคัญอันดับแรกที่ต้องมีแนวทางแก้ไข ทั้งชุมชนและภาคเอกชนที่ประกอบวิสาหกิจท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าว ต้องประสานความร่วมมือเพื่อทำให้เกิดมาตรการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการสร้างและทิ้งขยะของนักท่องเที่ยว เช่น การสร้างกิจกรรมรณรงค์ในการจัดการขยะมูลฝอยสำหรับนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมการปลูกจิตสำนึกให้แก่นักท่องเที่ยวเพื่อสร้างความเข้าใจถึงผลกระทบของขยะมูลฝอยต่อระบบนิเวศในธรรมชาติ การจัดกิจกรรมการรณรงค์เพื่อจัดระเบียบการทิ้งขยะ โดยจัดให้มีการอบรมเพื่อทำความเข้าใจก่อนเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนเพื่อสร้างจิตสำนึกและความตระหนักถึงการปฏิบัติตามกฎกติกาของชุมชนตลอดจนการสร้างกฎระเบียบและวินัยเพื่อให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติร่วมกัน

2) การจัดทำแผนที่และผังชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างละเอียดเพื่อให้ชุมชนมีการดำเนินงานในการจัดกิจกรรมที่ชัดเจน เพื่อทำให้เกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ตามมา โดยเฉพาะการบริหารจัดการโฮมสเตย์ที่มีคุณภาพซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการและความพึงพอใจของผู้บริโภคภายใต้กรอบกติกาของชุมชน ทั้งนี้ รวมถึงที่พักในลักษณะอื่นที่ไม่ใช่โฮมสเตย์ เช่น ที่พักในสวนเกษตรเชิงท่องเที่ยวของสมาชิกในชุมชนแต่ไม่รวมถึงที่พักในลักษณะโรงแรมและรีสอร์ท

3) การพัฒนาป่าชุมชนและการปลูกฝังถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจแก่คนรุ่นใหม่ที่จะเข้ามาประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งสาเหตุของการให้ความสำคัญต่อการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจในเรื่องป่าชุมชนให้แก่คนรุ่นใหม่เพราะเหตุผลที่ว่า ป่าชุมชนเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศซึ่งชุมชนใช้ประโยชน์ทั้งในเชิงเศรษฐกิจและมีความสำคัญด้านวัฒนธรรม ประเพณีและสังคม ทั้งนี้ ป่าชุมชนเป็นสถานที่ที่ชุมชนสามารถบริหารจัดการเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอันจะทำให้เกิดผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ดังนั้น การพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความเข้าใจต่อป่าชุมชน โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ จะทำให้การบริหารจัดการกิจกรรมดังกล่าวของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีมาตรฐานคุณภาพและเกิดความยั่งยืน ซึ่งรูปแบบการพัฒนาและการอนุรักษ์ป่าชุมชนให้เกิดมาตรฐานในเชิงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและประโยชน์เชิงเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน ได้แก่

3.1) การรักษาสภาพของป่าชุมชนให้อุดมสมบูรณ์อยู่เสมอ ด้วยการสร้างมาตรการเพื่อดูแลและป้องกันการลักลอบตัดไม้ของทั้งนายทุนและของสมาชิกชุมชนเอง

3.2) การใช้ประเพณีและวัฒนธรรมเป็นกลไกในการอนุรักษ์ป่าชุมชนอย่างยั่งยืน รวมทั้งการกำหนดกติกาในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน เช่น การเก็บหน่อไม้ การปลูกหวายและพันธุ์พืชอื่น ๆ ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจได้

3.3) การพัฒนาป่าชุมชนโดยปลูกพันธุ์พืชไม้ดอกยืนต้นแซมกับพันธุ์พืชของป่าที่มีอยู่เดิมเพื่อสร้างสีสันให้กับป่าชุมชนและดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศร่วมกับกิจกรรมด้านวัฒนธรรมและกิจกรรมทางศาสนา

3.4) การจัดการพื้นที่ของป่าธรรมชาติออกเป็นพื้นที่ต่าง ๆ (Zoning) สำหรับการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ที่ชัดเจนเพื่อรักษาระบบนิเวศของพื้นที่ป่าไว้ให้สมบูรณ์ สำหรับพื้นที่สวนเกษตรและพื้นที่ของศูนย์การเรียนรู้ก็มีความจำเป็นในการแบ่งพื้นที่สำหรับการท่องเที่ยวและพื้นที่สำหรับประกอบการเกษตรและประกอบการปศุสัตว์โดยมีการแยกออกจากกันเพื่อป้องกันผลกระทบต่อระบบนิเวศและผลผลิตทางการเกษตร

4) การฟื้นฟูและการพัฒนาความรู้เชิงประวัติศาสตร์ชุมชน ซึ่งจำเป็นต้องมีการเชื่อมโยงความรู้ในเชิงประวัติศาสตร์ดังกล่าวเข้ากับหลักฐานเชิงประจักษ์ที่มีอยู่ภายในชุมชน เช่น สิ่งปลูกสร้างเหมือนแร่ สิ่งของ วัดและสถานที่สำคัญอื่น ๆ ที่มีความสำคัญในเชิงประวัติศาสตร์ชุมชน

5) การเตรียมบุคลากรเป้าหมาย ได้แก่

5.1) มีการสรรหากรรมการการท่องเที่ยวชุมชนซึ่งมาจากสมาชิกภายในชุมชน ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนสามารถวางแผนดำเนินการและสามารถตัดสินใจได้ด้วยชุมชนเอง

5.2) จัดเตรียมมัคคุเทศก์ทั้งในระดับผู้ใหญ่และเยาวชนด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วยวิธีการฝึกอบรมและการฝึกหัดเพื่อให้เกิดความรู้ความชำนาญในการเป็นมัคคุเทศก์ระดับชุมชนและเป็นของชุมชน ที่มีความรู้ในสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของชุมชน มีความรู้ถึงจุดเด่นของชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ มีความรู้ในประวัติศาสตร์ชุมชน มีความรักและความเข้าใจต่อการอนุรักษ์ป่าชุมชน

6) พัฒนาวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับชุมชน ให้มีการเชื่อมโยงกับกลุ่มวิสาหกิจต่าง ๆ ทั้งภายในชุมชนและต่างชุมชน เช่น กลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชน รวมทั้งมีการเชื่อมโยงกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวและศูนย์การเรียนรู้ทั้งกับภาคเอกชนและองค์กรพัฒนาเอกชน โดยเฉพาะวิสาหกิจเกษตรเชิงท่องเที่ยว

7) การสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจที่เชื่อมโยงกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและผู้บริโภคในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การสร้างความเข้าใจแก่ผู้ประกอบการซึ่งเป็นเจ้าของผลผลิตทางการเกษตรที่ไม่ได้มาตรฐานจนทำให้เกิดผลกระทบต่อมูลค่าของผลผลิตที่มีคุณภาพและผลกระทบที่มีต่อผลผลิตตามฤดูกาลและมีระยะเวลาสั้น ๆ เช่น มะยงชิด มะปราง ทุเรียน กระท้อนและอื่น ๆ ซึ่งที่ผ่านมากลุ่มผู้ประกอบการมีความพยายามร่วมกันในการสร้างมาตรฐานคุณภาพของผลผลิต โดยมีความพยายามจนประสบผลสำเร็จในการให้ผลผลิตได้รับการรับรองมาตรฐานคุณภาพจากทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศ เช่น มาตรฐานจีไอ (GI) ของผลผลิตมะยงชิดและมะปราง นอกจากนั้น มีความพยายามในการรณรงค์ให้ผลผลิตต่าง ๆ ที่ไปสู่มือผู้บริโภคมีมาตรฐานคุณภาพและได้รับการยอมรับจนทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มต่อผลผลิต แต่การสร้างมูลค่าเพิ่มดังกล่าวต้องอยู่ในระดับที่เหมาะสมและสามารถสร้างความพึงพอใจให้แก่ทั้งผู้บริโภคและผู้ผลิต นอกจากนั้น การสร้างความเข้าใจแก่ผู้บริโภคที่ใช้บริการและซื้อผลผลิตที่มีมาตรฐานคุณภาพนั้น จะกระทำด้วยวิธีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อออนไลน์และการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อทั้งในระดับจังหวัดตำบลและชุมชน

8) การเชื่อมโยงวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนกับภาคส่วนต่าง ๆ และการเชื่อมโยงกับสังคมภายนอกโดยพิจารณาถึงปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ ประการแรก ปัจจัยด้านความสำเร็จในการดำเนินงาน

ด้านวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือการท่องเที่ยวชุมชนที่มีลักษณะโดดเด่นเพื่อเป็นตัวอย่างหรือที่เรียกว่า การชูธง อันจะนำมาซึ่งการจูงใจคนรุ่นใหม่ให้กลับสู่ชุมชนมากขึ้น ทั้งนี้ โดยเชื่อว่าคนรุ่นใหม่ของชุมชนมีความสามารถในการเชื่อมโยงวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ากับสื่อออนไลน์สู่สังคมภายนอก และมีความสามารถในการเชื่อมโยงการค้าเงินงาน รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐได้ดี นอกจากนี้ เครื่องมือพื้นฐานที่จะทำให้เกิดการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวชุมชนนั้นยังคงเป็นสื่อแผ่นพับและโบรชัวร์ รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงสถานที่ต่าง ๆ ได้ เช่น รถโดยสารขนาดเหมาะสม รถบรรทุกขนาดเล็ก (กระบะ) ซึ่งเหมาะกับจำนวนของนักท่องเที่ยวในการเชื่อมโยงไปสู่เครือข่ายวิสาหกิจในพื้นที่ต่าง ๆ และวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนในลักษณะอื่น ประการที่สอง การเชื่อมประสานระหว่างองค์กรทั้งภาครัฐและภาคเอกชนโดยเฉพาะองค์กรปกครองท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวและผลผลิตที่โดดเด่น ออกสู่ผู้บริโภคและนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ ต้องทำให้เกิดความสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวของชุมชนในตำบลต่าง ๆ ได้ทั้งหมดซึ่งจะทำให้เกิดการเชื่อมโยงกับวิสาหกิจอื่นโดยเฉพาะกลุ่มเกษตรเชิงท่องเที่ยวตามมา

9) การสร้างสรรค์กิจกรรมต่าง ๆ สนองตอบต่อนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะกิจกรรมการวิ่งซึ่งมีจำนวนระยะทางที่เหมาะสม เช่น กิจกรรมการวิ่งมินิมาร์พมาราธอนของชุมชนโฮมสเตย์บ้านบุงเข้ ระยะทาง 14 กิโลเมตร ซึ่งเป็นกิจกรรมการวิ่งเพื่อเที่ยวชมทิวทัศน์ สิ่งแวดล้อมของเส้นทางในการวิ่งที่เป็นป่าธรรมชาติ นอกจากนี้ กิจกรรมดังกล่าวยังสามารถเชื่อมโยงไปสู่กิจกรรมทางวัฒนธรรม กิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมเชิงประวัติศาสตร์ได้เป็นอย่างดี

10) การพัฒนาจุดเด่นของชุมชนเพื่อนำมาสร้างให้เกิดอัตลักษณ์ในด้านต่าง ๆ เช่น อัตลักษณ์ในด้านอาหารพื้นบ้าน อัตลักษณ์ในด้านพันธุ์พืชและคุณประโยชน์ของพันธุ์พืชดังกล่าวทั้งในด้านอาหารและยา อัตลักษณ์ของผลผลิตที่เกิดจากชุมชนซึ่งมีลักษณะโดดเด่นเฉพาะตัว เช่น ผ้าถุงพวน เป็นต้น

โดยสรุป แม้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดนครนายก เพิ่งเริ่มเกิดขึ้นได้ไม่นานนัก แต่ก็ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวพอสมควรและสามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางเลือกสำหรับนักท่องเที่ยวที่มีความประสงค์ในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการท่องเที่ยวและการพักผ่อนหย่อนใจ อย่างไรก็ตาม อุปสรรคและปัญหาทั้งในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคตของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศคือ การทำให้เกิดความยั่งยืน และความมีมาตรฐานคุณภาพของผลผลิตและบริการ อันจะนำไปสู่ความยั่งยืน และการเพิ่มมูลค่าวิสาหกิจท่องเที่ยวดังกล่าวซึ่งคำว่ามูลค่าในที่นี้ ไม่ได้หมายถึงมูลค่าทางเศรษฐกิจ

ที่เป็นตัวเงินแต่เพียงอย่างเดียว แต่หมายรวมถึงมูลค่าที่เกิดจากความสอดคล้องด้านคุณค่าของผลผลิตและบริการที่มีคุณภาพและมาตรฐาน

นอกจากนั้น สิ่งที่ดีถือว่าเป็นคุณค่าที่สำคัญต่อการเพิ่มมูลค่าของผลผลิตและบริการของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่

ประการแรก การทำให้เกิดความยั่งยืนในระบบนิเวศทางธรรมชาติของชุมชนแต่ละชุมชน ด้วยวิธีการบริหารจัดการร่วมกันภายใต้ความเข้าใจในสิ่งที่ชุมชนมีอยู่และสิ่งที่ชุมชนต้องการ

ประการที่สอง การสร้างมัคคุเทศก์ชุมชน ด้วยการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจเรื่องราวของชุมชนในอดีตและความรู้ด้านอื่น ๆ ที่สามารถนำไปใช้ในการให้บริการและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการโฮมสเตย์

ประการที่สาม การสร้างผู้นำและผู้ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรุ่นใหม่เพื่อทำให้เกิดการสืบทอดและสามารถพัฒนาวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรวมทั้งการพัฒนาวิสาหกิจที่สามารถเชื่อมโยงเข้าด้วยกันได้

ประการที่สี่ การค้นหาอัตลักษณ์ของชุมชนในด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านอาหาร ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมประเพณี ผลผลิตด้านการเกษตร และผลผลิตแปรรูป เพื่อให้เกิดความโดดเด่นและความเป็นตัวตนของชุมชน

ประการที่ห้า การสร้างคุณภาพและมาตรฐานของผลผลิตและบริการที่ชัดเจนให้ได้รับการยอมรับจากผู้บริโภค

การนำข้อมูลจากการประชุมและสัมมนากลุ่มย่อยเพื่อพิจารณาร่วมกับข้อมูลการทดสอบพฤติกรรม เพื่อประเมินความต้องการจำเป็น จะพบถึงความต้องการที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันและจะเห็นว่าการพิจารณาถึงความยั่งยืนของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นสิ่งสำคัญเบื้องต้นเนื่องจากมีปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความยั่งยืนของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหลายประการ โดยเฉพาะความอ่อนไหวของทรัพยากรป่าชุมชนและพื้นที่ตามธรรมชาติภายในชุมชน และปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งคือ ผลกระทบที่เกิดจากนักท่องเที่ยว

นอกจากการพิจารณาข้อมูลดังกล่าวแล้ว การพิจารณาข้อมูลที่สะท้อนกลับของนักท่องเที่ยวที่มีต่อวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ก็เป็นสิ่งสำคัญต่อแนวทางในการพิจารณาเพื่อสร้างตัวแบบในการสร้างความสามารถต่อการเพิ่มมูลค่าวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในขั้นตอนของสิ้น

4.10 ข้อมูลด้านแรงจูงใจของผู้ใช้บริการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ข้อมูลด้านแรงจูงใจของผู้ใช้บริการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวที่ใช้บริการจากวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ต่าง ๆ จำนวน 100 คน การสัมภาษณ์เป็นการสัมภาษณ์เพื่อสำรวจถึงแรงจูงใจในการเข้าใช้บริการของนักท่องเที่ยว ข้อมูลดังกล่าวจะนำไปใช้วิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลอื่น ๆ ในขั้นตอนของสิ้น

ตารางที่ 4.12 ข้อมูลนักท่องเที่ยวจากวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ต่าง ๆ

ข้อมูลวิสาหกิจ	ภูเกะเหรียญ		ทุ่งนาหมุย		โฮมสเตย์		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
สาริกา	0	0.0	42	42.0	0	0.0	42	42.0
หนองแสง	0	0.0	0	0.0	15	15.0	15	15.0
หินตั้ง	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0
ป่าชะ	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0
ศรีนาวา	31	31.0	0	0.0	12	12.0	43	48.0
รวม	31	31.0	42	42.0	27	27.0	100	100

จากการเก็บข้อมูลจากประชากรตัวอย่างของนักท่องเที่ยวโดยการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญพบว่า ร้อยละ 42.0 เป็นนักท่องเที่ยวที่ใช้บริการของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทุ่งนาหมุย ตำบลสาริกา ร้อยละ 31.0 เป็นนักท่องเที่ยวที่เข้าใช้บริการของศูนย์เรียนรู้ภายใต้เกษตรผสมผสาน ภูเกะเหรียญตำบลศรีนาวา และจากวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโฮมสเตย์ในตำบลหนองแสง (โฮมสเตย์บ้านบุงเข้) ร้อยละ 15.0 โฮมสเตย์ในตำบลศรีนาวา (บ้านครุฑน้อย) ร้อยละ 12.0 ทั้งนี้ มีจำนวนนักท่องเที่ยวที่เป็นเพศชายร้อยละ 55 และเพศหญิงร้อยละ 45.0

ตารางที่ 4.13 จำนวนการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวและการรับทราบจากสื่อต่าง ๆ

การรับทราบจากสื่อต่าง ๆ	จำนวนการท่องเที่ยว							
	มาครั้งแรก		มาก่อนข้างบ่อย		มาบ่อยมาก		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
คนในครอบครัว	4	4.0	6	6.0	4	4.0	14	14.0
แฟน	3	3.0	0	0.0	0	0.0	3	3.0
อินเตอร์เน็ต (เฟซบุ๊กและกูเกิ้ล)	31	31.0	0	0.0	0	0.0	31	31.0

ตารางที่ 4.13

จำนวนการท่องเที่ยว								
การรับทราบ จากสื่อต่าง ๆ	มาครั้งแรก		มาก่อนข้างบ่อย		มาบ่อยมาก		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เพื่อนที่ทำงาน	13	13.0	3	3.0	4	4.0	20	20.0
อินเทอร์เน็ต และ เพื่อนรอบข้าง	6	6.0	0	0.0	0	0.0	6	6.0
สื่อทีวี	3	3.0	0	0.0	0	0.0	3	3.0
มีผู้อื่นแนะนำ	5	5.0	6	6.0	0	0.0	11	11.0
เคยผ่านมา	3	3.0	0	0.0	0	0.0	3	3.0
คนในพื้นที่จึงมาบ่อย	1	1.0	0	0.0	0	0.0	1	1.0
ไม่ตอบ	3	3.0	0	0.0	0	0.0	3	3.0
รวม	72	72.0	15	15.0	13	13.0	100	100

จากตารางพบว่า นักท่องเที่ยวซึ่งเพิ่งมาเป็นครั้งแรกร้อยละ 72.0 มาก่อนข้างบ่อยร้อยละ 15.0 และมาบ่อยมากร้อยละ 13.0 โดยนักท่องเที่ยวทราบจากสื่ออินเทอร์เน็ตมากที่สุดคือร้อยละ 31.0 รองลงไปทราบจากเพื่อนที่ทำงาน คนในครอบครัวและผู้อื่นแนะนำ มีจำนวนร้อยละ 20.0, 14.0 และ 11.0 ตามลำดับ นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวที่ค้นหาข้อมูลเองจากอินเทอร์เน็ตและขณะเดียวกันได้รับการแนะนำจากเพื่อนรอบข้าง มีจำนวนร้อยละ 6.0

ตารางที่ 4.14 เหตุผลของการมาท่องเที่ยวที่สถานที่ท่องเที่ยว

เหตุผลของการมาท่องเที่ยว	จำนวนนักท่องเที่ยว		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
นำครอบครัวมาท่องเที่ยวในสถานที่สวยงามเป็นธรรมชาติ	29	29.0	29	29.0
เที่ยวเพื่อผ่อนคลายในสถานที่ซึ่งเป็นธรรมชาติและใกล้บ้านไม่ไกลจากกรุงเทพ	32	32.0	32	32.0
อยากเรียนรู้การดำน้ำและเพื่อชมธรรมชาติ	3	3.0	3	3.0
เพื่อนชวนจึงมา	17	17.0	17	17.0
ลองเข้ามาเที่ยวชม	7	7.0	7	7.0
มาเพื่อถ่ายรูปกับธรรมชาติ	2	2.0	2	2.0
ใกล้เพื่อน	4	4.0	4	4.0
ไม่ขอแสดงความเห็น	6	6.0	6.0	6.0
รวม	100	100.0	100.0	100.0

จากตารางพบว่า จำนวนนักท่องเที่ยวที่มีจุดประสงค์ในการมาท่องเที่ยวเพื่อผ่อนคลายในสถานที่ซึ่งเป็นธรรมชาติและใกล้บ้านไม่ไกลจากกรุงเทพฯมีจำนวนร้อยละ 32.0 จุดประสงค์เพื่อนำครอบครัวมาเที่ยวในสถานที่เป็นธรรมชาติ ร้อยละ 29.0 และมาเพราะการชักชวนของเพื่อนร้อยละ 17.0 นอกจากนี้ เป็นการลองมาท่องเที่ยวและมาเที่ยวเพื่อการถ่ายรูปกับธรรมชาติร้อยละ 7.0 และ 2.0 ตามลำดับ

สำหรับความชื่นชอบเป็นพิเศษในการเข้าใช้บริการ ณ สถานที่ท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว มีความชื่นชอบสิ่งต่าง ๆ ดังตารางที่ 4.15

ตารางที่ 4.15 เหตุผลและความชื่นชอบเป็นพิเศษในการเข้ามาใช้บริการด้านการท่องเที่ยว

เหตุผลที่ชื่นชอบ	ความชื่นชอบเป็นพิเศษ											
	กิจกรรมท่องเที่ยวชมธรรมชาติซื้อผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรและที่นำ		ผลผลิตการเกษตร		ดอกไม้ไม้ประดับ		อากาศและความเป็นธรรมชาติ		ไม่ตอบ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
มีความเป็นธรรมชาติและมีความรู้สึกผ่อนคลาย	8	8.0	0	0.0	0	0.0	2	2.0	0	0.0	10	10.0
ไม่เคยพบสถานที่แบบนี้จึงชื่นชอบและประทับใจในธรรมชาติอยากมาดูนาข้าวและได้เรียนรู้วิธีทำนา	21	21.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	21	21.0
ไม่มีมลพิษและได้ถ่ายภาพสวยๆ	11	11.0	0	0.0	0	0.0	5	5.0	0	0.0	16	16.0

ตารางที่ 4.15

เหตุผลที่ขึ้น ขอบ	ความขึ้นขอบเป็นพิเศษ											
	กิจกรรมท่องเที่ยวชม ธรรมชาติซื้อผลผลิต ทางการเกษตรและที่นา		ผลผลิต การเกษตร		ดอกไม้ ไม้ประดับ		อากาศและ ความเป็น ธรรมชาติ		ไม่ตอบ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เหมาะกับการ นำครอบครัว มาเที่ยวและ เหมาะกับการ ท่องเที่ยวที่มี ระยะเวลา สั้นๆ	3	3.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	3	3.0
เป็นวิถีดั้งเดิม เป็นธรรมชาติ ความคิดริเริ่ม และดูย้อนยุค	18	18.0	0	0.0	0	0.0	3	3.0	0	0.0	21	21.0
เรียบง่ายไม่ วุ่นวายสงบมี ธรรมชาติ	8	8.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	8	8.0
ใช้งบประมาณ การท่องเที่ยว ต่ำ	8	8.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	8	8.0
เป็นแหล่ง มะยงชิด	0	0.0	4	4.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	4	4.0
ไม่ตอบและ ไม่ออก ความเห็น	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	9	9.0	9	9.0
รวม	77	77.0	4	4.0	0	0.0	10	10.0	9	9.0	100	100.0

จากตารางพบว่า ร้อยละ 77.0 มีความขึ้นขอบเป็นพิเศษคือ กิจกรรมท่องเที่ยวชมธรรมชาติ และซื้อผลผลิตทางการเกษตรและขอบที่นา โดยมีเหตุผลในการมาท่องเที่ยว ได้แก่ ประเด็นเหตุผล ของความเป็นวิถีดั้งเดิมมีความเป็นธรรมชาติมีความคิดริเริ่มและดูย้อนยุค และประเด็นไม่เคยพบ

สถานที่แบบนี้จึงขึ้นชอบและประทับใจในธรรมชาติอยากมาดูนาข้าวและได้เรียนรู้วิถีทำนาซึ่งมีจำนวนเท่ากันคือร้อยละ 21.0 โดยมีประเด็นการไม่มีมลพิษและได้ถ่ายภาพสวย ๆ จำนวนร้อยละ 16.0

ในประเด็นความขึ้นชอบพิเศษอื่น ๆ ได้แก่ ประเด็นความขึ้นชอบในผลผลิตทางการเกษตร และประเด็นความเห็นว่าเป็นแหล่งมรดกโลกมีจำนวนเท่ากันคือ ร้อยละ 4.0 ประเด็นการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีการใช้งบประมาณการท่องเที่ยวต่ำร้อยละ 8.0 ประเด็นความขึ้นชอบอากาศและความเป็นธรรมชาติจำนวนร้อยละ 10.0 สำหรับผู้ไม่ประสงค์แสดงความเห็นมีจำนวนร้อยละ 9.0

ตารางที่ 4.16 สิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการให้ผู้ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศปรับปรุง

สิ่งที่ต้องปรับปรุง	จำนวน	ร้อยละ
มีความเหมาะสมแล้ว	40	40.0
การพูดเพื่อดึงดูดหรือชวนเชิญให้มาเที่ยวอีกครั้ง	5	5.0
ปรับปรุงสถานที่จอดรถ	7	7.0
การปรับปรุงร้านอาหารและการจำหน่ายเครื่องดื่มรองรับนักท่องเที่ยวให้เพียงพอโดยเฉพาะร้านสะดวกซื้อในพื้นที่ชุมชน	5	5.0
ปรับปรุงสะพานซึ่งเป็นทางเดินให้กลมกลืนกับทุ่งนา	7	7.0
แสงสว่างในตอนกลางคืน	8	8.0
ไม่ตอบ	28	28.0
รวม	100	100

ในประเด็น สิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการให้ผู้ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศปรับปรุง จากตารางพบว่า ร้อยละ 40.0 มีความเห็นว่า เหมาะสมแล้วไม่ต้องปรับปรุง ไม่ต้องการแสดงความเห็นร้อยละ 28.0 นอกจากนี้ มีความเห็นว่าต้องการแสงสว่างร้อยละ 8.0 ประเด็นความต้องการให้มีการปรับปรุงสถานที่จอดรถ และประเด็นการอยากให้มีการปรับปรุงสะพานซึ่งเป็นทางเดินให้กลมกลืนกับทุ่งนามีจำนวนร้อยละ 7.0 เท่า ๆ กัน สำหรับในประเด็นความต้องการให้มีการปรับปรุงคำพูดเพื่อชักชวนและเพื่อดึงดูดชวนเชิญให้นักท่องเที่ยวกลับมาท่องเที่ยว และในประเด็นความต้องการให้ปรับปรุงร้านอาหารและการจำหน่ายเครื่องดื่มรองรับนักท่องเที่ยวให้เพียงพอโดยเฉพาะร้านสะดวกซื้อในพื้นที่ชุมชนที่เปิดโฮมสเตย์มีจำนวนนักท่องเที่ยวที่แสดงความเห็นในสองประเด็นดังกล่าวเท่า ๆ กันคือร้อยละ 5.0

ตารางที่ 4.17 สิ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยว ท่องเที่ยวบ่อยครั้งขึ้น

สิ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยว ท่องเที่ยวบ่อยครั้งขึ้น	จำนวน	ร้อยละ
เป็นสถานที่ใกล้กรุงเทพเดินทางสะดวกและมีความชื่นชอบในบรรยากาศที่เป็นธรรมชาติและเหมาะสมกับการถ่ายรูปในสถานที่เป็นธรรมชาติ	75	75.0
ชื่นชอบการถ่ายรูปและใกล้กรุงเทพฯ	7	7.0
ชอบผลผลิตทางการเกษตร สินค้าท้องถิ่นและใกล้กรุงเทพฯ สะดวกในการเดินทางมาซื้อ	4	4.0
เพื่อนชักชวนและพามา	4	4.0
ไม่ตอบ	10	10.0
รวม	100	100.0

จากตารางพบว่า สิ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวคิดว่าเป็นสิ่งที่ตนเองชอบและมาท่องเที่ยวบ่อยครั้ง ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ใกล้กรุงเทพฯ เดินทางสะดวกและมีบรรยากาศที่เป็นธรรมชาติเหมาะสมกับการถ่ายรูปในสถานที่เป็นธรรมชาติ ซึ่งในประเด็นนี้จำนวนผู้แสดงความเห็นมีจำนวนร้อยละ 75.0 ในประเด็นอื่น ๆ ได้แก่ การชอบการถ่ายรูปมีจำนวน ร้อยละ 7.0 สำหรับประเด็นชอบผลผลิตทางการเกษตร สินค้าท้องถิ่นและใกล้กรุงเทพฯ สะดวกในการเดินทางกับประเด็นเพื่อน ๆ ชักชวนและพามา มีจำนวนเท่ากันคือ ร้อยละ 4.0 นอกจากนั้นยังมีผู้ไม่ประสงค์จะแสดงความเห็นจำนวนร้อยละ 10.0

ตารางที่ 4.18 ความต้องการรูปลักษณ์และความเห็นต่อคุณภาพของผลผลิตและบริการ

ความต้องการ รูปลักษณ์ของ ผลผลิตและ บริการ	ความเห็นต่อคุณภาพผลผลิตและบริการ											
	ไม่มีเลย		มีน้อย		มีพอสมควร		มีมาก		มีมากที่สุด		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
น่าสนใจน่าดึงดูด	0	0.0	0	0.0	8	8.0	0	0.0	0	0.0	8	8.0
เหมาะสำหรับคนที่ ชอบจริง ๆ และ ต้องการอยู่กับ ธรรมชาติ	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	5	5.0	5	5.0

ตารางที่ 4.18

ความต้องการ รูปลักษณะของ ผลผลิตและ บริการ	ความเห็นต่อคุณภาพผลผลิตและบริการ											
	ไม่มีเลย		มีน้อย		มีพอสมควร		มีมาก		มีมากที่สุด		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ต้องมีความ หวัหระและต้อง เป็นธรรมชาติ	0	0.0	0	0.0	1	1.0	6	6.0	0	0.0	7	7.0
เป็นกันเองเข้ากับ ธรรมชาติ	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	1	1.0	1	1.0
เหมาะสมอยู่แล้ว	0	0.0	0	0.0	6	6.0	10	10.0	12	12.0	28	28.0
สินค้าควรมีความ สอดคล้องกับ สถานที่หรือ สินค้าพื้นบ้าน	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	4	4.0	4	4.0
ควรมีเอกลักษณ์ มากกว่านี้	0	0.0	0	0.0	1	1.0	0	0.0	0	0.0	1	1.0
บริการดีอยู่แล้ว	0	0.0	0	0.0	0	0.0	7	7.0	0	0.0	7	7.0
ไม่ตอบ	0	0.0	0	0.0	6	6.0	9	9.0	24	24.0	39	39.0
รวม	0	0.0	0	0.0	22	22.0	32	32.0	46	46.0	100	100.0

จากตารางพบว่า ความเห็นต่อคุณภาพผลผลิตและบริการว่ามีมากที่สุดร้อยละ 46.0 มีมาก ร้อยละ 32.0 พอสมควรร้อยละ 22.0 ในประเด็นด้านความต้องการรูปลักษณะของผลผลิตและบริการ นักท่องเที่ยวร้อยละ 28.0 คิดว่าเหมาะสมอยู่แล้ว มีผู้ไม่ประสงค์จะตอบร้อยละ 39.0 เป็นที่น่าสังเกตว่าในกลุ่มผู้ไม่ประสงค์จะตอบในประเด็นความต้องการรูปลักษณะของผลผลิตและบริการ มีความเห็นว่าคุณภาพผลผลิตและบริการมีมากที่สุด มีมากและมีพอสมควรจำนวนร้อยละ 24.0, 9.0 และ 6.0 ตามลำดับ สำหรับในประเด็นอื่น ๆ แม้ว่าจะมีจำนวนน้อยแต่เป็นสิ่งที่น่าสนใจไม่น้อย ประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ ต้องการให้รูปลักษณะของผลผลิตและบริการน่าสนใจและดึงดูดใจ ร้อยละ 8.0 ต้องการให้รูปลักษณะที่ไม่มีมีความหวัหระเป็นธรรมชาติร้อยละ 7.0 และต้องให้มีความเหมาะสมกับผู้ที่ยกขอบอยู่กับธรรมชาติจริง ๆ ร้อยละ 5.0 และควรเป็นสินค้าพื้นเมืองสอดคล้องต่อสถานที่ ร้อยละ 4.0

ตารางที่ 4.19 ความพอใจในมาตรฐานและความต้องการในบริการ

ความต้องการ ในบริการ	ความพอใจต่อมาตรฐานบริการ													
	ไม่พอใจ		พอใจเล็กน้อย		พอใจพอสมควร		พอใจมาก		พอใจมากที่สุด		ไม่ตอบ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
หมวดสำหรับ กันแดด	0	0.0	0	0.0	3	3.0	0	0.0	2	2.0	0	0.0	5	5.0
อยากเรียนรู้ การใช้ชีวิตคน ท้องถิ่น	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	5	5.0	0	0.0	5	5.0
ไม่มีเพราะขึ้น ขอบในระดับ หนึ่ง	0	0.0	0	0.0	0	0.0	6	6.0	2	2.0	0	0.0	8	8.0
สินค้าควรเข้า กับพื้นที่และมี ความเป็น ธรรมชาติ	0	0.0	0	0.0	0	0.0	3	3.0	4	4.0	0	0.0	7	7.0
สาธิตการทำ นา	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	5	5.0	0	0.0	5	5.0
ความเป็น ธรรมชาติ มากกว่านี้	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	5	5.0	0	0.0	5	5.0
ความมีเอกลักษณ์	0	0.0	0	0.0	1	1.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	1	1.0
ของที่ระลึก	0	0.0	0	0.0	6	6.0	0	0.0	1	1.0	0	0.0	7	7.0
อยากได้ร้าน ค้ามากขึ้น	0	0.0	0	0.0	4	4.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	4	4.0
แสงสว่าง	0	0.0	0	0.0	0	0.0	3	3.0	0	0.0	0	0.0	3	3.0
การมีบริการ เพิ่มขึ้น	0	0.0	0	0.0	4	4.0	4	4.0	0	0.0	0	0.0	8	8.0
เหมาะสม	0	0.0	0	0.0	4	4.0	4	4.0	0	0.0	0	0.0	8	8.0
ไม่ตอบ	0	0.0	0	0.0	5	5.0	3	3.0	25	25.0	1	1.0	34	34.0
รวม	0	0.0	0	0.0	27	27.0	23	23.0	49	49.0	1	1.0	100	100.0

จากตารางพบว่า นักท่องเที่ยวมีความพอใจต่อมาตรฐานการบริการมากที่สุดคือร้อยละ 49.0 ในจำนวนนี้เป็นนักท่องเที่ยวที่ไม่แสดงความเห็นต่อความต้องการให้บริการร้อยละ 34.0 รองลงมาพอใจต่อมาตรฐานการบริการพอสมควรและมากร้อยละ 27.0 และ 23.0 ตามลำดับ สำหรับจำนวน

นักท่องเที่ยวที่แสดงความเห็นในประเด็นความต้องการในการบริการ 3 ประเด็นโดยมีจำนวนร้อยละ 8.0 เท่า ๆ กัน คือ ต้องการให้มีบริการเพิ่มขึ้น มีความเหมาะสมแล้ว และมีความชื่นชอบในระดับหนึ่ง จึงไม่ต้องการสิ่งใด ๆ เพิ่มเติม ในประเด็นความต้องการให้มีสินค้าที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่และมีความเป็นธรรมชาติและต้องการของที่ระลึกมีจำนวนร้อยละ 7.0 เท่ากัน ประเด็นความต้องการในการบริการ 4 ประเด็น ได้แก่ ต้องการหมวกไว้กันแสงแดด ต้องการเรียนรู้ชีวิตของคนท้องถิ่น ต้องการให้มีการสาธิตการทำนา และต้องการให้ความเป็นธรรมชาติมากกว่าที่เป็นอยู่ มีจำนวนเท่า ๆ กัน คือร้อยละ 5.0 นอกจากนี้ มีความต้องการอยากให้มีร้านค้าเพิ่มขึ้น ความต้องการความแสงสว่างและความเป็นเอกลักษณ์ในการบริการมากกว่าที่เป็นอยู่มีจำนวนร้อยละ 1.0 ร้อยละ 3.0 และร้อยละ 4.0 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.20 ความต้องการในการปรับปรุงกิจกรรม ผลผลิตและสินค้าชุมชน

สิ่งที่ต้องปรับปรุง	ความต้องการให้ผู้ประกอบการปรับปรุง											
	ไม่ต้องปรับปรุง		ปรับปรุงเล็กน้อย		น่าจะปรับปรุงพอสมควร		ปรับปรุงมาก		ปรับปรุงมากที่สุด		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การแนะนำเชิญชวนและการบริการ	5	5.0	5	5.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	10	10.0
ควรมีกิจกรรมหรือการเรียนรู้แนะนำ	0	0.0	1	1.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	1	1.0
ปรับปรุงสะพาน	0	0.0	5	5.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	5	5.0
ทางเดินและป้าย	1	1.0	4	4.0	1	1.0	0	0.0	0	0.0	6	6.0
หลุมป่อและที่จอดรถ	0	0.0	0	0.0	1	1.0	0	0.0	0	0.0	1	1.0
ทางเดินและที่ถ่ายรูป	0	0.0	0	0.0	4	4.0	0	0.0	0	0.0	4	4.0
แสงสว่าง	4	4.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	4	4.0
ไม่มีสิ่งที่ต้องปรับปรุง	65	65.0	4	4.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	69	69.0
รวม	75	75.0	19	19.0	6	6.0	0	0.0	0	0.0	100	100.0

จากตารางพบว่า ประเด็นความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อความต้องการให้ผู้ประกอบการปรับปรุงผลผลิตและสินค้าชุมชน ร้อยละ 75.0 มีความคิดเห็นว่าจะไม่ต้องปรับปรุง และไม่มีสิ่งที่จะต้องปรับปรุงร้อยละ 65.0 ต้องการให้ปรับปรุงเล็กน้อยร้อยละ 19.0 โดยมีสิ่งที่ต้องการให้ปรับปรุง ได้แก่ การแนะนำเชิญชวนและการบริการร้อยละ 10.0 ทางเดินและป้ายร้อยละ 6.0 ปรับปรุงสะพานร้อยละ 5.0 ปรับปรุง ปรับปรุงทางเดินสถานที่ถ่ายรูป และแสงสว่าง ร้อยละ 4.0 เท่า ๆ กัน มีร้อยละ 1.0 เท่านั้นที่ต้องการให้ปรับปรุงที่จอดรถและทางที่เป็นหลุมเป็นบ่อ

ตารางที่ 4.21 เหตุผลของการกลับมาซื้อผลผลิต สินค้าชุมชนและการใช้บริการในครั้งต่อไป

เหตุผลที่กลับ มาใช้บริการ	การมาใช้บริการในครั้งต่อไป													
	จะไม่มาอีก		จะมาเมื่อมี โอกาส		จะกลับมาอีกครั้ง		จะมาอีกแน่นอน		ต้องมาอีกแน่นอน		ไม่ตอบ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เคยพาครอบครัวมาและใกล้กรุงเทพฯ	0	0.0	2	2.0	0	0.0	0	0.0	6	6.0	0	0.0	8	8.0
สถานที่น่าอนุรักษ์	0	0.0	4	4.0	0	0.0	0	0.0	3	3.0	0	0	7	7.0
เป็นบ้าน ๆ และธรรมชาติ	0	0.0	5	5.0	0	0.0	1	1.0	0	0.0	0	0.0	6	6.0
เรียนรู้การดำนาและเก็บภาพทิวทัศน์สวยๆ	0	0.0	5	5.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	5	5.0
เป็นที่ท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติและไม่ใช่ไกลจากกรุงเทพฯ มาง่าย	0	0.0	2	2.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	2	2.0
ใกล้กรุงเทพฯ ง่ายต่อการนำครอบครัวมาเที่ยว	0	0.0	1	1.0	0	0.0	0	0.0	5	5.0	0	0.0	6	6.0
ใกล้บ้านและอยากดูนาข้าว	0	0.0	0	0.0	5	5.0	6	6.0	1	1.0	0	0.0	12	12.0
ประทับใจถ้ามีโอกาสจะมาอีก	0	0.0	11	11.0	3	3.0	6	6.0	0	0.0	0	0.0	20	20.0

ตารางที่ 4.21

เหตุผลที่กลับ มาใช้บริการ	เหตุผลที่มาใช้บริการ													
	จะไม่มาอีก		จะมาเมื่อมี โอกาส		จะกลับมาอีกครั้ง		จะมาอีกแน่นอน		ต้องมาอีกแน่นอน		ไม่ตอบ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน
ใกล้บ้านราคา เหมาะสมค่า บริการไม่แพง	0	0.0	13	13.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	13	13.0
สวย	0	0.0	1	1.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	1	1.0
อยากดูข้าว งอกงาม	0	0.0	1	1.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	1	1.0
บริการดีและ สงบเงียบ	0	0.0	0	0.0	0	0.0	4	4.0	0	0.0	0	0.0	4	4.0
หากเพื่อนมาก็ จะมาอีก	0	0.0	0	0.0	4	4.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	4	4.0
มาสนับสนุน เกษตรกรผู้ ผลิต	0	0.0	4	4.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	4	4.0
ใกล้บ้านใกล้ เพื่อนเหมาะแก่ การพักผ่อน	0	0.0	4	4.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	4	4.0
ไม่ตอบ	0	0.0	1	1.0	1	1.0	0	0.0	0	0.0	1	1.0	3	3.0
รวม	0	0.0	54	54.0	13	13.0	17	17.0	15	15.0	1	1.0	100	100.0

จากตารางพบว่า นักท่องเที่ยวคิดว่าจะกลับมาใช้บริการในครั้งต่อไปเมื่อมีโอกาสร้อยละ 54.0 จะกลับมาอีกแน่นอนร้อยละ 17.0 ต้องมาอีกแน่นอนร้อยละ 15.0 จะกลับมาอีกครั้งหนึ่งร้อยละ 13.0 และมีผู้ไม่ประสงค์จะตอบร้อยละ 1.0 ทั้งนี้ การให้เหตุผลของการกลับมาใช้บริการ ได้แก่ ความประทับใจร้อยละ 20.0 ใกล้บ้านราคาเหมาะสมค่าบริการไม่แพงร้อยละ 13.0 ใกล้บ้านและอยากมาดูนาข้าวร้อยละ 12.0 เคยพาครอบครัวมาเที่ยวและอยู่ใกล้กรุงเทพฯ ร้อยละ 8.0 สถานที่น่าอนุรักษ์ร้อยละ 7.0 ความเป็นบ้าน ๆ ร้อยละ 6.0 มาเพื่อเรียนรู้การดำนาและเก็บภาพทิวทัศน์สวย ๆ ร้อยละ 5.0 นอกจากนั้นยังมีเหตุผลอื่น ๆ อีกร้อยละ 4.0 เท่า ๆ กัน คือ บริการดีและสงบเงียบ มากับเพื่อน ๆ มาสนับสนุนผลผลิตทางการเกษตร และใกล้บ้านใกล้เพื่อนเหมาะแก่การพักผ่อน มีผู้ไม่ประสงค์จะตอบร้อยละ 3.0

โดยสรุป แรงจูงใจที่ทำให้นักท่องเที่ยวสนใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ ความเป็นธรรมชาติของพื้นที่ชุมชน และการดำรงรักษาไว้ซึ่งวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน แม้ว่าจะมีความต้องการในสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ร้านสะดวกซื้อ เนื่องจากต้องการสิ่งของเพื่ออำนวยความสะดวกของตน และสินค้าที่จำเป็นอื่น ๆ แต่ก็มีความต้องการของนักท่องเที่ยวส่วนเพียงส่วนน้อย นอกจากนี้ ปัจจัยที่เป็นแรงจูงใจสำคัญในการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวคือ ความสะดวกในการเดินทางและความสามารถในการทำความเข้าใจในรายละเอียดของสถานที่ท่องเที่ยวจากสื่อต่าง ๆ เช่น สื่อออนไลน์ เพื่อน คนในครอบครัว เป็นต้น ทำให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักสถานที่ท่องเที่ยวได้มากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม สิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการให้ปรับปรุง คือ ประการแรก ระบบสาธารณูปโภค โดยเฉพาะความสว่างของไฟฟ้าและการปรับปรุงถนนในพื้นที่ของชุมชน ประการที่สอง การจูงใจด้วยถ้อยคำเพื่อให้เกิดความประทับใจและเพื่อให้นักท่องเที่ยวกลับมาใช้บริการในครั้งต่อไป ประการที่สาม การสร้างและการดำเนินกิจกรรมให้แก่นักท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนและสามารถเรียนรู้ในสิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการเรียนรู้จากชุมชนได้

สิ่งที่นักท่องเที่ยวแสดงความคิดเห็นทำให้พบว่า มีการเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวและวิสาหกิจในพื้นที่ต่าง ๆ เข้าด้วยกันซึ่งแสดงให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวไม่ได้มุ่งหวังที่จะท่องเที่ยวเพียงสถานที่ใดสถานที่หนึ่งแต่มีความตั้งใจในการท่องเที่ยวหลาย ๆ สถานที่ ดังนั้น กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงต้องมีลักษณะของการเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน

4.11 การพัฒนาความสามารถต่อการเพิ่มมูลค่าของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในขั้นตอนสินค้า

การสร้างตัวแบบในขั้นตอนสินค้า (Lean) จากการประเมินความต้องการจำเป็นของสมาชิกชุมชนในพื้นที่ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนที่เชื่อมโยงกับวิสาหกิจดังกล่าว รวมทั้งผู้ประกอบการเกษตรเชิงท่องเที่ยวซึ่งเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งในขั้นตอนนี้ เป็นการนำข้อมูลซึ่งผ่านการวิเคราะห์ในขั้นตอนต่าง ๆ ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลจากการค้นหาพฤติกรรมความคาดหวังของสมาชิกชุมชนตามกรอบของสมมติฐานที่กำหนดขึ้นจากการสำรวจขั้นพื้นฐานจนสามารถกำหนดข้อเสนอเชิงค่านิยมและสามารถสร้างผลผลิตของกิจกรรมความต้องการขั้นต่ำ (Minimum Viable Product) และได้นำไปทดสอบพฤติกรรมของสมาชิกชุมชนในพื้นที่ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งการทดสอบพฤติกรรมดังกล่าว เป็นการทดสอบพฤติกรรมความต้องการของกลุ่มสมาชิกชุมชนที่เชื่อมโยงกับรายละเอียดของกิจกรรมในการประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การประกอบการเกษตรเชิงท่องเที่ยวและวิสาหกิจชุมชนจนสามารถ

ประเมินความต้องการจำเป็นของสมาชิกชุมชนในพื้นที่ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้เป็นข้อสรุปในระดับหนึ่ง

ข้อมูลที่ได้จากข้อสรุปของการทดสอบพฤติกรรมความต้องการของกลุ่มสมาชิกชุมชน จะได้นำมาพิจารณาพร้อมกับ 1) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากผู้ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจที่เชื่อมโยงเกี่ยวข้อง 2) ผลการวิเคราะห์ที่ได้จากข้อมูลการประชุมสัมมนากลุ่มย่อยและ 3) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสะท้อนกลับของนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ ในขั้นตอนสิ้นจะเป็นการนำเนื้อหาข้อมูลดังกล่าวมาทำการวิเคราะห์เทียบเคียงและเปรียบเทียบในรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อพิจารณาจัดทำตัวแบบการพัฒนาความสามารถต่อการเพิ่มมูลค่าวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อไป

ตารางที่ 4.22 การเปรียบเทียบข้อมูลเพื่อสร้างผลผลิตสนองความต้องการของชุมชน

ข้อมูลจากการทดสอบพฤติกรรมความต้องการจำเป็น	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้ประกอบการวิสาหกิจ	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการประชุมสัมมนากลุ่มย่อย	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสะท้อนกลับของนักท่องเที่ยว
1. การแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการน้ำและดิน 2. การประชาสัมพันธ์เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว 3. ความต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยวและกลุ่มวิสาหกิจต่าง ๆ 4. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แสวงหาความรู้และประสบการณ์เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาและปรับปรุงวิสาหกิจ ผ่านกลุ่มแปรรูป กลุ่มทำอาหารกลุ่ม อสม. 5. ความต้องการสนับสนุนด้านความรู้และ	1. วิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการจัดกิจกรรมชมธรรมชาติโดยใช้ระบบนิเวศที่มีอยู่ตามธรรมชาติเป็นปัจจัยหลักอย่างมีคุณภาพและมีคุณค่า 2. ลักษณะการบริหารจัดการพื้นที่เพื่อผลิตผลผลิตทางการเกษตร การเผยแพร่ความรู้และประสบการณ์ในการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต มีการนำวิถีการผลิตทางการเกษตรโดยเฉพาะการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรมาเผยแพร่ต่อผู้ที่ต้องการความรู้และประสบการณ์เพื่อความสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ 3. ลักษณะการมีส่วนร่วมใน	1. การทำให้เกิดความยั่งยืนในระบบนิเวศทางธรรมชาติของชุมชนแต่ละชุมชนด้วยวิธีการบริหารจัดการร่วมกันภายใต้ความเข้าใจในสิ่งที่ชุมชนมีอยู่และสิ่งที่ชุมชนต้องการ 2. การสร้างมัคคุเทศน์ชุมชนด้วยการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจเรื่องราวของชุมชนในอดีตและความรู้ด้านอื่น ๆ ที่สามารถนำไปใช้ในการให้บริการและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการโฮมสเตย์ 3. การสร้างผู้นำและผู้ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรุ่นใหม่เพื่อสามารถพัฒนาวิสาหกิจ	1. ต้องมีความเป็นธรรมชาติของพื้นที่ชุมชน และการดำรงรักษาไว้ซึ่งวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน 2. มีสิ่งของเพื่ออำนวยความสะดวกของตนเองและสินค้าที่จำเป็น 3. มีความสะดวกในการเดินทางและความสามารถในการทำความเข้าใจในรายละเอียดของสถานที่ท่องเที่ยวจากสื่อต่าง ๆ 4. การปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคโดยเฉพาะความสว่างของไฟฟ้าและการปรับปรุงถนนในพื้นที่ของชุมชน 5. การใช้ถ้อยคำเพื่อให้เกิดความประทับใจและเพื่อให้นักท่องเที่ยวกลับ

ตารางที่ 4.22

ข้อมูลจากการทดสอบพฤติกรรมความต้องการจำเป็น	ข้อมูลจากผู้ประกอบการวิสาหกิจ	ข้อมูลจากการประชุมสัมมนาในกลุ่มย่อย	ข้อมูลจากการสะท้อนกลับของนักท่องเที่ยว
<p>ด้านอื่น ได้แก่ การปรับปรุงดิน พันธุ์พืช การรักษาผลผลิต การกำจัดแมลงด้วยวิธีปลอดภัยและการปรับปรุงถนน และวิสาหกิจการทำกาแฟสด</p> <p>6. การสนับสนุนด้านกลไกที่สามารถเข้าถึงและการใช้ทรัพยากรชุมชน ได้แก่ กลไกที่สามารถเข้าถึงและการใช้ทรัพยากรชุมชน ข้อบังคับห้ามการใช้สารเคมีกับพืชผักสวนครัว พัฒนาระบบสาธารณสุขภาค เงื่อนไขการจำหน่ายผลผลิต</p> <p>7. การพัฒนาคุณภาพผลผลิต เช่น เทคนิควิธีการเพิ่มผลผลิตไม้ผล คุณภาพและปริมาณที่สม่ำเสมอของผลผลิต</p> <p>8. การพัฒนาเครือข่ายและความร่วมมือจากภาคีต่าง ๆ การเชื่อมโยงเพื่อกระจายผลผลิต การได้รับการสนับสนุนด้านการเงิน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้</p>	<p>การจัดการเพื่อการดำเนินงานโดยเฉพาะการมีส่วนร่วมเพื่อทำให้เกิดความเข้มแข็งของการประกอบ</p> <p>การเกษตรเชิงท่องเที่ยวและเกษตรเชิงพาณิชย์</p> <p>4. การใช้การเกษตรและผลผลิตทางการเกษตรเป็นปัจจัยหลักโดยมีการนำลักษณะเด่นของผลผลิตซึ่งได้ดำเนินการผ่านกระบวนการขององค์กรที่เข้มแข็งจนทำให้เกิดมาตรฐานและเกิดลักษณะที่แตกต่างจากมาตรฐานทั่ว ๆ ไป เช่น รสชาติ ลักษณะทางกาย และความปลอดภัยจากสารเคมี เพื่อยกระดับมูลค่าและคุณค่าของผลผลิตให้เกิดการยอมรับจากผู้บริโภคและนักท่องเที่ยว</p> <p>5. การให้บริการด้านความรู้ในวิถีชุมชน การเรียนรู้วัฒนธรรมและประวัติของชุมชน การบริการผลผลิตทางการเกษตรและผลผลิตการแปรรูป</p> <p>6. มีแนวทางในการดำเนินงานซึ่งไม่อาจหลีกเลี่ยงการประสานเชื่อมโยงกับชุมชนการเกษตรที่มีแนวคิดเดียว</p>	<p>ท่องเที่ยวเชิงนิเวศรวมทั้งการพัฒนาวิสาหกิจที่สามารถเชื่อมโยงเข้าด้วยกันได้</p> <p>4. การค้นหาอัตลักษณ์ของชุมชนในด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านอาหาร ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมประเพณี ผลผลิตด้านการเกษตรและผลผลิตแปรรูปเพื่อให้เกิดความโดดเด่นและความเป็นตัวตนของชุมชน</p> <p>5.การสร้างคุณภาพและมาตรฐานของผลผลิตและการบริการที่ชัดเจนให้ได้รับการยอมรับของผู้บริโภค</p>	<p>มาใช้บริการในครั้งต่อไป</p> <p>6. การสร้างและการดำเนินกิจกรรมให้แก่นักท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน และสามารถเรียนรู้ในสิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการเรียนรู้จากชุมชนได้</p> <p>7. มีบรรยากาศที่เป็นธรรมชาติเหมาะสมกับการถ่ายภาพสวยๆ ในสถานที่เป็นธรรมชาติและไม่มีมลพิษ</p> <p>8. ขึ้นขอความเป็นวิถีดั้งเดิมมีวัฒนธรรมชาติ</p> <p>9. มีความคิดริเริ่มและดูย้อนยุคขึ้นขอและมีความประทับใจ</p> <p>10. ต้องการเรียนรู้วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมและวิธีการทำนา</p>

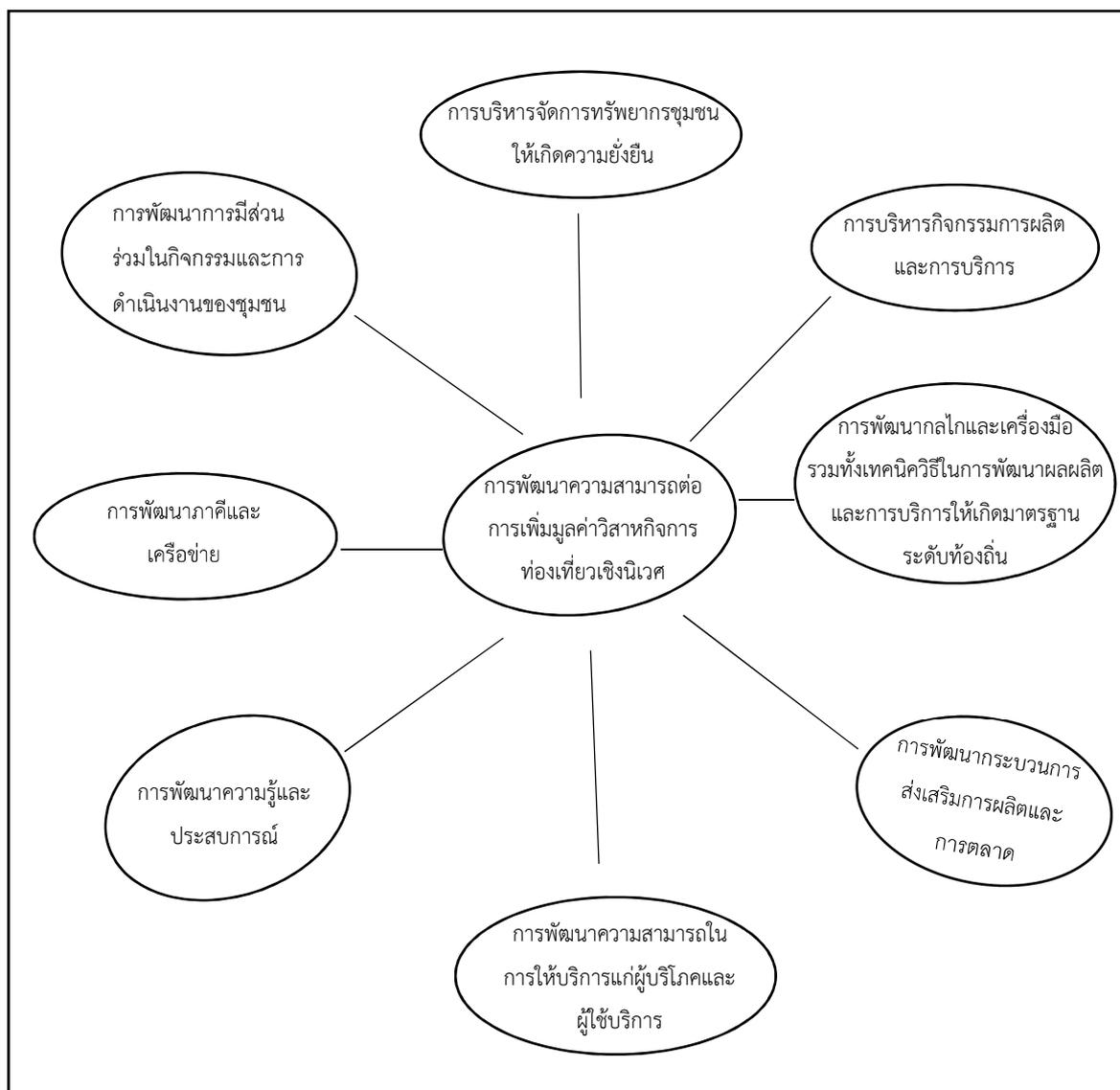
ตารางที่ 4.22

ข้อมูลจากการทดสอบพฤติกรรมความต้องการจำเป็น	ข้อมูลจากผู้ประกอบการวิสาหกิจ	ข้อมูลจากการประชุมสัมมนาในกลุ่มย่อย	ข้อมูลจากการสะท้อนกลับของนักท่องเที่ยว
<p>และการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาผลผลิต</p> <p>9. การตอบสนองต่อการปรับปรุงขั้นตอนการผลิตในแต่ละขั้นตอน ได้แก่</p> <p>1) การนำทรัพยากรทั้งภายในชุมชนและทรัพยากรที่เป็นวัตถุดิบจากภายนอกชุมชนมาบริหารจัดการ</p> <p>2) การจัดการด้านคลังเก็บวัตถุดิบซึ่งเป็นผลผลิตทางการเกษตร</p> <p>3) การแปรรูปผลผลิตและการนำทรัพยากรในชุมชนมาใช้ประโยชน์</p> <p>4) บรรจุภัณฑ์ที่ไม่มี ความซับซ้อนมีรูปแบบง่าย ๆ</p> <p>5) การจัดจำหน่าย</p> <p>6) การส่งเสริมการตลาดเพื่อสร้างแรงจูงใจ</p> <p>10. วิธีการเชื่อมโยงกับตลาดด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น สื่อออนไลน์ การติดต่อด้วยเครื่องมือสื่อสาร การคมนาคม</p>	<p>กัน โดยเฉพาะสมาชิกชุมชนที่ประกอบการเกษตรอินทรีย์และเกษตรผสมผสาน ทำให้ต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของชุมชนและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย</p> <p>7. ความอ่อนไหวของทรัพยากรป่าชุมชนและพื้นที่ตามธรรมชาติภายในชุมชนและวิธีการสร้างความยั่งยืน</p>		

ตารางที่ 4.22

ข้อมูลจากการทดสอบพฤติกรรมความต้องการจำเป็น	ข้อมูลจากผู้ประกอบการวิสาหกิจ	ข้อมูลจากการประชุมสัมมนากลุ่มย่อย	ข้อมูลจากการสะท้อนกลับของนักท่องเที่ยว
การติดต่อโดยตรง 11. การพิจารณาความต้องการและการให้ความสำคัญต่อผู้บริโภค 11.1) ความต้องการความรู้เพื่อวัตถุประสงค์ ได้แก่ 1) เชื่อมโยงวิสาหกิจอื่น ๆ 2) การนำความรู้ไปถ่ายทอดให้คนรุ่นต่อไป 3) ประยุกต์เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ เป็นรายได้เสริม			

จากตารางการเปรียบเทียบข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ ทั้ง 4 ลักษณะ พบว่า สมาชิกในพื้นที่ชุมชนซึ่งประกอบการเกษตร การเกษตรเชิงท่องเที่ยว วิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่างมีความต้องการเพื่อพัฒนาไปสู่ความสามารถดังกล่าว ทั้งนี้ เมื่อนำข้อมูลเข้าสู่ขั้นตอนสิ้น (การวิเคราะห์แบบบูรณาการโดยนำข้อมูลมาพิจารณาด้วยการอ้างอิงและสนับสนุนกันและกัน) จะสามารถสร้างตัวแบบของความต้องการจำเป็นในการพัฒนาความสามารถต่อการเพิ่มมูลค่าวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การเพิ่มมูลค่าวิสาหกิจชุมชนที่เกี่ยวข้อง การเพิ่มมูลค่าด้านภูมิปัญญาและทรัพยากรภายในชุมชนและท้องถิ่น ได้ดังภาพที่ 4.3

ภาพที่ 4.3 ตัวแบบผลผลิตความต้องการจำเป็นในการพัฒนาความสามารถต่อการเพิ่มมูลค่าวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

4.12 ผลผลิตของกิจกรรมเพื่อสนองต่อความต้องการจำเป็น

ภาพที่ 4.3 แสดงถึงผลผลิตสนองความต้องการจำเป็นที่สมาชิกชุมชนในพื้นที่ชุมชนซึ่งมีการประกอบวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งนี้ ผลผลิตที่ได้จากการพิจารณาตามขั้นตอนที่แสดงสามารถตอบสนองต่อสมาชิกชุมชนได้ตามความต้องการที่เป็นจริง โดยได้แสดงรายละเอียดของผลผลิตของกิจกรรมที่สามารถชี้วัดประเด็นผลผลิตดังกล่าวได้ดังนี้

- 1) การบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนให้เกิดความยั่งยืน ได้แก่

1.1) ความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพ เพื่อการประกอบการ โดยเฉพาะทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรดิน ทรัพยากรป่าชุมชน ทรัพยากรทุนทางสังคม ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการประกอบการเกษตรและประกอบการวิสาหกิจโสมสแตย์อันเป็นส่วนหนึ่งของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1.2) การสร้างความรู้ ความเข้าใจในการแก้ไขปัญหาดินเปรี้ยว ดินเสีย เพื่อการฟื้นฟูดินให้สามารถใช้ในการประกอบการเกษตรได้อย่างเต็มที่

1.3) การสร้างความสามารถในการจัดการทรัพยากรน้ำ โดยวิธีการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำ การแบ่งปันทรัพยากรน้ำ การรักษาและอนุรักษ์แหล่งต้นน้ำให้เป็นไปตามธรรมชาติ และการผลักดันให้เกิดการสนับสนุนจากภาครัฐในด้านทรัพยากรน้ำสำหรับบริโภคและอุปโภค

1.4) การสร้างความสามารถในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนเพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในเชิงเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน

1.5) การสร้างความสามารถในการจัดการทุนทางสังคมของชุมชน ได้แก่ วัฒนธรรมชุมชน วิธีการดำรงชีวิตแบบดั้งเดิมของชุมชนวิธีการในการประกอบอาชีพ โดยไม่มีการปรับเปลี่ยนแต่งให้ผิดแผกไปจากเดิม

1.6) การสร้างผู้นำและผู้ประกอบการรุ่นใหม่เพื่อทำให้เกิดการสืบทอดและสามารถพัฒนาวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรวมทั้งการพัฒนาวิสาหกิจที่สามารถเชื่อมโยงเข้าด้วยกันได้

2) ความสามารถในการบริหารกิจกรรมการผลิตและการบริการ

2.1) การพัฒนาความเชื่อมโยงวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ การประกอบการเกษตรธรรมชาติ การเกษตรเชิงท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างกิจกรรมที่เป็นความร่วมมือในลักษณะภาคีสวนเกษตร วิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากชุมชนต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อพัฒนาผลผลิตไปสู่ความเป็นมาตรฐาน

2.2) การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพคำนึงถึงผลกระทบต่อธรรมชาติ คำนึงถึงความต้องการ ความพึงพอใจและความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว กิจกรรมดังกล่าว ได้แก่ กิจกรรมการชมธรรมชาติด้วยการปั่นจักรยาน การวิ่งมาราธอน การเดินเท้าท่องเที่ยวชมธรรมชาติในป่าชุมชน และกิจกรรมอื่น ๆ ของชุมชน

2.3) การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรม เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมนอกเหนือจากการเที่ยวชมธรรมชาติ ได้แก่ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ กิจกรรมการปฏิบัติธรรมในศาสนสถานของชุมชน รวมถึง

การจัดทำแผนดำเนินงานกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการเกษตรเชิงท่องเที่ยวเข้าด้วยกันทั้งนี้ มีการพัฒนาการจัดทำแผนที่การท่องเที่ยวชุมชนโดยชุมชน

2.4) การพัฒนากิจกรรมการผลิต ผลผลิตและบริการให้เกิดมาตรฐานคุณภาพ ได้แก่

- 1) มาตรฐานคุณภาพผลผลิตการเกษตรปลอดภัย
- 2) มาตรฐานคุณภาพผลผลิตแปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตร
- 3) มาตรฐานการบริการโฮมสเตย์และที่พักที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันให้เกิดคุณภาพด้านความสะอาด ถูกสุขอนามัยแต่ยังคงวิถีชีวิตของชุมชนโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงและแต่งเติม
- 4) การพัฒนาเครือข่ายของกลุ่มต่าง ๆ ทั้งกลุ่มอาชีพและกลุ่มวิสาหกิจ เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมการดำเนินการกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กลุ่มดังกล่าว ได้แก่ กลุ่มผลิตภัณฑ์สินค้าท้องถิ่น รวมทั้งกลุ่ม อสม. เพื่อการดูแลสุขภาพทั้งของคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว ตลอดจนกลุ่มร้านค้าที่บริการแก่สมาชิกชุมชนและนักท่องเที่ยว

3) การพัฒนาเทคโนโลยีและเครื่องมือรวมทั้งเทคนิควิธีในการพัฒนาผลผลิตและบริการให้เกิดมาตรฐานคุณภาพระดับท้องถิ่น ได้แก่

- 3.1) การสร้างข้อตกลงและระเบียบร่วมกัน ดังนี้
 - 1) ข้อตกลงในการห้ามและเลิกใช้สารเคมี
 - 2) ข้อตกลงและหลักเกณฑ์ในการบริหารจัดการเพื่อการรักษาและอนุรักษ์ป่าชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรอื่น ๆ ของชุมชน
 - 3) การพัฒนาเทคนิควิธีการในการกำจัดศัตรูพืชด้วยวิธีการธรรมชาติ การใช้ปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยธรรมชาติ การบำรุงดินด้วยวิธีการธรรมชาติโดยคำนึงถึงระบบนิเวศเป็นหลัก
 - 4) การสร้างมาตรฐานแก่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในด้านการจัดการขยะมูลฝอย เช่น ระบบการรองรับขยะ ระบบการกำจัดขยะ การกำจัดของเสียที่เกิดจากการบริโภคและจากการทำกิจกรรมประจำวัน เป็นต้น
 - 5) การพัฒนาโครงสร้างของผลผลิตที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชน ท้องถิ่นและจังหวัด เช่น การค้นหาลักษณะที่โดดเด่นเพื่อพัฒนาผลผลิตที่เป็นของชุมชนซึ่งมีความแตกต่างในด้านใดด้านหนึ่งจากผลผลิตของชุมชนนอกพื้นที่จังหวัดหรือพื้นที่ภูมิภาคอื่น เช่น ความแตกต่างของรสชาติ ลวดลาย วิธีการปรุงแต่ง การประยุกต์ ตัวอย่างผลผลิตซึ่งมีสัญลักษณ์ทางภูมิศาสตร์ที่แสดงถึงลักษณะของผลและรสชาติที่ไม่มีปรากฏในพื้นที่ของสภาพภูมิศาสตร์อื่น ๆ เช่น สัญลักษณ์ที่แสดงถึงผลผลิตที่มีในสภาพภูมิศาสตร์ที่จำเพาะเจาะจง (GI) ของมะยงชิด มะปราง รวมถึงสิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงความมีมาตรฐานของกระบวนการของผลผลิตที่เกิดขึ้นในชุมชน

6) การพัฒนามัคคุเทศก์รุ่นใหม่โดยเฉพาะในรุ่นเยาวชน และมัคคุเทศก์ที่เป็นของชุมชนเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวและเพื่อแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของชุมชน ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชน ความรู้ความเข้าใจในระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพของป่าชุมชน ความรู้ความเชี่ยวชาญในพื้นที่ป่าชุมชน พื้นที่ชุมชน และความรู้ในโบราณสถานของชุมชน เป็นต้น

7) การพัฒนาเครื่องมือต่าง ๆ ในการป้องกันการทำลายทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรและผลผลิตของชุมชน โดยเกิดจากการทำลายโดยไม่ตั้งใจ และเกิดจากความไม่เข้าใจของนักท่องเที่ยว รวมทั้งการทำลายระบบนิเวศด้วยการทิ้งขยะ เครื่องมือดังกล่าว ได้แก่

7.1) การฝึกอบรมและการสร้างความเข้าใจก่อนการท่องเที่ยวในชุมชนถึงผลกระทบที่อาจเกิดจากการทิ้งขยะ การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ การทำลายผลผลิตภายในชุมชน

7.2) การสร้างกลไกด้านระเบียบวินัยที่เข้มงวดให้เกิดแก่นักท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมการรณรงค์ในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมชุมชน

7.3) การจัดทำคู่มือเพื่อเผยแพร่ระเบียบกฎเกณฑ์ การเข้าใช้บริการ กิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อบริการแก่นักท่องเที่ยว

4) การพัฒนากระบวนการส่งเสริมการผลิตและการตลาด ได้แก่

4.1) การพัฒนาความสามารถในด้านการผลิตผลผลิตทางการเกษตรตามที่สมาชิกชุมชนมีความต้องการ ดังนี้

1) การให้ความรู้ด้านการผลิตและการเกษตรตรงตามความต้องการของชุมชน

2) การให้ความรู้ในด้านการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ การแก้ไขปัญหาดิน การใช้สมุนไพรจากธรรมชาติเพื่อกำจัดศัตรูพืช การเพาะพันธุ์พืชที่ปลูกยากแต่มีความต้องการของตลาดสูง

4.2) การพัฒนาความสามารถในกระบวนการผลิต ผลผลิตการเกษตร ผลผลิตการแปรรูป ผลผลิตจากทรัพยากรภายในชุมชน เช่น ไม้ผล ไม้ดอก พืชผักสวนครัว เสื่อกก ขนมและอาหารประจำถิ่นของชุมชน การแปรรูปผลไม้ ฯลฯ โดยใช้การมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาความรู้ และประสบการณ์ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช่วยคิดช่วยทำอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งจะก่อให้เกิดการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายของกลุ่มกิจกรรมภายในชุมชนเข้าด้วยกันเพื่อร่วมพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อผลผลิตด้วยวิธีการดังนี้

1) การพัฒนาการจัดการด้านคลังเก็บผลผลิตที่สามารถรักษาคุณภาพและมาตรฐานของผลผลิตได้ยาวนาน

- 2) การพัฒนาความรู้ในด้านบรรพบุรุษที่ไม่มี ความซับซ้อนมากนัก
 - 3) การพัฒนาความรู้ด้านการตลาด เช่น ช่องทางการจัดจำหน่าย ข้อมูลด้านความต้องการของตลาด เป็นต้น
 - 4) การพัฒนาความรู้ความสามารถในด้านการประชาสัมพันธ์และการใช้เครื่องมือในการประชาสัมพันธ์ เช่น อินเทอร์เน็ต โซเชียลเน็ตเวิร์ค การจัดทำแผ่นพับ และป้ายประกาศ เป็นต้น
 - 5) การสร้างความตระหนักในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้บริโภคนักท่องเที่ยวกับชุมชนผู้ให้บริการ
 - 6) การสร้างความตระหนักในความรับผิดชอบ หลักการในการให้บริการ การเอาใจใส่ต่อผู้บริโภคนักท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอและเท่าเทียมกัน
5. การพัฒนาความสามารถในการให้บริการแก่ผู้บริโภคและผู้ให้บริการ ซึ่งเป็นไปตามความต้องการของชุมชนโดยเฉพาะชุมชนที่มีการเปิดบริการที่พักในรูปแบบโฮมสเตย์ หรือที่พักในลักษณะที่คล้ายคลึงกันในสวนเกษตรเชิงท่องเที่ยว การพัฒนาความสามารถดังกล่าว ได้แก่
- 5.1) การพัฒนาทักษะในการพูดโน้มน้าว ชักชวนให้เกิดความพึงพอใจและความประทับใจแก่ผู้บริโภคนักท่องเที่ยว
 - 5.2) การพัฒนาความสามารถในการตอบสนองความต้องการและความพึงพอใจด้วยการพูดคุยและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนผู้ให้บริการกับนักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยวและผู้บริโภค
 - 5.3) การพัฒนาทักษะการใช้ลักษณะทางกายภาพ เช่น การแสดงกิริยา ลักษณะท่าทาง การปฏิบัติตนต่อนักท่องเที่ยวเป็นเสมือนหนึ่งญาติมิตร และการให้ความสำคัญต่อนักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยวและผู้บริโภคที่เข้ามาใช้บริการ
 - 5.4) การพัฒนาความสามารถในการรักษามาตรฐานและคุณภาพของผลผลิตและบริการอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะการพัฒนาบุคลิกภาพความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้และประสบการณ์เพื่อนำมาประยุกต์และปรับปรุงคุณภาพผลผลิตและบริการ
6. การพัฒนาความรู้และประสบการณ์ซึ่งเป็นความต้องการเบื้องต้นอีกประการหนึ่งของสมาชิกชุมชน ความต้องการดังกล่าว ได้แก่
- 6.1) การพัฒนาความรู้ในการจัดการปัญหาของทรัพยากรดิน และทรัพยากรน้ำ โดยเฉพาะชุมชนในพื้นที่ลุ่มต่ำ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้ทรัพยากรดินและทรัพยากรน้ำ มีคุณภาพต่ำ
 - 6.2) การพัฒนาความสามารถในการเพาะพันธุ์พืชไม้ผล ไม้ดอกและความสามารถในการเพิ่มผลผลิตของไม้ผล

6.3) การพัฒนาความรู้ความสามารถเพื่อการเสริมสร้างทักษะและประสบการณ์ในการประกอบการทั้งด้านการเกษตร วิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ด้วยวิธีการดังนี้

1) การศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนต่างพื้นที่ซึ่งมีกิจกรรมประเภทเดียวกัน

2) การศึกษาอบรมจากผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ซึ่งอาจมาจากหน่วยงานภาคีหรือเป็นบุคคลภายในชุมชนหรือจากภายนอกชุมชน

3) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในกิจกรรมวิสาหกิจที่ทำร่วมกันในชุมชนในลักษณะการประชุมสัมมนาเพื่อค้นหาความรู้และทักษะใหม่ ๆ

4) การพัฒนาความรู้ความสามารถจากการขอรับการสนับสนุนส่งเสริมจากหน่วยงานภาคีทั้งที่เป็นภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งมีความรู้ที่ชุมชนต้องการนำมาประยุกต์ใช้กับการประกอบการ เช่น ความรู้ในด้านพันธุ์พืช ความรู้ในการกำจัดแมลงวันทองด้วยวิธีธรรมชาติ ความรู้ในการวางแผนกิจกรรมอาชีพ เป็นต้น

7. การพัฒนาภาคีและเครือข่าย ได้แก่

7.1) การพัฒนาแนวทางในการประสานเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานภาคีทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน โดยแสดงเจตน์จำนงค์ที่ชัดเจนต่อความต้องการการสนับสนุนจากหน่วยงานดังกล่าว

7.2) การสร้างกลไกการประสานเชื่อมโยงความสัมพันธ์ผ่านกระบวนการประชุมแลกเปลี่ยนแบบเผชิญหน้า เพื่อการสร้างความเข้าใจและสร้างทัศนคติที่ดีต่อกันโดยสามารถจัดปัญหาความขัดแย้งทางความคิดระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภาคี

7.3) การพัฒนาแนวทางในการขยายเครือข่ายของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจที่เป็นประเภทเดียวกันทั้งในระหว่างชุมชนตลอดจนในระดับภูมิภาคเพื่อประโยชน์ในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ รวมทั้งเพื่อขอรับความช่วยเหลือสนับสนุนจากเครือข่ายดังกล่าว

8. การพัฒนาการมีส่วนร่วมในกิจกรรมและการดำเนินงานของชุมชน ได้แก่

8.1) การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายในกลุ่มอาชีพตามวิถีของหน้าที่และความถนัดของกลุ่ม เพื่อความสามารถในการเชื่อมโยงกิจกรรมของแต่ละกลุ่มที่มีหน้าที่และความถนัดเข้าด้วยกัน เช่น กิจกรรมของกลุ่มหัตถกรรม กิจกรรมของกลุ่มหน่อไม้แดง และกิจกรรมของกลุ่มกระยาสารท เป็นต้น

8.2) การพัฒนารูปแบบการเชื่อมโยงกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันของชุมชน เพื่อความสามารถในการกำหนดทิศทางของกิจกรรมให้เป็นไปในทิศทางที่ชุมชนต้องการ เช่น กลุ่มกิจกรรม

การทำหม้อไม้ต้อง สามารถเชื่อมโยงกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนภายใต้การดำเนินงานในรูปแบบร้านค้าสหกรณ์ชุมชนเพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการโฮมสเตย์ภายใต้กิจกรรมของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

8.3) การพัฒนาการมีส่วนร่วมในกิจกรรมตามความถนัดของกลุ่มอาชีพภายในชุมชน ทำให้เกิดการประสานประโยชน์ของชุมชน และทำให้เกิดโครงสร้างการจัดการกิจกรรมที่สามารถตอบสนองผลประโยชน์ของชุมชนและสามารถสร้างปัจจัยที่มีผลต่อวิสาหกิจที่มีอยู่ในชุมชนและวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน

โดยสรุป ตัวแบบผลผลิตในการสนองต่อความต้องการจำเป็นของสมาชิกชุมชน เป็นผลผลิตที่ได้จากขั้นตอนในการศึกษาซึ่งประยุกต์กระบวนการสืบเพื่อผลกระทบทางสังคมมาใช้ในการศึกษา ทั้งนี้ ผลการศึกษาจะเป็นผลผลิตของกิจกรรมที่นำไปสู่การพัฒนาความสามารถของสมาชิกชุมชนต่อการเพิ่มมูลค่าวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

บทที่ 5

สรุปผลงานวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลงานวิจัย

การศึกษาเพื่อประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชนเพื่อการพัฒนาความสามารถต่อการเพิ่มมูลค่าวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดนครนายก และการเพิ่มมูลค่าด้านภูมิปัญญาชุมชนและท้องถิ่นและทรัพยากรในชุมชนสู่วิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เมื่อพิจารณาถึงประเด็นการสร้างความสามารถต่อการเพิ่มมูลค่าของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะเห็นว่า ประเด็นที่ค้นพบไม่ได้หมายถึงวิธีการสร้างมูลค่าที่เพิ่มขึ้นให้เกิดขึ้นแก่ผลผลิตของชุมชนโดยตรง แต่เป็นการสร้างแนวทางที่จะทำให้เกิดคุณค่าเชิงเศรษฐกิจ สังคม รวมทั้งคุณค่าในการจรรโลงจิตใจของผู้คน โดยที่ประชาชนทั่วไปสามารถใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศของชุมชนที่มีอยู่ตามธรรมชาติเพื่อการพักผ่อนและผ่อนคลาย ทั้งยังสามารถใช้ประโยชน์ในการแสวงหาความรู้และรวมถึงพัฒนาความรู้ในเชิงการศึกษา ประการสำคัญ การดำรงรักษาให้ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศของชุมชนอยู่อย่างยั่งยืนจะมีความยั่งยืนของวิสาหกิจต่าง ๆ ภายในชุมชนตามไปด้วย เดวิด บี ดับบลิว (David, B. W., 2001) วูด เอ็ม อี (Wood, M. E. 2002) และองค์กรเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ (The Nature Conservancy Organization, 2017) ได้ให้แนวคิดที่มีความเห็นถึงการเชื่อมโยงกิจกรรม กลุ่มองค์กรวิสาหกิจชุมชน ทรัพยากรทางสังคมหรือทุนทางสังคมและทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ มาดำเนินการร่วมกัน ดังนั้น การที่ชุมชนสามารถเชื่อมโยงกิจกรรมของชุมชนเข้าด้วยกัน และร่วมจัดทำแผนกิจกรรม รวมทั้งการนำผลผลิตและบริการมาจัดการร่วมกันโดยใช้ธรรมชาติเป็นฐานถือเป็นสิ่งที่อยู่ในองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วย

นอกจากแนวคิดที่ทำให้เกิดความชัดเจนต่อวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแล้ว วิธีการศึกษาความต้องการจำเป็นของชุมชนจากแนวคิดต่าง ๆ เช่น เดวิดสัน อี เจ (Davidson, E. J., 2005) ครูเกอร์ (Krueger, n.d.) ศูนย์บริการกองทุนทรัพยากรแห่งชาติ (Compassion Capital Fund National Resource Center, 2010, p. 4) และบุคคลอื่น ๆ ต่างนำเสนอถึงแนวคิดความต้องการจำเป็นว่าเป็นความต้องการในการแก้ไขปัญหา ในที่นี้ อาจเป็นปัญหาในเชิงเปรียบเทียบหรือในเชิงสัมพัทธ์และปัญหาที่มีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนภายในชุมชน

สิ่งที่สามารถนำไปประเมินว่าชุมชนมีปัญหาและมีความต้องการจำเป็นที่แท้จริงมากน้อยเพียงใด คือวิธีการและขั้นตอนการประเมินชุมชน ซึ่งจะสามารถทำให้ค้นหาปัญหาและความต้องการจำเป็นของชุมชนได้ ดังที่แนวคิดในการประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชนและกลุ่มองค์กรชุมชนจากมหาวิทยาลัยไอโอวา (Iowa State University Extension and Outreach, 2016) นำเสนอเทคนิคในการเก็บข้อมูลความต้องการจำเป็นจากแหล่งต่าง ๆ เช่น ตัวแทนชุมชน ผู้นำชุมชน พ่อรู้ม และจากกลุ่มองค์กรชุมชน นอกจากนี้ ยังมีเทคนิคต่าง ๆ ที่นำเสนอโดยกรมพัฒนาชุมชนไว้หลายวิธีการ (ครุชิต พุทธิโกษา, 2554, หน้า 7 - 28) เช่น การศึกษาเพื่อประเมินสภาพปัญหาในชุมชนและท้องถิ่น การประเมินสภาวะชุมชนแบบมีส่วนร่วม การวิเคราะห์ชุมชน วิธีการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนนิเวศเกษตร และการศึกษาวิธีอื่น ๆ แนวคิดดังกล่าวเป็นแนวคิดที่กล่าวถึงวิธีการที่สามารถนำมาใช้ในการศึกษาเพื่อประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชนได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้น การประเมินความต้องการจำเป็นยังได้นำแนวคิด สันสตาร์ทอัพเพื่อผลกระทบทางสังคมซึ่งเป็นแนวคิดซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานการทดลองมากกว่าการศึกษาแบบจิตนาการ มาประยุกต์ร่วมกับแนวคิดในการศึกษาเพื่อประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชนเพื่อพัฒนาความสามารถต่อการเพิ่มมูลค่าวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในพื้นที่วิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดนครนายก ซึ่งความสามารถต่อการเพิ่มมูลค่าดังกล่าวหมายถึงรวมถึงมูลค่าด้านภูมิปัญญาชุมชนและท้องถิ่นรวมถึงทรัพยากรภายในชุมชนตามวัตถุประสงค์ในการวิจัยนี้

วิธีการศึกษานอกจากจะมีศึกษาเชิงสำรวจและมีการกำหนดขอบเขตพื้นที่และกลุ่มประชากรที่มีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอนแล้ว การศึกษายังมีการศึกษาในเชิงคุณภาพด้วยวิธีการศึกษาเจาะลึกโดยนำซอฟต์แวร์เอ็นวีไวมาใช้ในการวิเคราะห์เชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ลักษณะการเชื่อมโยงของกิจกรรมการประกอบการเกษตร การประกอบวิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งผลการวิเคราะห์ดังกล่าวได้นำไปวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลความต้องการจำเป็นของสมาชิกในชุมชนในขั้นตอนการทดสอบพฤติกรรมของชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลไปสู่การพิจารณาเกี่ยวกับข้อมูลด้านต่าง ๆ ในขั้นตอนสันททำให้พบถึงความต้องการจำเป็นของชุมชนที่แท้จริงและสามารถสร้างตัวแบบของกิจกรรมการสนองตอบความต้องการดังกล่าว

การสำรวจพื้นที่ชุมชนในเบื้องต้นทำให้สามารถกำหนดสมมติฐานของสันทเพื่อไปค้นหาพฤติกรรมด้านความคาดหวังในต้องการจำเป็นของสมาชิกชุมชน ซึ่งการค้นหาพฤติกรรมของสมาชิกชุมชนตามกรอบของสมมติฐานที่กำหนด พบว่า พฤติกรรมในด้านความต้องการจำเป็นที่ได้จากการ

ค้นหาทัศนคติด้านความคาดหวังทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ มีความสอดคล้องเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับประเด็นต่าง ๆ ของสมมติฐาน กล่าวคือ ชุมชนต่างเห็นพ้องถึงสิ่งที่ควรจะเป็นและควรต้องแก้ไข เนื่องจากมีผลกระทบต่อชีวิตและวิถีชุมชน ความเป็นผู้นำในผลผลิตและการบริการ ทำให้ชุมชนจำเป็นต้องแสวงหาความรู้ ซึ่งความรู้ที่ต้องการเกี่ยวข้องกับปัจจัยทางการผลิตและปัจจัยทางการตลาด ได้แก่ ประการแรก ความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของทุกกิจกรรมและทุกกลุ่มอาชีพของชุมชน ประการที่สอง ความรู้ในด้านการจัดการกิจกรรม การจัดการเชื่อมโยงกิจกรรมที่มีอยู่ภายในชุมชน ประการที่สาม การประสานความร่วมมือระหว่างภาคี การลดความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานภาคีกับสมาชิกในชุมชน ประการที่สี่ การสร้างวิถีชุมชน ประวัติศาสตร์ชุมชนให้เกิดประโยชน์ต่อการประกอบวิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประการที่ห้า การสร้างมาตรฐานคุณภาพของผลผลิตและบริการ และประการที่หก การสร้างระบบคิดในการจัดการของชุมชนเพื่อประสิทธิภาพในการจัดการวิสาหกิจภายในชุมชน

ข้อมูลจากการค้นหาพฤติกรรมของชุมชนตามกรอบของสมมติฐานข้างต้น นำไปสู่การกำหนดข้อเสนอในเชิงค่านิยมเพื่อเป็นแนวทางสู่การจัดการจัดทำผลผลิตขั้นต่ำที่ชุมชนต้องการเพื่อพิสูจน์ว่า ข้อเสนอของค่านิยมดังกล่าวเป็นจริงหรือไม่ และจากผลของการนำความต้องการจำเป็นขั้นต่ำไปทดสอบพฤติกรรมด้านความต้องการจำเป็นของชุมชน ทำให้สามารถตอบคำถามในการวิจัยได้อย่างชัดเจนว่า ประการแรก ชุมชนมีความต้องการความรู้และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการประกอบการด้านต่าง ๆ เพื่อทำให้เกิดความมั่นใจได้ว่า การประกอบการต่าง ๆ ของชุมชนจะเกิดความยั่งยืนและสามารถทำให้วิถีความเป็นอยู่มีความมั่นคง ประการที่สอง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมและการประกอบการด้านการเกษตร การประกอบการวิสาหกิจต่าง ๆ ของชุมชน ชุมชนมีความมั่นใจว่า การมีส่วนร่วมดังกล่าวจะสามารถทำให้เกิดการเชื่อมโยงกิจกรรมของกลุ่มชุมชนเข้าด้วยกันและสามารถสร้างประโยชน์ให้กับตนเองและครอบครัวซึ่งมีผลต่อชุมชนโดยรวม ประการที่สาม ชุมชนมีความต้องการให้ปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ ของระบบสาธารณูปโภคที่มีผลต่อคุณภาพผลผลิตและบริการ โดยเฉพาะการปรับปรุงเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการบริการในด้านการท่องเที่ยว การสนับสนุนกิจกรรมด้านการขนส่งสินค้าและการจัดจำหน่าย เป็นต้น ประการที่สี่ ความต้องการกลไกที่จะทำให้ผลผลิตและการบริการของชุมชนสามารถนำมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ผลผลิตและบริการเกิดมาตรฐานคุณภาพอันเป็นเสมือนข้อตกลงของกลุ่มวิสาหกิจที่ดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ประการที่ห้า ความต้องการพัฒนา

ความร่วมมือเครือข่ายภาคีเพื่อลดความขัดแย้งและการพัฒนาการเชื่อมโยงวิสาหกิจต่าง ๆ ของชุมชนเข้าด้วยกัน ประการที่หก ความต้องการในการสนองตอบต่อขั้นตอนการผลิต

การนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลของความต้องการจำเป็นที่ได้จากการทดสอบพฤติกรรมมาพิจารณาในขั้นตอนสืบร่วมกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้ประกอบการวิสาหกิจ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประชุมสัมมนากลุ่มย่อยและผลการวิเคราะห์ข้อมูลสะท้อนกลับของนักท่องเที่ยวพบว่า ผลผลิตของกิจกรรมที่สามารถตอบสนองความต้องการจำเป็นของสมาชิกชุมชนในพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ กิจกรรมซึ่งสนองความความต้องการเพื่อการพัฒนาความสามารถของชุมชน ดังนี้

- 1) การบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนให้เกิดความยั่งยืน
- 2) ความสามารถในการบริหารกิจกรรมการผลิตและการบริการ
- 3) การพัฒนากลไกและเครื่องมือรวมทั้งเทคนิควิธีในการพัฒนาผลผลิตและการบริการให้เกิดมาตรฐานคุณภาพระดับท้องถิ่น
- 4) การพัฒนากระบวนการส่งเสริมการผลิตและการตลาด
- 5) การพัฒนาความสามารถในการให้บริการแก่ผู้บริโภคและผู้ให้บริการ
- 6) การพัฒนาความรู้และประสบการณ์ในการประกอบกิจกรรมตามความถนัดและตามงานอาชีพที่ทำ
- 7) การพัฒนาภาคีและเครือข่ายเพื่อให้เกิดการประสานความร่วมมือและเกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนต่อการพัฒนาวิสาหกิจต่าง ๆ ของชุมชนโดยเฉพาะวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 8) การพัฒนาการมีส่วนร่วมในกิจกรรมและการดำเนินงานของชุมชนซึ่งเป็นความต้องการที่มาจากความต้องการในการบูรณาการและเชื่อมโยงวิสาหกิจภายในชุมชนเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดการกระจายผลประโยชน์ของชุมชน

ผลผลิตทั้ง 8 ประการ ถือเป็นกิจกรรมที่สามารถสนองความต้องการของชุมชน ทั้งนี้ จะเห็นว่าหากมีการตอบสนองต่อความต้องการดังกล่าว ชุมชนจะสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้ โดยไม่ต้องพึ่งพาภายนอก เนื่องจากพื้นฐานค่านิยมทางสังคมของคนในชุมชน มีลักษณะการถ้อยทีถ้อยอาศัย ซึ่งหมายถึงการเชื่อมโยงและมีความร่วมมือกันด้วยทุนทางสังคม แม้การแสดงออกทางความคิดจะมองว่าสิ่งทั้งหมดเป็นกิจกรรมของวิธอาชีพที่ทำเพื่อเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัว แต่การแสดงออกทางความคิดดังกล่าวไม่ได้มองถึงมิติด้านผลลัพธ์ และผลกระทบของลักษณะที่มีอยู่ภายในชุมชน

5.2 อภิปรายผลการประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชนเพื่อการพัฒนาความสามารถต่อการเพิ่มมูลค่า วิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การจัดทำผลผลิตเพื่อตอบสนองต่อความจำเป็นของชุมชน คือการนำสิ่งต่างๆ ทั้ง 8 ประการ ดังที่กล่าวข้างต้นตอบสนองแก่ชุมชน ทั้งนี้หากพิจารณาสิ่งที่ชุมชนมีอยู่ จะพบว่า พื้นที่ชุมชนในทุก อำเภอของจังหวัดนครนายก มีศูนย์การเรียนรู้ด้านการเกษตรและศูนย์การเรียนรู้เกษตรพอเพียง เช่น ศูนย์การเรียนรู้เครือข่ายราษฎ์ชาวบ้านเศรษฐกิจพอเพียงบ้านหัวถนนตำบลเกาะโพธิ์ อำเภอปากพลี ศูนย์การเรียนรู้ภูมิรักษ์ธรรมชาติ ตำบลหินตั้งอำเภอเมืองนครนายก ศูนย์เรียนรู้ด้านทำการเกษตรพอเพียงบ้านทุ่งกระโปรง ตำบลป่าขละอำเภอบ้านนา เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีศูนย์การเรียนรู้อีกมากมายในพื้นที่ทุกอำเภอของจังหวัดนครนายก ดังนั้น แหล่งความรู้ภายในพื้นที่ชุมชนจึงเป็นภูมิปัญญาที่เป็นแหล่งความรู้ซึ่งสามารถนำมาจัดกิจกรรม เผยแพร่ความรู้ให้แก่สมาชิกชุมชนได้เป็นอย่างดี กิจกรรมที่สำคัญในการสนองต่อความต้องการของสมาชิกชุมชนอีกประการหนึ่งคือ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการเรียนรู้จากชุมชนหนึ่งสู่ชุมชนหนึ่งทั้งภายนอกและภายในพื้นที่ชุมชน ทั้งนี้ เนื่องจากพื้นที่ชุมชนมีกิจกรรมที่มีลักษณะที่หลากหลายจึงสามารถแลกเปลี่ยนและเรียนรู้จากประสบการณ์ได้เป็นอย่างดี

เนื่องจากพื้นที่ชุมชนที่มีการประกอบการเกษตร มีการเชื่อมโยงกับวิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจการท่องเที่ยวอยู่มาก จึงเป็นสิ่งที่เอื้ออำนวยต่อการสนับสนุนให้เกิดการเชื่อมโยงกลุ่มวิสาหกิจและกลุ่มการเกษตร จนสามารถพัฒนาเป็นเครือข่ายความร่วมมือได้ไม่ยาก หากพิจารณาข้อมูลการเชื่อมโยงของกลุ่มกิจกรรมด้านการเกษตรและวิสาหกิจต่าง ๆ ในพื้นที่จังหวัดนครนายก (ภาพที่ 4.1 ในบทที่ 4) จะพบถึงการเชื่อมโยงของกลุ่มต่าง ๆ ทั้งนี้ โดยมีผลผลิตที่โดดเด่นเป็นมะยงชิดโดยมีกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ เป็นกิจกรรมแวดล้อมที่สำคัญ การแสดงภาพเป็นมิติของกลุ่มกิจกรรมได้ทำให้เห็นถึงความสามารถของการเชื่อมโยงภายในชุมชนและการพัฒนาเครือข่ายของกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อพัฒนาวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เกิดคุณค่ามากขึ้น ทั้งในเชิงมาตรฐานและคุณภาพของการผลิตผลผลิตและการบริการ

การพัฒนาที่สำคัญซึ่งชุมชนต้องการอีกประการหนึ่งคือ ความสามารถในการตลาด ทั้งด้านความรู้และการสนับสนุนทรัพยากรที่เอื้ออำนวยทางการตลาด เนื่องจากผลผลิตทางการเกษตรทั้งผลผลิตโดยตรงและผลผลิตแปรรูป ชุมชนยังมีความต้องการในการสนับสนุนด้านช่องทางการตลาดอยู่มาก โดยเฉพาะเส้นทางคมนาคม ความต้องการในการสนับสนุนความรู้ด้านการประชาสัมพันธ์ผลผลิตและ

บริการ ความรู้ในการแปรรูปผลผลิต และการบรรจุภัณฑ์ที่ไม่มีความสลับซับซ้อน นอกจากนี้ การให้ความรู้ทางการตลาดในด้านอื่น ๆ จะต้องไม่มีความซับซ้อนเช่นกัน โดยเฉพาะแนวคิดของ กระบวนการทางการตลาดที่เรียกว่าห่วงโซ่คุณค่า อันเป็นแนวคิดที่ให้ความรู้ทั้งกระบวนการตั้งแต่ ขั้นตอนการผลิตไปจนถึงขั้นการนำออกสู่ตลาด ซึ่งมีความซับซ้อนเกินกว่าที่สมาชิกในชุมชนจะเข้าใจ ดังนั้น การจะนำความรู้สู่ชุมชนได้อย่างเป็นประโยชน์ก็คือ ความรู้จากการปฏิบัติ และความรู้ที่เรียนรู้ จากประสบการณ์ด้วยกระบวนการที่ง่ายแต่มีความเป็นระบบ

สิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึงคือ การที่ชุมชนมีความรู้ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ไม่ว่าจะเป็น กิจกรรมด้านการผลิตผลผลิต การบริการ การมีส่วนร่วมในการจัดการกับอุปสรรคปัญหา รวมทั้ง การนำความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ แต่สิ่งที่ชุมชนขาดไปคือ การนำสิ่งดังกล่าว มาจัดทำเป็นแบบแผนหรือการจัดทำให้เกิดความเป็นระบบที่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพของชุมชน ดังนั้น การพัฒนาในประเด็นทั้ง 8 ประการ คือความต้องการจำเป็นที่แท้จริง ของชุมชนที่จะสร้างความสามารถต่อการเพิ่มมูลค่าวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

5.3 ข้อเสนอแนะที่ได้จากงานวิจัยและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

การศึกษาเพื่อประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชนเพื่อการพัฒนาความสามารถต่อการเพิ่ม มูลค่าวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งพบถึงความต้องการขั้นต้นหรือขั้นต่ำของสมาชิกชุมชนใน พื้นที่ที่มีความต้องการในสิ่งที่สามารถนำไปปรับปรุงการประกอบกิจกรรมด้านอาชีพของตน โดยเฉพาะความรู้ในการนำไปใช้ประโยชน์ในด้านผลผลิต ดังนั้น การสร้างความสามารถดังกล่าวจึง ควรมีดังนี้

1.1) สนับสนุนให้ชุมชนและสมาชิกชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากศูนย์การเรียนรู้ที่มีอยู่ เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อสร้างความสามารถในการพัฒนาผลผลิตทางการเกษตรและ ผลผลิตจากการประกอบวิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจอื่น ๆ

1.2) ส่งเสริมให้เกิดการเชื่อมโยงที่เข้มแข็งโดยสร้างความเข้าใจถึงกิจกรรมที่เชื่อมโยง กันภายในชุมชน รวมทั้งการสร้าง ความเข้าใจต่อผลกระทบด้านบวกของการเชื่อมโยงกิจกรรมด้านอาชีพ รวมทั้งการเกิดผลลัพธ์ที่มีต่อวิถีการดำเนินชีวิตทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม

1.3) การจัดทำคู่มือสำหรับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนซึ่งมีหน้าที่ในการสนับสนุนและส่งเสริมเพื่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชน ทั้งนี้ กระบวนการจัดฝึกอบรมไม่ควรมีเนื้อหาที่มีความซับซ้อนและง่ายต่อการทำความเข้าใจและต้องไม่ใช่คู่มือที่ให้เป็นเชิงวิชาการแบบเข้มข้น

1.4) ควรมีการจัดกิจกรรมเพื่อการจัดระบบคิดให้แก่ชุมชนเนื่องจากการจัดระบบคิดดังกล่าวจะทำให้ชุมชนสามารถนำภูมิปัญญาที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่

1.5) ควรมีการสร้าง ความเข้าใจและเพิ่มเติมความรู้ในการพัฒนาเครือข่ายและการสร้างภาคีเครือข่ายเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงและเพื่อประโยชน์ในการพัฒนากิจกรรมด้านอาชีพ และการประสานผลประโยชน์ รวมทั้งการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

1.6) การสนับสนุนในด้านระบบการจัดเก็บผลผลิตหรือเรียกว่า ไซโล เพื่อเก็บผลผลิตที่ยังไม่ได้แปรรูปและผลผลิตที่แปรรูปแล้วอย่างเป็นระบบ ทำให้สามารถรักษาคุณภาพผลผลิตได้ดี ระบบจัดเก็บผลผลิตดังกล่าวเป็นสิ่งจำเป็นอีกประการหนึ่งของชุมชนจึงควรได้รับการสนับสนุนโดยชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วม

1.7) ควรมีการศึกษาต่อยอดในลักษณะต่าง ๆ ด้วยการบูรณาการศาสตร์หลายด้าน เพื่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนและการเชื่อมโยงกิจกรรมประเภทต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการเกษตร กิจกรรมวิสาหกิจชุมชน กิจกรรมด้านหัตถกรรมและอื่น ๆ เพื่อทำให้เกิดลักษณะของการพัฒนาความร่วมมือโดยทุนทางสังคมและจะทำให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาอันเป็นการเพิ่มมูลค่าต่อวิสาหกิจชุมชนโดยเฉพาะวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

2.1) การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งเป็นเรื่องของการพัฒนากิจกรรมด้านอาชีพที่มีการเชื่อมโยงกันอยู่มาก การเชื่อมโยงดังกล่าวต้องได้รับการส่งเสริมและการสนับสนุนจากองค์กรระดับพื้นที่ เช่น องค์กรปกครองท้องถิ่น แต่จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชน องค์กรปกครองท้องถิ่นไม่เห็นความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนมากนัก โดยพิจารณาจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนการสนับสนุนและส่งเสริมในด้านต่าง ๆ ดังนั้น องค์กรปกครองท้องถิ่นจึงควรแสดงบทบาทและหน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุนให้มากกว่าที่เป็นอยู่

2.2) การสร้างความเข้าใจระหว่างหน่วยงานภาครัฐและประชาชนในชุมชนซึ่งประกอบกิจกรรมด้านอาชีพที่มีการเชื่อมโยงกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อทำให้เกิดความสามารถในการพัฒนาไปสู่ความสามารถพัฒนาผลผลิตและบริการให้มีมาตรฐานและคุณภาพที่สูงกว่าที่เป็นอยู่

ทั้งนี้ หน่วยงานภาครัฐควรแสดงบทบาทในการประสานเชื่อมโยงและการส่งเสริม สนับสนุนรวมทั้งทำหน้าที่ให้การแนะนำมากกว่าการสร้างความคิดหวังที่จะให้ชุมชนปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของภาครัฐอย่างเข้มงวด เนื่องจากชุมชนไม่สามารถเรียนรู้ในสิ่งที่มีความซับซ้อนโดยเฉพาะความซับซ้อนที่ทำให้เกิดความยุ่งยากของกระบวนการปฏิบัติ เช่น การนำนโยบายของหน่วยงานภาครัฐไปปฏิบัติในพื้นที่ชุมชน และนโยบายดังกล่าวได้ให้งบประมาณสนับสนุนแก่ชุมชน ซึ่งชุมชนต้องมีแผนโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนด้านงบประมาณดังกล่าว การจัดทำโครงการและขั้นตอนในการได้มาซึ่งงบประมาณมีความยุ่งยากและซับซ้อน ทำให้ชุมชนปฏิเสธในการจัดทำโครงการต่าง ๆ หน่วยงานภาครัฐจึงมีทัศนคติว่า ชุมชนมักอยากได้เงินงบประมาณด้วยวิธีการง่าย ๆ โดยไม่มีเป้าหมายการใช้จ่ายและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา

2.3) หน่วยงานภาคีภาครัฐควรประสานร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะปัญหาที่ชุมชนต้องการให้ภาครัฐเข้ามาส่งเสริมและสนับสนุน ได้แก่ ประการแรก กลไกในการใช้ทรัพยากร เช่น ทรัพยากรน้ำที่มักมีปัญหาความขาดแคลนในหน้าแล้ง และปัญหาความสะอาดของทรัพยากรน้ำ ซึ่งมีผลกระทบต่อวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเกษตรธรรมชาติเชิงท่องเที่ยว ประการที่สอง กลไกในการจัดการมาตรฐานผลผลิตของชุมชน โดยเฉพาะการจัดทำระเบียบในการสร้างวินัยเพื่อทำให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินการ เพื่อแก้ไขปัญหาการทิ้งขยะ ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่อันดับหนึ่งที่มีผลกระทบต่อความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประการที่สาม กลไกซึ่งเป็นข้อตกลงและระเบียบหรือกฎหมายของมาตรฐานคุณภาพผลผลิตและบริการของวิสาหกิจที่มีการเชื่อมโยงกัน โดยเฉพาะการแอบอ้างคุณสมบัติของผลผลิตและบริการจากวิสาหกิจภายนอกพื้นที่ ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ของชุมชนและเพื่อให้เกิดความสอดคล้องต่อนโยบายภาครัฐ

2.4) การสนับสนุนและส่งเสริมภาคประชาชนตามนโยบายต่าง ๆ ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ภาครัฐควรพิจารณาความต้องการที่แท้จริงของภาคประชาชนมากกว่าการนำนโยบายที่ภาครัฐเห็นว่าน่าจะเป็นและภาคประชาชนควรจะเป็น โดยไม่ได้มีการประเมินความต้องการจำเป็นที่แท้จริง ทั้งนี้ นโยบายภาครัฐส่วนใหญ่ เป็นนโยบายที่ชุมชนมักต้องติดตามทำความเข้าใจ เนื่องจากชุมชนจะไม่เข้าใจในสิ่งที่ภาครัฐคิด ประการสำคัญ การนำนโยบายพัฒนาชุมชนไปปฏิบัติต่อภาคชุมชน และให้ภาคประชาชนเป็นผู้ตามมีผลต่อการพฤติกรรมที่พึง

ภาครัฐเพียงด้านเดียวทำให้การเข้ามามีส่วนร่วมในนโยบาย ต่าง ๆ มีเพียงผู้นำชุมชนและสมาชิกชุมชนที่เป็นกลุ่มคนจำนวนน้อย

2.5) องค์กรปกครองท้องถิ่นเป็นองค์กรปกครองที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ของชุมชนและเป็นองค์กรผู้ประสานในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามโครงการพัฒนาระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชน องค์กรดังกล่าวจึงเป็นองค์กรที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการในการส่งเสริมสนับสนุนด้านต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ดังนั้น การสร้างบทบาทให้แก่องค์กรปกครองท้องถิ่นในฐานะภาคีเครือข่ายหนึ่งของชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการประกอบวิสาหกิจต่าง ๆ ของชุมชนรวมทั้งวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วย

บรรณานุกรม

บรรณานุกรมภาษาไทย

- กนกพัชร์ วงศ์อินทร์อยู่, สมพล สุขเจริญพงษ์, และ ศานติ ดิฐสถาพรเจริญ. (2558). การพัฒนาศูนย์ท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนฐานทุนชุมชนแบบมีส่วนร่วมตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในอุตสาหกรรมปลาสวยงาม. *RMUTT Global Business and Economics Review*, 10(2), 171 - 184.
- กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน. (2556). *โครงการศึกษาและจัดทำแผนแม่บทการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน* (ระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ และตรัง. ภูเก็ต: สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน.
- คณิงภรณ์ วงเวียน. (2555). การพัฒนายุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาเกาะเสม็ด จังหวัดระยอง. *วารสารการบริการและการท่องเที่ยว*, 7(2), 86 - 103.
- ครรชิต พุทธิโกษา. (2554). *คู่มือการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ ฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- ชนาวีร์ สารานพคุณ, และ พินิจ ดวงจินดา. (ม.ป.ป.,). ความต้องการของประชาชนต่อการพัฒนาท้องถิ่นในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลวังใหม่ อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง. Retrieved June 2, 2016, from [http://bkk.umdc.tsu.ac.th/transitory/IS/IS-M-57/ความต้องการของประชาชนต่อการพัฒนาท้องถิ่นในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลวังใหม่ อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง.pdf](http://bkk.umdc.tsu.ac.th/transitory/IS/IS-M-57/ความ%20ต้องการ%20ของ%20ประชาชน%20ต่อการ%20พัฒนา%20ท้องถิ่น%20ใน%20เขตพื้นที่%20องค์การบริหารส่วนตำบลวังใหม่อำเภอป่าบอนจังหวัดพัทลุง.pdf).
- ชรินทร์ มั่งคั่ง. (2560). ศักยภาพชุมชนและการมีส่วนร่วมพลเมืองในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้วิสาหกิจชุมชนบ้านแม่กำปองจังหวัดเชียงใหม่, *MFU Connexion*, 6(2), 265 - 294.
- ณรงค์ ลำดี. (2554). *ความต้องการของชุมชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ในการเข้ารับบริการวิชาการด้านคอมพิวเตอร์ของวิทยาลัยราชพฤกษ์*. วิทยาลัยราชพฤกษ์, นนทบุรี.
- ณัฐพัชร์ สโรบล, และคณะ. (2558). *การสำรวจความพึงพอใจของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการงานบริการหลักของเทศบาลบึงยี่โถ อำเภอรัญบุรี จังหวัดปทุมธานี*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ไทยตำบลดอทคอม. (2558). ข้อมูลตำบลเขาพระ อำเภอเมือง นครนายก. Retrieved February 20, 2018, from <http://www.thaitambon.com/tambon/260112>.

- ไทยตำบลดอทคอม. ข้อมูลตำบลศรีสะเก่าง อำเภอบ้านนา นครนายก. Retrieved February 20, 2018, from <http://www.thaitambon.com/tambon/260310>.
- ไทยตำบลดอทคอม. (2558). ข้อมูลตำบลหินตั้ง อำเภอเมือง นครนายก. Retrieved February 20, 2018, from <http://www.thaitambon.com/tambon/260111>.
- ไทยตำบลดอทคอม. (2558). ข้อมูลตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี นครนายก. Retrieved February 20, 2018, from <http://www.thaitambon.com/tambon/260206>.
- ไทยตำบลดอทคอม. (2558). ข้อมูลตำบลทองหลาง อำเภอบ้านนา นครนายก. Retrieved February 20, 2018, <http://www.thaitambon.com/tambon/260305>.
- ไทยตำบลดอทคอม. (2558). ข้อมูลตำบลป่าชะ อำเภอบ้านนา นครนายก. Retrieved February 20, 2018, from <http://www.thaitambon.com/tambon/260308>.
- ไทยตำบลดอทคอม. (2558). ข้อมูลตำบลเกาะหวาย อำเภอปากพลี นครนายก. Retrieved February 20, 2018, from <http://www.thaitambon.com/tambon/260201>.
- ไทยตำบลดอทคอม. (2558). ข้อมูลตำบลโพธิ์แทน อำเภอองครักษ์ นครนายก. Retrieved February 20, 2018, from <http://www.thaitambon.com/tambon/260404>.
- ธเนศ ทวีบุรุษ. (2557). *แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนชนชนะแล้ ตำบลชะแล้ อำเภอลิ่งนคร จังหวัดสงขลา*. (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม), มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์, สงขลา.
- ธเนศ ทวีบุรุษ และ อุทิศ สังข์รัตน์. (2557). การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนชนะแล้ ตำบลชะแล้ อำเภอลิ่งนครจังหวัดสงขลา. *วารสารมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์*, 8(2), 75 - 87.
- ธีราภรณ์ นกแก้ว. (2012). การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์: กรณีศึกษาตลาดน้ำวัดไทร กรุงเทพมหานคร. *SDU Research Journal Humanities and Social Sciences*, 8(1).
- นิภาพร รัตนปริยานุช. (2556). *ความต้องการในการพัฒนาชุมชนของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลเสม็ด อำเภอเมืองชลบุรี*. (รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารทั่วไป ปัญหาพิเศษ), มหาวิทยาลัยบูรพาชลบุรี.
- บำเพ็ญ เขียวหวาน. (ม.ป.ป.). *ชุดวิชา การส่งเสริมการเกษตรเพื่อการพัฒนา, หน่วยที่ 3 วิเคราะห์ชุมชนเพื่อการพัฒนา* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พิมพ์ภัส พงศกรรังศิลป์. (2557). การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษา บ้านโคกไคร จังหวัดพังงา. *Veridian E-Journal ฉบับมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 7(3), 650 - 665.

- ภูวดล บัวบางพลู. (2560). *แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี* (pp. 1-10). จันทบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- มานิศา ผิวจันทร์. (2555). *แนวทางการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวสำหรับโฮมสเตย์. เอกสารนำเสนอในโครงการอบรมการจัดการที่พักแบบโฮมสเตย์ (Home Stay) รุ่นที่ 2 (25-27 มิถุนายน 2555) เชียงใหม่.*
- มัชฌิมา อุดมศิลป์. (2556). *แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนคลองโคนจังหวัดสมุทรสงคราม. วารสารวิทยบริการ, 24(4), 135 - 149.*
- วรพงษ์ ผูกู่. (2557, วันที่ 26 - 29 มิถุนายน พ.ศ. 2557). *การท่องเที่ยวโดยชุมชน. โครงการฝึกอบรมหลักสูตรการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและการจัดการ.* Retrieved November 6, 2017, from <https://www.slideshare.net/blackstarshooter99/7-2-37492090>.
- วรวัลย์ สัจจาภิรัตน์ และ กฤษ จรินทร์. (2555). *การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษาชุมชนทุ่งเพล ตำบลฉมัน อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี. เอกสารงานวิจัยนำเสนอในงานสัมมนาวิชาการระดับนานาชาติ ครั้งที่ 4(323), วิทยาลัยพาณิชยศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพฯ.*
- วรัท วินิจ. (Producer). (2555, 10 March 2561). *การส่งเสริมการตลาดและการสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการ.* [PowerPoin] Retrieved November 6, 2017 from 202.28.25.105/e-learning/courses/705211/.../PowerPoint/211_2012_10.ppt?cidReq...
- วันทนา อมตารีย์กุล, จำนงค์ อมตารีย์กุล, และ ปัญญา วินทะไชย. (2558). *การศึกษาความต้องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการศึกษาของ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสานวิทยาเขตขอนแก่น. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 3(9).*
- วุฒิชชาติ สุนทรสมัย, และ ปิยะพร ธรรมชาติ. (2559). *รูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพของจังหวัดปราจีนบุรี เพื่อการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน. วารสารสมาคมนักวิจัย, 21(3), 167 - 181.*
- ศุภวัฒน์ ปภัสสรากาญจน์. (2560). *ความหลากหลายของระบบชีวภาพ การอนุรักษ์ และนโยบายการจัดการ. เอกสารประกอบการสอนวิชา ความหลากหลายของระบบชีวภาพ การอนุรักษ์ และนโยบายการจัดการ. หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสวนดุสิต.*
- ศูนย์พัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศน์. (2557). *โครงการจัดทำศูนย์พัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ (Eco Town Center) ปีงบประมาณ 2559.* Retrieved March 6, 2017 from http://ecocenter.diw.go.th/images/thumbs_province/Prachinburi/Full-Prachinburi.pdf.

- สมชัย เบญจชัย. (2549). *การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ*. เชียงใหม่: กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, กลุ่มงานวิชาการ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 16 (เชียงใหม่).
- สมยศ โอ่งเคลือบ. (2557, 6 November 2017). หลักการและการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. ภาควิชาการท่องเที่ยว คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. Retrieved November 6, 2017 from <https://www.Slideshare.net/1000gift/ss-39961943>.
- สิริยา คงสมพงษ์. (2557). รายงานผลสรุปการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้บริหารภาครัฐ หลักสูตร การสร้างมูลค่าจากต้นน้ำลงถึงปลายน้ำ. เอกสารวิชาการนำเสนอ ณ. โรงแรมเซ็นธารา ดวงตะวัน จังหวัด เชียงใหม่.
- สุทธิพล อุดมพันธุ์รัก และจุฬารัตน์ พูลเยี่ยม. (ม.ป.ป.). *การคำนวณขนาดตัวอย่างด้วยวิธีของ Taro Yamane*. Retrieved November 6, 2017 from <http://hpe4.anamai.moph.go.th/Surveillance/data/yamane.pdf>.
- สำนักงานเกษตรจังหวัดนครนายก. (2560). ข้อมูลพื้นฐานเกษตรจังหวัดนครนายกปี 2559. Retrieved March 2, 2018, from http://www.nakhonnayok.doae.go.th/pdf/4%20group/yudtasat/supanead/2560/agri_2560.pdf.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). PowerPoint Presentation แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานงบประมาณ. (2546). *การบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานงบประมาณ.
- สำนักงานจังหวัดนครนายก. (2560). *แผนพัฒนาจังหวัดนครนายก 4 ปี (2561 - 2564)*. นครนายก: กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสารจังหวัดนครนายก.
- สำนักงานจังหวัดนนทบุรี. (ม.ป.ป.). *ข้อมูลสรุปความต้องการและศักยภาพของประชาชนในท้องถิ่นในจังหวัด* (pp. 11- 50). นนทบุรี: สำนักงานจังหวัดนนทบุรี.
- สำนักบริหารทะเบียนกรมการปกครอง. (2560). รายงานสถิติจำนวนประชากรและบ้าน ประจำปี 2560. สถิติประชากรและบ้าน – จำนวนประชากรแยกตามรายอายุ Retrieved January 27, 2018, from <http://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statTDD/views/showProvinceData.php>.

- สำนักปลัดกระทรวงมหาดไทย. (2558). *วิสัยทัศน์ เป้าประสงค์รวม ประเด็นยุทธศาสตร์และตำแหน่ง การพัฒนาตามแผนพัฒนาจังหวัด/กลุ่มจังหวัด 4 ปี (พ.ศ. 2557 - 2560)*. (ฉบับทบทวน). กรุงเทพฯ: สำนักพัฒนาและส่งเสริมการบริหารราชการจังหวัด.
- สำนักพัฒนาและส่งเสริมการบริหารราชการจังหวัด. (2558). *วิสัยทัศน์ เป้าประสงค์รวม ประเด็น ยุทธศาสตร์และตำแหน่งการพัฒนาตามแผนพัฒนาจังหวัด/กลุ่มจังหวัด 4 ปี (พ.ศ. 2557 - 2560)*. (ฉบับทบทวน). กรุงเทพฯ: ส่วนสนับสนุนสำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด.
- สำนักส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน. (2553). *การขับเคลื่อนกระบวนการแผนชุมชน*. กรุงเทพฯ: กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.
- สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. (2551). *เครือข่ายวิสาหกิจ วิสาหกิจ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก (ฉะเชิงเทรา นครนายก ปราจีนบุรี สมุทรปราการ สระแก้ว)*. กรุงเทพฯ: สสว.
- สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนกลาง. 2559. *แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคกลาง ตอนกลาง (ฉะเชิงเทรา ปราจีนบุรี สระแก้ว นครนายก สมุทรปราการ)*, (พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๖๔). ฉบับปรับปรุง พฤศจิกายน 2559. กรุงเทพฯ: มท.
- อัญชลี เชี่ยวโสธร คูวอล. การประเมินศักยภาพและความต้องการจำเป็นในการบริการสุขภาพของ ชุมชน. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซียฉบับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี* 8(1), 55 - 58.

บรรณานุกรมภาษาอังกฤษ

- Andy, D., & Alan, M. (2002). *Ecotourism Development A Manual for Conservation Planners and Managers*. Virginia, USA.
- Bhattacharya, P., & Kumari, S. (2004). *Application of criteria and indicator for sustainable ecotourism: Scenario under Globalization*. In Abstract and Paper Submitted for the IASCP Bi-Annual Conference on “The Commons in an Age of Global Transition: Challenges, Risk and Opportunities” at Oaxaca, Mexico. (pp. 9-14).
- Compassion Capital Fund National Resource Center. (2010). *Conducting a Community Assessment*. U.S.A.: Compassion Capital Fund National Resource Center, operated by Dare Mighty Things, Inc., U.S. Department of Health and Human Services.

- Cohen, J. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences* (Second Editioned.). New York University, Lawrence Erlbaum Associate.
- Clifton, J., & Benson, A. (2006). Planning for sustainable ecotourism: The case for research ecotourism in developing country destinations. *Journal of sustainable tourism*, 14(3), 238-254.
- David, B. W. (2001). *The Encyclopedia of Ecotourism*. In Kenneth, F. B., Cater, E., Paul, F.J. E., McKercher, B. (Ed.). U.S.A.: CABI Publishing.
- Davidson, E. J. (2005). Theory-based needs assessment. Paper presented at the Demonstration Session Canadian Evaluation Society & American Evaluation Association conference. Retrieved March 1, 2018, from <http://realevaluation.com/pres/tbne05.pdf>.
- Freudenberger, K. S. (2008). *Rapid Rural Appraisal and Participatory Rural Appraisal A Manual for CRS Field Workers and Partners*. Maryland U.S.A. : Catholic Relief Services Organization.
- Geoffrey C. U. & Scott P. (2018). Research Randomizer. Retrieved March 1, 2018, from <https://www.randomizer.org/>.
- Hausmann, A., Slotow, R., Fraser, I., and Di Minin, E. (2017). Ecotourism Marketing Alternative to Charismatic Megafauna Can Also Support Biodiversity Conservation. *Animal Conservation*, 20(1), 91 - 100. doi: 10.1111/acv.12292
- Hexter, K.W., Date, K., Post, C., Schnoke, M., & Cyran, E. (2016). *Comprehensive Community Housing Study and Needs Analysis*. U.S.A.: Maxine Goodman Levin College of Urban Affairs.
- Hlavacek, P., Raska, P., & Balej, M. . (2016). Regeneration projects in Central and Eastern European post-communist cities: Current trends and community needs. *Habitat International*, 56, 31 - 41.
- Hoyt, E. (200). Sustainable ecotourism on Atlantic islands, with special reference to whale watching, marine protected areas and sanctuaries for cetaceans. In *Biology and environment: proceedings of the Royal Irish Academy* (pp. 141-154). Royal Irish Academy.
- Kiper, T. (2013). *Role of Ecotourism in Sustainable Development*: InTech. pp. 773 – 798.

- Koekkoek, B., Berno van Meijel, R. N., Schene, A., & Hutschemaekers, G. . (2015). *A Delphi study of problems in providing community care to patients with nonpsychotic chronic mental illness: Psychiatric Services*.
- Krueger, R. A. (n.d.). Needs Assessment. Retrieved May 27, 2016, from http://www.tc.umn.edu/~rkrueger/evaluation_na.html
- Lapp, S., Redding, T., Ronneseth, K., & Wilford, D. (2015). Research and information needs assessment to support sustainable watershed management in northeast British Columbia.Prov. BC, Victoria. BC Tech. Rep. 090. [www. for. gov. bc. ca/hfd/pubs/Docs/Tr/Tr090. htm](http://www.for.gov.bc.ca/hfd/pubs/Docs/Tr/Tr090.htm).
- Lindberg, K., Enriquez, J., & Sproule, K. (1996). Ecotourism questioned: Case studies from Belize. *Annals of Tourism research*, 23(3), 543-562.
- Iowa State University Extension and Outreach. (2016). Needs Assessment Strategies for Community Groups and Organizations. Retrieved June 1, 2016, from <http://www.extension.iastate.edu/communities/assess>.
- Lu, A. C. C., Gursoy, D., & Del Chiappa, G. (2016). The influence of materialism on ecotourism attitudes and behaviors. *Journal of Travel Research*, 55(2), 176-189.
- Map of Thailand. (2013). Tourist Map of Nakhon Nayok province. Retrieved February 20 2018, from <http://www.mapofthailand.org/tag/nakhon-nayok-city-map/>
- Masenya, M. J., & Booyse, J. J. (2016). A community needs responsive management training model: Re-envisioning management training for pastors of the International Assemblies of God Church. *VERBUM et Ecclesia*, 37(1), 1 - 9.
- Miller J. (2005). *Community Needs Meeting Needs and Wants in Communities*. New York U.S.A.: Rosen Publishing Group. Inc.
- Mitra, A., and Khan A. (2017). Green Tourism Management in India- ‘A 3D Study of the Seven Sisters States of North-East with Special Reference to Eco-Tourism’. *International Journal of Innovative Research in Science, Engineering and Technology*, 6(4), 6923 - 6932. doi: 10.15680/IJIRSET.2017.0604179.
- Morrison, C., Ramsey, E., Bond, D. (2017). The role of social entrepreneurs in developing community resilience in remote areas. *Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy*, 11(1), 95 - 112.

- Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention. (1998). Planning a Successful Crime Prevention Project *Assessing Your Community's Needs*. Retrieved May 25, 2016, from <http://www.ojjdp.gov/pubs/youthbulletin/9804/contents.html>.
- Peace Crops Communiti Tools Box. (2016). Analyzing Community Problems. Community Tool Box, University of Kansas Retrieved May 27 2016, from <http://ctb.ku.edu/en/table-of-contents/assessment/assessing-community-needs-and-resources/analyzing-community-problems/main>.
- Peng, H., Zhang , J., Lu, L., Tang, G., Yan, B., Xiao, X., and Han, Y. (2016). Eco-efficiency and Its Determinants at a Tourism Destination: A Case Study of Huangshan National Park, *China Tourism Management*, (60), 201 - 211.
- Pieh-Holder KL., Callahan C., & Young, P. (2012). Qualitative needs assessment: healthcare experiences of underserved populations in Montgomery County, Virginia, USA. *Electronic Journal of Rural and Remote Health*, 12(2045), 1 - 11. <http://www.rrh.org.au>.
- Plusacumen Organization. (2015). Lean Principles for Social Impact: Reading 1 What is Lean Principles? U.S.A.: Plusacumen Organizational Fund Retrieved November 6, 2016, from <http://plusacumen.org/courses/lean-for-social-impact/>.
- Plusacumen Organization. (2015). Lean Data Mindset.Lean Data Approaches to Social Impact: Reading 1 U.S.A.: Plusacumen Organizational Fund. Retrieved June 7, 2016, from http://plusacumen.org/wp-content/uploads/2015/11/Reading-1_Lean-Data.pdf.
- Prince, S. a. I., D. (2017). Contextualizing the Complexities of Managing Alternative Tourism at the Community - Level: A Case Study of a Nordic Eco-Village. *Tourism Management*, 60(2017), 348 - 356.
- Prinjha, S., Chapple, A., Feneley, R., & Mangnall, J. (2016). Exploring the information needs of people living with a long-term indwelling urinary catheter: a qualitative study. *Journal of advanced nursing*.
- Randle, E. J., and Hoye, R. (2016). *Stakeholder Perception of Regulating Commercial Tourism in Victorian National Parks, Australia*.

- Satyanarayana, B., Bhanderi, P., Debry, M., Maniatis, D., Foré, F., Badjie, D., ... & Dahdouh-Guebas, F. (2012). A socio-ecological assessment aiming at improved forest resource management and sustainable ecotourism development in the mangroves of Tanbi Wetland National Park, The Gambia, West Africa. *Ambio*, 41(5), 513-526.
- Seixas, C. S., and Berkes, F. (2010). Community-Based Enterprises: the Significance of Partnerships and Institutional Linkages. *International Journal of the Commons*, 4(1), 183 - 212. doi: 10.18352/ijc.133.
- Steve, B.. (2013). Why the Lean Start-Up Changes Everything. *Entrepreneurship Magazine Article*, May 2013.
- Stone, M. T., and Nyaupane, G., P. (2016). Ecotourism Influence on Community Needs and The Functions of Protected Areas: a System Thinking Approach. *Journal OF Ecotourism*, 16(3), 222 - 246. doi: 10.1080/14724049.2016.1221959.
- Stone, M. T., and Nyaupane, G., P. (2015). Protected Areas, Tourism and Community Livelihoods Linkages: a Comprehensive Analysis Approach. *Journal of sustainable tourism*, 24(5), 673 - 693. doi: 10.1080/09669582.2015.1072207.
- Taylor, T. (n.d.). Community Needs Assessments. Retrieved May 31, 2016, from <https://www.learningtogive.org/resources/community-needs-assessments>.
- The Nature Conservancy Organization. (2017). What does Ecotourism mean, and why should you care? Retrieved January 24, 2017, from <http://www.nature.org/greenliving/what-is-ecotourism.xml>.
- Vinayak, R. N., and Sanjeevaiah, B.C., (2012). Role of Government in Development of Sustainable Ecotourism in Karnataka. *Atna Journal of Tourism Studies (AJTS)*, 7(1), 29 - 44. doi: 10.12725/ajts.7.3.
- Wood, M. E. (2002). *Ecotourism: Principle, Practices, & Policies for Sustainability*. U.S.A.: UNEP.

ภาคผนวก

**แบบสอบถามเพื่อการสำรวจและค้นหาพฤติกรรม
สมาชิกชุมชนในพื้นที่วิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ**

ข้อมูลทั่วไป

1. อำเภอ..... 2. ตำบล.....
3. หมู่บ้าน..... 4. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน.....คน
5. หัวหน้าครอบครัว 6. สมาชิกในครัวเรือน
7. เพศ ชาย หญิง
8. รายได้.....บาท/ปี
9. การประกอบอาชีพ
 - ประกอบอาชีพทำการเกษตร
 - ประกอบอาชีพทำการเกษตรและปศุสัตว์
 - ประกอบอาชีพเกษตรและวิสาหกิจครอบครัว/ชุมชน
 - ผู้ประกอบการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
10. จำนวนรายได้จากอาชีพแต่ละด้าน..... บาท/เดือน.....บาท/ปี
11. ความเพียงพอของรายได้ เพียงพอ ไม่เพียงพอ

ข้อมูลด้านความคาดหวังจากวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1. ความเห็นต่อวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน

ประเด็นคำถาม	ไม่ตอบ	ไม่คาดหวังเลย (1)	คาดหวังน้อย (2)	ไม่มากและไม่ น้อย (3)	มาก (4)	มากที่สุด (5)
1. ความเห็นต่อประโยชน์ในเชิง สาธารณะ						
2. ความเห็นต่อประโยชน์ที่เกิดแก่ครอบครัว						
3. ความเห็นต่อประโยชน์ที่เกิดแก่สังคม						

ประเด็นคำถาม	ไม่ตอบ	ไม่คาดหวังเลย (1)	คาดหวังน้อย (2)	ไม่มากและไม่ น้อย (3)	มาก (4)	มากที่สุด (5)
4. ความเห็นต่อวิสาหกิจหรือวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ที่สามารถเชื่อมโยงวิสาหกิจการท่องเที่ยว						
5. ความรู้สึกและความภาคภูมิใจต่อวิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ						
6. ความเห็นและความคาดหวังต่อผู้นำชุมชนกับแนวความคิดในการพัฒนาชุมชน						
7. ความคาดหวังต่อรายได้และประโยชน์ที่ได้จากวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ						
8. ความคาดหวังต่อการกระจายรายได้จากการประกอบวิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ						
9. ความคาดหวังต่อความสามารถในการไขปัญหาการแก้ไขอุปสรรคปัญหาในการพัฒนาวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ						

**แบบสัมภาษณ์เพื่อค้นหาพฤติกรรม
สมาชิกชุมชนในพื้นที่วิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ**

1. ข้อมูลด้านความคาดหวังจากวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1.1 ความคาดหวังและความเห็นต่อวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ปรากฏในปัจจุบันและมี
ประโยชน์ในเชิงสาธารณะ.....

.....
.....
.....

1.2 ความคาดหวังและความเห็นต่อวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ปรากฏในปัจจุบันและมี
ประโยชน์แก่ครอบครัว.....

.....
.....
.....

1.3 ความคาดหวังและความเห็นต่อวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ปรากฏในปัจจุบันและ
ความคาดหวังต่อประโยชน์แก่สังคม (อะไร อย่างไร)

.....
.....
.....

1.4 ความคาดหวังและความเห็นต่อวิสาหกิจหรือวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ที่สามารถเชื่อมโยงกับ
วิสาหกิจการท่องเที่ยวในปัจจุบัน

.....
.....
.....

1.5 การแสดงความรู้สึกและความภาคภูมิใจต่อวิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิง
นิเวศของสมาชิกภายในชุมชน

.....
.....
.....
.....

1.6 ความคาดหวังและความเห็นต่อผู้นำชุมชนกับแนวความคิดในการพัฒนาชุมชน (อย่างไร)

.....

.....

.....

1.7 ความคาดหวังและความเห็นต่อรูปแบบผลผลิตในอนาคต.....

.....

.....

.....

1.8 ความคาดหวังต่อความร่วมมือในรูปแบบเครือข่าย (อะไรบ้าง อย่างไรบ้าง)

.....

.....

.....

1.9 ความคาดหวังต่อความสามารถในการไขปัญหาการแก้ไขอุปสรรคปัญหาในการพัฒนา
วิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ (อะไร อย่างไร).....

.....

.....

.....

2. ลักษณะสำคัญของกิจกรรมการประกอบอาชีพ รายละเอียดของกิจกรรม

2.1 ลักษณะสำคัญของกิจกรรมการเกษตรที่เชื่อมโยงกับวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....

.....

.....

.....

2.2 ความร่วมมือระหว่างกลุ่มองค์กรวิสาหกิจชุมชนต่าง ๆ องค์กรภาครัฐและองค์กรอื่น ๆ

.....

.....

.....

แบบทดสอบพฤติกรรม (เพื่อการสัมภาษณ์และการสังเกตกิจกรรมวิสาหกิจ)

ข้อมูลด้านความต้องการตอบสนองของสมาชิกในชุมชน

1. ความต้องการในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน

.....
.....
.....

2. ความต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมกับการประกอบวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (มีส่วนร่วมในกิจกรรมอะไรบ้าง อย่างไร, สังเกตความกระตือรือร้น)

.....
.....

3. ความต้องการสิ่งที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ พัฒนาและปรับปรุงวิสาหกิจของครอบครัว (อะไรและอย่างไร).....

.....
.....

4. ความต้องการให้เกิดตอบสนองเพื่อการสนับสนุน (อะไรบ้างที่นอกเหนือจากสิ่งด้านล่าง)

.....
.....

4.1 เพิ่มศักยภาพด้านการสร้างความรู้ ความสามารถ (ต้องการความรู้ความสามารถอะไร เพราะอะไร)

.....
.....

4.2 การสนับสนุนด้านกลไกที่สามารถเข้าถึงทรัพยากรชุมชนเพื่อนำมาพัฒนาวิสาหกิจ (อะไร เช่น สิทธิ ระเบียบ ข้อบังคับ และอย่างไร)

.....
.....

4.3 ความต้องการด้านการพัฒนาคุณภาพผลผลิต (อะไร อย่างไร)

.....
.....

4.4 การพัฒนาเครือข่ายและความร่วมมือจากภาคีต่าง ๆ (อะไร อย่างไร).....

.....
.....

5. ความต้องการให้เกิดการตอบสนองต่อการปรับปรุงห่วงโซ่คุณค่าและการเชื่อมโยงระหว่าง
 วิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ากับวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ (อธิบาย หากไม่มีความเข้าใจผู้สัมภาษณ์
 อธิบาย และถามความต้องการว่า ต้องการได้ความรู้ในด้านใดบ้าง)

5.1 การจัดการวัตถุดิบ/การจัดการทรัพยากรชุมชน (อะไร อย่างไร)

.....

5.2 การแปรรูปผลผลิต/ทรัพยากรชุมชน (อะไร อย่างไร)

.....

5.3 การบรรจุ/รูปแบบกิจกรรม (อะไร อย่างไร)

.....

5.4 การนำส่งหรือการจำหน่าย / การตอบสนองผู้รับบริการ (อะไร อย่างไร)

.....

5.5 การส่งเสริมการตลาดเพื่อสร้างแรงจูงใจ (อะไร อย่างไร)

.....

5.6 การเชื่อมโยงระหว่างผลผลิตกับการบริการ (อะไร อย่างไร)

.....

5.7 การพิจารณาความต้องการและการให้ความสำคัญต่อผู้บริโภค นักท่องเที่ยว ผู้ใช้บริการ
 (พิจารณาอะไร อย่างไร)

.....

5.8 ความรู้ที่ต้องการเพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับวิสาหกิจของตนและเชื่อมโยงกับวิสาหกิจอื่น ๆ

.....

แบบสอบถามเพื่อทดสอบพฤติกรรมสมาชิกชุมชนในพื้นที่วิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
(แบบสัมภาษณ์เจาะลึก)

1. ลักษณะสำคัญของกิจกรรมการเกษตรและการเชื่อมโยงกับวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1.1 คำอธิบาย รายละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรมการประกอบอาชีพ

1) ทำอะไรบ้าง.....

.....

.....

2) รายละเอียดขั้นตอน/กิจกรรมในอาชีพ.....

.....

.....

3) การเชื่อมโยงกับสมาชิกวิสาหกิจของชุมชนในกิจกรรมอะไรบ้าง.....

.....

.....

4) การสนับสนุนจากองค์กร/หน่วยงาน (ใด) หรือจากบุคคลอื่น(ใคร) ในด้านใดบ้าง.....

.....

.....

5) การเชื่อมโยงกับวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ชุมชน/ต่างชุมชน เชื่อมโยงด้านใด
อะไรและเชื่อมโยงอย่างไร.....

.....

.....

6) ประเด็นสำคัญอื่น ๆ ถ้ามี.....

.....

.....

1.2 ความสัมพันธ์กับวิสาหกิจชุมชน

1) เป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนเอง ทำอะไร อย่างไร (เช่น การรวมกลุ่ม)

.....

.....

.....

.....

2) เป็นสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มใด เช่น แม่บ้าน กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์กลุ่มโฮมสเตย์ เป็นต้น (อธิบายสถานะของสมาชิก การมีส่วนร่วม กิจกรรมที่ร่วมทำ ผลประโยชน์ที่ได้ ผลประโยชน์ร่วมกันมีอะไรบ้าง แบ่งปันกันอย่างไร)

.....

.....

3) เป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อธิบายกิจกรรมที่ทำให้ผลประโยชน์ที่ได้ ผลประโยชน์ร่วมกับสมาชิกชุมชนมีอะไรบ้าง แบ่งปันผลประโยชน์อะไร, อย่างไร)

.....

.....

5) ผลผลิตในการประกอบวิสาหกิจชุมชน/วิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น ผลผลิตทางการเกษตร ผลผลิตจากหัตถกรรม ผลผลิตจากการแปรรูป ผลผลิตจากภูมิปัญญาชุมชนและท้องถิ่น (นวดแผนโบราณ, สมุนไพร, ถ่านควันไม้ ฯลฯ) ผลผลิตจากการบริการสถานที่ธรรมชาติ(ทุ่งดอกบัว, นาข้าว, ชุมพรพรรณไม้ธรรมชาติ ฯลฯ)

.....

.....

6) จุดแข็งและจุดอ่อนในการพัฒนาผลผลิตจากการประกอบวิสาหกิจ (ผลผลิตอะไร และอยากพัฒนาในด้านใดบ้าง เช่น คุณภาพรูปแบบหรือลักษณะที่ดึงดูดผู้บริโภค ความหลากหลายของผลผลิตหรือกิจกรรม ฯลฯ).....

.....

.....

7) ความเข้าใจในกระบวนการห่วงโซ่คุณค่า การเพิ่มมูลค่าเพิ่มของผลผลิตและเพิ่มคุณค่าแก่ผู้บริโภค (1. กิจกรรมหลัก ได้แก่ การผลิต/การบริการ การจัดเก็บ/การขนส่ง การตลาดหรือการขาย และการบริการหลังการขาย 2. กิจกรรมสนับสนุน ได้แก่ คนหรือสมาชิกที่ดำเนินงานหรือบริหารจัดการคนทำงาน เงินลงทุน เทคโนโลยี การจัดซื้อสิ่งของ)

.....

.....

กำหนดการประชุมผู้ประกอบการวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจชุมชน
เพื่อเสวนาในหัวข้อเรื่อง “การร่วมระดมความคิดของผู้ประกอบการวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิง
นิเวศและวิสาหกิจชุมชน การบริหารจัดการและความต้องการของผู้ประกอบการ”

วันที่เดือนพ.ศ.

ณ ห้องประชุม

เวลา 9.00 – 12 .00 น.

เวลา

8.30 – 9.00 น.

ลงทะเบียน ณ ห้องประชุม.....

9.00 – 9.10 น.

ผู้ดำเนินการประชุมเพื่อเสวนากล่าวเปิดประชุมเพื่อเสวนา

9.10 – 11.50 น.

ประชุมเพื่อเสวนาในประเด็นต่าง ๆ

- ประเด็นการบริหารจัดการ กิจกรรม ผลผลิต บริการของวิสาหกิจขั้นตอนของผลผลิตและบริการลักษณะการประกอบการรวมถึงลักษณะของห่วงโซ่คุณค่าของวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิสาหกิจที่เกี่ยวข้อง ปัญหาและอุปสรรค
- ประเด็นการพัฒนาวิสาหกิจในอนาคตความต้องการสิ่งสนับสนุนส่งเสริมในด้านต่าง ๆ
- การจัดลำดับความสำคัญของอุปสรรคปัญหาที่สำคัญกับความต้องการในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวรวมทั้งความต้องการการสนับสนุน ส่งเสริม
- ประเด็นความคาดหวังต่อการสนับสนุนส่งเสริมและความร่วมมือร่วมสนับสนุนจากภาครัฐรวมทั้งจากชุมชน
- ความเห็นต่อลักษณะเด่นและลักษณะด้อยที่ชุมชนมีแนวทางในการนำมาประยุกต์และการปรับปรุงแก้ไข

11.50 -12.00 น.

ปิดการประชุมเสวนา

.....

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนากลุ่ม

โครงการวิจัยเรื่อง เรื่อง “ การประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชนเพื่อการพัฒนาความสามารถต่อการ
เพิ่มมูลค่าวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ของจังหวัดนครนายก ”

วันศุกร์ที่ 22 มิถุนายน 2561

ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน บ้านบุงเข้ ตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ตำแหน่ง/ผู้ประกอบการ/ ศูนย์การเรียนรู้	ลายเซ็น
1	คุณ วิชาญ รัตนวิเชียร	ผู้ริเริ่มชุมชนบ้านบุงเข้	วิชาญ
2	คุณ ปิยวัฒน์ จันลา	ผอ. กุ๊กเข้ฮิม	ปิยวัฒน์
3	ร.ต.ต. อำนาจ หงษ์ทอง	ร.ต.ต. อำนาจ หงษ์ทอง	อำนาจ
4	ร.ต.ท. สุริยะ ตณะธรรม	ประธานวิสาหกิจชุมชนกลุ่ม ท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ท.ว.วิศ.	สุริยะ
5	คุณชัยมงคล ขาวนิล		
6	คุณปัญญา บุลิเวคินทร์		
7	อาจารย์ ทรงพล วิธารวัฒนา	ผู้ร่วมวิจัย	อ. ทรงพล
8	ผศ. ศุภวัฒน์ ปภัสสรากาญจน์	หัวหน้าโครงการวิจัย	ศุภวัฒน์
9	อ.ศ. ศิริจันทร์ กุศลาน	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร สำนักงานเกษตรจังหวัดนครนายก	ศิริจันทร์
10	นายประสิทธิ์ นิลสุข	อบต.หนองเข้	ประสิทธิ์
11	ศิริกาน อารยะกุล	ผ.ศ.	ศิริกาน
12	นางมยุณี มิตรดี	กม. ชุมชน	มยุณี

13 นาย. วาตรี บุณย์

14 นาย. วิชัย นิลสุข

ผ.ศ.
ผ.ศ. กลิ่นทิพย์ นิลสุข
นางสาว นิลสุข

วาตรี

วิชัย

แบบสอบถามและประเด็นการสัมภาษณ์
แรงจูงใจของผู้ใช้บริการวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ข้อมูลทั่วไป

1. ชื่อวิสาหกิจ.....
2. อำเภอ..... 3. ตำบล..... 4. หมู่บ้าน(หมู่ที่)
5. เพศ ชาย หญิง

ข้อมูลด้านแรงจูงใจ

6. ความถี่ในการเข้าใช้บริการ
1. มาครั้งแรก 2. มาค่อนข้างบ่อย 3. มาบ่อยมาก 4. มาเป็นประจำ
(หมายเหตุ ปีละประมาณ ครั้ง)
7. รู้จักสถานที่ท่องเที่ยวนี้จากช่องทางใด (คืออะไร).....
8. เหตุผลที่มาท่องเที่ยว ณ สถานที่ท่องเที่ยวนี้ (วิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ)
.....
9. ความชื่นชอบเป็นพิเศษ
1. กิจกรรมท่องเที่ยวชมธรรมชาติ 2. ของที่ระลึกของที่ท้องถิ่น 3. ผลผลิตการเกษตร
 4. ไม้ดอกไม้ประดับ 5. อื่น ๆ
10. สาเหตุใดจึงมีความชื่นชอบในสิ่งที่ปรากฏในข้อ 9
11. ท่านอยากให้มีการปรับปรุงในส่วนใดบ้าง
12. อะไรที่ทำให้ท่านมาท่องเที่ยวที่นี่บ่อย ๆ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
1. ใกล้กรุงเทพ 2. ชื่นชอบที่นี่มาก 3. ชอบมาซื้อของที่ระลึก
 4. ชอบสินค้าท้องถิ่น 5. ชอบไม้ดอกไม้ประดับ 6. ชอบผลผลิตทางการเกษตร
 7.
13. ท่านต้องการให้รูปลักษณ์ของบริการ ผลผลิตและสินค้าเป็นอย่างไร
14. ท่านเห็นว่าบริการ ผลผลิตและสินค้าชุมชนมีคุณภาพมากน้อยแค่ไหน
1. ไม่มีเลย 2. มีน้อย 3. มีพอสมควร
 4. มีมาก 5. มีมากที่สุด

15. ท่านพอใจในมาตรฐานของบริการ ผลผลิตและสินค้าหรือไม่

1. ไม่พอใจ 2. พอใจนิดหน่อย 3. พอสมควร
 4. มาก 5. มากที่สุด

16. ท่านอยากได้อะไรมากที่สุดจากการเข้ารับบริการ และ/หรือซื้อผลผลิต และ/หรือซื้อสินค้าชุมชน

.....

17. ท่านต้องการให้ปรับปรุงกิจกรรมการบริการ ผลผลิตและสินค้าชุมชนมากน้อยเพียงใด

1. ไม่ต้อง 2. ควรมีเล็กน้อย 3. น่าจะปรับปรุงพอควร
 4. ต้องปรับปรุงมาก 5. ต้องปรับปรุงอย่างมากที่สุด

18. ในข้อ 17 ท่านต้องการให้มีการปรับปรุงอะไรบ้าง

.....

19. ท่านจะกลับมาใช้บริการ และ/หรือซื้อผลผลิต และ/หรือสินค้าชุมชนหรือไม่

1. ไม่มา 2. จะมาเมื่อมีโอกาส 3. จะมาอีก
 4. จะมาอีกแน่นอน 5. ต้องมาอีกแน่นอน

20. อยากทราบเหตุผลว่า ทำไมท่านถึงอยากมาใช้บริการของกิจกรรมท่องเที่ยว ซื้อผลผลิต ซื้อสินค้าชุมชน

.....

ประวัติผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย

ผศ. ศุภวัฒน์ ปภัสสรากาญจน์

คุณวุฒิ: ศศ.ม. นโยบายและการวางแผนสังคม มหาวิทยาลัยเกริก

ศศ.บ. รัฐศาสตร์การปกครอง มหาวิทยาลัยรามคำแหง

บทความวิจัยและบทความวิชาการ:

ความเข้มแข็งและศักยภาพขององค์กรชุมชนในจังหวัดสุพรรณบุรี. วารสารการบริหารท้องถิ่น ปีที่ 8 ฉบับที่ 3 กรกฎาคม – กันยายน 2558. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

การนำทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงและตัวแบบตรรกะเพื่อการปรับตัวด้านภูมิอากาศมาใช้ในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น, วารสารการบริหารท้องถิ่น. ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มีนาคม) 2559. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ประวัติการทำงาน:

2544 -2558 อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตสาขารัฐประศาสนศาสตร์.

2558 – 2561 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำโรงเรียนกฎหมายและการเมือง หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตสาขารัฐประศาสนศาสตร์.

ผู้ร่วมวิจัย

ผศ. ดร. อานุภาพ รักษาสุวรรณ

คุณวุฒิ: น.บ. (นิติศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ร.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ปร.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ผลงานวิจัย:

การติดตามประเมินผลการดำเนินงานงบประมาณในลักษณะบูรณาการด้านการปฏิรูปกฎหมายและการพัฒนากระบวนการยุติธรรม ปีงบประมาณ พ.ศ.2561 สนับสนุนโดยสำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม (หัวหน้าโครงการ).

การสร้างเกณฑ์ชี้วัดความสำเร็จของการขับเคลื่อนนโยบายยาเสพติดไปสู่การปฏิบัติในระดับจังหวัด สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ปี 2560 (หัวหน้าโครงการ).

ประวัติการทำงาน:

2543-2558 อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต.

2558 - ปัจจุบัน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ โรงเรียนกฎหมายและการเมือง มหาวิทยาลัยสวนดุสิต.

ผศ. มนตรี พาณิชยานุวัฒน์

คุณวุฒิ: น.บ. (นิติศาสตร์) ม. ธรรมศาสตร์

พบ.ม.(การบริหารงานองค์กร) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ผลงานวิชาการ:

หนังสือ. ภาวะผู้นำ. มหาวิทยาลัยสวนดุสิต. 2559

ประวัติการทำงาน:

2543-2558 อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต.

2558 - ปัจจุบัน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ โรงเรียนกฎหมายและการเมือง มหาวิทยาลัยสวนดุสิต.

อาจารย์ ทรงพล วิธานวัฒนา

คุณวุฒิ: บธ.ม. สาขาการเป็นผู้ประกอบการ ม.รามคำแหง

บธ.ม. สาขาการจัดการโรงแรม HTMI University Switzerland

บธ.บ. การจัดการครัวและภัตตราคาร วิทยาลัยดุสิตธานี

ผลงานวิชาการ:

งานประกวดอาหารระดับนานาชาติ Spice Route Culinary Festival. 25 September 2018. อันดับที่ 3 (มหาวิทยาลัยสวนดุสิต)

National Team. Velleloy & Boch Culinary world Cup. 24 – 28 November 2018.
Luxembourg. อันดับที่ 3.

ประวัติการทำงาน:

2554 - ปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตรเทคโนโลยีการประกอบอาหารและการบริการ
โรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต.